

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KÜTÜB-İ SİTTE ÖZELİNDE HADİSLERDE EFDALİYETİN
TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Havva AÇIKGÖZ
1930201110

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. VELİ ATMACA
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DİLEK
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Tunahan ERDOĞAN

BURDUR - 2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “*Kütüb-i Sitte Özelinde Hadislerde Efdaliyetin Tespiti ve Değerlendirilmesi*” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Havva AÇIKGÖZ

Tarih

İmza

ÖNSÖZ

Yüce Allah, dinini tebliğ için insanlara peygamberler göndermiş ve onlar vasıtasıyla da dinin emir ve yasaklarını tafsilatlı bir şekilde insanlara ulaştırmıştır. Allah'ın elçiler göndermesi insanoğluna verdiği en büyük nimetlerdendir. Çünkü Allah, insanın sorumluluklarını öğrenme yolunda büyük bir külfeti ortadan kaldırarak dünyevî ve uhrevî yaşamı için ihsanda bulunmuştur. Bu meyanda peygamberler, Allah'ın insanlara lütfu ve rahmeti olarak görülebilir. Nitekim Enbiyâ suresi 107. ayette meâlen *“Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”* buyurulmaktadır. Peygamberler, Allah'ın emirler-yasak ve kulluk bilgisi hakkındaki malumatlarını insanlara ulaştırmaktadırlar. Bu ilahi maksadın hâsıl olabilmesi için de elçilerin getirdiklerine uyulması gerekmektedir. Yüce Allah Haşr suresi 7. ayette şöyle buyurmaktadır. *“Bir de Peygamber size her ne emir verirse onu tutun, size her neyi yasaklarsa ondan sakının.”* Görüldüğü üzere bu ayet Hz. Peygamber'in emir ve yasaklarına itaat etmenin gerekliliğine işaret etmektedir. Bununla beraber Hz. Peygamber'e itaat; onun emir ve yasaklarına uymanın yanında inanç ve ibadetlerle alakalı söylemlerini, yaptığı ve öğrettiği duaları, tembihleri, önerileri, bireysel ve toplumsal ilişkileri de dikkate almayı gerektiren hususları ve daha birçok mevzuyu içine alabilir.

Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz'in hayatı, ashâbı ile olan iletişimi, onlara tavsiyeleri; günlük hayatın seyri içerisinde insanların birbirleriyle olan etkileşiminde, neye daha fazla önem verilip üzerinde durulması gerektiği, nelerin örnek alınıp tatbik edilmesi, nelerden kaçınılması gerektiği kabilinden bütün sözleri, davranışları ve ibadetleri inanan kimselere birçok sahada rehberlik etmiştir/etmektedir.

Buradan hareketle bu çalışmamızda; bir üst değer ifade eden ism-i tafdil sigasında, أَحْسَنُ (en güzel), أَكْمَلُ (en olgun- en iyi), أَجْمَلُ (en güzel), أَفْضَلُ (en üstün- en faziletli), أَحَبُّ (en sevgili), أَحَقُّ (en layık), خَيْرٌ - خَيْرٌ (en hayırlı), أَشْرَفُ (en şerefli), أَطْيَبُ (en temiz- güzel) olarak ifade edilen bu kelimeler özelinde Hz. Peygamber'in daha iyi, daha güzel olarak nitelendirdiği konuları tespit edip, kişinin dünya ve ahiretine yönelik nelerin daha faziletli ve üstün olduğu bilgisine ulaşmak hedeflenmiştir. Bununla birlikte bu kelimeler bizzat Hz. Peygamber'in ağzından çıkmış olan orijinal lafız olabilir mi? Bu kelimelerde mana ile rivâyet söz konusu mudur? Eğer söz konusu ise bu durum rivâyetin anlamında sapmaya yol açar mı? İlk tasnif dönemi hadis edebiyatında yer alan

ve ale'l-ebvab (konularına göre) metoduna göre yazılan hadis kitapları içerisinde efdaliyet hadislerinde kullanılan lafızlar, Kütüb-i Sitte içerisindeki rivâyetlerde yer alan efdaliyet lafızları ile karşılaştırıldığında herhangi bir değişiklik var mı? Eğer değişiklik varsa hangi lafızlar kullanıldı ve bu lafızlar manada ve maksatta ne gibi tezahürler oluşturdu vb. soruların cevabını aramak amaçlanmıştır.

Bu konuların bilgisine ulaşırken konunun bağlam çerçevesi, Kütüb-i Sitte içerisinde merfû' ve kavli hadisler olarak sınırlandırıldı. Ayrıca Kütüb-i Sitte'de ulaşılan efdaliyet hadislerini karşılaştırmak için İmam Malik'in (ö. 179-795) *Muvatta'sı*, Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef'i* ve Mâ'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *Câmi'* isimli kitaplarından istifade edildi. Çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte; çalışmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi belirlendi ve ayrıca ism-i tafdil, mana ile rivâyet, hadislerin tedvini, hadis öğrenim ve öğretim metotları, müsteşriklerin hadisler ve hadis çalışmaları üzerine görüşleri, kıraât ve arz, Hz. Peygamber'in anlatım yöntemi hakkında bilgiler verilmeye çalışıldı.

Birinci bölümde; çalışmamızın ana hatlarını oluşturan أَفْضَلُ أَحَبُّ, أَجْمَلُ, أَكْمَلُ, أَحْسَنُ, kelimelerin geçtiği, îman bağlamında yer alan üstünlük hadisleri, ikinci bölümde; ibadet ve ahkâmla ilgili efdaliyet hadisleri, üçüncü bölümde; ahlak ve fedâil ile ilgili üstünlük hadisleri ele alınıp tespit edebildiğimiz kadarıyla mevzu tahlili yapıldı. Ayrıca bu başlıklar altında toplanan rivâyetlerde Kütüb-i Sitte içerisinde en çok hangi lafızların kullanıldığı ve yukarıda bahsi geçen ilk asır kitaplarında yer alan rivâyetlerle karşılaştırıldığında o kitaplarda tercih edilen lafızların neler olduğuna değinildi. Çalışmanın hacminin büyümemesi için ilgili hadis ve tercümesi verildikten sonra hadisin farklı sened ve tarikleri dipnotlarda verildi. Yine karşılaştırma yapılan hadis kitaplarındaki rivâyetler de çalışma hacminden dolayı metin içerisinde zikredilmeyip dipnotlarda kaynağı verildi. Rivâyetlerin senedleri konumuz bağlamında olmadığı için sened tenkidi yapılmadı. Hadislerin tercümesinde islamilimleri.com sitesinden, ayetlerde ise Diyanet İşleri *Kur'ân Yolu* mealinden yararlanıldı.

Sonuç bölümün de ise çalışma esnasında vardığımız sonuç ele alınmaya çalışılarak, Kütüb-i Sitte'de merfû' ve kavli rivâyetlerde bulduğumuz hadislerin hangi konular etrafında şekillendiği ve fazilet bildiren hadislerin sayısına değinildi. Bahsi

geçen efdaliyet lafızları çerçevesinde, değişik senedlerden gelen hadisler arasında farklı veyahut aynı efdaliyet lafzının kullanımından dolayı râvi tasarrufunun olup olmadığı açıklığa kavuşturuldu. Hadislerin farklı tariklerinde, farklı fazilet lafızları kullanılıyorsa kastedilen manadan uzaklaşılmış mı (mana ile rivâyet adı altında hadisin kastettiği anlam değişikliğe uğruyor mu) ya da eş anlamlı denilebilecek kelimeler kullanılmış mı bu durumun izahı yapıldı. Ayrıca ilk dönem hadis kitaplarında yer alan efdaliyet rivâyetlerindeki üstünlük lafızlarının, Kütüb-i Sitte içerisindeki efdaliyet rivâyetleri ile karşılaştırıldığında ne gibi sonuçlar elde edildiğine temas edildi. Bu iki dönem kitaplarındaki rivâyetlerde kullanılan lafızların değerlendirilmesi yapıldı.

Çalışmada konu tespitinden başlayarak bu çalışmanın her aşamasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Veli ATMACA'ya ve Arş. Gör. Ali Rıza Kara'ya teşekkürlerimi sunarım.

Havva AÇIKGÖZ
BURDUR, 2022

(AÇIKGÖZ, Havva, Kütüb-i Sitte Özelinde Hadislerde Efdaliyetin Tespiti ve Değerlendirilmesi, Burdur, 2022)

ÖZET

Yaratılış gayemiz olan kulluk görevi, Allah'ın Rasûlü'ne ittiba etmekle ve O'nun vazettiği emir ve yasakları yerine getirmekle mümkün olabilmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in izinden giden sahâbenin günlük yaşamı, duaları, tavsiyeleri ve önem verdikleri hususlara riâyet etmek ve onları hayata geçirmek de sünnetin bütünlüğünün önemli bir parçasıdır. Buradan hareketle çalışmamızda; hadislerde geçen ism-i tafdil (daha üstünlük-daha faziletli olmak) kalıbında kullanılan أَحَقُّ أَكْمَلُ أَجْمَلُ أَفْضَلُ أَحَبُّ أَحْسَنُ (daha güzel, en iyi, en olgun, en sevimli, en çok hak sahibi, en hayırlı kelimelerinin içine aldığı konuların tespiti yapılmıştır. Bu konuları kapsayan hadislerde kullanılan üstünlük bildiren lafızlar râvi tasarrufuna uğrayarak farklı lafızlarla mı yoksa râvi tasarrufu söz konusu olmadan aynı kelime ile mi rivâyet edildiğinin araştırılması yapılmıştır. Ayrıca tasnif döneminin başlarında ortaya çıkan *Câmi'*, *Musannef*, *Muvatta* isimli kitaplarda olan efdaliyet hadisleri ile sonra ki dönem Kütüb-i Sitte içerisinde yer alan efdaliyet hadislerinde kullanılan üstünlük lafızlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma sonucu hadis metinlerindeki efdaliyet lafızları özelinde râvi tasarrufu ve mana ile rivâyet konusu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

أَطْيَبُ، أَشْرَفُ، خَيْرٌ، أَخِيرٌ، أَحَقُّ، أَفْضَلُ أَحَبُّ، أَجْمَلُ، أَكْمَلُ، أَحْسَنُ (en güzel) (en iyi, en olgun) kelimeleri Kütüb'i-Sitte çerçevesinde îman rivâyetlerinde efdaliyet, ibadet ve ahkâm rivâyetlerinde efdaliyet, ahlak ve fedâil rivâyetlerinde efdaliyet başlıkları altında ele alındı.

Anahtar Kelimeler: *Hadis, Kütüb-i Sitte, Rivâyet, Râvi, İsm-i Tafdil, Efdaliyet, Tespit, Mana ile Rivâyet.*

ABSTRACT

The duty of servitude, which is the purpose of our creation, is possible by following the Messenger of Allah and fulfilling the orders and prohibitions he has imposed. In addition, it is an important part of the integrity of the sunnah to comply with the daily life, prayers, advice and issues of the Sahabah who follow the footsteps of the Prophet and to put them into practice. From this point of view, in our work; The subjects included in these words: أحسن، أكمل، أجمل، أفضل، أحب، أخير، خير، أشرف، أطيب the most beautiful, the most mature, the most lovable, the most entitled, the most auspicious, which are used in the phrase ism-i tafdil (to be more superior-to be more virtuous) in the hadiths, have been determined. It has been researched whether the superior words used in the hadiths covering these subjects are subject to the disposition of the narrator and whether they are transmitted with different words or with the same word without the use of the narrator. In addition, a comparison was made between the hadiths of virtue in the books called Cami', Musannaf, and Muvatta, which emerged at the beginning of the classification period, and the words of superiority used in the hadiths of virtue in the later period of Kutub al-Sittah. As a result of this comparison, it has been tried to evaluate the narrator's disposition and meaning and the issue of transmission in the hadith texts in particular.

These words: أحسن، أكمل، أجمل، أفضل، أحب، أخير، خير، أشرف، أطيب (the most beautiful) (the best, the most mature) were dealt with under the titles of virtuousness in the narrations of belief, virtuousness in the narrations of worship and judgment, and virtuous in the rhetoric of morality and fadail within the framework of Kutub al-Sittah.

Keywords: *Hadith, Kutub al-Sittah, Narration, Narrator, Ism-i Tafdil, Efficiency, Determination, Meaning and Narration.*

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAN RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

1. ALLAH'A İMAN	23
2. PEYGAMBERLERE İMAN.....	34
3. AHİRETE İMAN	44
3.1. Kıyamet Alameti	45
3.2. Kabir.....	50
3.3. Yeniden Diriliş	53
3.4. Cennet.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

İBADET VE AHKÂM RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

1. TAHARET	60
2. NAMAZ.....	62
2.1. Sabah Namazı.....	71
2.2. Vitr Namazı	72
2.3. Gece Namazı	74
3. ORUÇ	74

4. ZEKÂT.....	80
5. HAC.....	85
6. KURBAN	87
7. CİHAD	89
8. SADAKA.....	105
9. DUA	120
10. ŞÜKÜR.....	134
11. TEVBE	135
12. ZİKİR.....	140
13. HİCRET	161
14. SABIR	163
15. AHKÂM.....	165

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHLAK VE FEDÂİL RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

1. AHLAK.....	184
2. EDEB.....	207
3. İLMİN FAZİLETİ	214
4. FAZİLETLİ KİŞİLER	216
5. ZAMANIN FAZİLETİ	239
5.1. Zilhicce Ayı.....	240
5.2. Muharrem Ayı	241
5.3. Ramazan Ayı	242
5.4. Cuma Günü.....	244
5.5. Gecenin Fazileti.....	247
5.6. Bayram Günleri	248
5.7. Diğer Faziletli Vakitler.....	249
6. MEKÂNIN FAZİLETİ.....	251

7. TIPTA FAZİLET	257
8. ZÎNETLERDE FAZİLET	260
9. GİYİMDE FAZİLET	264
10. YİYECEKLERDE FAZİLET	266
SONUÇ	268
KAYNAKÇA	273
EKLER.....	277
Ek 1. Tablolar	277
Ek 2. Fihrist	286
ÖZGEÇMİŞ.....	304

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kütüb-i Sitte İle İlk Dönem Kitaplarındaki Efdaliyet Lafızlarının Karşılaştırılması	277
Tablo 2. Rivâyetlerdeki Efdaliyet Bağlamında Lafız Farklılıkları.....	280
Tablo 3. Aynı Hadis İçinde Birden Fazla Kullanılan Lafızların Tahlili.....	281
Tablo 4. Efdaliyet Lafızları Özelinde Hadisin Bütün Tariklerinde Aynı Lafız Kullanılan Rivâyet Sayıları.....	282
Tablo 5. Efdaliyet Lafızlarının Konulara Göre Dağılımı	285

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselâm
b.y.y	: Basım yeri yok
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
H.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
Nr.	: Numara
Nşr.	: Neşir
r.a.	: Radiyallâhu anh
s.a.s.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Thk.	: Tahkik
t.s.	: Tarihsiz
v.d.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayınevi yok

GİRİŞ

A. ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI

Yüce Allah, insanlara kendi mesajını peygamberler vasıtasıyla ulaştırmıştır. Tarih boyunca ilahi vahyi tebliğ için birçok nebî göndermiş, gönderdiği bu peygamberlere; indirilen vahyi açıklama ve uygulama gibi görevler vermiştir.

Allah Teâlâ, son peygamber olarak da Hz. Muhammed'i İslam dinini tebliğ ve tebyin için göndermiştir. Allah Rasûlü'nün, bu vazifeyi yerine getirmek için tüm gücüyle çalıştığı, gerek sözleriyle gerek davranışlarıyla örnek bir şahsiyet olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber'in terbiyesi ile yetişen, vahyin ilk muhatapları olan sahâbe de sünnetin yaşayan örnekleridir. Sahâbe, bilmedikleri şeyleri Hz. Peygamber'e sorarak, uygulamalarını görerek ya da onun sohbetinde bulunarak bizzat kendisinden öğrenmişlerdir. Hz. Peygamber'in bu eğitim ve öğretimi sayesinde ashâb, dünya ve ahiret hayatlarını îmar edecek birçok konuda bilgi sahibi olmuşlardır. Hz. Peygamber ve ashâbının söyledikleri, yaptıkları ve tavsiyeleri daha yakından incelendiğinde, her eylem ve sözün eşit değer ifade etmediği, kendi içinde ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği görülür. Günlük yaşamda dahi güzel ile en güzel, iyi ile en iyi aynı kıymette değerlendirilmemektedir. Buradan hareketle çalışmada, merfû' hadisler ışığında nelerin daha faziletli ve neleri yapmanın daha güzel, daha iyi olduğu bilgisine ulaşip bu bilginin insan yaşamında birtakım fayda ve farkındalıklara neden olacağı düşüncesiyle bu konuları tespit etmek hedeflenmektedir.

En iyi ve en güzel anlamına gelen konuları tespit etmek için Arapçada ism-i tafdîl kalıbında ziyadelik (daha çokluk) anlamı veren أَحَبُّ، أَحَقُّ، أَكْمَلُ، أَجْمَلُ، أَفْضَلُ، أَحْسَنُ anlamı veren أَحَبُّ، أَحَقُّ، أَكْمَلُ، أَجْمَلُ، أَفْضَلُ، أَحْسَنُ gibi en güzel, en iyi vb. olumlu manada üstünlük bildiren lafızların hadis metnine ne gibi anlamlar kattığı ve Hz. Peygamber'in bu ifadeleri neler için kullandığını belirlemek amaçlanmıştır. Diğer taraftan tespit edilen bu hadislerdeki en iyi, en güzel anlamına gelen lafızlar üzerinde râvi tasarrufundan bahsedilebilir mi? Buradan hareketle aynı konuyu içeren hadisler müşterek kelime ile mi yoksa farklı kelimeler ile mi rivâyet edildi? Farklı kelimelerle rivâyet edildi ise bahsi geçen efdaliyet lafızlarından en çok hangisinin kullanılmıştır ve hadisin farklı efdaliyet lafzı ile kullanılması sonucunda anlamda değişme var mıdır? Lafız değişikliğine bakarak Hz. Peygamber'in kullanmış olma ihtimali yüksek kelime ve ifadeleri tespit etme imkânı var

mi? Eğer bu kelime ve ifadeleri tespit imkânı varsa bu sayede orijinal lafız bulunabilir mi? Hadislerde bahsi geçen fazilet lafızlarındaki farklılıklar Rasûlullah'ın maksadını değişikliğe uğratmış mıdır? Belli başlı mevzular etrafında toplanan efdaliyet hadislerinde, konu bağlamına göre kullanılan efdaliyet lafzı var mıdır gibi sorulara da yanıt aranacaktır. Bu sayede hadis metinleri üzerinde, efdaliyet lafızları özelinde râvilerin herhangi bir tasarruf yapıp yapmadığının cevabına ulaşmaya çalışılacak ve manevi rivâyet lafzı rivâyet meselesine bir nevi cevap aranacaktır.

Rivâyetlerde yer alan lafız farklılıklarının mevcut olması mana ile rivâyeti gündeme getirip, mana ile rivâyetten kaynaklı olarak hadislerin güvenilir olup olmadığı düşüncesi ve hadislerin yazıya geçirilmesi meselesinde Hz. Peygamber'in hadis yazımına izin verip vermediğine dair delillere yer verilecek ve mesele, bu konudaki bazı görüşler çerçevesinde kısaca ele alınacaktır.

Burada efdaliyet hakkında yapılan benzer, güncel çalışmalara değinmeyi uygun gördük. Bu çalışmalardan biri, Prof. Dr. Adem YERİNDE'nin “Hz. Peygamber'in En Üstün Diye Niteledikleri” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada en faziletli denilebilecek lafızlar çerçevesinde hadislere yer verilip, bu hadislerin ele aldığı konular ve Hz. Peygamber'in uyguladığı eğitim-öğretim yöntemi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.¹

Bir diğer çalışma Faik HASAR'ın “Hadislerde Hayırlılık Kavramı” adında yüksek lisans tezidir. Bu tezde de hayırlı ile en hayırlı nitelemesinden hareketle hadislerde hayırlı olan konuların değerlendirilmesi yapılmıştır.²

Efdaliyete dair bir çalışma da Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ'ın “Hadîslerde Efdaliyet Anlayışına Dair” adlı makalesidir. Efdaliyete dair hadisler, fazilet ve efdaliyetin mahiyetinden hareketle dört büyük halifenin birbirlerinden ve diğer insanlardan fazileti çerçevesinde incelemeye tabi tutulmuştur.³

¹ Adem Yerinde, *Hz. Peygamber'in En Üstün Diye Niteledikleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.

² Faik Hasar, *Hadislerde Hayırlılık Kavramı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2012.

³ Yavuz Köktaş, “Hadislerde Efdaliyet Anlayışına Dair”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 17, 2003, s. 125-162.

Hadislerde efdaliyetin tespiti ve tahlili konusunda yaptığımız bu çalışma, daha önce bu konuda yapılan çalışmaları teyit etmek, eksiklerini kapatmak ve telafi etmek mahiyetindedir. Yaptığımız bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı; efdaliyet hadislerinin, ilgili tariklerden gelen tüm efdaliyet rivâyetlerinde yer alan ve en üstün anlamı veren lafızlarda farklılık var mı bunu tespit etmektir. Bu tespite göre eğer farklılık varsa bu farklılık ravi tasarrufunu gündeme getirir mi, ravi tasarrufu varsa, bu tasarruf kastedilen manada değişikliğe sebep olur mu? Lafzi rivâyet manevi rivâyet meselesinde nasıl bir sonuca sonuca ulaşılabilir gibi sorulara cevap aramak amaçlanmıştır. Ayrıca en üstün anlamı içeren hadislerde konu bağlamına göre daha çok tercih edilen efdaliyet lafzı var mı bunu ortaya koyup, yapılan tespit sonucunda, konuya has lafız kullanımının ravi tasarrufuna etkisi açısından değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

B. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Bu çalışma genelde sahih hadisler olarak kabul edilen Kütüb-i Sitte’de merfû’ hadislerde kullanılan أَطْيَبُ, أَشْرَفُ, خَيْرُ, أَحْيَرُ, أَحَقُّ, أَحَبُّ, أَفْضَلُ, أَجْمَلُ, أَكْمَلُ, أَحْسَنُ en güzel ve en iyi, en olgun vb. kelimelerinin geçtiği rivâyetler tespit edilip konu bağlamı ve farklı tariklerden gelen aynı hadiste kullanılan üstünlük lafızları incelenecektir. Sadece Hz. Peygamber’in en iyi vb. olarak söylediği ifadeler değil de sahabenin en iyi, en güzel amel nedir? Gibi sorularına verdiği yanıtlar da incelemeye tabi tutulacaktır. Tespit edilen hadisin tüm tarikleri metin içerisinde zikredilmeyip, ilgili hadisin dipnotunda verilecektir. Konumuzun ana şemasını teşkil eden en iyi, en güzel vb. olarak nitelendirilen mevzular için kullanılan kelimelerin tüm tarikleri ve hangi kelimeler (yukarıda bahsedilen lafızlar çerçevesinde) ile rivâyet edildiği bilgisi yine dipnotlarda verilecektir.

Giriş bölümünde ism-i tafdil, mana ile rivâyet, tahammül ve edâ, kıraât ve arz, Hz. Peygamber’in anlatım yöntemi hakkında bilgiler verilecektir. Birinci bölümde Kütüb-i Sitte içerisindeki hadislerde îman, ikinci bölümde ibadet, üçüncü bölümde ahlak ve fedâil konuları altına toplanan hadisler zikredilecektir. Bu hadislerdeki efdaliyet lafızları, ilk devir hadis kitaplarından olan İmam Malik’in (ö. 179/795) *Muvatta*’sı, Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef*’i ve Mâ’mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *Câmi*’si içerisinde yer alan hadislerle karşılaştırılıp bu

kitaplardaki efdaliyet rivâyetlerinde kullanılan lafızların değerlendirilmesi yapılacaktır. Ulaştığımız rivâyetlerin sened değerlendirmesi çalışmanın amacı ile ilgili olmayıp, hadis metinlerindeki ilgili lafızlar üzerinden bir değerlendirilmeye gidileceğinden dolayı hadis ilmi açısından değerlendirmeye tabi tutulmayacaktır.

Kavramların ve kelimelerin izahı için *Lisânü'l Arab* vb. lügat kitaplarından ve garîbü'l-hadis kitabı olan *en-Nihâye*'den istifade edilecektir. Hadislerin izahı için şerhlere inilmeyip sadece tespit ettiğimiz hadisler hangi konuyu kapsıyorsa o başlık altında zikredilecektir. Bir hadis içerisinde namaz, oruç gibi birden fazla konuya değiniliyorsa o hadis ayrıca o konular içerisinde de zikredilecektir.

C. İSM-İ TAFDİL

Bu başlık altında konumuzun ana çerçevesini oluşturan, en üstün, en faziletli anlamı içeren ism-i tafdil lafızlarının izahı yapılacaktır.

İsm-i tafdil fiilden alınan sıfattır. Ortak özellikleri olan iki şeyin üzerinde bir manaya delalet edip birini diğerine üstün kılar. Örneğin Halil Said'den daha çok biliyor. Farklı özellikleri olan iki şeyin arasında efdaliyet olur. Tafdille murat edilen, şeylerden birinin sıfatını diğer şey üzerine arttırmasıdır; yaz kıştan daha sıcaktır.⁴

İsm-i tafdilin sülâsîden bir vezni vardır, bu da ef'alü veznidir. Müennesi fû'lâ şeklinde gelir. İsmi- tafdilin hemzesi üç kelimeye düşer; حب\ شر\ خير bu üç kelimenin aslı أحب\ أشر\ أخير idi. Çokça kullanılması ve dile zor gelmesinden dolayı kolaylık için hemze düşürülmüştür. Aslı üzere kullanmak da caizdir ancak bu şekilde kullanımı azdır.⁵ Çalışmamızda kullandığımız ism-i tafdiller aşağıda zikr edilmiştir.

a. Ahsenü (أَحْسَنُ) Kelimesi

(حَسَنٌ) güzel, hoş anlamına gelip; kötü olmak, çirkin olmak demek, doğrusu kabîh (قُبْحٌ) kelimesinin zıttıdır. حَسَنٌ يَحْسُنُ حُسْنًا (hasüne, yahsünü, husnen) olarak mâzî, müzârî ve mastarî gelir. İsm-i tafdîl sigası أَحْسَنُ (ahsenu) yani “en güzel/daha güzel” olarak gelmektedir.⁶

⁴ Mustafa el-Ğalâyîni, *Câmiu'd-Durûsu'l-'Arabîyye*, Mektebetü'l-Asriyye, b.y. , 1994, C. 1, s. 193.

⁵ Ğalâyîni, *Câmiu'd-Durûsu'l-'Arabîyye*, C. 1, s. 194.

⁶ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Nşr. Dâru Sâdır, Beyrut, 2010, C. 13, s. 114-115.

b. Ekmelü (أَكْمَلُ) Kelimesi

(كَمَلَ) tamamlanmak, eksiksiz olmak, bitmek, sonlanmak anlamlarına gelebilir. İsm-i tafdîl sigasında (أَكْمَلُ) şeklinde en iyi, en tam anlamlarına gelmektedir.⁷

c. Efdalü (أَفْضَلُ) Kelimesi

فَضْل Fazilet, faziletli olmak anlamına gelip نَقْص noksanlık- eksik, noksan olmak anlamının zıttıdır. İsm-i tafdîl sigası أَفْضَلُ (daha faziletli- üstün)olarak gelir. Bir şeyin başka bir şeyden üstünlüğünü ifade eder.⁸

d. Ecmelü (أَجْمَلُ) Kelimesi

جَمَلَ Yapılan şeylerde ve yaratılışta güzellik, hoş olan, güzel görünen şeyler için kullanılan bir kelimedir. İsm-i tafdîl sigasından olan أَجْمَلُ güzelden daha güzel, en güzel anlamına gelmektedir.⁹

e. Ehabbü (أَحَبُّ) Kelimesi

أَحَبُّ, sevgi mehabbet anlamına gelip düşmanlık, nefret ve kinin zıttıdır. Bu kelimenin bazı eş anlamlıları: الْوَدَادُ, الْمَحَبَّةُ, دوستluk, samimiyet, içtenlik, arkadaşlık sevgi anlamlarına gelip, kesralı (esreli) bir şekilde de حَبَّ söylenilir.¹⁰ أَحَبُّ şeklinde kullanımı da vardır fakat azdır.¹¹ Çalışmamızda ehabbü kullanımı baz alınacaktır.

f. Hayrun (أَحْسَنُ) Kelimesi

أَحْسَنُ (Hayr) kelimesi müzekker olup شَرُّ (Şer) kelimesinin zıttıdır. Çoğulu خَيْرٌ (Huyûr) şeklinde gelir. Müennesi خَيْرَةٌ (Hayratün) olup çoğulu أَخْيَارٌ veya خَيْرٌ 'dur. İsm-i tafdîl manası verilmek istendiğinde أَحْسَنُ kullanılmayıp خَيْرٌ kullanılır.¹² Ancak أَحْسَنُ kullanımı Yukarıda da bahsedildiği üzere çok az olduğundan¹³ bu şekilde kullanımını tespit ettiğimizden dolayı o hadisleri de değerlendirmeye aldık.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 11, s. 598.

⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 11, s. 524.

⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 11, s. 126.

¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 1, s. 289.

¹¹ Ğalâyîni, *Câmiu'd-Durûsu'l-Arabiyye*, C. 1, s. 194.

¹² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Ara*, C. 4, s. 264.

¹³ Ğalâyîni, *Câmiu'd-Durûsu'l-Arabiyye*, C. 1, s. 194.

g. Ehakku (أَحَقُّ) kelimesi

أَلْحَقُّ (el-Hakku) hak, gerçek, sabit oldu demek olup zıttı أَلْبَاطِل batıl, gerçek dışı anlamlarında olup çoğulu حُقُوق ve حَقَائِقُ olarak gelir. İsm-i tafdil kullanımı أَحَقُّ en hak, en doğru anlamında kullanılmaktadır.¹⁴

D. HADİSLERİN YAZILMASI

Hadislerde yer alan efdaliyet konusu bağlamında hadis metnindeki ilgili efdaliyet lafızlarını incelemeye tabi tutmadan evvel, günümüze kadar ulaşan rivayetlerin yazım meselesine değinmeyi uygun gördük. Böylelikle hadislerin nakil sürecini daha iyi anlayıp bu süreçteki ilk basamağı açıklığa kavuşturmaya çalışacağız.

Hiz. Peygamberin ashâbı yoluyla bizlere aktarılan yaşam biçiminin iki boyutu vardır. Biri Rasûlullah'ın beşeri yönü diğeri ise onun almış olduğı vahyi tebyin etme vazifesi ile ilgili sözleri, takriri ve sergilemiş olduğı fiilleridir. “Gerçek şu ki, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça ananlar için, Allah'ın peygamberinde, güzel örneklik vardır.”¹⁵ Bu ayete binaen sünnetin beşeri yönü de bizim için örnek olmakla beraber îman, ibadet, ahkâm vb. hususlarda da ona ittiba etmek Allah'ın emridir. “Ey îman edenler Allah'a ve Rasûlune itaat edin...”¹⁶ bu ayetlerden hareketle Hiz. Peygamber'e ittibanın sadece îman ve ibadet hususlarında değil, insan ilişkilerinden tutun da ahlak, edeb, tıb, zaman, mekan gibi hayatın birçok alanını içine alan geniş bir konu yelpazesinde değerlendirmek gerektiğı kanaatindeyiz. Müminlerin inandıkları hususları ve zihniyetleri de sünnete göre ayarlamaları gerekmektedir. “Allah ve Rasûlü herhangi bir konuda hüküm verdiklerinde artık mümin bir erkek veya kadın için işlerinde tercih hakları yoktur.”¹⁷ Ayrıca herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşüldüğünde, aralarındaki farklı görüşleri de sünnete göre değiştirmeleri gerektiğini Allah bize bildirmektedir.¹⁸ Hiz. Peygamber'in emirlerine karşı gelenler ise yüce Allah tarafından uyarılmıştır. “Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar.”¹⁹

¹⁴ İbn Manzûr, , Lisânü'l-Arab, C. 10, s. 49.

¹⁵ Ahzab 33/73.

¹⁶ Nisâ 4/59.

¹⁷ Ahzâb 33/36.

¹⁸ Nisa 4/59.

¹⁹ Nur 24/63.

Hız. Peygamber'in hayatı boyunca bütün davranışlarını, sözlerini hiç noksanlık bırakmadan kaleme alıp tespit etmek, insan gücünün üstünde bir davranış olacağından imkânsızdır. Her ne kadar Hız. Peygamber hakkında edinmek istediğimiz bilgilerin tamamına ulaşmak mümkün olmasa da, ondan bahseden, onun hayatını, yaşam biçimini, bireysel ve toplumsal ilişkilerini, kısaca dünyevi ve uhrevi birçok yönünü ele alıp bir araya getiren kaynaklardan Hız. Peygamber'in sünnetine ulaşılabilir. Rasûlullah'ın ashâbı, onun hayatının birçok alanına ışık tutan, kapalılığı gideren, ümmetin hayatını kolaylaştıran, sorulması muhtemel soruları cevaplandıran büyük bir hazine bırakmış, Hız. Peygamber'in fiziksel özelliklerinden tutun da hangi kıyafeti giydiğinden ve hangi ibadeti sevdiğine kadar birçok şeyi bizlere iletmeye çalışmışlardır.

Buradan hareketle hadislerin yazımı konusu akla gelmekte, bu da bizi Hız. Peygamber'in hadis yazmayı ashâbına izin vermesi ve yine bu hadis yazımından onları men etme konusuna götürmektedir. Bu iki durumun Hız. Peygamber döneminde mevcudiyeti, hadislerin erken dönemde hem hıfzının (ezberlemenin) hem de kitabetinin (yazıya geçirilmesinin) var olduğunun ve böylece kayıt altına alındığının göstergesidir.²⁰ Hadislerin yazımının yasak olduğundan bahseden Müslim'in rivâyet ettiği şu hadis-i şerif bizi bu konuda yasağın mevcudiyetine götürür:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivâyetle Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: *Benden Kur'ân'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Lakin kim başka bir şey yazdıysa onu imha etsin. Ancak benden yazmadan rivâyet etmenizde sakınca yoktur. Her kim bilerek bana yalan isnâd ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın.*²¹

Yukarıda bahsettiğimiz hadisten de anlaşıldığı üzere bir dönem hadis yasağının mevcudiyetinden bahsedilebilir. Ancak zamanın ve şartların değişmesi nasıl ki günümüzde bile hayat şekillerinde değişikliğe götürüyorsa bu yasağın da süreklilik ifade etmeyip zamanla değiştiği ve hadis yazımına ruhsat verildiği başka bir hadiste görülmektedir:

Sahâbe'den Abdullah b. Amr, Hız. Peygamber'den duyduğu her şeyi yazardı. Etrafındakiler onun bu durumuna itiraz ederek:

²⁰ Ali Yardım, *Hadis I-II*, Damla Yayınları, İstanbul, 2017, C. 2, s. 13-16.

²¹ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdu'l Bâkî, Nşr. Dâru İhyâi't-Turâsi'l Arabî, Beyrut, ts., : "Zühd ve'r-Rekâik", 16 (Nr. 3004).

- “*Rasûlullah da insandır; bazen neşeli bazen sinirli hali olur!*” diye söylerler. Abdullah b. Amr bu durumu Rasûlullah’a iletir. Hz. Peygamber de:

- “*Yazmaya devam et*” der. Abdullah tekrar sorar:

- “*Neşeli ve öfkeli olduğunuz durumlarda yine söylediklerinizi aynı şekilde yazayım mı?*”

- “*Evet, rıza ve gazap halinde söylediklerimi de yaz!*” diye söyledikten sonra mübarek eliyle ağızlarını işaret ederek:

- “*Çünkü buradan sadece hak söz çıkar*” buyurmuşlardır.²²

Yine hadislerin yazılmasına izin verilmesine dair bir diğer hadis:

Ensardan bir zat Hz. Peygamber'e, “*Yâ Rasûlallah! Senden bir takım sözler işitiyorum, ancak ezberleyemiyorum.*” dediğinde Allah Rasûlu ona, “*Sağ elinden yardım al.*” demiş, bunu söylerken de “*eliyle yazı yazar gibi*” yapmıştır.²³

Hadis kitabeti denilince akla gelen ilk mana Hz. Peygamber ve ashâbı zamanında hadislerin küçük çaplı kâğıtlara yazılmasıdır. Bu devirden sonra “tedvin” dönemi başlamıştır. Bu da hadisleri daha geniş çapta toplama ve yazma faaliyetlerini kapsar.²⁴

E. HADİS ÖĞRENİM ve ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Hadisin önemini idrak eden Müslümanlar, onun hangi yollardan ve nasıl öğrenilmiş olduğunun tespitine büyük önem vermiş ve bu öğrenim yollarını teknik terimlerle ifade etmişlerdir. Hadis öğrenim yolları râvinin hadisi alıp nakletme aşamasını ele aldığından dolayı, bu süreçte râvinin hadislerde tasarruf imkânını gündeme getirmektedir. Efdaliyet lafızları özelinde râvi tasarrufunun mevcudiyetinin hangi çerçevede ve nasıl olduğunu tam manasıyla anlamak için bu konuya değinmekte fayda gördük. Hadislerin günümüze kadar ulaşmasına katkı sağlayan bu yöntemdeki bahsi geçen terimleri kısaca izah edelim.

²² Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdu’l- Hamîd, Nşr. Mektebetü’l Asriyye, Beyrut, ts., “İlim”, 3 (Nr. 3646).

²³ Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.d., Nşr. Şirketü mektebe ve Matbaati Mustaba el-Bâbî el-Halebî, Mısır, ts., “İlim”, 12 (Nr. 2666); hadis yazmaya izin verilmesi hakkında bkz. Ali Yardım, *Hadis II*, s. 14-15.

²⁴ Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1985, s. 197.

1. Semâ

Hocanın, bir metin üzerinden veyahut ezberinden okuyarak rivâyet etmesi; öğrencinin de hocadan bizzat kendisi işiterek rivâyet almasına denir.²⁵

İlk dönemlerde bile talebe, hocaların ezberden veyahut herhangi bir yazılı nüshadan okuduklarını genelde yazarlardı. Eğer şeyh tarafından öğrencilerin konuyu derste veyahut dersten sonra yazmaları kararlaştırıldı ise imlâ konusu gündeme gelir. Mevcut kaynaklara göre Şu‘be b. Haccâc (ö. 778)²⁶, Vekî‘ B. Cerrâh (ö. 812)²⁷ gibi âlimler tarafından imlâ meclisleri düzenlenmiştir.

İmlâ: Hocanın öğrencisine hadis yazdırmasıdır. Öğrencinin hocasından bu şekilde hadis alması hadis öğrenmenin en üst düzeyi kabul edilir ve semâ içinde değerlendirilir.²⁸

İmlâ dışında talebenin sadece dinlemesi icap eden dersleri de vardı. Buna karşın semâ yöntemi ile hadis alırken bile bazı öğrenciler not tutardı. Bu duruma bazı hocalar izin verirken bazıları da vermezdi.²⁹ Bu da gösteriyor ki rivâyet etmek için yazılı bir belge şart değildi.³⁰

Buhârî *el-Câmiu’s-Sâhîh*’in “Kitabu’l-İlm” bölümünde tahammulu’l-ilm’in çeşitli şekillerini tespit etmeye çalışmış ve hadis öğrenim ve öğretim metotlarının en çok itibar edilen vasıtası olarak görülen semâyı izahtan müstağni saymıştır. Çünkü birçok muhaddis şeyhten dinlenen hadislere itibar etmektedir.³¹

²⁵ İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018, s. 51.

²⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348), *Tezkiretü’l-Huffâz*, Haydarabad, 1955, C. 1, s. 409.

²⁷ Ebû Bekir Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî (ö. 463/1071), *Târîhu Bağdât*, Kahire, 1349/1931, C. 13, s. 475.

²⁸ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 137.

²⁹ Hatib el-Bağdâdî, *Takyîdü’l-İlm*, thk. Yusuf el-Uş, Nşr. Dâru İhyâi’s-Sünneti’n-Nebeviyye, b.y.y., 1974, s. 111. Hatib el-Bağdâdî, *Kitâbü’l-Kifâye fî ilmi’r-Rivâye*, y.y., Haydarabad, 1970, s. 86.

³⁰ Yazılı ve sözlü rivâyet hakkında geniş bilgi için bkz. Gregor Schoeler, “Erken Dönem İslâm’da Bilimlerin Yazılı ve Sözlü Rivâyeti Meselesi” çev. Bekir Ezer, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, C. 6, S. 2, 2008; “İslâmın İlk Döneminde Bilimlerin Sözlü veya Yazılı Rivâyeti Sorunu” çev. Nimetullah Akın, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 48, S. 2, 2007, adlı çalışmalara bakılabilir.

³¹ M. Fuad Sezgin, *Buhârî’nin Kaynakları*, Otto Yayınları, Ankara, 2019, s. 68.

2. Kırâat

Talebe, hocanın huzurunda ezberinden veya kitaptan hadis okur, hoca da bu hadisi ezberinden veya bir nüshadan takip eder ve gerektiği durumlarda düzeltme yapar. Bu minvalle talebe hocadan hadisleri almış olur. Bu yöntemle hadis almaya kıraat veya arz denir.³²

Rivâyetlerin birbiri ile karşılaştırılması hadis kültüründe arz, muâraza ve mukabele gibi bazı terimlerle ifade edilmiştir. Bu terimlerin içerdiği anlamlar şu şekildedir:

- Arz: Hocanın rivâyet hakkı bulunan hadisleri, öğrencinin daha önceden elde edip, o hadisleri hocasının huzurunda okumasıdır. Bu muteber hadis alma yollarından olup arzu'l-kırâat da denir.³³
- Muâraza: Râvinin yazdığı hadisleri, kendisine rivâyet eden hocasının kitabında yer alan hadislerle karşılaştırması.³⁴
- Mukabele: Bir hadisin veyahut bir kitap içerisindeki hadislerin, kendisinden alınan asıl kitapta yer alan hadislerle ya da aslıyla karşılaştırma yapılmış olan güvenilir bir kitaptaki hadislerle karşılaştırılması.³⁵

Yukarıda bahsedilen semâ ve kıraât yönteminin amaçları: ezberlenmiş veya istinsah edilmiş hadislerdeki hataları düzeltmek; hadisin yorumunu öğrenmek; hadisin rivâyet edene aidiyetini öğrenmek; hadisin sıhhatini öğrenmek şeklinde sıralanabilir.³⁶ Bu iki usul antik çağdan beri mevcut olup uygulana gelen bir metottur ve bu sayede Aristo'dan birkaç eser günümüze kadar ulaşmıştır.³⁷

³² İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü*, s. 52-53.

³³ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 27.

³⁴ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 190.

³⁵ Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 207; Metin tenkidi prensipleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Enbiya Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 333-484.

³⁶ Ahmet Yücel, *Hadis Usulü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, s. 76. Hadis metinleri üzerine yapılan güncel çalışmalar için bkz.: Ali Kuzudişli, "Rivayetlerin Yapısal Analizine Giriş: İbn Sayyad ile İlgili Rivayetler Üzerine Bir Yöntem Uygulaması", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, c. 7, S. 2, 2009, s.85-128; Ali Kuzudişli, "Halâvetü'l-İmân' Terkibinin Yer Aldığı Rivayetlerin Yapısal Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, 2012, s. 167-196. Rahile Kızılkaya Yılmaz, "Hoca-Talebe-Kitap Esaslı Bir Eğitim-Öğretim Metodu Olarak Kıraât-Arz", *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı*, 12-13 Nisan 2019, İstanbul.

³⁷ Gregor Schoeler (Basel), "İslam'ın İlk Döneminde Bilimlerin Sözlü veya Yazılı Rivâyeti Sorunu", çev. Nimetullah Akın, C. 48, S. 2, 2007, s. 174.

Görüldüğü üzere bu yöntem yeni olmayıp hadis tahammül metotlarının geliştiği dönemde uygulanmıştır.

3. İcazet

Hocanın, öğrencisine kitaplarını veya duyduklarını semâ ve kıraat yolları olmadan rivâyet etmesine izin vermesine icazet denir.³⁸

4. Münâvele

Hocanın öğrencisine, hadislerini içeren bir metni rivâyet etmesi için elden vermesine denir.³⁹

5. Mükâtebe

Hocanın, yakınında veya uzakta bulunan öğrencisi için bizzat kendisi hadis yazıp veya başkasına yazdırıp o hadisi vermesi veya göndermesine denir.⁴⁰

6. İ'lâm

Hocanın öğrenciye hadis veya hadis kitabını göstererek semâ yoluyla aldığını belirtmesi fakat bunları rivâyet etmek için izin verdiğine yönelik herhangi bir açıklamada bulunmamasına denir.⁴¹

7. Vasiyet

Hocanın rivâyet ettiği bir kitabı, seyahate çıkmadan veya ölümünden önce öğrencisine vasiyet etmesidir.⁴²

8. Vicâde

Birinin yazma bir kitabı veya risaleyi bulmasına, ele geçirmesine denir.⁴³

Hadisi bu yollarla alan râvinin metin üzerinde tasarrufu gündeme gelmiş ve bu konuda birtakım hadis terimleri oluşmuştur. Bu hadis ıstılahlarının bazılarını kısaca değinelim:

³⁸ İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Usûlü*, s. 53.

³⁹ Ahmet Yücel, *Hadîs Usulü*, s. 77.

⁴⁰ İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Usûlü*, s. 54.

⁴¹ Ahmet Yücel, *Hadîs Usulü*, s. 79.

⁴² Ahmet Yücel, *Hadîs Usulü*, s. 79.

⁴³ İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Usûl*, s. 55.

İdrac: “hadis ıstılahında idrac, râvinin rivâyet ettiği hadisin isnad veya metnine hadisin aslında olmayan bazı sözler ilave etmesidir.”⁴⁴

İdrac aynı hadisin başka isnatlarla Hz. Peygamber’den rivâyet edilmesi ile anlaşılır. Çünkü sadece bir rivâyette meydana gelen ilavenin bulunması mümkün değildir. Bir rivâyet içerisinde diğer rivâyetlere nispetle görülen fazlalık, o fazlalığın senedde yer alan bir râvi tarafından yapıldığını ortaya koyar.⁴⁵

İdrac hadisin isnadında olabildiği gibi metninde de olabilir. Metninde olan hadisin başında, ortasında veya sonunda olabilir. Bu idrac metnin neresinde olursa olsun, her hadis sahih, hasen ve zayıf olabilir.⁴⁶

Ziyade: “güvenilir (sika) olan bir râvinin, hadisin rivâyeti esnasında yaptığı fazlalık kastedilir.”⁴⁷

Hadis alma yollarının her aşaması, bir denetim ve ölçüt mekanizmasından geçtiği ve bu mekanizmada her hadisin bir sistem ve derecelendirmeye göre konumlandırıldığı görülmektedir. Bu terimlerin içine aldığı kapsama bakıldığında, hadisleri oluşturan sened ve metinlerin her iki bölümü de incelemeye tabi tutulmuştur. Hadis metinlerinde ve senedlerinde meydana gelen ve gelebilecek olan değişikliklerin ayrı ayrı denetiminin ve izahının yapıldığı görülmektedir. Bu da bize hadislerde yapılan değişiklik, takdim ve tehirin geliş güzel olmayıp belirlenmiş kurallar çerçevesinde olduğunu göstermektedir.

F. HADİSLERİN TEDVİNİ

Hadis alma yollarından sonra bir diğer aşama olan hadislerin tedvini meselesi, hadislerin bir araya getirilip günümüze kadar ulaşması açısından büyük önem arz ettiğinden dolayı, bu konuya kısaca değinme gereği duyduk. Tedvin dönemi denilen bu dönemde icra edilen faaliyetlerin kapsamını bilmek hem hadislere verilen ehemmiyeti ortaya koymak açısından, hem de hadislerin bu zamana kadar aktarılmasına olanak sağladığı için elzemdir.

⁴⁴ Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 161.

⁴⁵ Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 161.

⁴⁶ Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 161.

⁴⁷ Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahlar*, s. 476.

Sözlük anlamı toplamak, bir araya getirmek, cem etmek olan tedvin, herhangi bir bilgi türünün müdevven hale getirilmesine denir. Hadis terimi olarak tedvin, hafızalarda veya çeşitli yazılı metinlerde dağınık halde bulunan hadislerin bir kitap içinde toplanmasına denir.⁴⁸ Hadiste tedvin, kitâbetü'l-hadis (hadis yazımı) ile karıştırılmamalıdır çünkü Hz. Peygamber zamanında hadis yazımı mevcut olsa dahi bu tedvin demek değildir. Çünkü bu dönemde sahâbî yalnız kendi duyduğu hadisleri yazmıştır. Diğer ashâbın duyduğu hadisleri yazmayı amaçlamamışlardır.⁴⁹

Hadis edebiyatının oluşum safhalarından olan tedvin faaliyetinin başlangıcı yaklaşık olarak I. asrın ikinci yarısı, bu faaliyetin sonu ise II. asrın ilk çeyreğini kapsar ve bu da yaklaşık hicri 75-125 yıllarını içine almaktadır.⁵⁰

Fuad Sezgin, Goldziher'in İslami kaynaklarda gösterilen ilk tedvin çağını yaklaşık bir asır kadar daha geç başlatmak gayesinde olduğunu ve bu çağı Zühri'den ilk isnadlı hadis kitaplarının oluştuğu üçüncü asrın başlarına kadar götürmek istediğini vurguluyor.⁵¹ Yine Fuad Sezgin, Goldziher'in hadis tedvin tarihini değiştirmek veya tehir etmek için tercih ettiği yolun tezatlarıyla birlikte kitabında mevcut olduğuna değiniyor.⁵²

Goldziher, İslâmi literatürdeki hadislerde tedvin ve tasnifi birbirine zıt görüp bunu ortadan kaldırmaya çalışır. Tedvin işi hadislerin kitaplarda toplanmasını, tasnif ise toplanan bu hadislerin belirli bablara göre sınıflandırılmasını kasteder ve tedvin tasniften öncedir. Goldziher bu ikisi arasındaki farkı gözetmeyip tedvin ile tasnifi birbirinden ayırmayıp bu iki tarih arasında zıtlık olduğunu farzetmiş ve bunlardan tedvini ortadan kaldırmaya çalışarak tedvinle ilgili kaynakları haberleri zayıf sayarak böyle bir neticeye ulaşmaktadır.⁵³

⁴⁸ Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, s. 436; Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 315.

⁴⁹ Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, s. 437.

⁵⁰ Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, s. 436; Mücteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 9; Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 315; Ömer Özpinar, *Hadis Edebiyatının Oluşumu*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2013, s. 22.

⁵¹ M. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, s. 58.

⁵² M. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, s. 58.

⁵³ M. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, s. 59-60. Oryantalistlerin ileri sürdüğü hadislerin şifahi rivâyet edilip bundan dolayı güvenilir olmadığı görüşüne karşı Fuat Sezgin'in yaptığı çalışma üzerine değerlendirme için bkz. Hüseyin Hansu, "Fuat Sezgin'in Modern Dönem Hadis Tartışmalarına Katkısı: Yazılı Rivâyet Teorisi ve Etkileri", *Hadis ve Siyer Araştırmaları*, C. 5, S. 1, 2019.

Said b. el-Â'râbî (ö. 778) gibi bazı âlimlerin “Onun kitabı yoktu, hafızasında tutup ezberlemeye önem verirdi”⁵⁴ kabilinden sözlerini Goldziher âlimlerin hiçbir yazılı belgesi yoktu şeklinde yorumlamıştır.⁵⁵

Tedvin dönemi özelliklerini bilmek hadisler üzerinde bilerek veya bilmeyerek oluşturulmaya çalışılan birtakım kötü niyetli anlayışları açığa çıkarıp, ortadan kaldırmak için büyük önem taşımaktadır. Bu sayede oryantalistlerin İslam üzerine yaptıkları tenkidlerin bazılarına cevap verileceği kanısındayız.

G. METİN TEMELLİ ÇALIŞMALAR

Hadislerin metin kısmının değerlendirilmeye alındığı çalışmalardır.

a. Mana ile Rivâyet

Mana ile rivâyet mevzusunun konumuzla ilgisine bakıldığında, çalışmamızda kullanılan efdaliyet lafızları özelinde hadisler herhangi bir değişime uğradı mı, uğradıysa eğer maksatta değişim oldu mu sorusunun cevabını arayacağımızdan dolayı bu konuya kısaca değinme ihtiyacı hissettik.

Hadislerin kayda geçmesi meselesi zamanla birçok soruyu akla getirmiştir. Ve bu sorulardan biri de rivâyetlerin lafız ile mi yoksa mana ile mi nakledildiği meselesidir. Bilhassa şifahi rivâyet dönemindeki ilk nesillerin haberleri nasıl rivâyet ettiği önemlidir.⁵⁶

Çalışmamız kapsamında değinmemiz icap eden mana ile rivâyeti kısaca açıklama gereği duyduk: mana ile rivâyet; hadis metninin, ehil kimseler tarafından manasında herhangi bir bozulma olmadan, Hz. Peygamber’in kullandığı lafızların benzerleri veya o kelimelere bağlı kalmadan hadisin içeriğinin başka lafızlar kullanarak ifade edilmesidir.⁵⁷

Fiili hadisler, ashâb tarafından farklı şekillerde, farklı ifadelerle nakledilmesinden dolayı mana ile rivâyetin kapsamına girmemektedir. Çünkü ashâbdan

⁵⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348), *Mîzânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bicevî, Nşr. Daru'l-Ma'rife, Bağdat, 2009, C. 2, s. 153.

⁵⁵ Gregor Schoeler, “Erken Dönem İslâm'da Bilimlerin Yazılı ve Sözlü Rivâyeti Meselesi”, çev. Bekir Ezer, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, S. 2, s. 137.

⁵⁶ Mehmet Emin Özaşar, *Hadisi Yeniden Düşünmek*, Otto Yayınları, Çankaya Ankara, 2017, s. 240; Mana ile rivâyet için bkz.: Mehmet Emin Özaşar, *Hadisi Yeniden Düşünmek*, s. 240-256.

⁵⁷ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 257.

her birerleri gördüğü olayları kendi ifade ve üsluplarıyla anlattıkları için râvilerin anlatımları birbirlerinden farklılık meydana getirecektir.⁵⁸ Buradan hareketle konumuz kavli hadislerle sınırlandırma ihtiyacı gerektirmektedir.

Râvinin mana ile rivâyet etme sebepleri de şu şekilde sıralanabilir: Olayın birkaç defa tekrar etmesi, râvilerin ezberleme kabiliyetlerinin farklı olması, râvinin hadisi ihtisar etmesi, râvinin hadisin bir kısmını işitmesi, sorunun yöneltildiği kimseler çok olduğu için cevapların da çok olması, râvinin hata etmesi, Arapçanın kendisinden kaynaklanan sebepler ve râvinin günlük hayatında yalan söylemesi olarak sıralanabilir.⁵⁹

Mana ile rivâyete cevaz veren hadisçilerin görüşlerini Sehâvî (ö. 902/1497) şu şekilde sıralar: Haberin merfû' veya gayri merfû' olması; muhtevasının amel etmeyi veyahut bilgi sahibi olmayı gerektirip gerektirmemesi; sahabeden, tabiinden veyahut bir başkasından gelmesi; râvinin hadisin lafzını ezberlemesi veyahut ezberlememesi; münazara veya rivâyet etmek için zikretmek; fetva vermek; hadisin eş anlamlı bir lafzını zikretmesi veyahut zikretmemesi. Hadisin manası ister kapalı ister açık olsun zikredilen lafız hadiste bahsedilen mananın dışında bir anlam ifade etmiyorsa; baskın olan düşüncesi Şâri'nin maksadının bu lafızla muhafaza edildiği, istiareye kaçmadan, sınırı aşmadan manasını koruduğu düşüncesinde ise ve kendisine ulaşan bu lafzı tam anlamıyla ifade ettiğine inanıyorsa mana ile rivâyeti caiz olur.⁶⁰

Mana ile rivâyete cevaz vermeyenler meselesine gelince: Ömer b. el-Hattâb, Abdullah ibn Amr, Zeyd b. Erkâm, Ebû Hureyre gibi sahabe-i kiramın hadisleri herhangi bir değişikliğe uğratmadan olduğu gibi aktarılmasına büyük önem verip bunu tavsiye ettikleri gelen rivâyetlerdendir.⁶¹ Onların bu mesele üzerinde durmalarını usulcüler mana ile rivâyete cevaz vermeme şeklinde yorumlamışlardır.⁶²

Serahsî (ö. 483/1090 [?]), bazı âlimlerin manayla rivâyeti caiz görmeyip lafızla rivâyetin gerekli olduğu hakkındaki düşüncelerini şöyle sıralamıştır; bazı hadisçiler

⁵⁸ Enbiyâ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, Ensâr Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 86.

⁵⁹ Enbiyâ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, s. 86-94.

⁶⁰ Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed Şemsüddin es-Sehâvî, *Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadis*, thk. Abdülkerim b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hadîr-Muhammed b. Abdullah Fühayd Âli Fühayd, y.y., b.y., H. 1426, C. 3, s. 120-121.

⁶¹ Hasan b. Abdurrahman el-Râmehurmuzî, *el-Muhaddisü'l-Fâsıl Beyne'l-Râvî ve'l-Vâ'i*, thk. Muhammed Accâc el-Hatîb, y.y., b.y., 1984, s. 538.

⁶² Enbiyâ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, s. 105.

dediler ki: Mutlak şekilde rivâyetin lafzına ihtimam göstermek vaciptir, lafza olduğu haliyle ihtimam göstermeden mana ile rivâyet etmek caiz değildir. İbn Sirin'den (ö. 110/729) bu şekilde nakledilmiştir. Bazı ehli nazar şöyle dedi: Rasûlullah'ın sözleri ve fiillerini bize hikayeler yoluyla, sahabelerin sözleriyle gelmiştir delile gerek yoktur. Bilakis (Bunun aksine) Rasûlullah'ın kendi ihtiyaçlarını canlandırırsa (görse) bile şu bapta geçen sözlerini talep etmek vaciptir. Cumhur ulema ise şöyle demiştir: Nakilde (rivâyette) lafza ihtimam göstermek önceliktir, ayrıntılarıyla sonuna kadar anlatabilecek kadar zaptı (hafızası) iyi olduktan sonra mana ile nakletmekte caizdir. Hasan, Şa'bî (ö. 104/722) ve Nehaî'den (ö. 96/714) şu şekilde nakledilmiştir. Bunlar bu şekilde rivâyetin caiz olmadığına Res'ulullah'ın şu sözünü delil olarak getirmiştir. "Benden bir söz işitip, onu tebliğ için (başkalarına ulaştırmak için) ezberleyen kişinin Allah yüzünü ak etsin. Kendilerine taşınan (nakledilen) öyle kimseler vardır ki işitenden daha iyi kavrarlar." Burada naklederken lafza ihtimam göstermek emr edilmektedir. Mana ile rivâyette insanlar tam kavramı ve anlamı kaçırabilir. Manaya itibar ederek lafzı başka bir lafızla değiştirmeyi umumi olarak yasaklamak vaciptir.⁶³

Ebyârî (ö. 1305/1888), meseleninin üç boyutu vardır: 1. Lafzla aynı anlamı taşıyan kelime olması, oturma kalkma gibi bunda ihtilaf yoktur. 2. Metnin anlamında kopukluk olmadan kelime, ilk anlamında anlaşılıyorsa lafzın değiştirilmesinden kaçınılmasında ihtilaf yoktur. 3. Mananın anlaşılmasında kopukluk olması durumunda ibarenin anlaşılması için tabir edilmesi. Benzer lafızlar olmadan anlaşılan manada kopukluk olması. Bunda da ihtilaf vardır. Çoğunluğun görüşü mananın anlaşılmasında kopukluk olduğu zaman lafza delil getirilir. Bu mücerred olabilir ya da Kurân'dan eş anlamlı olabilir. Ebû Nasr İbn'i Kuşeyrî (ö. 465/1072): Önceki iki durumu zikrederek ilkinin caiz olduğunda ittifak var iken ikinci ise men edilmiştir. Şerh'ul-Mustesfâ da Abderî (ö. ?) şöyle demiştir: Âlimin ilminde kopukluk varsa (anlayamıyorsa) kendi ilmi bakışıyla değil de delille caizdir ve avamdan kimselerin hakkı da onu taklid etmektir. Bu yönden bakıldığında öğrenmeleri için acem (arap olmayan) dilinde açıklama ve tefsir edilmesi caizdir. Müctehide gelince kendisine Şâri'nin lafzı nakledilinceye kadar sözle (duyduğu) amel etmesi caiz değildir. Çünkü kendisine manayla geldiyse taklitçi

⁶³ Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *Usûl es-Serahsî*, thk. Ebû'l-Vefâ el-Afgânî, Haydari Âbâd, 1993, C. 1, s. 355; Fahreddin er-Râzî, *Mahsûl fî 'İlmi 'Usûli'l-Fıkh*, thk. Tâhâ Câbir Feyyaz el-Alvânî, b.y., 2008, C. 4, s. 466-467; Bkz. Enbiyâ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, s. 105.

olur. Sahabe de manayla naklettiğinde fark yoktur.⁶⁴ İmâmü'l-Haremeyn Cüveynî (478/1085), ve Kuşeyrî (465/1072), muhaddislerin çoğunun mana ile rivâyete cevaz vermediğini söylemektedir.⁶⁵

Enbiya Yıldırım, mana ile rivâyete cevaz vermeyenlerin bu tutumlarının yöresel ve yüzeysel araştırmalara dayanan açıklamalar ve genellemeye gitme itiyadından kaynaklanabileceğine vurgu yapmıştır.⁶⁶

Buraya kadar mana ile rivâyeti özetlemek gerekirse; sahabenin hadisleri olduğu gibi rivâyet edilmesini tavsiye ettikleri, buradan hareketle bazı usulcülerin mana ile rivâyeti caiz görmediği fakat çoğunluğun Yukarıda belirtilen şartlar yerine geldiğinde mana ile rivâyetin uygulanabileceği görülebilmektedir. Bizce de bu görüşler çerçevesinde mana ile rivâyet mümkün olup hadisin orijinal anlamına ulaşmak mümkün olabilir.⁶⁷

b. Rivâyetlerin Yapısal Analizi

Hadislerde yer alan efdaliyet mezvularını tespit ve tahlil ederken öncelikle izlenilecek olan yolu belirlemek gerekir. Bu yüzden rivayetlerin yapısal analizi konusuna değinip, araştırmamızda takip edeceğimiz yol hakkında bilgi vermeyi uygun gördük. Yapısal analiz bir rivâyetin veya rivâyet parçasının, hadis kaynaklarında olan yapısal açıdan benzerleri ile oluşturduğu rivâyet kümesine odaklanmakta ve bu kümede bulunan rivâyetlerin birbiriyle karşılaştırılmasından birtakım sonuçlar elde etmeye çalışmaktadır.⁶⁸

Ali Kuzudişli bu sistemin çalışma alanını altı soru ile belirlemektedir:

1. Belirli bir rivâyetin veyahut rivâyet parçasının hadis kaynaklarında yapısal açıdan benzerleri var mıdır? Eğer varsa bunlar hangi rivâyetlerdir?

⁶⁴ Muhammed b. Bahadır b. Abdullah Bedreddîn ez-Zerkeşî, *Bahru'l-Muhît fî Usûli'l-Fıkh*, thk. Abdulkâdir Abdullah el-Ânî, y.y., b.y., 1992, C. 4, s. 357-358.

⁶⁵ Zerkeşî, *Bahru'l-Muhît fî Usûli'l-Fıkh*, C. 4, s. 358.

⁶⁶ Bkz. Enbiyâ Yıldırım, *Hadis Problemleri*, s. 105.

⁶⁷ Mana ile rivâyet konusunda, rivâyetlerdeki farklı lafız ve kelimelere bakılarak Hz. Peygamber'e ait olan lafızlara ulaşılabilmesi konusunda Bkz. Veli Atmaca'nın "Hadiste Orijinal Lafzı Bulmak Mümkün mü 'Seriye Hadisi Örneği'". *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 2, 2010, s. 73-104.

⁶⁸ Ali Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, Tibyan Yayıncılık, İzmir, 2012, s. 19.

2. Bir rivâyet veya rivâyet parçasının yapısal benzerlerinin meydana getirdiği küme içerisinde, yapısal açıdan rivâyetlerin, birbirine benzeyen ve benzemeyen yönleri nelerdir?
3. Yapısal açıdan benzerlikler olan rivâyetler içerisinde, rivâyetlerin farklı kısımlarının, mevcut küme dışında yapısal bakımdan benzeri yer alıyor mu? Eğer böyle rivâyetler varsa bunlar nelerdir?
4. Bu sorular doğrultusunda elde edilen rivâyetlerin, metin ile senedleri arasında bağlantı mevcut mudur? Eğer böyle bir bağlantı varsa bunun mahiyeti nedir?
5. Metinler ile senetler arasındaki karşılaştırmadan ortaya çıkan veriler nelerdir?
6. Ulaşılan bu veriler ne anlama gelmektedir.⁶⁹

Ali Kuzudişli rivâyetlerdeki metni araştırmaya tabi tutarken bunu altı maddede ele almıştır ancak biz çalışmamızda rivâyetlerin senedlerini incelemeye tabi tutmadık. Çalışmamızda, efdaliyet hadisleri kapsamına giren hadis grubu özelinde, en üstünlük anlamı veren, ism-i tafdil sigalı kelimeler kullanılan rivayetlerde, efdaliyete dair lafızlarda benzerlik ve farklılık var mı? Eğer benzerlik veya farklılık varsa hadise etkisi söz konusu olur mu bunun cevabını bulmak için ilgili konunun çalışılması gerektiğini düşünerek bu minvalde araştırma yaptık.

c. Müsteşriklerin Çalışmaları

Batıda yapılan hadis eleştirilerine Goldziher ve Speight'in açıklamalarına yer vermekte fayda vardır.

Goldziher hadislerin büyük çoğunluğunun sonraki dönem meydana gelen siyasi çalkantılar ve dini tartışmalar sonucu ortaya çıktığını iddia eder. O, Hz. Peygamber veya ashabına isnad edilen birçok hadisin bu dönemde uydurulduğunu savunmuştur.⁷⁰

Goldziher yine Müslüman âlimlerin sadece sened üzerinde çalışma yapıp metin üzerinde çalışma yapmadığı iddiasında bulunur. Metinde akli ve tarihi açıdan terslik bulunduğu ve buna rağmen Müslüman âlimlerin bu hatalar ve çelişkiler karşısında

⁶⁹ Ali Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, s. 19. Rivâyetlerin detaylı bir incelemeye tabi tutulması hakkında geniş bilgi için Bkz: Ali Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*.

⁷⁰ Ignaz Goldziher, *Muslim Studies*, çev. C. R. Barber, S. M. Stern, State university Of New York Press, New York, 1971, C. 2, s. 73.

sadece isnada bakıp hadisleri sahih olarak değerlendirdiklerini söylemektedir.⁷¹ Goldziher, çağdaş Müslümanların da eski âlimlerin yöntemlerini bir değişiklik yapmadan olduğu gibi devam ettirdiklerini belirtir.⁷²

Marston Speight, rivâyetlerin yapısal ve retorik özellikleri hakkında çalışmalar yapmıştır. Speight, hadis literatüründe yer alan sözlü anlatım üslubunun yapısının incelenmesi ile ilgilenmiş ve bu konuda doktora tezini Tayâlisî'nin *Müsned*'i⁷³ üzerine yapmıştır. Ayrıca bu çalışmada ulaşılmış olduğu analizler onu metinlerdeki formlar üzerine çalışmaya yöneltmiştir.⁷⁴

Speight, hadis metnlerinin içeriğini ön plana alan Goldziher'in aksine hadislerin biçimsel özelliklerini, hadisin gelişmiş olup olmadığını tespit etmek için kullanmıştır. Speight'e göre ilk ağızdan yapılan aktarımlar daha geç tarihlidir. Ona göre soru cevap şeklinde olan hadislerin daha geç tarihli olduğu ve daha fazla gelişmiş bir metin oluşturduğu kanaatindedir. Yine kısa olan metinlerin uzun olan metinlere göre daha erken tarihli olduğu; hadis metinleri yapısal açıdan basitten karmaşığa ve hatalı olan metinden daha mükemmel olan metine doğru gelişim izlemektedir.⁷⁵

Speight, hadislerdeki retorik (söz söyleme sanatı) kalıplarını üç grup altında incelemeye tabi tutmuştur. Birincisi açıklama/tanımlama/karşılaştırma kalıpları olup mecazlar, tekerlemeler ve nükteler gibi yapılara yer vermiştir.⁷⁶ İkinci gruba emir kalıbı adını verip bu kısımda hüküm ve karar yapılarını; üçüncü gruba ise anlatım kalıbı adını verip rivâyet örnekleri incelemiştir.⁷⁷

Oryantalistlerin, İslam âlimlerinin yaptığı hadis çalışmalarını ya tam anlayamadıkları ya da bilerek görmezden geldikleri düşünülebilir. Çalışmamızda en üstün anlamı veren efdaliyet hadisleri özelinde, efdaliyet kalıbında ele aldığımız

⁷¹ Bkz. Goldziher, *Muslim Studies*, çev. C. R. Barber, S. M. Stern, C. 2, s. 140-141.

⁷² Goldziher, *Muslim Studies*, çev. C. R. Barber, S. M. Stern, C. 2, s. 141.

⁷³ Bkz. Speight, *The Musnad of al-Tayalisi*, A Study of Hadith as Oral Literature, The Hartford Seminary Foundation, 1970.

⁷⁴ Robert Marston Speight, "The Well of Sa'd b. a. Waqqas: The Growth a Tradition" Der Islam L/2 1973, s. 249-267. Speight'in çalışmaları ve uyguladığı yöntem üzerine geniş bilgi için bkz: Rahile Yılmaz, "Robert Martson Speight", Hadis Tetkikleri Dergisi, C. 12, S. 1, 2014.

⁷⁵ Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, s. 29. Metin ve sened üzerinde çalışmalar yapan müsteşrikler ve çalışmaların içeriği hakkında geniş bilgi için bkz., Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, s. 22-61; Rahile Yılmaz, "Robert Martson Speight", s. 175-179. Enbiya Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi*, s. 46-50.

⁷⁶ Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, s. 26.

⁷⁷ Hadis metinleri üzerine araştırma hakkında geniş bilgi için bkz. Kuzudişli, *Rivâyetlerde Sarmal Özellik*, s. 26.

rivayetlerde râvi tasarrufunu tespit etme açısından, müsteşriklerin eleştirdiği konu olan metin üzerinde çalışma yapılmadığı düşüncesine istinaden böyle bir çalışma yapmak oryantalistlerin bu konudaki fikirlerini çürütmek açısından bizce önemlidir.

H. İLK HADİS ESERLERİ

Çalışmamızda yararlanacağımız kaynakların mahiyeti hakkında kısaca bilgi vermek adına bu başlığı açmayı uygun gördük. Böylece araştırma yaştığımız kitaplar hakkında az da olsa bilgi elde edilebilecektir.

Hadislerin yazıldığı tedvîn devrinden sonra devam eden tasnif döneminde, yoğun ve sistematik çalışmalar sonucu ikinci hicri asrın ortalarında yavaş yavaş müstakil hadis kitapları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kitaplar *ale'r-ricâl* ve *ale'l-ebvab* denilen iki tür metoda göre düzenlenmiştir. *Ale'r-ricâl* yöntemine göre sınıflandırılan kitaplara genelde *müsned* ismi; *ale'l-ebvab* metoduna göre tasnif edilen kitaplara *câmi'*, *musannef* gibi isimler verilmiştir.⁷⁸ Bu iki metot üzerinde toplanan *müsned*, *câmi'* ve *musannef* türü kitaplardan hangisinin ilk önce ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir.⁷⁹

I. HADİSLERDE ANLATIM ÜSLUBU

Hadislerde görülen Hz. Peygamber'in anlatım yöntemi muhatabına verdiği önem açısından dikkat çekicidir. Hz. Peygamber'in, sahabenin anlayış şekline ve ihtiyacına göre bir ifade tarzı kullandığını söylenilebilir. Efdaliyet hadisleri çerçevesinde Rasûlullah'a yöneltilen birçok soruya verdiği cevaplardan hareketle bu konuya değinmekte fayda gördük.

Hz. Peygamber bir insan, bir kul⁸⁰ olduğundan dolayı öncelikle hadisleri bu açıdan ele almak gerekir. Hz. Peygamber'in insan olması onun yaşadığı çevre ile bir bağı olup karşısındaki muhataplarının toplum yapısını, bu toplumda yaşayanların anlama kabiliyetlerini ve dili kullanım şekli gibi birçok yönünü göz önünde bulundurarak tebliğ vazifesini ifa ettiğini biliyoruz. Bu vazifeyi icra ederken sözü dolaştırmadan, açık bir şekilde muhatapların anlayacağı tarzda, herhangi bir benzetmeye gitmeden dolaysız bir şekilde, hüküm ifade eden cümlelerle hitap ettiği görülmektedir.

⁷⁸ Mücteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, s. 16.

⁷⁹ Mücteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, s. 17.

⁸⁰ Kehf 18/110.

Kendisine yöneltilen soruların cevaplarında, emir ve yasaklarda bu ifadeleri kullandığı görülmektedir.⁸¹ Konumuzun temelini oluşturan fazilet hadislerine baktığımızda da bu açık, yalın üslubu görmekteyiz, örnek vermek gerekirse: Ebû Zer‘den (r.a.) rivâyet edildiğine göre;

Rasûlullah (s.a.s.) "Amellerin (Allah'a) en sevimli olanı, Allah için sevmek ve Allah için öfkelenmektir." buyurmuştur.⁸²

Hadislerde anlatım üslubu bağlamında Hz. Peygamber’in kullandığı diğer ifade şekillerine bakıldığında mesel-emsal, kıssa, teşbih, mecaz, kinaye gibi açık bir anlatım tarzı kullanılmayan anlatım yöntemini de tercih ettiği görülmektedir. Buradan hareketle Hz. Peygamber’in, ümmetine bir şeyi emreden veya herhangi bir konuyu açık ifadelerle nehyeden hadislerle birlikte serbest bir ifade ve üslup da kullandığı görülmektedir.⁸³ Burada Yukarıda bahsedilen anlatım yöntemlerini kısaca izah etmekte fayda vardır.

Emsâlu’l-Hadis: “Hz. Peygamber’in bazı konuları anlatırken yaptığı benzetmeleri ihtiva eden hadislerdir.”⁸⁴

Kıssa: “Hadisin söylenmesine, yapılmasına sebep olan olay durum.”⁸⁵

Teşbih: “Manayı kuvvetlendirmek için aralarında ortak taraflar bulunan iki şeyden zayıfını kuvvetlisine benzetme şeklindeki edebî sanat.”⁸⁶

Mecaz: “İfadeye kuvvet ve güzellik vermek için benzerlik veya daha değişik bir ilgiye dayalı olarak gerçek anlamı dışında kullanılan söz.”⁸⁷

Kinaye: “söylenmek isteneni doğrudan doğruya değil dolaylı olarak anlatan söz.”⁸⁸

Efdaliyet bağlamında Hz. Peygamber’in kullandığı anlatım yöntemlerinden teşbihe örnek vermek gerekirse:

⁸¹ Mehmet Görmez, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, Otto Yayınları, Çankaya Ankara, 2017, s. 257.

⁸² Ebû Dâvud, “Sünnet”, 3 (Nr. 4599). Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁸³ Mehmet Görmez, “Sünnet ve Hadisin Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu ve Yeni Bir Metodoloji İçin Atılması Gereken Adımlar”, *İslâmî Araştırmalar*, X, S. 1-2-3, 1997, s. 34.

⁸⁴ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 65.

⁸⁵ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 150.

⁸⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2016, s. 1246.

⁸⁷ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s. 783.

⁸⁸ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s. 681.

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Sizden biri veya ölü kabre konulduğu zaman birine münker diğerine nekîr denilen, renkleri mavi ve siyah olan iki melek gelir. O iki melek ona şöyle sorarlar:

Bu adam (Muhammed) hakkında ne dersin? O kişi ise (ölmeden önce) söylediğini aynen tekrar ederek: O Allah’ın kulu ve elçisidir. Ben şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. O iki melek şöyle derler:

Biz senin böyle diyeceğini biliyorduk. Bunun üzerine o kabir yetmiş arşın kadar genişletilir ve sonra aydınlatılır, ona da rahatça burada yat uyu denilir. O kimse,

Bu durumu dönüp aileme haber verebilir miyim? Diyecek ve o iki melek;

Gelinin uyuması gibi rahatça uyu gelin ailesinden en çok sevdiği kimse tarafından uyandırılır derler. Kabirden mahşer günü diriltilinceye kadar rahat rahat uyu.

O kabre konulan kişi münafık ise Muhammed (s.a.s.) hakkında ona sorulan soruya;

İnsanların bu adam hakkında birşeyler söylediğini duydum. Bende onlar ne söylüyorsa aynısını söyledim, doğru mudur? Değil midir? Bilmiyorum diyecek. O iki melek ona cevaben; Senin böyle söyleyeceğini biz biliyorduk diyecekler. Kabre,

Sıkıştır onu denilir, kabirde onu öyle sıkıştırır ki kaburga kemikleri birbirlerine girer. Allah, onu mahşer günü uyandırınca kadar azabı bu şekilde devam eder.”⁸⁹

Bu hadiste “gelinin uyuması gibi rahatça uyu gelini ailesinden en çok sevdiği kimse tarafından uyandırılır” derken teşbih kullanılarak anlatım yapılmıştır.

Yukarıda görülen örneklerde de olduğu gibi Hz. Peygamber, muhatabın ihtiyacına göre onun anlayacağı dilden ifade ve üslup kullandığı söylenilebilir.

⁸⁹ Tirmizî, “Cenâiz”, 70 (Nr. 1071): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÎMAN RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

“Emn” (أمن) kelimesi: güvenlik, emniyet, huzur gibi anlamlara gelmektedir. Güvenlik demek olan “el-Emn” (الأمن) kelimesi, korku anlamına gelen “el-Havf” (الخوف) kelimesinin zıttıdır. Yine “el-Emânetü” (الأمانة) emanet kelimesi, “el-hıyânetün” (الخیانة) hıyanet kelimesinin zıttı bir anlam ifade eder. “el-Îman” (الإيمان) inanma, îman etme ve îman anlamlarına gelip bunun zıttı “el-Küfr” (الكفر) küfür, kâfirlik ve inançsızlık anlamlarına gelmektedir. “el-Îman” (الإيمان) tasdik anlamına gelip tekzib yani yalanlama kelimesinin zıttı bir mana ifade eder.⁹⁰

Allah sözünde sadık olan kullarını mümin olarak isimlendirir. Tasdik îmandandır, îman eden kıyamette azaptan emin olur yani kurtulur.⁹¹

Yaratılış gayemiz yüce Allah’a kulluk etmektir.⁹² Bu kulluk vazifesini en iyi şekilde ifa etmek için nitelikli bir yaşam sürmenin gerekli olduğu düşünülebilir. Bu yaşam biçimini oluşturabilmek için Hz. Peygamber’in ön plana çıkardığı îman, amel ve davranışların önem taşıdığı aşağıda gelecek olan hadislerden anlaşılabilir. Bu başlık altında efdaliyet özelinde îman çatısı altına giren hadisler ele alınmaya çalışılacaktır.

1. ALLAH’A ÎMAN

Hız. Peygamber’in aşağıdaki hadiste Allah’a ve Rasûlü’ne îman etmeyi en faziletli amel olarak zikrettiği görülmektedir.⁹³ Kalp ile ilgili bir eylem olduğu düşünülürse Hız. Peygamber’in imanını amel olarak nitelemesi onun pratikte de karşılığını göstermesi olarak değerlendirilebilir.

⁹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 13, s. 21.

⁹¹ Ebu’s-Seâdât Mecdüdîn el-Mübârek b. Esîrüdîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *en-Nihâye fî Garîbi’l-Hadis ve’l-Eser*, thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî v.d., Nşr. Halebî, b.y., 1963/1383, C. 1, s. 69.

⁹² Zâriyât 51/56.

⁹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-Sahîh*, thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır en-Nâsır, Nşr. Dâru Tavki’n-Necat, 1422, “İtk”, 2 (Nr. 2518); Müslim, “Îmân”, 36 (Nr. 84/136).

Haz. Peygamber'in Allah'a ve Rasûlüne îman ettikten sonra cihad etme, hacı eda etme ve köle azad etme gibi amellerin en faziletli amellerden olduğunu bildirdiği görülmektedir.

1 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنِلَ: أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: «إِيمَانُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ». قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» قِيلَ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: «حَجٌّ مَبْرُورٌ»

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a.s.): “Hangi amel daha efdaldır?” diye sordular. “Allah'a ve Rasûlü'ne îman” diye buyurdu. “Ondan sonra hangisi?” dediler. “Allah yolunda cihad.” dedi. “Ondan sonra da hangisi?” dediler. “Makbûl (olmuş içine riya karışmamış) Hac.” diye buyurdu.⁹⁴

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde tariklerine bakıldığında 7 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile 1 tarikte de خَيْرُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında da kelimeler arasında takdim, tehirle birlikte, hadisin أَفْضَلُ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir.⁹⁵

2 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنِلَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ»

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a.s.):

(Hangi amel daha efdaldır?) diye soruldu. “Allah ve Rasûlüne îmandır” buyurdular.⁹⁶

Bu hadis bu lafızlarla tek tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

3 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانُ بِاللَّهِ، وَجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ»، قُلْتُ: فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَعْلَاهَا ثَمَنًا، وَأَنْفُسُهَا عِنْدَ

⁹⁴ Buhârî, “İman”, 16 (Nr. 26); “Hac”, 4 (Nr. 1519); “Cihâd ve's-Siyer”, 1 (Nr. 2782); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 83/135): Buraya kadar olan rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 22 (Nr. 1658): Sadece bu rivâyetinde أَفْضَلُ ve خَيْرُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Mektebü'l Matbuati'l İslamiyye, Halep, 1986-1406, “Hac”, 4 (Nr. 2624); “Cihâd”, 17 (Nr. 3130); “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4986): Bu rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

⁹⁵ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî (ö. 153/770), *el-Câmi'*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Nşr. Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, H. 1403, 165 (Nr. 20296).

⁹⁶ Nesâî, “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4985): Bu rivâyetinde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

أهلها»، قلت: فإن لم أفعل؟ قال: «تعين ضايعا، أو تصنع لأخرق»، قال: فإن لم أفعل؟ قال: «تدع الناس من الشر، فإنها صدقة تصدق بها على نفسك»

Ebû Zer‘den (r.a.) rivâyet edilmiştir: Nebi‘ye (s.a.s.): “Hangi amel daha üstündür?” diye sordum. “Allah’a îman etmek ve onun yolunda cihad etmek” buyurdu. “Hangi köleyi azat etmek daha efdaldır?” diye sordum. “Sahibinin yanında en değerli ve en pahalı olanı” buyurdu. “Peki bunu da yapmazsam?” dedim. “O zaman mesleği olan birine yardım edersin ya da elinden bir iş gelmeyen birinin bir işini yaparsın” buyurdu. “Bunu da yapmazsam?” dedim. “İnsanlara kötülük etmemen de kendine verdiğin bir sadakadır”⁹⁷ diye buyurdu.

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi‘* isimli kitabında kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte, hadisin أَفْضَلُ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir.⁹⁸ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında sadece “hangi köleyi azat etmek daha faziletlidir?” kısmı yer alıp orada da أَفْضَلُ lafzı kullanılmıştır.⁹⁹

Aşağıdaki hadiste Hz. Peygamber’in îmanın şubeleri olduğundan bahsetmesi ve yapılan amelleri bu kapsamda sayması, îman ettiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ - أَوْ بَضْعٌ وَسِتُّونَ - شُعْبَةً، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَدَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ»

Ebû Hureyre‘den (r.a.) nakledilmiştir: Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: "İman yetmiş küsur ya da altmış küsur- şubedir. Bunlardan en faziletlisi La ilahe illallah

⁹⁷ Buhârî, “Itk”, 2 (Nr. 2518); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 84/136): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁹⁸ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 165 (Nr. 20298).

⁹⁹ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî (ö. 211/826-27), *el-Musannef*, thk. Habîbu’r-Rahmân el-A‘zamî, Nşr. Mektebetü’l-İslâmiyye, Beyrut, “Müdebber”, 12 (Nr. 16817).

demek olup, en aşağısı ise rahatsızlık veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ îmandan bir şubedir."¹⁰⁰

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte de hepsinin أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi* isimli kitabında da kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte, hadisin أَفْضَلُ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir.¹⁰¹

5 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، أَنَّهُ سَمِعَهُ، يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، تَكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ، إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ»، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَيْفَ قُتِلْتُ؟» قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ، إِلَّا الدَّيْنَ، فَإِنَّ جِبْرِيْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِي ذَلِكَ»

Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da Ebû Katade'den Rasûlullah'ı (s.a.s.) şöyle söylerken duyduğunu söyledi; Nebi (s.a.s.) ayağa kalkarak onlara: Allah yolunda cihad etmek ve ona îmanın amellerin en faziletlisi olduğunu zikretti. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak: Yâ Rasûlâllah, ben Allah yolunda öldürülsem günahlarım affolunur mu? Dedi. Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Evet, ihlâsla ve sabrederek ileri gidip gerî dönmeyip Allah yolunda öldürülürsen!” buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.s.): “Nasıl demiştin?” diye sordu. Adam: Ne buyuruyorsun, Allah yolunda öldürülürsem benim günahlarım affolunur mu? dedi. Rasûlullah (s.a.s.):

“Evet, ihlâsla ve sabrederek ileri gidip gerî dönmeyip Allah yolunda öldürülürsen! Yalnız borç müstesna! Gerçekten bunu bana Cibril aleyhisselâm böyle söyledi.” buyurdular.¹⁰²

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet lafızları özelinde 3 tarikte de sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

¹⁰⁰ Müslim, “İman”, 12 (Nr. 35/ 58); Ebû Dâvud, “Sünnet”, 15 (Nr. 4676); Nesâî, “İman ve Şerâih”, 16 (Nr. 5005): Bütün rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁰¹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*, 135 (Nr. 20105).

¹⁰² Müslim, “İmâret”, 32 (Nr. 1885/117); Tirmizî, “Cihâd”, 32 (Nr. 1712) Nesâî, “Cihâd”, 32 (Nr. 3157): Bütün rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

6 - عَنْ ثَوْبَانَ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ} قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: أُنْزِلَتْ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، لَوْ عَلِمْنَا أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَنَتَّخِذْهُ؟ فَقَالَ: أَفْضَلُهُ لِسَانٌ ذَاكِرٌ، وَقَلْبٌ شَاكِرٌ، وَزَوْجَةٌ مُؤْمِنَةٌ تُعِينُهُ عَلَى إِيْمَانِهِ.

Sevbân (r.a.) şöyle demiştir: Tevbe sûresinin 34. ayeti; "... ve altın ve gümüşü toplayan kimseler..." indiği zaman Nebi ile beraber bir yolculukta idik Nebi'nin (s.a.s) bazı ashâbı, ayet altın ve gümüş biriktirmenin kötü olduğu hakkında indi. Hangi malın daha hayırlı olduğunu bilsek de o maldan edinsek dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "En değerli şey Allah'ı devamlı hatırlayan dil, Allah'ın nimetlerine şükrederek kulluk yapan kalp, îmanı konusunda erkeğine yardımcı olan kadındır."¹⁰³

Hiz. Peygamber'e hangi amellerin üstün olduğu sorulduğunda; Allah'a şirk koşmamak, cihad etmek, hacı eda etmek, namaz kılmak, zekât vermek ve hicret etmek diye buyurduğu görülmektedir.

7 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْشٍ الْخُثْعَمِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيْمَانٌ لَا شَكَّ فِيهِ، وَجِهَادٌ لَا غُلُولَ فِيهِ، وَحَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ» قِيلَ: فَأَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ» قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «جَهْدُ الْمُقِلِّ» قِيلَ: فَأَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ» قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ، وَنَفْسِهِ» قِيلَ: فَأَيُّ الْقَتْلِ أَشْرَفُ؟ قَالَ: «مَنْ أَهْرَقَ دَمَهُ، وَعَقَرَ جَوَادُهُ»

Abdullah b. Hubşî el Has'amî (radıyallahü anh)'den rivâyete göre, Peygamber'e (s.a.s.) hangi amelin daha değerli olduğu soruldu. O da şöyle buyurdu: "İçerisinde şüphe olmayan îman, ganimet malından çalmaksızın yapılan cihad, gereğine göre yapılan hacıdır" buyurdu. Bu sefer hangi namazın daha değerli olduğu soruldu. "Kunut'u uzun olan namazlardır" buyurdu. Hangi zekât daha değerlidir denilince de: "Duruma göre verilen zekâttır" buyurdu. Hangi hicret daha değerlidir diye soruldu; "Allah'ın haramlarından uzaklaşmaktır" buyurdu. Hangi cihad daha değerlidir diye soruldu. (Müşriklere karşı mal ve can ile yapılan cihaddır) buyurdu. Hangi şehidlik daha

¹⁰³ Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 10 (Nr. 3094): Sahâbebin خَيْرٌ kelimesi ile soru sorduğu ve Hiz. Peygamber'in أَفْضَلٌ kelimesi ile cevaplandığı görülmektedir.

değerlidir denilince de: “Kanı akarak ve atı kesilip öldürülen kimsenin şehidliğidir” buyurdu.¹⁰⁴

Yukarıdaki bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi‘* isimli kitabında da kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte, hadisin aynı şekilde أَفْضَلُ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir.¹⁰⁵

8 - عن أنس بن مالك رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: " ثلاث من كن فيه وجد حلاوة الإيمان: أن يكون الله ورسوله أحب إليه مما سواهما، وأن يحب المرء لا يحبه إلا لله، وأن يكره أن يعود في الكفر كما يكره أن يقذف في النار "

Enes (r.a.) şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Kimde şu üç şey bulunursa îmanın tadını almış olur. Allah ile Rasûlullah'ı başkalarından daha çok sevmek; birini sevdiğinde yalnız Allah için sevmek; (Allah, onu küfür'den kurtarıp îman nasip ettikten sonra) tekrar küfre dönmeyi ateşe atılacakmış gibi kötü görmek.¹⁰⁶

Yukarıdaki bu hadis Kütüb-i Sitte'de 11 tarikin tamamında أَحَبُّ lafzı ile gelmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi‘* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da hadisin aynı şekilde أَحَبُّ kelimesi ile zikredildiği ve sadece harficer farklılıklarının yer aldığı görülmektedir.¹⁰⁷

9 - أخبرني عامر بن سعد بن أبي وقاص، عن سعد رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أعطى رهطاً وسعد جالس، فترك رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلاً هو أعجبهم إلي، فقلت: يا رسول الله ما لك عن فلان فوالله إني لأراه مؤمناً، فقال: «أو مسلماً» فسكت قليلاً، ثم غلبني ما أعلم منه، فعدت لمقالتني، فقلت: ما لك عن فلان؟ فوالله إني لأراه مؤمناً، فقال: «أو

¹⁰⁴ Nesâî, “Zekât”, 49 (Nr. 2526): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁰⁵ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 135 (Nr. 20107). Ayrıca başka bir rivâyette “hangi hicret daha değerlidir” sorusuna kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte aynı cevap verilmiş ve orada da أَفْضَلُ lafzı kullanılmıştır fakat konu daha geniş şekilde aktarılmıştır; Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 247 (Nr. 20852).

¹⁰⁶ Buhârî, “İman”, 8 (Nr. 16); “İman”, 12 (Nr. 21); “Edeb”, 42 (Nr. 6041); “İkrâh”, 1 (Nr. 6941); Müslim, “İman”, 15 (Nr. 43/67- 68); Tirmizî, “İman”, 10 (Nr. 2624); Nesâî, “İman ve Şerâih”, 2 (Nr. 4987); “İman ve Şerâih”, 3 (Nr. 4988); “İman ve Şerâih”, 4 (Nr. 4989); İbn Mâce Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *Sünen İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Nşr. Dâru İhyâu'l-Kütübü'l- Arabiyye, b.y., ts., “Fiten”, 23 (Nr. 4033): Rivâyetlerin tamamında أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁰⁷ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 168 (Nr. 20320).

مسلماً». ثم غلبني ما أعلم منه فعدت لمقالتني، وعاد رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم قال: «يا سعد إنني لأعطي الرجل، وغيره أحب إلي منه، خشية أن يكبه الله في النار»

Sa'd b. Ebû Vakkas'ın oğlu Âmir babasının şöyle değini söyledi: Allah Rasûlü (s.a.s.) insanlara (zekât malından) bir şeyler verdiği bir sırada Sa'd orada oturuyordu, benim en beğendiğim adama bir şey vermedi.

“Ey Allah'ın elçisi! Falancaya bir şey vermemenin sebebi nedir? Vallahi onu ben mümin olarak görüyorum” dedim. Rasûlullah: “Yahut Müslümandır” buyurdu.

Ben kısa bir süre sustum. Daha sonra o adam hakkındaki bilgim nedeniyle dayanamadım ve tekrar sordum: “Falancaya vermemenin nedeni nedir? Vallahi onu ben mümin olarak görüyorum” dedim. Rasûlullah yine: “Yahut Müslümandır” buyurdu. Sonra dayanamadım aynı şeyleri tekrarladım, Rasûlullah'ta aynı cevabı tekrarladı. Sonra da şöyle söyledi: “Sa'd! Başkasını ondan daha çok sevdiğim halde bir adama mal veririm ki Allah onu yüz üstü ateşe atmasın.”¹⁰⁸

Yukarıdaki bu hadis Kütüb-i Sitte'de 7 tarikin tamamında أَحَبُّ lafzı ile geldiği görülmektedir.

10 - عن عبادة بن الصامت، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه» قالت عائشة أو بعض أزواجه: إنا لنكره الموت، قال: «ليس ذاك، ولكن المؤمن إذا حضره الموت بشر برضوان الله وكرامته، فليس شيء أحب إليه مما أمامه، فأحب لقاء الله وأحب الله لقاءه، وإن الكافر إذا حضر بشر بعذاب الله وعقوبته، فليس شيء أكره إليه مما أمامه، كره لقاء الله وكره الله لقاءه»

Ubâde İbn es-Samit (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Kim Allah'a kavuşmayı severse Allah da o kişiye kavuşmayı sever. Kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah da o kişiye kavuşmaktan hoşlanmaz.”

Aişe ya da Nebi'nin eşlerinden bir başkası; “(Ya Rasûlallah!) Bizler ölmekten hoşlanmayız!” dediler. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem ise onlara “Konu böyle değil. Fakat şöyle: Mümine ölüm hali geldiğinde, Allah'ın o kuldan hoşnut olduğu ve onun

¹⁰⁸ Buhârî, “İman”, 17 (Nr. 27); “Zekât”, 53 (Nr. 1478); Müslim, “İman”, 68 (Nr. 150/236-237); Ebû Dâvud, “Sünnet”, 16 (Nr. 4683- 4685); Nesâî, “İman ve Şerâih”, 7 (Nr. 4992): Bu rivâyetlerin tamamı أَحَبُّ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

ikramı ve ile müjdelendir. Bunun üzerine artık mümine (ölüm gibi) onu karşılayacak hallerden daha sevimli hiç bir şey olamaz. Dolayısıyla O mümin Allah'a kavuşmayı severek ister, Allah da o mümin kuluna kavuşmayı sever. Kâfir ise öyle değildir. Ölüm hali ona geldiğinde Allah'ın azabı ve akibeti müjdelendir. Bunun üzerine kâfir için ölümden daha kötü gördüğü gibi bir hal olamaz. Bu durumda kâfir Allah'a kavuşmak istemez, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez."¹⁰⁹

Bu rivâyet Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılmış olup ilk asır hadis kitaplarından olan *Muvatta* içerisindeki tarikte de أَحَبُّ lafzı kullanılmıştır.¹¹⁰

11 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَحْقِرُ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ»،
قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَحْقِرُ أَحَدُنَا نَفْسَهُ؟ قَالَ: " يَرَى أَمْرًا لِلَّهِ عَلَيْهِ فِيهِ مَقَالٌ، ثُمَّ لَا يَقُولُ فِيهِ،
فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَقُولَ فِي كَذَا وَكَذَا؟ فَيَقُولُ: خَشِيتُ النَّاسَ، فَيَقُولُ:
فَإَيَّايَ كُنْتُ أَحَقُّ أَنْ تُخْشَى "

Ebû Said (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: Herhangi biriniz kendisini küçümsemesin, buyurdu. Dediler ki: ey Allah'ın Rasûlû, birimizin kendisini küçümsemesi nasıl olur? Rasûlullah (s.a.s.): Kişi Allah için söz söylemesi gereken bir iş ya da mesele görür. Fakat o konuda hiçbir şey söylemez. Kıyamet günü Allah ona: Şöyle ve böyle olan şey hakkında seni söz söylemekten men eden ne idi? diye sorar. O kişi de: İnsanlardan korkmuştum der. Allah: (Birinden korkacaksan) Ben korkulmaya daha çok hak sahibi değilmiyim, buyuracaktır."¹¹¹

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde tek tarikte أَحَقُّ kelimesi ile nakledilmiştir.

Hiz. Peygamber Yüce Allah'tan vahyi birçok yoldan almıştır. Bu yollardan biri de vahiy meleği olan Hiz. Cebrâil'in insan suretinde gelmesidir. Bu gelişlerinden birinde Dihyetü'l-Kelbî adında bir sahabenin suretine girmiştir. Yüzünün güzelliği ve elbisesinin temizliğiyle oradakilerin dikkatini celbetmiştir.

¹⁰⁹ Buhârî, "Rikâk", 41 (Nr. 6507): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

¹¹⁰ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795), *el-Muvatta*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Nşr. Müessesetü Zâyed b. Sultan el-Îmâre, Abu Dabi, 2004/1425, "Cenâiz", 16 (Nr. 276/821): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

¹¹¹ İbn Mâce, "Fiten", 20 (Nr. 4008): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

12 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَأَبِي ذَرٍّ، قَالَا: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُ بَيْنَ ظَهْرَانِي أَصْحَابِهِ، فَيَجِيءُ الْغَرِيبُ فَلَا يَدْرِي أَيُّهُمْ هُوَ حَتَّى يَسْأَلَ، فَطَلَبْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَجْعَلَ لَهُ مَجْلِسًا يَعْرِفُهُ الْغَرِيبُ إِذَا أَتَاهُ، فَبَيْنَمَا لَهُ ذِكَاثًا مِنْ طِينٍ، كَانَ يَجْلِسُ عَلَيْهِ، وَإِنَّا لَجُلُوسٌ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَجْلِسِهِ، إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا، وَأَطْيَبَ النَّاسِ رِيحًا، كَأَنَّ ثِيَابَهُ لَمْ يَمَسَّهَا دَنَسٌ، حَتَّى سَلَّمَ فِي طَرَفِ الْبَسَاطِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدٌ، فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: أَذْنُو يَا مُحَمَّدُ، قَالَ: «اذنُهُ» فَمَا زَالَ يَقُولُ: أَذْنُو مِرَارًا، وَيَقُولُ لَهُ: «اذنُ» حَتَّى وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رُكْبَتَي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ» قَالَ: إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ أَسْلَمْتَ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: صَدَقْتَ. فَلَمَّا سَمِعْنَا قَوْلَ الرَّجُلِ صَدَقْتَ أَنْكَرْنَاهُ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: «الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَالْكِتَابِ، وَالنَّبِيِّينَ، وَتُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ» قَالَ: فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ آمَنْتَ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَخْبِرْنِي مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: فَكَسَ فَلَمْ يُجِبْهُ شَيْئًا، ثُمَّ أَعَادَ، فَلَمْ يُجِبْهُ شَيْئًا، ثُمَّ أَعَادَ فَلَمْ يُجِبْهُ شَيْئًا، وَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: " مَا الْمَسْئُورُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَلَكِنْ لَهَا عَلَامَاتٌ تُعْرَفُ بِهَا، إِذَا رَأَيْتَ الرِّعَاءَ الْبُهْمَ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ، وَرَأَيْتَ الْخِفَاءَ الْغُرَاءَ مُلُوكَ الْأَرْضِ، وَرَأَيْتَ الْمَرْأَةَ تَلِدُ رَبِّهَا، حَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ، {إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ} [لقمان: 34] إِلَى قَوْلِهِ: {إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ} [لقمان: 34] ثُمَّ قَالَ: «لَا وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ هُدًى وَبَشِيرًا، مَا كُنْتُ بِأَعْلَمَ بِهِ مِنْ رَجُلٍ مِنْكُمْ، وَإِنَّهُ لَجَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَزَلَ فِي صُورَةِ دَحْيَةَ الْكَلْبِيِّ»

Ebû Hüreyre ve Ebû Zerr'den (r.anhüma) şöyle dediler: Rasûlullah (s.a.s.) ashâbıyla beraber oturdukları bir sırada garip bir adam gelip kimin Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) olduğunu bilemeyip onu sormuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) yabancılar geldiklerinde kendisinin tanınması için üzerinde oturacağı sedir yapmamızı emretti. Biz de üzerinde oturacağı çamurdan bir sedir yaptık. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) yanımızda makamında oturuyorken güzel yüzlü ve güzel kokulu biri geldi, elbisesi hiç kirlenmemiş gibiydi. Rasûlullah'ın (sallallâhü aleyhi ve sellem) oturduğu sergiye yaklaşıp: "Esselâmü aleyküm yâ Muhammed!" dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) selâmını aldı. Adam: "Yaklaşabiliyordum? Ey Muhammed" dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem):

“Yaklaş” buyurdu. Birkaç defa: “Yaklaşabilirmiyim?” diye sordu ve iyice yaklaştı ellerini Rasûlullah’ın (sallallâhü aleyhi ve sellem) dizlerinin üzerine koydu ve “İslam nedir? Ey Muhammed” dedi. Rasûlullah’da (sallallâhü aleyhi ve sellem): “İslam; Allah’a kulluk ederek hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı hayatına hâkim kılman, zekât vermen, Kâbe’yi haccetmen ve Ramazan’da oruç tutmandır” buyurdu. Adam: “Ben bunları yaparsam Müslüman olur muyum?” dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem): “Evet” dedi. Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adamın bu sözünü, hem soruyor hem de doğruluyor diye hoş karşılamadık. Adam: “Ey Muhammed! İman nedir? Bana ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem): “İman; Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine ve kadere îman etmendir.” dedi. Adam: “Bunları yaparsam Mûmin olur muyum?” dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem): “Evet” dedi. Adam tekrar: “Doğru söylüyorsun” dedi. Adam: “Ey Muhammed! İhsan nedir? Bana söyle” deyince, Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allah’ı görüyormuş gibi ona kulluk etmendir, sen O’nu görmesende O seni görmektedir.” Adam: “Doğru söyledin” dedi. Adam tekrar: “Ey Muhammed kıyamet ne zaman kopacak ondan haber ver” dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) başını eğdi ve ona cevap vermedi. Sonra adam tekrar sordu. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi ve sellem) yine cevap vermedi üçüncü defa sorusunu tekrarlayınca, Hz. Peygamber başını kaldırıp şöyle buyurdu: “Kıyamet hakkında sorulan kimse soruyu sorandan daha iyi bilmiyor ancak onun alametleri vardır, kıyamet alametleriyle bilinir. Fakir deve çobanlarının yüksek bina yapmakta yarıştıklarını gördüğünüzde, yalın ayak başı çıplak kişilerin yeryüzünde krallar gibi dolaştıklarını gördüğünde ve kadınların doğurdukları çocuklarından köle ve cariye muamelesi gördüklerinde kıyamet yaklaşmış demektir. Allah’tan başka hiç kimse bilemeyeceği beş şey vardır. Kıyametin ne zaman kopacağını bilgisi Allah’ın katındadır. Muhakkak Allah her şeyi bilir ve haberdardır.”¹¹² Dedikten sonra şöyle devam etti: “Muhammed’i gerçek din ile yol gösterici ve müjdeleyici olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki kıyametin zamanını sizden birinizden daha çok bilmiyorum. Dihyet-ül Kelbî şeklinde gelen Cibril’dir (a.s)” buyurdu.¹¹³

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde tek tarikte أَحْسَنُ kelimesi ile gelmiştir.

¹¹² Lokmân 31/34.

¹¹³ Nesâî, “İman ve Şerâih”, 6 (Nr.4991); Bu hadis أَحْسَنُ kelimesi ile gelmiştir.

13 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، أنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «يوشك أن يكون خير مال المسلم غنم يتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر، يفر بدينه من الفتن»

Ebû Said-i Hudrî r.a. şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: "Müslümanın en hayırlı malının koyun olması yakındır. Dağ başlarında ve yağmur suyunun biriktiği yerlerde (vadi ortalarında) onları gezdirir de bu sayede dinini fitnelerden korumuş olur."¹¹⁴

Yukarıdaki rivâyette hadis 3 tarikte de خَيْرُ lafzı ile nakledilmiştir.

14 - قال علي رضي الله عنه: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: «يأتي في آخر الزمان قوم حدثاء الأسنان، سفهاء الأحلام، يقولون من خير قول البرية، يمرقون من الإسلام كما يمرق السهم من الرمية، لا يجاوز إيمانهم حناجرهم، فأينما لقيتموهم فاقتلوهم، فإن قتلهم أجر لمن قتلهم يوم القيامة»

Ali (r.a.), Allah Rasûlü şöyle buyururken işittim demiştir: "Ahir zamanda ömürleri kısa, akılları kıt bir nesil türeyecek. Mahlûkata gönderilmiş sözlerin en hayırlısı hakkında ileri geri konuşacaklar. Okun hedefi delip geçtiği gibi İslam'a girip çıkacaklar. İman onların boğazlarından aşağı inmez. Bu kimselerle nerede karşılaşırsanız onları öldürün! Onların öldürülmesi, kıyamet günü öldürenler için bir ecir olarak karşılıklarına çıkar."¹¹⁵

15 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّهُ سَأَلَ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَيُّ الْعَمَلِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

Ebû Zer (radıyallahü anh)'den rivâyete göre, bizzat kendisi Rasûlullah'a (s.a.s.): (Hangi amel daha hayırlıdır?) diye sordu. Rasûlullah (Sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle buyurdu: "Allah'a iman ve O'nun yolunda her türlü çabayı göstermektir."¹¹⁶

Bu hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet lafızları özelinde 3 tarikte de خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir.

¹¹⁴ Buhârî, "İman", 10 (Nr. 19); Bed'ü'l-Halk", 15 (Nr. 3300); "Menâkıb", 25 (Nr. 3600): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹¹⁵ Buhârî, "Fedâilu'l- Kur'ân", 36 (Nr. 5057); "İstîtâbetü'l-Mürteddîn", 6 (Nr. 6930); Tirmizî, "Fiten", 24 (Nr. 2188); İbn Mâce, 12 (Nr. 168): Bu rivâyetlerde sadece خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹¹⁶ Nesâî, "Cihad", 17 (Nr. 3129): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

16 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ»

Ebû Zer'den (r.a.) (rivâyet edildiğine göre): Rasûlullah (s.a.s.) “Amellerin (Allah’a) en sevimli olan, Allah için sevmek ve Allah için öfkelenmektir.” buyurmuştur.
117

Bu hadis efdaliyet lafızları özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

2. PEYGAMBERLERE İMAN

Allah’a îman ettikten sonra en önemli husus Hz. Peygamber’e ve diğer peygamberlere îman etmek olarak görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri ve belki de en önemlisi Allah’ın emir ve yasaklarına vakıf olmak ancak elçiler vasıtasıyla olabilmektedir. Bu bağlamda peygamberlerin vahye muhatap olması, onların Allah tarafından seçilen üstün nitelikli kimseler olarak değerlendirilebileceğinin göstergesidir.

17 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنَّ " مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ، إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ، وَيَعْجَبُونَ لَهُ، وَيَقُولُونَ هَلَا وَضَعْتَ هَذِهِ اللَّبْنَةَ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبْنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ "

Ebû Hureyre’ den (r.a.) rivâyeten Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Benim misâlim ile benden önceki nebilerin misali, bir ev bina etmiş, onu da oldukça güzel ve alımlı inşa etmiş birisine benzer. Ancak bu evi inşa eden, bir köşede bir kerpiçlik bir yer boşluk bırakmıştı. İnsanlar bu evi dolaşmaya koyulunca onu çok beğendiler ve: Keşke şu kerpiç de (yerine) konulmuş olsaydı, diyorlardı. (Allah Rasûlü) şöyle buyurdu: O kerpiç işte benim ve ben nebilerin sonuncusuyum.”¹¹⁷

Bu hadis efdaliyet lafızları özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحْسَنُ ve أَجْمَلُ kelimesi atıfla birlikte, 4 tarikte yalnız أَكْمَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

¹¹⁷ Ebû Dâvud, “Sünnet”, 3 (Nr. 4599): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

¹¹⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 18 (Nr. 3535); Müslim, “Fedâil”, 7 (Nr. 2286/20-21-22); Tirmizî, “Menâkıb”, 1 (Nr. 3613): Buraya kadar rivâyetler أَحْسَنُ ve أَجْمَلُ kelimesiyle beraber gelmiştir; Tirmizî, “Emsâl”, 2 (Nr.2862); “Menâkıb”, 3 (Nr. 3613); Müslim, “Fedâil”, 7 (Nr.2286/21); “Fedâil”, 7 (Nr.2286/23): Bu rivâyetler ise أَكْمَلُ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

18 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «فوالذي

نفسي بيده، لا يؤمن أحدكم حتى أكون أحب إليه من والده وولده»

Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir: Allah Rasûlü (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, hiçbiriniz beni ana-babasından ve çoluk çocuğundan daha çok sevmedikçe îman etmiş olmaz".¹¹⁹

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet lafızları özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte de **أَحَبُّ** kelimesi kullanılarak nakledilmiştir.

19 - عن أنس، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم «لا يؤمن أحدكم، حتى أكون أحب

إليه من والده وولده والناس أجمعين»

Enes'den (r.a.) rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.s.) buyurduki: "Canımı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, hiçkimse beni babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe îman etmiş olmaz".¹²⁰

Yukarıdaki bu hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'deki 9 tarikin tamamında sadece **أَحَبُّ** lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da hadisin aynı şekilde **أَحَبُّ** kelimesi ile zikredildiği ve ayrıca metin içerisinde ele alınan hadisin bütün kelimeleri ile aynı olduğu görülmektedir.¹²¹

20 - حدثني أبو عقيل زهرة بن معبد، أنه سمع جده عبد الله بن هشام، قال: كنا مع النبي

صلى الله عليه وسلم وهو آخذ بيد عمر بن الخطاب، فقال له عمر: يا رسول الله، لأنت أحب إلي من كل شيء إلا من نفسي، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «لا، والذي نفسي بيده، حتى أكون أحب إليك من نفسك» فقال له عمر: فإنه الآن، والله، لأنت أحب إلي من نفسي، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «الآن يا عمر»

Ebû Âkil Zuhre ibn Mâbed dedesi Abdullah İbn Hişam'dan şöyle rivâyet etmiştir: Biz Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem ile beraberdik. O, Ömer İbn el-Hattab'ın

¹¹⁹ Buhârî, "İman", 7 (Nr. 14); Nesâî, "İman ve Şerâih", 19 (Nr. 5015): Bu hadislerde **أَحَبُّ** kelimesi kullanılmıştır.

¹²⁰ Buhârî, "İman", 7 (Nr. 15); "Menâkıb", 25 (Nr. 3589); Müslim, "İman", 16 (Nr. 44/70-44/66-44/69); "Fedâil", 39 (Nr. 2364/142); Nesâî, "İman", 19 (Nr. 5013-5014); "İbn Mâce, "Mukaddime", 9 (Nr. 67): Bütün rivâyetlerde **أَحَبُّ** kelimesi kullanılmıştır.

¹²¹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 168 (Nr. 20321).

elini tuttu. Ömer (r.a.) ona şöyle söyledi: “Ey Allah'ın Rasûlü, seni kendim hariç herkesten daha çok seviyorum”. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem ona şöyle söyledi: “Hayır, canımı elinde bulundurana yemin ederim beni kendinden de daha çok sevmelisin. Ömer (r.a.) şöyle cevap verdi: “Allah'a yemin ederim ki, şu an seni kendimden de daha çok seviyorum”. Nebi (s.a.s.): “İşte şimdi oldu, ey Ömer” dedi.¹²²

Yukarıdaki bu hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte sadece أَحَبُّ lafzı ile geldiği görülmektedir.

21 - سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ: بَعَثَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْيَمَنِ، بِذَهَبَةٍ فِي أَدِيمٍ مَقْرُوظٍ لَمْ تَحْصَلْ مِنْ ثَرَابِهَا، قَالَ: فَقَسَمَهَا بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ: بَيْنَ عُيَيْنَةَ بْنِ حِصْنٍ، وَالْأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ، وَزَيْدِ الْخَيْلِ، وَالرَّابِعِ إِمَّا عُلْفَمَةُ بْنُ عَلَاتَةَ، وَإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطُّفَيْلِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا مِنْ هَؤُلَاءِ، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَلَا تَأْمَنُونِي؟ وَأَنَا أَمِينٌ مَنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً» قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ، مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ، نَاشِزُ الْجُبْهَةِ، كَثَّ اللَّحْيَةِ، مَخْلُوقُ الرَّأْسِ، مُشَمَّرُ الْإِزَارِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اتَّقِ اللَّهَ، فَقَالَ: «وَيْلَكَ أَوْلَسْتُ أَحَقَّ أَهْلَ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ» قَالَ: ثُمَّ وَلَّى الرَّجُلُ، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ؟ فَقَالَ: «لَا، لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي» قَالَ خَالِدٌ: وَكَمْ مِنْ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَمْ أَوْمَرْ أَنْ أَنْفَبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ، وَلَا أَشُقَّ بِطُونَهُمْ» قَالَ: ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُقَفِّ، فَقَالَ: «إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ ضَنْبِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، رَطْبًا لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ» قَالَ: أَظُنُّهُ قَالَ: «لَنْ أَدْرَكَتُهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ نَمُودٍ»

Ebû Saîdi Hudrî (r.a.) şöyle söyledi: Alî b. Ebî Talib, Yemen'den Rasûlullah'a (s.a.s.) tabaklanmış meşin torba içerisinde henüz toprağından tasfiye edilmemiş olan altın külçe gönderdi. O da, bunu dört kişi (yani) Uyeyne b. Hısn, Akra' b. Habis, Zeydül-Hayl -dördüncüsü de ya Alkame b. Ulase ya da Amir b. Tufeyl olacak-aralarında taksim etti. Bunun üzerine Ashâbından bir adam: “Biz bu altına bunlardan daha layık idik.” dedi.

Nebi'ye (s.a.s.) bu söz ulaştığında: “Ben, semadakiler nezdinde emin bir kişiyim ve sabah akşam bana semadan haber geldiği halde siz bana güvenmiyorsunuz?”

¹²² Buhârî, “Eymân ve'n-Nuzûr”, 3 (Nr. 6632): أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

buyurdu. Çukur gözlü, geniş alınlı, çıkık şakaklı, başı tıraşlı, gür sakallı ve gömleği yukarı çekik bir adam ayağa kalktı ve: “Ya Rasûlallah! Allah'tan kork.” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Sana yazıklar olsun. Ben yeryüzündekilerin arasında Allah'tan korkmaya en çok hak sahibi olan değilmiyim?” buyurdu. Adam dönüp gitti. Onun arkasından Halid b. Velîd: “Ya Rasûlallah! Şunun boynunu vurayım mı?” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Hayır yapma belki ileride namaz kılan biri olur.” Buyurdu. Halid (r.a.): “Kalbinde olmayanı dili ile söyleyen namaz kılan kimseler var.” dedi. Bunun Rasûlullah (s.a.s.): “Ben insanların karınlarını yarıp, kalplerini açmakla emrolunmadım!” buyurdu. Gitmekte olan o adama doğru bakarak: “Şüphesiz bu adamın sülalesinden bir kavim çıkacak. Allah'ın kitabını okuyacaklar, (fakat) onların okudukları gırtlaklarından aşağı geçmeyecek; dinden atılan okun avını delip geçmesi gibi çıkacaklar.” buyurdular. Ravî: “Ben, onlara yetişsem onları mutlaka Semûd kavminin öldürüldüğü gibi öldürürdüm, buyurdu.”¹²³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte sadece أَحَقُّ lafzı ile geldiği görülmektedir.

22 - عَنْ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، قَالَ: جَاءَ الْعَبَّاسُ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَتْهُ سَمِعَ شَيْئًا، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: مَنْ أَنَا؟، فَقَالُوا: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْكَ السَّلَامُ. قَالَ: أَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ فِرْقَتَيْنِ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ قَبَائِلَ، فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ قَبِيلَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ بُيُوتًا فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ بَيْتًا وَخَيْرِهِمْ نَسَبًا.

Muttalib b. ebi'l Veda'dan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir:

Abbâs sanki bir şey duymuş gibi Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına gelmişti. Rasûlullah (s.a.s.), minberde doğruldu ve “Ben kimim” buyurdu. Ashâb: “Sen Allah'ın Rasûlüsün sana selam olsun.” Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ben Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'im. Allah yarattıklarını yaratmış ve beni yarattıklarının en hayırlılarından kılmıştır. Sonra o yaratıklarını ikiye ayırmış beni onlar içinde yine en hayırlılarından kılmıştır. Sonra o insanları kabilelere ayırmış ve beni en

¹²³ Müslim, “Zekât”, 47 (Nr. 1064/144): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

hayırlı kabileden çıkarmıştır. Sonra o kabileleri de daha küçük birimlere ayırmış ve beni de neseb soy sop olarak onların en hayırlılarından kılmıştır.”¹²⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir.

23 - عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ بْنِ صُخَيْرٍ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ، تَقُولُ: إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا، فَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُكْنَى، وَلَا نَفَقَةً، قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا حَلَلْتَ فَأَذِنِي»، فَأَذَنْتُهُ، فَخَطَبَهَا مُعَاوِيَةُ، وَأَبُو جَهْمٍ، وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَرَجُلٌ تَرِبُّ، لَا مَالَ لَهُ، وَأَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَرَجُلٌ ضَرَابٌ لِلنِّسَاءِ، وَلَكِنْ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ» فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَكَذَا: أُسَامَةُ، أُسَامَةُ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «طَاعَةُ اللَّهِ، وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكَ»، قَالَتْ: فَتَزَوَّجْتُهُ، فَأَعْتَبْتُ

Bize Ebû Bekr b. Ebî’I-Cehm b. Suhayr el-Adevî’den rivâyet etti. Fâtıma binti Kays’i konuşurken işittiğini söyledi: Kocası kendisini üç talâkla boşamış da Rasûlullah (s.a.s.) ona mesken ve nafaka vermemiş. (Fâtıma dediki): Rasûlullah (s.a.s.) bana: “Nikâh için helâl olduğun vakit bana bildir!” buyurdular. Ben de kendilerine bildirdim. Müteakiben Fâtıma’yı Muâviye ile Ebû Cehm ve Usâme b. Zeyd istemişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): “Muaviye yoksul bir adamdır; hiç bir malı yoktur. Ebû Cehm’e gelince kadınları çok döven bir adamdır. Lâkin Usame b. Zeyd!..” buyurdular. Fâtıma eliyle şöyle işaret ederek: Usâme! Usâme!.. dedi. Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Allah ve Rasûlüne itaat senin için daha hayırlıdır.” demiş, Fâtıma: Ben de onunla evlendim ve gıpta ettim, dedi.¹²⁵

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir.

Uykuda gördüğün şeye rüya denir. Rüya veya riya şeklinde hemzesiz kullanımları da rivâyet edilmektedir.¹²⁶

¹²⁴ Tirmizî, “Deavât”, 97 (Nr. 3532); “Menâkıb”, 1 (Nr. 3607-3608): Bu hadisler خَيْرُ kelimesi ile gelmiştir.

¹²⁵ Müslim, “Talak”, 6 (Nr. 1480/47): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi zikredilmiştir.

¹²⁶ İbn Manzûr, *Lisânü l-Arab*, C. 14, s. 297.

Hz. Peygamber'in rüyaları peygamber olması hasebiyle sahih rüyalaradır. O, gördüğü rüyaları yorumlar ve yorumladığı gibi çıkardı. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in rüyalarında geçen efdaliyet bildirildiği hadisler şunlardır:

24 - عن سمرة بن جندب، قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا صلى صلاة أقبل علينا بوجهه فقال: «من رأى منكم الليلة رؤيا؟» قال: فإن رأى أحد قصها، فيقول: «ما شاء الله» فسألنا يوما فقال: «هل رأى أحد منكم رؤيا؟» قلنا: لا، قال: «لكني رأيت الليلة رجلين أتياني فأخذنا بيدي، فأخرجاني إلى الأرض المقدسة، فإذا رجل جالس، ورجل قائم، بيده كلوب من حديد» قال بعض أصحابنا عن موسى: " إنه يدخل ذلك الكلوب في شذقه حتى يبلغ قفاه، ثم يفعل بشذقه الآخر مثل ذلك، ويلتئم شذقه هذا، فيعود فيصنع مثله، قلت: ما هذا؟ قالوا: انطلق، فانطلقنا حتى أتينا على رجل مضطجع على قفاه ورجل قائم على رأسه بفهر - أو صخرة - فيشذخ به رأسه، فإذا ضربه تدهده الحجر، فانطلق إليه ليأخذه، فلا يرجع إلى هذا حتى يلتئم رأسه وعاد رأسه كما هو، فعاد إليه، فضربه، قلت: من هذا؟ قالوا: انطلق فانطلقنا إلى ثقب مثل التنور، أعلاه ضيق وأسفله واسع يتوقد تحته نارا، فإذا اقترب ارتفعوا حتى كاد أن يخرجوا، فإذا خمدت رجعوا فيها، وفيها رجال ونساء عراة، فقلت: من هذا؟ قالوا: انطلق، فانطلقنا حتى أتينا على نهر من دم فيه رجل قائم على وسط النهر - قال يزيد، ووهب بن جرير: عن جرير بن حازم - وعلى شط النهر رجل بين يديه حجارة، فأقبل الرجل الذي في النهر، فإذا أراد أن يخرج رمى الرجل بحجر في فيه، فردده حيث كان، فجعل كلما جاء ليخرج رمى في فيه بحجر، فيرجع كما كان، فقلت: ما هذا؟ قالوا: انطلق، فانطلقنا حتى انتهينا إلى روضة خضراء، فيها شجرة عظيمة، وفي أصلها شيخ وصبيان، وإذا رجل قريب من الشجرة بين يديه نار يوقدها، فصعدا بي في الشجرة، وأدخلاني دارا لم أر قط أحسن منها، فيها رجال شيوخ وشباب، ونساء، وصبيان، ثم أخرجاني منها فصعدا بي الشجرة، فأدخلاني دارا هي أحسن وأفضل فيها شيوخ، وشباب، قلت: طوفتmani الليلة، فأخبراني عما رأيت، قالوا: نعم، أما الذي رأيته يشق شذقه، فكذاب يحدث بالكذبة، فتحمل عنه حتى تبلغ الآفاق، فيصنع به إلى يوم القيامة، والذي رأيته يشذخ رأسه، فرجل علمه الله القرآن، فنام عنه بالليل ولم يعمل فيه بالنهار، يفعل به إلى يوم القيامة، والذي رأيته في الثقب فهم الزناة، والذي رأيته في النهر آكلوا الربا، والشيخ في أصل الشجرة إبراهيم عليه السلام، والصبيان، حوله، فأولاد الناس والذي يوقد النار مالك خازن النار، والدار الأولى التي دخلت دار عامة المؤمنين، وأما هذه الدار فدار الشهداء، وأنا جبريل، وهذا ميكائيل، فارفع رأسك، فرفعت رأسي، فإذا فوقى مثل السحاب،

قالا: ذاك منزلك، قلت: دعاني أدخل منزلي، قالوا: إنه بقي لك عمر لم تستكمله فلو استكملت أتيت
منزلك "

Semure İbn Cündeb (r.a.) şöyle demiştir: Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem bir namaz kılınca bize karşı döner ve: "İçinizden kim bu gece rüya gördü?" diye sorardı. Rüya gören varsa rüyasını anlatır ve Nebi (s.a.s.) de rüyayı Allah'ın dilediği şekilde yorumlardı. Bir gün bize: "İçinizden kimse rüya gördü mü?" diye sordu. Biz ona: "Hayır" dedik. Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu:

"Bu gece ben rüyamda iki adam gördüm. Benim yanıma geldiler, elimden tuttular ve beni arz-ı mukaddese'ye götürdüler. Orada birisini otururken gördüm, bir adam da ayakta duruyordu. Adamın elinde demirden yapılmış çatal bir kanca vardı. Ayakta olan adam bu çatal kancayı oturan kişinin ağzının sağ tarafından kafasına kadar sokuyor ve ağzını bu kısmından parçalıyordu. Daha sonra adam ağzın diğer tarafını da bu şekilde tahrip ediyordu. Bu arada ağzın sağ kısmı iyileşiyordu. Bu seferde bu tarafa dönüyor, tekrar kancayı sokup parçalıyordu. Ben:

- Kimdir bu adam? Nedir bu hal? Dedim. Bana: Hadi yürü, yürü, dediler.

Beraber ileriye gittik. Sırt üstü yatmış olan bir adamın yanına geldik. Adamın başucunda da bir adam oturmuştu ve elinde yumruk büyüklüğünde olan bir taş vardı. Elindeki taşla yatan adamın başına vurarak parçalıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıyor ve gidiyordu. O adam da peşinden taşı almaya koşuyordu. O adam dönüp geri gelmeden diğerinin başı iyileşiyor ve eski haline dönüyordu. Adam döndüğünde yine başına vurup eziyordu. Ben:

- Kimdir bu adam? Diye sordum. Bana: Hadi yürü, yürü, dediler.

Daha ileri gittik. Fırın benzer altı geniş, üstü ise dar bir deliğe düştük. Deliğin altında ateş yanıyordu ve ateş alevlenip yükseldiğinde içinde olan insanlar da yükseliyor, hatta delikten çıkacakmış gibi oluyorlardı. Ateşin alevi sakinleştiğinde aşağı dönüyorlardı. Buradakiler çıplak erkekler ve kadınlardı. Ben:

- Kimdir bunlar? Dedim. Bana: Hadi yürü, yürü dediler.

Yürümeye devam ettik. Kandan bir nehir gördüm içinde ayakta bir adam dikiliyordu. Bir adam bu nehrin kenarında duruyordu. Adamın önünde nar gibi yuvarlak taşlar vardı. Nehrin içindeki adam yüzerek sahile gelip çıkmak istediğinde sahilde

bulunan adam çenesine bir taş atıyordu ve nehirdeki adamı eski yerine döndürüyordu. Nehirden çıkmak için sahile gelmeye teşebbüs ettikçe sahildeki çenesine taş atıyor ve onu eski yerine geri döndürüyordu. Ben:

Bu nedir? Dedim. Bana: Hadi yürü, yürü, dediler.

Beraber yürüdük. Yeşillik içinde olan bir bahçeye vardık. Bahçenin içinde büyük bir ağaç vardı. Bu ağacın dibinde de ihtiyar bir adamla birlikte çocuklar vardı. Bu ağaca yakınında birisi önünde ateş yakmakla meşguldü. Beni oradan çıkardılar ve ağaca tırmandırdılar. Eskisinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Bu evde ihtiyarlar ve gençler vardı. Ben şöyle dedim:

Bu gece beni iyi gezdirdiniz. Bana gördüğüm şeylerin ne olduğunu söyleyin, dedim. Onlar: Evet (söyleyelim) dediler: Gördüğün ağzı parçalanmış kimse var ya! O bir yalancıydı. Dünyada o sürekli yalan söylerdi. Bu adamın yaymış olduğu yalanlar etrafa yayılırdı. İşte kıyamet gününde bu yalancı kişiye bu şekilde azap edilecektir.

Gördüğün başı ezilen adam var ya! Allah bu adama Kur'ân öğretmiş, o ise gece boyunca uyumuş, gündüzleri de Kur'ân'la amel etmemişti. Buna adam da kıyamet gününde bu şekilde azaba uğrayacaktır.

Delik içerisinde gördüğün çıplaklar var ya! O gördüklerin zina eden bir gruptur. Nehirde gördüğün kişiler de faiz yiyenlerdir. Ağacın dibindeki ihtiyar ise İbrahim'di (a.s.) İbrahim'in etrafında gördüğün çocuklar da insanların çocuklarıdır. O ateşi yakan da Cehennem'in bekçisi olan "Malik"tir. Girdiğin birinci ev, bütün müminlere ait olan köşktür. İkinci gördüğün saray ise şehitlerin sarayıdır, Ben Cebrail'im, bu da Mikail'dir. Şimdi başını yukarı kaldır.

Başımı yukarı kaldırdım, ne göreyim. Yukarıda beyaz buluta benzeyen bir şey gördüm. Onlar: Bu senin makamındır, dediler. Ben: Beni bırakın da makamıma gireyim, dedim. Onlar: Hayır dediler. Daha senin ömrün tamamlanmadı. Ömrünü tamamlamış olsaydın, makamına girerdin, dediler.¹²⁷

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte de أَفْضَلُ ve أَحْسَنُ kelimeleri birlikte kullanılarak nakledilmiştir.

¹²⁷ Buhârî, "Cenâiz", 91 (Nr. 1386); "Cihâd", 4 (Nr. 2791): Her iki rivâyette de أَفْضَلُ ve أَحْسَنُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

25 - عن أبي موسى رضي الله عنه، - أرى - عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: «رأيت في رؤيائي أني هزرت سيفاً فانقطع صدره، فإذا هو ما أصيب من المؤمنين يوم أحد، ثم هزرتة أخرى فعاد أحسن ما كان، فإذا هو ما جاء به الله من الفتح واجتماع المؤمنين، ورأيت فيها بقراً، والله خير، فإذا هم المؤمنون يوم أحد»

Ebû Mûsâ (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: "Ben şöyle bir rüya gördüm: Ben bir kılıç salladım, sonra kılıcın göğsü kırıldı. İşte bu, Uhud gününde musibete uğrayan müminlerdir. Sonra o kılıcı bir defa daha salladım. Bu defa kılıç olduğundan daha güzel bir hâle dönüştü. Bu da Allah'ın fetih vermesi ve müminlerin birleşip toplanmaları açısından getirmiş olduğu güzel sonuçlardır. Yine rüyamda birtakım sığırlar gördüm. Allah hayırdır (Allah'ın yapması hayırdır). O sığırlar, Uhud günü şehid olan müminlermiş."¹²⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece أَحْسَنُ lafzı kullanılarak, 2 tarikte de خَيْرٌ ve أَحْسَنُ kelimeleri birlikte kullanılarak nakledilmiştir.

Peygamber Efendimiz rüyasında güzel bir zât görmüş ve bu gördüğü kişiyi yine rüyasında yanında bulunanlara sorunca onun Hz. İsa olduğu cevabını almış. Daha sonra rüyasında gördüğü Hz. İsa'nın nasıl biri olduğunu yanındaki ashâbına anlatmıştır.

26 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَرَانِي لَيْلَةً عِنْدَ الْكَعْبَةِ، فَرَأَيْتُ رَجُلًا آدَمَ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَأَيْ مِنْ أَدَمِ الرِّجَالِ، لَهُ لِمَةٌ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَأَيْ مِنَ اللَّحْمِ، قَدْ رَجَلَهَا فَهِيَ تَقْطُرُ مَاءً، مُتَكِنًا عَلَى رَجْلَيْنِ - أَوْ عَلَى عَوَاتِقِ رَجْلَيْنِ - يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، فَسَأَلْتُ مَنْ هَذَا؟ فَقِيلَ: هَذَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ، ثُمَّ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ جَعْدٍ قَطَطٍ، أَعْوَرَ الْعَيْنِ الْيُمْنَى كَأَنَّهَا عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ، فَسَأَلْتُ مَنْ هَذَا؟ فَقِيلَ: هَذَا الْمَسِيحُ الدَّجَالُ "

Abdullah b. Ömer Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: Bir gece (rüyamda) Kâbe' nin yanında olduğumu gördüm: Sonra orada bir adam gördüm. Ondan daha güzel bir adam hayatımda görmemiştim. Kulaklarına kadar uzanan saçları vardı ki gördüğüm uzun saçlıların içerisinde en güzeliydi. Onları taramış (üzerlerinden) su damlıyordu, iki kişiye (ya da iki zâtın omuzlarına) dayanarak beyti

¹²⁸ Buhârî, "Meğâzî", 28 (Nr. 4081): أَحْسَنُ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılmıştır; "Menâkıb", 25 (Nr. 3622); "Tâbir", 44 (Nr. 7041) : Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, "Ru'yâ", 4 (Nr. 2272/20): أَحْسَنُ ve خَيْرٌ birlikte kullanılmıştır; İbn Mâce, "Ta'bîr-Ru'yâ", 9 (Nr. 3921): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

tavaf ediyordu. Bende bu kim? diye sordum. Bu Mesih b. Meryem dediler. Daha sonra saçları kıvrıcık, sağ sözü şaşı bir adamla karşılaştım. Sanki gözü salkımından dışarı çıkmış bir üzüm tanesi. Bu adam kim? diye sordum. Bu Mesih Deccal'dir dediler.¹²⁹

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte 5 tarikte de sadece أَحْسَن lafzı kullanılarak nakledilmiştir.

27 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَتَانِي اللَّيْلَةَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، - قَالَ أَحْسَبُهُ فِي الْمَنَامِ - فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَلْ تَدْرِي فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ " قَالَ: " قُلْتُ: لَا "، قَالَ: «فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ تَدْيِي» أَوْ قَالَ: " فِي نَحْرِي، فَعَلِمْتُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، هَلْ تَدْرِي فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فِي الْكَفَّارَاتِ، وَالْكَفَّارَاتِ الْمُكْتُ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَالْمَشْيِ عَلَى الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكَارِهِ، وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ عَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ، وَكَانَ مِنْ خُطْبَتِهِ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِضْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ، قَالَ: وَالْدَّرَجَاتُ إِفْتَاءُ السَّلَامِ، وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامَ

İbn Abbâs (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Ulu ve yüce Rabbim gece en güzel surette (İbn Abbâs dedi ki: Zannediyorum uyku âleminde) bana göründü ve Ey Muhammed yüce melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar biliyor musun?” dedi. “Ben de hayır (bilmiyorum) dedim. Bunun üzerine göğsüme veya iki omuzumun arasına elini koydu ve ben o iki elin soğukluğunu iki göğsümde veya kürek kemiği arasında hissettim. Daha sonra göklerde ve yerde olanların hepsini bildim.” Allah tekrar sordu: “Ey Muhammed! Yüce melekler topluluğu hangi konuda tartışıyorlar biliyor musun?” Ben de evet diye cevapladım. Keffaretler hakkında... Keffaretler, namazdan sonra mescidde kalma, mescidlerdeki cemaate katılmak için yaya olarak yürümek ve her türlü zorluk esnasında ve soğuklarda abdest organlarını kapsamlı olarak yıkamaktır. Böyle yapan kimseler hayırla yaşar, hayırla ölür ve hata ve günahları kalmayarak annesinden doğduğu gün gibi (tertemiz) olur. Sonra Allah şöyle buyurdu: “Ey Muhammed! Namaz kıldığın zaman şöyle dua et: Allah’ım iyi ameller yapmayı,

¹²⁹ Müslim, “İman”, 75 (Nr. 169/273); “İman”, 75 (Nr. 169/274); Buhârî, “Libâs”, 68 (Nr. 5902); “Ta’bir”, 11 (Nr. 6999); “Enbiyâ”, 47 (Nr. 3440): Bu rivâyetlerde أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

kötülükleri terk etmeyi ve yoksulları sevmeyi senden diliyorum. Kullarına bir musibet göndereceğin zaman beni ölmeden önce yanına al...” Rasûlullah (s.a.s.) şöyle devam etti: “(Allah katında) Dereceler ise selamı yayma, yemek yedirme, insanlar uyurken geceleyin namaz kılmaktır.”¹³⁰

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak nakledilmiştir.

Hiz. Peygamber’in fazileti hakkında çalışma içerisinde 1,¹³¹ 2¹³² ve 8¹³³ numaralı hadislerde bahsedilmektedir. Tekrara düşmemek için bu rivâyetlere yeniden burada değinilmemiştir.

3. AHİRETE İMAN

*“İbrahim de demişti ki: Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle. Allah buyurdu ki: Kim inkâr ederse onu az bir süre faydalandırır, sonra onu cehennem azabına sürüklerim. Ne kötü varılacak yerdir orası!”*¹³⁴ Bu ayete bakıldığında; Hiz. Peygamber’in, Allah’ın buyrukları ile insanlığı ebedi yaşamın süreceği ahiret yurduna hazırlıklı olmaya çağırdığı görülmektedir. İnsanoğlunun sonsuz yaşama geçeceği bu yolculuk ölümle başlayıp kıyametin kopması ile devam edecek bir süreci kapsamaktadır.

Konumuz bağlamında hadislerdeki hem kıyamet alametleri, hem de sonrasındaki kabir hayatı dâhil ahiret yolculuğu ile alakalı en faziletli olarak değerlendirilen şeyler bu başlık altında ele alınmaya çalışılacaktır.

¹³⁰ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 38 (3233-3234-3235): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

¹³¹ Buhârî, “İman”, 16 (Nr. 26); “Hac”, 4 (Nr. 1519); “Cihâd ve’s-Siyer”, 1 (Nr. 2782); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 83/ 135); Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 22 (Nr. 1658); Nesâî, “Hac”, 4 (Nr. 2624); “Cihâd”, 17 (Nr. 3130); “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4986): Bütün rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir; 1 numaralı hadiste “Allah’a İman” başlığı altında da zikredilmiştir.

¹³² Nesâî, “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4985): أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır ve 2 numaralı hadiste “Allah’a İman” başlığı altında zikredilmiştir.

¹³³ Buhârî, “İman”, 8 (Nr. 16); “İman”, 12 (Nr. 21); “Edeb”, 42 (Nr. 6041); “İkrâh”, 1 (Nr. 6941); Müslim, “İman”, 15 (Nr. 43/ 67- 68); Tirmizî, “İman”, 10 (Nr. 2624); Nesâî, “İman ve Şerâih”, 2 (Nr. 4987); “İman ve Şerâih”, 3 (Nr. 4988); “İman ve Şerâih”, 4 (Nr. 4989); İbn Mâce, “Fiten”, 23 (Nr. 4033): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; “Allah’a İman” başlığı altında 8 numaralı hadiste de zikredilmiştir.

¹³⁴ Bakara 2/126.

3.1. Kıyamet Alameti

Hız. Peygamber'in hadislerinde, kıyamet kopmadan önce birtakım olağanüstü durumların cereyan edeceğinin haber verildiği görülmektedir. Ye'cüc ve Me'cüc istilası da bunlardan biridir. Yeryüzünde fitne çıkarıp bozgunculuk yapacaklar, ne içilecek su ve ne de yenilecek bir şey bırakacaklardır. Hız. Peygamber'in, Ye'cüc ve Me'cüc'ün verdikleri zararlardan sonra, onların ölümlerinin etlerinin, hayvanlar için en güzel besin olarak tanımladığı görülür.

Ye'cüc ve Me'cüc kavminin istilası Allah'ın insanlar için kıyamete yakın takdir buyurduğu hadiselerdendir. Yeryüzünde fitne çıkarıp bozgunculuk yapacaklar, ne içilecek su ne yenilecek bir şey bırakacaklardır. Sonra da gök halkı ile savaşıcağız deyip göğe mızrak atacaklar ve o mızrak kanlı şekilde geri dönecektir. Sonra da gök halkını öldürdük diyecekler:

28 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِذْ بَعَثَ اللَّهُ دَوَابَّ كَنَعَفِ الْجَرَادِ، فَتَأْخُذُ بِأَعْنَاقِهِمْ فَيَمُوتُونَ، مَوْتَ الْجَرَادِ، يَرْكَبُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، فَيَصْبِحُ الْمُسْلِمُونَ لَا يَسْمَعُونَ لَهُمْ حِسًّا، فَيَقُولُونَ: مَنْ رَجُلٌ يَشْتَرِي نَفْسَهُ، وَيَنْظُرُ مَا فَعَلُوا؟ فَيَنْزِلُ مِنْهُمْ رَجُلٌ قَدْ وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يَقْتُلُوهُ، فَيَجِدُهُمْ مَوْتَى فَيَنَادِيهِمْ أَلَا أَبْشِرُوا فَقَدْ هَلَكَ عَذُوكُمْ، فَيُخْرِجُ النَّاسُ، وَيَخْلُونَ سَبِيلَ مَوَاشِيهِمْ، فَمَا يَكُونُ لَهُمْ رَعْيٌ إِلَّا لِحُومِهِمْ فَتَشْكُرُ عَلَيْهَا، كَأَحْسَنِ مَا شَكَرَتْ مِنْ نَبَاتٍ أَصَابَتْهُ قَطُّ "

Ebû Said-i Hudrî şöyle rivâyet etmiştir: Rasûlullah (s.a.s.), şöyle buyurdu:

“Allah aniden deve kuşu sürüsüne benzer hayvanlar gönderecek ve bu hayvanlar onları boyunlarından yakalayacak ve onlar, çekirge sürüsünün ölümü gibi ölüp; birbirinin üstüne yığılıp kalacaklar. Sabahleyin, Müslümanlar onların ses sedasını işitmeyecekler. Bunun üzerine Müslümanlar: ‘Kim canını feda edip onların ne yaptığına bakacak?’ diyecekler. Bunun üzerine Müslümanlardan kendisini, Ye'cüc ve Me'cüc'e öldürtmeye hazırlamış durumda olan birisi, (sığındığı yerden) inecek ve Ye'cüc ile Me'cüc güruhunu ölmüş olarak bulacak”.

“Bunun üzerine Müslümanlara şöyle seslenecek: ‘Dikkat ediniz! Sizleri müjdeliyorum. Düşmanlarınız ölmüşlerdir.’ Bunun üzerine müslümanlar, (sığındıkları yerlerden) dışarı çıkacaklar ve küçükbaş, büyükbaş hayvanlarını salıverecekler. Fakat

Ye'cüc ve Me'cüc'ün etleri dışında hayvanların yiyeceği ot bulunmayacaktır. Hayvanlar yedikleri otla en güzel semizlendikleri gibi onların etleriyle semizleneceklerdir, buyurdu.”¹³⁵

Bu hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de tek tarikte أَحْسَن lafzı ile rivâyet edilmiştir.

29 - سمع أبا هريرة رضي الله عنه، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «والذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم ابن مريم حكما عدلا، فيكسر الصليب، ويقتل الخنزير، ويضع الجزية، ويفيض المال حتى لا يقبله أحد، حتى تكون السجدة الواحدة خيرا من الدنيا وما فيها»

Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“Nefsim elinde olana yemin ederim ki fazla zaman geçmeden Meryem oğlu aranızda adaletli bir hakem olarak inecektir. Haçı kıracaktır, domuzu öldürecektir, savaşı kaldıracaktır, mal o kadar artacak ki kimse onu kabul etmeyecektir ve nihayet bir tek secde dahi dünyadan ve içindekilerinden hayırlı olacaktır.”¹³⁶

Yukarıdaki bu hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de tek tarikte خَيْر lafzı ile rivâyet edilmiştir.

Kıyamete yakın Müslümanlar ve kâfirler arasında pekçok defa savaş çıkacak ama kimse galip gelemeyecek, fakat son savaşta Müslümanlar galip gelecektir. Konuyla ilgili bu rivâyettin tamamı çalışma içerisinde verilmeyip efdaliyete dair kısmı zikredilecektir.

30 - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُثَيْمَةَ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْعَدَوِيِّ، عَنْ يُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: ... فَيَتَعَادُ بَنُو الْأَبِ، كَانُوا مِائَةً، فَلَا يَجِدُونَهُ بَقِيَ مِنْهُمْ إِلَّا الرَّجُلُ الْوَاحِدُ، فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ، فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ، إِنَّ الدَّجَالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي دَرَارِيهِمْ، فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ، وَيُقْبَلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشْرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ أَسْمَاءَهُمْ وَأَسْمَاءَ

¹³⁵ İbn Mâce, “Fiten”, 33 (Nr. 4079): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

¹³⁶ Buhârî, “Ehâdisü'l-Enbiyâ”, 48 (Nr. 3448): Bu hadiste خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

أَبَائِهِمْ، وَالْوَنَ خُيُولِهِمْ، هُمْ خَيْرُ فَوَارِسَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ - أَوْ مِنْ خَيْرِ فَوَارِسَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ -»

Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ile Ali b. Hucur ikisi birden İbni Uleyye'den rivâyet ettiler. Lâfız İbni Mucur'undur. (Dedilerki): Bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den, o da Ebû Katade e'l-Adevî'den, o da Kuseyr b. Câbir'den naklen rivâyet etti. (Şöyle demiş): ... Bir babanın oğulları birbirlerini sayacak, yüz kişi oldukları halde onlardan yalnız bir adam kaldığını görecektir. Şu halde hangi ganimete sevinilecek yahut hangi miras taksim edilecektir. Onlar bu halde iken aniden bundan daha büyük bir musibet işitecekler. Kendilerine: Deccal zürriyetiniz hususunda sizin yerinizi aldı, diye bir yaygaracı gelecek, hemen ellerindeki şeyleri atacaklar ve yola koyulacaklar, öncü olarak on süvari göndereceklerdir. Rasûlullah (s.a.s.): “Ben onların isimlerini, babalarının isimlerini, atlarının renklerini pek âlâ biliyorum. Onlar o gün yeryüzünde en iyi süvarilerdir. Yahut o gün yeryüzünde en iyi süvarilerdendir.” buyurdular.¹³⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de tek senedle gelip خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el'Câmi'* kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında takdim ve tehirlerle beraber yine خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.¹³⁸

Hiz. Peygamber aşağıdaki hadiste Deccal'in yeryüzüne nasıl ineceği ve neler yapacağından bahsetmiştir.

31 - عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدَّجَالَ ذَاتَ غَدَاةٍ، فَقَالَ: «غَيْرِ الدَّجَالِ أَخَوْفَنِي عَلَيْكُمْ، إِنْ يَخْرُجُ وَأَنَا فِيكُمْ، فَأَنَا حَاجِبُهُ دُونَكُمْ، وَإِنْ يَخْرُجُ وَلَسْتُ فِيكُمْ، فَأَمْرُو حَاجِبِ نَفْسِهِ وَاللَّهُ خَلِيفَتِي عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ... ، وَيُخَصِّرُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابَهُ، حَتَّى يَكُونَ رَأْسُ الثَّوْرِ لِأَحَدِهِمْ خَيْرًا مِنْ مِائَةِ دِينَارٍ لِأَحَدِكُمْ الْيَوْمَ، فَيَرْغَبُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابَهُ، فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّعْفَ فِي رِقَابِهِمْ، فَيُصْبِحُونَ فَرَسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ، ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرِ إِلَّا مَلَأَهُ زَهْمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ، فَيَرْغَبُ نَبِيَّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ، فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ

¹³⁷ Müslim, “Fiten ve Eşrâtü's-Sâat”, 11 (Nr. 2899/37): Hadiste خَيْرُ kelimesi geçmektedir.

¹³⁸ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 243 (Nr. 20812).

شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لَا يَكُنْ مِنْهُ بَيْتٌ مَدْرٍ وَلَا وَبَرٍ، فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالرَّلْفَةِ، ثُمَّ يُقَالُ لِلْأَرْضِ: أَنْبِئِي ثَمَرَتَكَ، وَرُدِّي بَرَكَتَكَ، فَيَوْمَئِذٍ تَأْكُلُ الْعِصَابَةُ مِنَ الرُّمَانَةِ، وَيَسْتَظِلُّونَ بِقِحْفِهَا، وَيُبَارِكُ فِي الرِّسْلِ، حَتَّى أَنَّ اللَّفْحَةَ مِنَ الْإِبِلِ لَتَكْفِي الْفَنَامَ مِنَ النَّاسِ، وَاللَّفْحَةَ مِنَ الْبَقَرِ لَتَكْفِي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاسِ وَاللَّفْحَةَ مِنَ الْغَنَمِ لَتَكْفِي الْفَحْدَ مِنَ النَّاسِ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِبْحًا طَيِّبَةً، فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ آبَاطِهِمْ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ، وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ، يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارَجَ الْحُمْرِ، فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ"،

Nevvas b. Sem'an (r.a.) şöyle söyledi: Bir sabah Rasûlullah (s.a.s.) Deccal'ı andı. "Daccal'den başkası sizin namınıza beni daha çok korkutur. Eğer ben sizin aranızda iken çıkarsa, sizin namınıza ona ben galebe çalarım. Ben aranızda yokken çıkarsa, herkes kendi nefsinin galibi olur. Allah her müslüman hakkında benim halifemdir... Nebiyyullah İsa ile arkadaşları, yine Allah'a niyaz edecekler, Allah da Horasan develerinin boyunları gibi kuşlar gönderecek, bu kuşlar onların cesetlerini yüklenerek Allah'ın dilediği yere atacaktırlar. Sonra Allah öyle bir yağmur gönderecek ki, ona ne kerpiç ev ne de çadır mâni olabilecektir. Bu yağmur yeryüzünü yıkayacak, onu ayna gibi yapacaktır. Sonra yere mahsulünü bitir, bereketini tekrar getir, denilecektir, işte o gün cemaat nar yiyecekler ve onun kabuğu altında gölgeleneceklerdir. Süte bereket verilecek hatta yeni doğurmuş bir deve sürülerce insanlara yetecek; yeni doğurmuş bir sığır insanlardan bir kabileye yetecek. Yeni doğurmuş bir koyun akrabadan bir oymağa kâfi gelecektir. Onlar bu halde iken, Allah güzel bir rüzgâr gönderecek, bu rüzgâr onları koltuklarının altlarından yakalayacak, her müminin ve her müslümanın ruhunu kabzedecek, insanların kötülere kalarak yeryüzünde eşekler gibi alenen çiftleşeceklerdir. İşte kıyamet bunların üzerine kopacaktır."¹³⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 2 tarikte gelip خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

32 - عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ بَعْدَ نُوحٍ إِلَّا قَدْ أَنْذَرَ الدَّجَالَ قَوْمَهُ وَإِنِّي أَنْذِرُكُمْوَهُ فَوَصَفَهُ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹³⁹ Müslim, "Fiten ve Eşrâtu's-Sâat", 20 (Nr. 2937/110); İbn Mâce, "Fiten", 33 (Nr. 4075): Bu rivâyetlerin hepsinde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

وَسَلَّمَ فَقَالَ: لَعَلَّهُ سَيُذِرْكُهُ بَعْضُ مَنْ رَأَى أَوْ سَمِعَ كَلَامِي قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ قُلُوبُنَا يَوْمَئِذٍ؟
قَالَ: مِثْلَهَا، يَعْنِي الْيَوْمَ، أَوْ خَيْرٌ.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh'dan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'dan (s.a.s.) işittim şöyle buyurmuştu: “Nuh'tan sonra gelen her Peygamber kavmini Deccâl'den sakındırmıştır ve ben de sizi ondan önemle sakındırıyorum.” Rasûlullah (s.a.s.) bize onun özelliklerini bildirdi ve şöyle devam etti: “Belki beni gören ve sözümü işitenlerden biri ona ulaşacaktır dedi.” Ashâb: “Ey Allah'ın Rasûlü! O gün kalplerimiz nasıl olacaktır?” Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Aynen bugünkü gibi veya daha da hayırlı.”¹⁴⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de tek tarikte gelip خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

33 - سَمِعَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: إِنَّا لَجُلُوسٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ طَلَعَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ مَا عَلَيْهِ إِلَّا بُرْدَةٌ لَهُ مَرْقُوعَةٌ بَفَرٍ فَلَمَّا رَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَكَى لِلَّذِي كَانَ فِيهِ مِنَ النِّعْمَةِ وَالَّذِي هُوَ الْيَوْمَ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ بِكُمْ إِذَا غَدَا أَحَدُكُمْ فِي حُلَّةٍ وَرَاحَ فِي حُلَّةٍ وَوَضِعَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ صَحْفَةٌ وَرَفِعَتْ أُخْرَى وَسَتَرْتُمْ بِبُيُوتِكُمْ كَمَا تُسْتَرُّ الْكَعْبَةُ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مِنَّا الْيَوْمَ نَتَفَرَّغُ لِلْعِبَادَةِ وَنُكْفَى الْمُؤَنَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرٌ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ.

Ali b. ebî Tâlib'den (r.a.) rivâyet edilmiştir; diyor ki: Rasûlullah (s.a.s.) ile beraber mescidde oturuyorken Mus'ab b. Umeyr çıkageldi, deriden yapılmış tek parça elbisesi vardı. Rasûlullah (s.a.s.) onu bu halde görünce önceki konforlu hayatını hatırlayıp ve bugünkü bu garip durumundan dolayı ağladı. Sonra Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz akşam bir elbise, sabah bir elbise giydiği zaman, bir tabak yemek kaldırıp ikinci bir tabak konulduğu zaman, evlerinizi Ka'be gibi değişik şeylerle örttüğünüz zaman haliniz ne olacak?” Ashâb “Ey Allah'ın Rasûlü o gün biz, bugünkü hâlimizden daha iyi oluruz öylece geçimimizi temin eder ve kendimizi ibadete veririz” dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Siz, bugün, o günden daha hayırlısınız.”¹⁴¹

¹⁴⁰ Tirmizî, “Fiten”, 55 (Nr. 2234): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁴¹ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kiyâmet ve'r-Rekâik”, 35 (Nr. 2476): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte gelip خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

3.2. Kabir

Hiz. Peygamber’in kabir hayatından, gayba ve ölüm sonrası hayata dair bilgiler verdiği görülmektedir. Aşağıdaki hadislere bakıldığında mümin kimselerin, kabir hayatında daha iyi karşılanıp daha güzel muamele gördükleri zikredilmektedir:

34 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَلَّاهُ فَرَأَى نَاسًا كَانَتْهُمْ يَكْتَسِرُونَ قَالَ: أَمَا إِنَّكُمْ لَوْ أَكْثَرْتُمْ ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ لَشَغَلَكُمْ عَمَّا أَرَى، فَأَكْثَرُوا مِنْ ذِكْرِ هَازِمِ اللَّذَاتِ الْمَوْتِ، فَإِنَّهُ لَمْ يَأْتِ عَلَى الْقَبْرِ يَوْمَ إِلَّا تَكَلَّمَ فِيهِ فَيَقُولُ: أَنَا بَيْتُ الْغُرْبَةِ وَأَنَا بَيْتُ الْوَحْدَةِ، وَأَنَا بَيْتُ التُّرَابِ، وَأَنَا بَيْتُ الدُّودِ، فَإِذَا دُفِنَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ قَالَ لَهُ الْقَبْرُ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا أَمَا إِنْ كُنْتُ لِأَحَبِّ مَنْ يَمْشِي عَلَى ظَهْرِي إِلَيَّ، فَإِذَا وَلَّيْتُكَ الْيَوْمَ وَصِرْتُ إِلَيَّ فَسَتَرِي صَنِيعِي بِكَ قَالَ: فَيَتَسَّعُ لَهُ مَدَّ بَصَرِهِ وَيُفْتَحُ لَهُ بَابٌ إِلَى الْجَنَّةِ. وَإِذَا دُفِنَ الْعَبْدُ الْفَاجِرُ أَوِ الْكَافِرُ قَالَ لَهُ الْقَبْرُ: لَا مَرْحَبًا وَلَا أَهْلًا أَمَا إِنْ كُنْتُ لِأَبْغَضِ مَنْ يَمْشِي عَلَى ظَهْرِي إِلَيَّ، فَإِذَا وَلَّيْتُكَ الْيَوْمَ وَصِرْتُ إِلَيَّ فَسَتَرِي صَنِيعِي بِكَ قَالَ: فَيَلْتَمِسُ عَلَيْهِ حَتَّى تَلْتَقِيَ عَلَيْهِ وَتَخْتَلِفَ أَضْلَاعُهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بِأَصَابِعِهِ، فَأَدْخَلَ بَعْضَهَا فِي جَوْفِ بَعْضٍ قَالَ: وَيَقِيضُ اللَّهُ لَهُ سَبْعِينَ تَنِيْنًا لَوْ أَنَّ وَاحِدًا مِنْهَا نَفَخَ فِي الْأَرْضِ مَا أَنْبَتَتْ شَيْئًا مَا بَقِيَتْ الدُّنْيَا فَيَنْهَشُنَّهُ وَيَخْدِشُنَّهُ حَتَّى يُفْضَى بِهِ إِلَى الْحِسَابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ.

Ebû Saîd’den (r.a.) rivâyeten; Rasûlullah (s.a.s.), mescide girdiğinde bazı insanların dişleri görünecek derecede gülüşüklerini gördü ve şöyle buyurdu: “Sizler ölümü çok sık hatırlıyor olsaydınız şu gördüğüm vaziyette olmazdınız.” Tüm lezzetleri yok eden ölümü çokça hatırlayın. Kabir, hergün şöyle der:

“Ben gurbet eviyim, tek kişilik evim, toprak eviyim ve kurtçukların eviyim!”

Mümin bir kul toprağa defnedildiği zaman kabir ona şöyle der: “Merhaba, hoş geldin! Üzerimde yürüyenlerin içerisinde sevdiğim kimselerdendin. Bugün benim himayem altındasın sana ne yapacağımı da göreceksin!” Sonra o kabir, o mümin kişi için gözünün görebildiği kadar genişler ve cennete bir kapı açılır.

İsyancı ve kâfir bir kul kabre konulduğu zaman ona kabir şöyle diyecektir: “Sana huzur ve rahat yok, sen hoş vaziyet ile bana gelmedin, üzerimde yürüyen kişilerin

en sevimsizi ve kızdığım biri olarak bana geldin ve benim sana ne yapacağımı göreceksin.” Rasûlullah (s.a.s.) sözüne şöyle devam etti: “Kabir o kişiyi öyle sıkıştırır ki, kaburgaları birbirine girer.” Ebû Saîd şöyle söyledi: “Rasûlullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem), bu durumu parmaklarıyla göstererek ve parmaklarını iç içe sokarak ve şöyle söyledi: “Sonra o kişiye yetmiş tane yılan musallat edilir, o yılanlardan herhangi biri toprağa üflese, dünya durdukça o toprak hiçbir şey bitirmez. Bu yılanlar onu, hesaba çekilinceye kadar, ısırırlar, sokarlar ve paramparça ederler. Ebû Saîd sözüne şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.s.), dediki: “Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.”¹⁴²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte gelip أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

35 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا قُبِرَ الْمَيِّتُ، أَوْ قَالَ: أَحَدُكُمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَرْقَانِ، يُقَالُ لأَحَدِهِمَا: الْمُنْكَرُ، وَلِلْآخَرِ: النَّكِيرُ، فَيَقُولَانِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: مَا كَانَ يَقُولُ: هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَيَقُولَانِ: قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا، ثُمَّ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي سَبْعِينَ، ثُمَّ يُنَوَّرُ لَهُ فِيهِ، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ، نَمْ، فَيَقُولُ: أَرْجِعْ إِلَى أَهْلِي فَأَخْبِرْهُمْ، فَيَقُولَانِ: نَمْ كَنُومَةِ الْعُرُوسِ الَّذِي لَا يُوقِظُهُ إِلَّا أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ، حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ، وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا قَالَ: سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ، فَقُلْتُ مِثْلَهُ، لَا أَدْرِي، فَيَقُولَانِ: قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ، فَيَقَالُ لِلْأَرْضِ: التَّيْمِي عَلَيْهِ، فَتَلْتَنِمُ عَلَيْهِ، فَتَخْتَلِفُ فِيهَا أَضْلَاعُهُ، فَلَا يَرَاكَ فِيهَا مُعَذَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ.

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Sizden biri veya ölü kabre konulduğu zaman birine münker diğerine nekîr denilen, renkleri mavi ve siyah olan iki melek gelir. O iki melek ona şöyle sorarlar: Bu adam (Muhammed) hakkında ne dersin? O kişi ise (ölmeden önce) söylediğini aynen tekrar ederek: O Allah’ın kulu ve elçisidir. Ben şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir. O iki melek şöyle derler: Biz senin böyle diyeceğini biliyorduk. Bunun üzerine o kabir yetmiş arşın kadar genişletilir ve sonra aydınlatılır, ona da rahatça burada yat

¹⁴² Tirmizî, “Sıfâtü’l-Kıyâmet ve’r-Rakâik ve’l-Verâ’”, 2 (Nr. 2460): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

uyu denilir. O kimse, bu durumu dönüp aileme haber verebilir miyim? Diyecek ve o iki melek; Gelinin uyuması gibi rahatça uyu gelini ailesinden en çok sevdiği kimse tarafından uyandırılır derler. Kabirden mahşer günü diriltilinceye kadar rahat rahat uyu. O kabre konulan kişi münafık ise Muhammed (s.a.s.) hakkında ona sorulan soruya; İnsanların bu adam hakkında birşeyler söylediğini duydum. Bende onlar ne söylüyorsa aynısını söyledim, doğrumudur? değil midir? bilmiyorum diyecek. O iki melek ona cevaben; Senin böyle söyleyeceğini biz biliyorduk diyecekler. Kabre, Sıkıştır onu denilir, kabirde onu öyle sıkıştırır ki kaburga kemikleri birbirlerine girer. Allah'ın onu mahşer günü uyandırıcaya kadar azabı bu şekilde devam eder.”¹⁴³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte gelip أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

36 - عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ، أَنَاهُ مَلَكَانِ فَيَقْعِدَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، فَيَقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ قَدْ أَبَدَكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا خَيْرًا مِنْهُ " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا، وَأَمَّا الْكَافِرُ أَوِ الْمُنَافِقُ، فَيَقَالُ لَهُ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: لَا أَدْرِي، كُنْتُ أَقُولُ كَمَا يَقُولُ النَّاسُ، فَيَقَالُ لَهُ: لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ، ثُمَّ يُضْرَبُ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ غَيْرُ الثَّقَلَيْنِ "

Enes b. Mâlik’ten (r.a.) rivâyete göre, Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kul, kabrine konulup yakınları oradan ayrılınca onların ayak seslerini duyar. İki melek gelir onu oturturlar ve: Muhammed denilen adam hakkında ne dersin? Diye sorarlar. Mümin kimse: Şahadet ederim ki o Allah’ın kulu ve Rasûlüdür. Diye cevap verir. Bunun üzerine melekler ona: Cehennemdeki yerine bak! Allah o yeri senin için cennetten hayırlı bir makamla değiştirdi.” Rasûlullah (s.a.s.) şöyle devam etti: “O kimse cennet ve cehennemdeki her iki yerini de görür. Ölen kimse kâfir ve münafık ise Bu Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin? diye sorulur. O kimse de şöyle der:

“Onun hakkında bir şey bilmiyorum. İnsanların O’na (peygamber) dediklerini duyardım” diye cevap verir. Bu iki melek ona derler ki: Anlamaz olaydın söylemez

¹⁴³ Tirmizî, “Cenâiz”, 70 (Nr. 1071): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

olaydın derler sonra iki kulağı arasında (ensesine) vurulur o kişi o anda öyle bir çılgılık atar ki, bu sesi insanlar ve cinlerden başka her şey duyar.¹⁴⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte gelip خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

3.3. Yeniden Diriliş

Kıyamet gerçekleştikten sonra meydana gelecek olan yeniden diriliş, insanın şu halde tecrübesinin dışında olup, varlığı müşahede edilemeyen bir vaziyet olduğundan îman edilmesi gereken konulardandır. Zira Hz. Peygamber, Hz. İbrahim’in Allah’a ölümleri nasıl dirilttiğini sormasına vurgu yaparak, biz şüphe etmeye daha layıgız dediği görülmektedir. Ancak bunun Allah’ın varlığından şüphe duymayıp, görerek îmanın kalbin mutmain olmasına vurgu yapıldığı ayetin devamından anlaşılmaktadır:

37 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: " نحن أحق بالشك من إبراهيم إذ قال: {رب أرني كيف تحيي الموتى قال أولم تؤمن قال بلى ولكن ليطمئن قلبي} [البقرة: 260] ويرحم الله لوطا، لقد كان يأوي إلى ركن شديد، ولو لبثت في السجن طول ما لبث يوسف، لأجبت الداعي "

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: "Şüpheye düşmeye biz İbrahim’den daha çok hak sahibiyiz. Çünkü o: “Rabbim ölmüş olanları tekrar nasıl dirilttiğini bana göster, dedi. (Allah) Yoksa inanmadın mı diye buyurdu. O da: İnandım, lakin kalbimin mutmain olması için demişti.” [Bakara,260] Allah Lut’a da rahmet eylesin. O esasen çok güçlü bir yere sığınıyordu ve eğer Yusuf’un kaldığı kadar uzun süre hapiste kalsaydım çağırın kişinin o davetine icabet ederdim.”¹⁴⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 6 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

¹⁴⁴ Nesâî, “Cenâiz”, 110 (Nr. 2051): Bu hadis خَيْرٌ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁴⁵ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 12 (Nr. 3372); “Tefsîru’l-Kur’ân”, 48 (Nr. 4537); “Tefsîru’l-Kur’ân”, 173 (Nr. 4694); Müslim, “İman”, 69 (Nr. 151/238); Müslim, “Fedâil”, 41 (Nr. 151/152); İbn Mâce, “Fiten”, 23 (Nr. 4026): Bu rivâyetlerin tamamında أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

3.4. Cennet

Yüce Allah, mümin kulları için mükâfat olarak cennette en güzel nimetleri hazırlamıştır. Aşağıdaki hadislerle bakıldığında cennetlikler için hazırlanan en güzel nimetlerden bahsedildiği görülmektedir:

Aşağıda zikri geçen hadiste cennete gireceklerin ahvalinden bahsedilip Allah'ın rızasını kazanmanın Allah katında faziletinin daha yüksek olduğuna değinilmiştir. İhtisar için metin içerisinde rivâyetin efdaliyet kısmı zikredilmiştir.

38 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ نَاسًا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ» قَالَ: «هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بِالظَّهِيرَةِ صَحْوًا لَيْسَ مَعَهَا سَحَابٌ؟ وَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةً الْبَدْرِ صَحْوًا لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ؟» قَالُوا: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " مَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا، ...، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ، وَشَفَعَ النَّبِيُّونَ، وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، فَيَقْبُضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ، فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ قَدْ عَادُوا حُمَمًا، فَيُلْقِيهِمْ فِي نَهَرٍ فِي أَفْوَاهِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ: نَهْرُ الْحَيَاةِ، فَيَخْرُجُونَ كَمَا تَخْرُجُ الْحَبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ، أَلَا تَرَوْنَهَا تَكُونُ إِلَى الْحَجَرِ، أَوْ إِلَى الشَّجَرِ، مَا يَكُونُ إِلَى الشَّمْسِ أَصْفَرُ وَأَخْيَضِرُ، وَمَا يَكُونُ مِنْهَا إِلَى الظِّلِّ يَكُونُ أَبْيَضُ؟ " فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّكَ كُنْتَ تَرَعَى بِالْبَادِيَةِ، قَالَ: " فَيَخْرُجُونَ كَاللُّؤْلُؤِ فِي رِقَابِهِمُ الْخَوَاتِمِ، يَعْرِفُهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ هَؤُلَاءِ عَتَقَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ أَدْخَلَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ عَمِلُوهُ، وَلَا خَيْرٍ قَدَّمُوهُ، ثُمَّ يَقُولُ: ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَمَا رَأَيْتُمُوهُ فَهُوَ لَكُمْ، فَيَقُولُونَ: رَبَّنَا، أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ، فَيَقُولُ: لَكُمْ عِنْدِي أَفْضَلُ مِنْ هَذَا، فَيَقُولُونَ: يَا رَبَّنَا، أَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا؟ فَيَقُولُ: رِضَايَ، فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا

Ebû Said el-Hudrî'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah'ın (s.a.s.) döneminde bazı kimseler: Ey Allah'ın Rasûlü kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz, diye sordular. Rasûlullah (Sallallâhu aleyhi ve Sellem): "Evet" dedi ve şöyle devam etti sözüne: "Bulutluz ve havanın açık olduğu bir günde öğle vaktinde güneşi görmede birbirinize zahmet verir misiniz? Ya da bulut yokken dolunay olduğu gece dolunayı görmekte birbirinize sıkıntı ve zorluk verir misiniz?" Ashâbı: Hayır, ey Allah'ın Rasûlü dediler ve o şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah Tebareke ve Teâla'yı görmekte bu ikisinden birisini görürken birbirilerinize vereceğiniz zahmet kadar bir zahmet verirsiniz...

“Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyuracak: Melekler şefaatt ettiler, nebiler şefaatt ettiler, müminler şefaatt ettiler. En merhametlilerin merhametlisi olandan başka (şefaatt edecek) kalmadı buyuracak ve ateşten bir avuç alarak, içinden hayır adına bir şey işlememiş, oradan adeta kömüre dönmüş olan bir topluluk çıkartacak ve onları hayat ırmağı denilen cennetin yolları üzerinde olan bir nehre atacak. Selin sürüklediklerinin arasında biten tanenin çıktığı gibi çıkacaklar. Bunun gibi tanelerin bir taşın ya da ağacın yanında bittiğini sizler görmüyor musunuz? Bunların güneşe bakanları sarımsak ve yeşilimsak olurlar, gölgede olanları ise beyaz olur.”

Ashâb: Ya Rasûlullah, sanki sen çölde koyun otlatmış biri gibisin, dediler. (Devamla) buyurdular ki: “Boyunlarında mühürlerle oradan inci gibi çıkarlar. Cennetlikler ise onları tanıyacak. Bunlar Allah’ın önceden işlemiş oldukları herhangi bir amel ve yaptıkları bir hayır olmadan cennete soktuğu Allah’ın azatlılarıdır. Allah şöyle buyuracak: Girin cennete, neyi görürseniz o sizindir. Onlar: Rabbimiz, bize kimseye vermediğini verdin, diyecekler. Allah: Sizlere benim nezdimde bundan daha da üstünü olanı vardır buyuracak, onlar: Rabbimiz, daha üstün ne olabilir, diyecekler. O: Benim rızam, ebediyen sizlere gazap etmeyeceğim, buyuracak.”¹⁴⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 5 tarikte gelip sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

39 - عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّهُ لَقِيَ أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَجْمَعَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ فِي سَوْقِ الْجَنَّةِ، فَقَالَ سَعِيدٌ: أَفِيهَا سَوْقٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلُوهَا نَزَلُوا فِيهَا بِفَضْلِ أَعْمَالِهِمْ، ثُمَّ يُؤَدَّنُ فِي مِقْدَارِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ مِنْ أَيَّامِ الدُّنْيَا فَيُزَوَّرُونَ رَبَّهُمْ، وَيُبْرَزُ لَهُمْ عَرْشُهُ وَيَتَبَدَّى لَهُمْ فِي رَوْضَةٍ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، فَتُوضَعُ لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ وَمَنَابِرُ مِنْ لَوْلُؤٍ، وَمَنَابِرُ مِنْ يَاقُوتٍ، وَمَنَابِرُ مِنْ زَبَرْجَدٍ، وَمَنَابِرُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَنَابِرُ مِنْ فِضَّةٍ، وَيَجْلِسُ أَذْنَاهُمْ وَمَا فِيهِمْ مِنْ دَنِيٍّ عَلَى كُثْبَانِ الْمِسْكِ وَالْكَافُورِ، مَا يَرَوْنَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَرَاسِيِّ بِأَفْضَلٍ مِنْهُمْ مَجْلِسًا». ”، قَالَ: ” فَيُقْبَلُ الرَّجُلُ ذُو الْمَنْزِلَةِ الْمُرْتَفَعَةِ فَيُلْقَى مَنْ هُوَ دُونَهُ وَمَا فِيهِمْ دَنِيٍّ فَيَرَوْهُ مَا يَرَى عَلَيْهِ مِنَ اللَّبَاسِ، فَمَا يَنْقُضِي آخِرُ حَدِيثِهِ حَتَّى يَتَخَيَّلَ عَلَيْهِ مَا هُوَ أَحْسَنُ مِنْهُ، وَذَلِكَ أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَحْزَنَ فِيهَا، ثُمَّ نَنْصَرِفُ إِلَى مَنَازِلِنَا، فَيَتَلَقَّانَا

¹⁴⁶ Müslim, “İman”, 81 (Nr. 183/302); Buhârî, “Rikâk”, 51 (Nr. 6549); “Tevhîd”, 38 (Nr. 7518); Müslim, “Cennet”, 2 (Nr. 2829/9); Tirmizî, “Sıfatü'l-Cennet”, 18 (Nr. 2555): Buradaki rivâyetlerin hepsinde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

أَرْوَاهُنَا فَيَقْلُنْ مَرْحَبًا وَأَهْلًا، لَقَدْ جِئْتُ وَإِنَّ بِكَ مِنَ الْجَمَالِ أَفْضَلَ مِمَّا فَارَقْتَنَا عَلَيْهِ، فَيَقُولُ: إِنَّا جَالِسُنَا الْيَوْمَ رَبَّنَا الْجَبَّارَ، وَيَحِقُّنَا أَنْ نَنْقَلِبَ بِمِثْلِ مَا انْقَلَبْنَا”

Saîd b. Müseyyeb (r.a.) Ebû Hureyre ile karşılaştığını ve kendisine şöyle dediğini söyledi: “Allah’tan cennet çarşısında ikimizi bir araya getirmesini dilerim” dedi. Saîd: “Cennette çarşı var mı?” dedi. Ebû Hureyre: “Evet” diyerek sözüne şöyle devam etti. Rasûlullah (s.a.s.) bana şöyle bilgi verdi; “Cennetlikler orada amellerine göre bir yere yerleşeceklerdir. Daha sonra dünya günlerinden cuma günü kadar bir süre Rablerini ziyaret etmeleri için onlara izin verilecek. Onlarda ziyaret edecekler. Allah’ın arşını görecekle ve Allah cennet bahçelerinden bir bahçede onlara görünecek. Orada müminler için nurdan, altından ve gümüşten minberler kurulacak. Cennetliklerin en düşük derecede olanları misk ve kâfur tepelerinde oturacaklar ve kendilerinden daha faziletli bir topluluk olmadığını düşünecekler.”

Rasûlullah (s.a.s.) sözüne şöyle devam etti: “Derecesi yüksek olan bir kişi kendisinden daha aşağı derecede biriyle karşılaştığı zaman onun üzerindeki elbiseden gözleri kamaşacaktır ve aralarındaki konuşmaları bitmeden kendi üzerindeki elbisenin onun elbisesinden daha iyi olduğunu hayal edecektir. Cennette olan hiç kimseye üzülmeyecektir. Daha sonra herkes konaklarına dağılacak ve eşlerimiz bizleri merhaba hoş geldiniz diye karşılayacaklar; bizden ayrıldığınız zamanki güzelliğinizden daha güzel bir durumda geri döndünüz diyeceklerdir. Bizde eşlerimize şöyle diyeceğiz: “Biz bugün sonsuz güç ve kuvvete sahip olan Rabbimizin toplantısında bulunduk bu şekilde dönmemiz gerekirdi ve öylece sizlerin yanına döndük.”¹⁴⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte gelip sadece أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ kelimeleri birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

40 - عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: {الَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ} قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ نَادَىٰ مُنَادٍ: إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا، قَالُوا: أَلَمْ يُبَيِّضْ وَجُوهَنَا وَيُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ وَيُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ؟ قَالُوا: بَلَىٰ، فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمْ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ.

¹⁴⁷ Tirmizî, “Sıfâtü’l-Cennet”, 15 (Nr. 2549); İbn Mâce “Zühd”, 39 (Nr. 4336): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ kelimeleri birlikte geçmektedir.

Suheyb'den (r.a.) rivâyeten, Rasûlullah (s.a.s.); “İyi ve yararlı işler yapanlara iyi karşılık ve ondan fazlası vardır.” (Yunus sûresi: 26) ayeti hakkında şöyle söyledi: Cennet ehli cennete girdiklerinde bir tellal şöyle seslenir: Sizin için Allah'ın katında verilmiş bir söz vardır diye seslenecek. Cennetlikler de karşılık olarak bizim yüzümüzü ak etmedi mi? ateşten kurtarmadı mı? Cennete sokmadı mı? Diye soracaklar. Melekler evet diye cevap verecekler ve perde açılacaktır. Rasûlullah (s.a.s.) sözüne şöyle devam etti: Allah'a yemin ederim Allah cennet ehline kendisine bakmaktan daha sevimli bir şey vermemiştir.¹⁴⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 4 tarikte gelip sadece أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

41 - قال عبد الله بن عمرو: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «حوضي مسيرة شهر، ماؤه أبيض من اللبن، وريحه أطيب من المسك، وكيزانه كنجوم السماء، من شرب منها فلا يظمأ أبدا»

Abdullah ibn Amr (r.a.) Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: "Benim havzım bir aylık yol (genişliği) mesafesindedir. Onun suyu süten daha beyazdır ve kokusu miskten daha güzeldir. Onun bardakları da gökyüzünün yıldızları gibidir. Ondan kim içerse artık ebediyyen susamaz."¹⁴⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 2 tarikte gelip sadece أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

42 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْكَوْثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ، حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَافُوتِ، تُرْبَتُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ، وَمَاؤُهُ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَأَبْيَضُ مِنَ التَّلَجِّ»

Abdullah b. Ömer (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi:

¹⁴⁸ Tirmizî, “Sıfatü'l-Cennet”, 16 (Nr. 2552); “Tefsîru'l-Kur’ân”, 11 (Nr. 3105); Müslim, “Îman”, 80 (Nr. 181/297); İbn Mâce, “Îman”, 13 (Nr. 187): Bu rivâyetlerin tamamı أَحَبُّ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

¹⁴⁹ Buhârî, “Rikâk”, 53 (Nr. 6579); Müslim, “Fedâil”, 9 (2292/27): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

“Kevser, iki kıyısı altından olan, cennetin içinde bir nehirdir. Kevser’in yatağı inci ve yakuttandır. Onun toprağı miskten daha hoş, suyu baldan daha tatlı ve kardan ise daha beyazdır.”¹⁵⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte gelip sadece أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Kıyamet gününde müminlerin amelleri tartıldıktan sonra cennetteki makamlarına yerleştirileceklerdir. Bu müminlerin îmanları da derecelerine göre yüzlerine yansıyacaktır.

43 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَالثَّانِيَةُ عَلَى لَوْنِ أَحْسَنِ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فِي السَّمَاءِ، لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ عَلَى كُلِّ زَوْجَةٍ سَبْعُونَ حُلَّةً يَبْدُو مَخُ سَاقِهَا مِنْ وَرَائِهَا». «هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ»

Ebû Saîd’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü Cennete girecek olan ilk gurup insanların yüzleri dolunay gecesindeki ayın parlaklığı gibi olacak ikinci gurup ise gökteki en parlak yıldız gibi olacaktır. Onlardan her bir erkeğin iki karısı bulunacak her kadının üzerinde elbisesi bulunacak, bu elbiselerin arkasından bile o kadınların ilikleri görülecektir.”¹⁵¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 3 tarikte gelip sadece أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

44 - أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ، فَصَلَّى الظُّهْرَ، فَقَامَ عَلَى الْمَنْبَرِ، فَذَكَرَ السَّاعَةَ، فَذَكَرَ أَنَّ فِيهَا أُمُورًا عَظِيمًا، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْأَلَ عَنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْ، فَلَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ، مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا» فَأَكْثَرَ النَّاسُ فِي الْبُكَاءِ، وَأَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ: «سَلُونِي»، فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَذَافَةَ السَّهْمِيُّ، فَقَالَ: مَنْ أَبِي؟ قَالَ: «أَبُوكَ حَذَافَةُ» ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ: «سَلُونِي» فَبَرَكَ عَمْرٌ عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، فَسَكَتَ، ثُمَّ قَالَ: «عَرَضْتُ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ أَنْفًا فِي عَرْضِ هَذَا الْحَائِطِ، فَلَمْ أَرَ كَالْخَيْرِ وَالشَّرِّ»

¹⁵⁰ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 87 (Nr. 3361); İbn Mâce, “Zühd”, 39 (Nr. 4334): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁵¹ Tirmizî, “Sıfatü’l-Kıyâme ve’r-Rekâik”, 43, (Nr. 2522): Tirmizî; Bu hadis hasen sahihtir; “Sıfatü’l-Cennet”, 5, (Nr. 2535); Buhârî, “Bed’ü’l-Halk”, 8 (Nr. 3254): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

Enes İbn Mâlik'den (r.a.) şöyle nakledilmiştir; “Güneş tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru meyletmeye başladığı bir sırada Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem evinden çıkıp öğle namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkıp, kıyametten bahsetti. O gün meydana gelecek büyük olayları anlattı. Sonra: 'Kim bana bir soru sormak istiyorsa, sorsun! Burada bulunduğum sürece sorduğunuz bütün sorulara cevap vereceğim' dedi. İnsanlar pek içli içli ağlamaya başladılar. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem de: 'Bana sorun!' diye birkaç kez hitabını yeniledi. Nihayet Abdullah İbn Huzâfe es-Sehmî çıkıp 'Benim babam kim?' diye sordu. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem Huzâfe'dir diye cevap verdi. Sonra: 'Bana sorun!' diye birkaç kez daha hitabını yeniledi. Bu esnada Ömer dizlerinin üzerinde durup 'Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, Nebi olarak da Muhammed'den razı olduk' dedi.

Rasûlullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) bir müddet sustu, sonra şöyle buyurdu; "Biraz önce cennet ile cehennem şu duvar üzerinde bana gösterildi. Cennetten daha hayırlı, cehennemden de daha kötü bir şey görmedim.¹⁵²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de tek tarikte gelip خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Buraya kadar tespit edilen hadislerin efdaliyet bağlamında tariklerine bakıldığında îman çerçevesine alınan rivâyetlerde en çok kullanılan lafızların 47 rivâyetle أَحَبُّ, 33 rivâyetle أَفْضَلُ, 27 rivâyetle أَحْسَنُ, 8 rivâyetle أَحَقُّ, 6 rivâyetle أَكْمَلُ, 5 rivâyetle أَجْمَلُ, 4 rivâyetle أَطْيَبُ lafzı okullanılarak geldiği görülmektedir. Buradan hareketle îmana dair konuların izahında daha çok أَحَبُّ kelimesinin kullanıldığı söylenebilir.

¹⁵² Buhârî, “Mevâkîtü's-Salât”, 11 (Nr. 540): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İBADET VE AHKÂM RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki sakınıp korunabilesiniz.”¹⁵³ ayeti doğrultusunda Allah’ın inanan kimselerden yapmasını beklediği ibadetler vardır. Bu ibadetlerin en iyi şekilde nasıl îfa edileceği, hangi ibadetlere daha çok kıymet verilmesi gerektiği bilgisi ise Hz. Peygamber’in rehberliği ile açıklık kazanmıştır. Bu başlık altında en değerli ibadet kapsamına giren hadislerle yer vermeye çalışılacağı gibi çalışmamızın konusuna giren ahkâm hadislerine de yer verilecektir.

حكم kelimesi bir şeyi sonuca erdirmeye anlamında kullanılır. Bir adam övgü gerektiren bir anlamda bir işi sonuçlandırdığında حكم الرجل (Adam hüküm verdi) denilir. حكمت الشيء فستحكم (Bir şeye hüküm verdim dolayısıyla o muhkem oldu. Yani eksiksiz oldu.)¹⁵⁴

1. TAHARET

طهر hayızlı ve necaset (Kirli-Pis) olmanın zıddı olan bir kelimedir. Masterları طهرا, طهرو ve طهارة şeklinde gelmektedir.¹⁵⁵

الطُّهُر (Temizlik), التَّطَهَّرُ (Yıkanmak, abdest almak) anlamlarına gelmektedir. Örneğin الماء يتطهر به (su kendisiyle temizleyendir) şeklinde kullanılmaktadır. ط harfinin damme ve fetha ile okunması caizdir. Onunla murat temizliktir.¹⁵⁶

Hız. Peygamber’in temizliğe önem verdiği, ashâbına ve ümmetine de bu hususta örneklik teşkil ettiği görülmektedir. Hatta onun her bir eşinin yanına gittiğinde gusletmesi, bir kere gusül etsen yeterli olmazmıydı diyen sahabiye bunun daha temiz ve daha güzel olduğunu belirtmesi, temizliğe verdiği önemin bir göstergesidir.

¹⁵³ Bakara 2/21.

¹⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü ’l-Arab*, C. 12, s. 143.

¹⁵⁵ İbn Manzûr, *Lisânü ’l-Arab*, C. 4, s. 504.

¹⁵⁶ İbnü’l-Esîr, *En-Nihâye*, c. 3, s. 147.

45 - عَنْ أَبِي رَافِعٍ، «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَافَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى نِسَائِهِ، يَغْتَسِلُ عِنْدَ هَذِهِ وَعِنْدَ هَذِهِ»، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَجْعَلُهُ غُسْلًا وَاحِدًا، قَالَ: «هَذَا أَرْكَى وَأَطْيَبُ وَأَطْهَرُ»

Ebû Râfi‘’den (r.a.), demiştir ki; Rasûlullah (s.a.s.) bir gün her birinin yanında (ayrı ayrı) yıkanmak suretiyle, (bütün) hanımları dolaştı. Ebû Râfi‘ şöyle dedi; “Ya Rasûlullah, hepsi için bir kerre gusül etsen olmaz mıydı?” dedim.

“Bu, (sevap yönünden) daha iyi (kalbin tatmini için) daha güzel, (beden için) daha temizdir” buyurdu.¹⁵⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte gelip أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

46 - عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لَنَا طَرِيقًا إِلَى الْمَسْجِدِ مُنْتَنَةً فَكَيْفَ نَفْعَلُ إِذَا مُطِرْنَا؟ قَالَ: «أَلَيْسَ بَعْدَهَا طَرِيقٌ هِيَ أَطْيَبُ مِنْهَا؟» قَالَتْ: قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: «فَهَذِهِ بِهَذِهِ»

Abdu’l-Eşhel oğullarından bir kadın şöyle demiştir; (Rasûlullah’a); “Ya Rasûlullah! Bizim mescide giden yolumuz pis, kerih kokuludur. Yağmur yağdığında ne yapâlim?” diye sordum. “Bu kirli yoldan sonra daha temizi yok mu?” dedi. ”Evet (var)” dedim, “Temiz yer pis yerin pislettiğini temizler” buyurdu.¹⁵⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte gelip أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

47 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمَحْمُودُ بْنُ غِيْلَانَ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّادِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ بُجْدَانَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ طَهُورُ الْمُسْلِمِ، وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ عَشْرَ سِنِينَ، فَإِذَا وَجَدَ الْمَاءَ فَلْيُمْسَسْهُ بِشَرَّتِهِ، فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ.

¹⁵⁷ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 85 (Nr. 219); İbn Mâce, “Tahâret ve Sünenühe”, 102 (Nr. 590): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁵⁸ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 139 (Nr. 384): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

Ebû Zerr'den (r.a.) rivâyet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: “Temiz toprak, Müslüman’ın temizleyici maddelerindendir on sene su bulamasa bile toprakla temizlenebilir. Ama suyu bulduğunda onunla yıkan çünkü bu daha hayırlıdır.”¹⁵⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte gelip خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Taharet konusunda rivâyet edilen hadislerde toplamda 3 defa أَطْيَبُ lafzı, 2 defa خَيْرُ lafzı kullanılmıştır. Temizlik konusunu içeren rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

2. NAMAZ

الصلاة dua ve istiğfar etmek anlamlarına gelmektedir. (Namaz) Ruku yapmak, secde etmektir. Rasûlullah’ın “evi mescide komşu olanın salatı (namazı) yoktur” sözünden kast edilen faziletinin eksik olacağı tam olmayacağı anlamındadır. Coğulu da صلوات şeklinde gelmektedir.¹⁶⁰

Her ibadetin ayrı bir değeri olduğu gibi, kılınan namazların da kendi içinde bir değer taşıdığı, bu namazların kılınış zamanından kılınış şekline kadar birçok yönden en kıymetli yanlarının olduğu aşağıdaki hadislerde görülmektedir.

48 - حدثني عمران بن حصين - وكان مبسورا - قال: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صلاة الرجل قاعدا، فقال: «إن صلى قائما فهو أفضل ومن صلى قاعدا، فله نصف أجر القائم، ومن صلى نائما، فله نصف أجر القاعد»

Basur (hemeroid) hastası olan Imran İbn Husayn Nebi’ye (s.a.s.) oturarak namaz kılmanın hükmünü sordum dedi. Rasûl-i Ekrem de (s.a.s.) şöyle söyledi: “Ayakta kılmak daha faziletlidir. Oturarak kılan ayakta kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır. Yatarak kılan ise oturarak kılan kimsenin sevabının yarısı kadar sevap alır.”

161

¹⁵⁹ Tirmizî, “Tahâret”, 92 (Nr. 124); Ebû Dâvud, “Tahâret”, 124 (Nr. 332): Bu iki rivâyette de خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 14, s. 464.

¹⁶¹ Buhârî, “Taksîru’s-Salât”, 17 (Nr. 1115); “Taksîru’s-Salât”, 18 (Nr. 1116); Ebû Dâvud, “Salât”, 30 (Nr. 951); Nesâî, “Kıyâmu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr”, 21 (Nr. 1660); İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 141 (Nr. 1231): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 5 tarikte gelip أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

49 - قال عبد الله بن مسعود رضي الله عنه: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت: يا رسول الله، أي العمل أفضل؟ قال: «الصلاة على ميقاتها»، قلت: ثم أي؟ قال: «ثم بر الوالدين»، قلت: ثم أي؟ قال: «الجهاد في سبيل الله» فسكت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولو استزدته لزادني

Abdullah İbn Mes‘ud (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü’ne “Ey Allah’ın Rasûlü! Amelin hangisi daha üstündür?” diye sordum. “Vaktinde kılınan namazdır” buyurdu. “Sonra hangisi?” dedim. “Anne babaya iyiliktir” buyurdu. “Sonra hangisi?” dedim. “Allah yolunda cihad etmektir” buyurdu. Soru mu tekrarlamadım. Tekrarlasaydım daha da sayardı.¹⁶²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de yer alan tariklerine bakıldığında en çok أَفْضَلُ kelimesinin 6 tarikte kullanıldığı görülüp 4 tarikte de أَحَبُّ lafzı yer almıştır. Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770), *el-Câmi*‘ kitabında da hadis, takdim ve tehirlerle birlikte أَفْضَلُ lafzı ile nakledilmiştir.¹⁶³ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında da bu rivâyet yine takdim ve tehirle beraber أَفْضَلُ kelimesi ile nakledilmiştir.¹⁶⁴

50 - عَنْ عَمَّتِهِ أُمِّ فَرْوَةَ، وَكَانَتْ مِمَّنْ بَايَعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: سَأَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الصَّلَاةُ لَأَوَّلِ وَقْتِهَا.

Ümmü Ferve’den (r.anha) rivâyet edilmiştir ki kendisi Nebi’ye (s.a.s.) biat edenlerdendir, dedi ki: Rasûlullah’a (s.a.s.) soruldu: “Amellerin hangisi daha değerlidir.” “Vaktinin öncesinde kılınan namazdır” buyurdular.¹⁶⁵

¹⁶² Buhârî, “Cihâd ve’s-Siyer”, 1 (Nr. 2782); “Tevhîd”, 48 (Nr. 7534): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ lafzı kullanılmıştır; “Edeb”, 1 (Nr. 5970): Bu rivâyette أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, “İman”, 36 (Nr. 85/137); “İman”, 36 (Nr. 85/140): Müslim’in bu iki rivâyetinde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “İman”, 36 (Nr. 85/139): Müslim’in bu rivâyetinde ise أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Salât”, 127 (Nr. 173); “Birr ve’s-Sıla”, 2 (Nr. 1898): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Mevâkîf”, 49 (Nr. 610-611): Bu rivâyette أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁶³ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*‘, 165 (Nr. 20295).

¹⁶⁴ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Salât”, 353 (Nr. 5014).

¹⁶⁵ Tirmizî, “Salât”, 127 (Nr. 170); Ebû Dâvud, “Salât”, 9 (Nr. 426): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte’de yer alan tariklerine bakıldığında 2 tarikte **أَفْضَلُ** kelimesi kullanılarak rivâyet edildiği görülmektedir. Abdürrezzâk b. Hemâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehirle beraber yine **أَفْضَلُ** kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.¹⁶⁶

51 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَذِنَ اللَّهُ لِعَبْدٍ فِي شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ رَكَعَتَيْنِ يُصَلِّيَهُمَا، وَإِنَّ الْبِرَّ لَيُذَرُّ عَلَى رَأْسِ الْعَبْدِ مَا دَامَ فِي صَلَاتِهِ، وَمَا تَقَرَّبَ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بِمِثْلِ مَا خَرَجَ مِنْهُ.

Ebû Umâme’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah kulunun kıldığı iki rekat namazdan daha üstün olarak hiçbir konuya değer vermemiştir. Kul namaza devam ettiği sürece üzerine iyilik ve sevap saçılır. Kullar Allah’a, Kur’ânla ilgileri arttıkça yaklaşmış olurlar.¹⁶⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte gelip **أَفْضَلُ** kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

52 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبْشَةَ الْخَثْعَمِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُوبَى الْقِيَامِ»

Abdullah b. Hubşî el-Has‘amî’den rivâyet edildiğine göre, Nebi’ye (s.a.s.); “amellerin hangisi daha faziletlidir?” diye sorulmuş, (o da); “Kıyamı uzun olandır” buyurmuştur.¹⁶⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte **أَفْضَلُ** kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

53 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اسْتَقِيمُوا، وَلَنْ تُخْصُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَعْمَالِكُمُ الصَّلَاةَ، وَلَا يَحَافِظُ عَلَى الْوُضُوءِ إِلَّا مُؤْمِنٌ»

Abdullah bin Amr’dan (bin el-As) (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “İstikamet üzerine olunuz. İstikameti tam

¹⁶⁶ Abdürrezzâk b. Hemâm, *Musannef*, “Salât”, 108 (Nr. 2217) .

¹⁶⁷ Tirmizî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 17 (Nr. 2911): Bu hadiste **أَفْضَلُ** kelimesi kullanılmıştır.

¹⁶⁸ Ebû Dâvud, “Ebvâbu’t-Tatavvu”, 8 (Nr. 1325); “Vitr”, 12 (Nr. 1449): Bu rivâyetlerde **أَفْضَلُ** kelimesi kullanılmıştır.

başaramıyacaksınız. Şüphesiz amellerinizin en faziletliyelerinden birisinin de namaz olduğunu biliniz ve ancak (olgun) mümin abdesti muhafaza edebilir.”¹⁶⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte خَيْرُ kelimesi, 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

54 - أن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما، أخبره: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له: «أحب الصلاة إلى الله صلاة داود عليه السلام، وأحب الصيام إلى الله صيام داود، وكان ينام نصف الليل ويقوم ثلثه، وينام سدسه، ويصوم يوما، ويفطر يوما»

Abdullah İbn Amr İbnü'l-As’tan nakledildiğine göre: Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah’ın en çok sevdiği namaz Davud’un kıldığı namazdır. Allah’ın en fazla sevdiği oruç da Davud’un tuttuğu oruçtur. O gece yarısına kadar uyur, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirir ve son altıda birlik vakitte de tekrar uyurdu. Orucu ise gün aşırı tutardı.”¹⁷⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikin tamamında أَحَبُّ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırılınca orada da أَحَبُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir.¹⁷¹

55 - عن عائشة، رضي الله عنها: أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يحتجر حصيرا بالليل فيصلي عليه، ويبسطه بالنهار فيجلس عليه، فجعل الناس يثوبون إلى النبي صلى الله عليه وسلم فيصلون بصلاته حتى كثروا، فأقبل فقال: «يا أيها الناس، خذوا من الأعمال ما تطيقون، فإن الله لا يمل حتى تملوا، وإن أحب الأعمال إلى الله ما دام وإن قل»

Aişe’den (r.anha) rivâyete göre “Nebi (s.a.s.) geceleyin bir hasırı hücre edinir, namaz kılardı. Gündüzün de onu yayar, üzerine otururdu. Bu sefer insanlar da Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem’in yanına gitmeye ve ona uyararak namaz kılmaya başladılar. Nihayet sayıları çoğaldı. Bunun üzerine onlara dönerek şöyle buyurdu:

¹⁶⁹ İbn Mâce, “Mukaddime”, 4 (Nr. 278): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; İbn Mâce, “Tahâret”, 4 (Nr. 277-279): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁷⁰ Buhârî, “Teheccüd”, 7 (Nr. 1131); “Ehâdîsü'l-Enbiyâ”, 37 (Nr. 3420); Müslim, “Sıyâm”, 35 (Nr. 1159/189- 190); Ebû Dâvud, “Savm”, 67 (Nr. 2448); Nesâî, “Kıyâmu'l-Leyl ve Tatavvu'un-Nehâr”, 14 (Nr. 1630); “Sıyâm”, 69 (Nr. 2344); İbn Mâce, “Sıyâm”, 31 (Nr. 1712): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁷¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Sıyâm”, 51 (Nr. 7864).

Ey insanlar, amellerden güç yetirebileceğiniz kadarını alın. Şüphesiz Allah sizler usanmadığınız sürece (size sevap yazmaktan) vazgeçmez. Hiç şüphesiz Allah'ın ameller arasında en sevdiği, az dahi olsa devamlı alanıdır."¹⁷²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de yer alan tariklerine bakıldığında en çok 15 tarikte أَحَبُّ kelimesi, 1 tarikte de خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır. Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770), *el-Câmi'* kitabındaki rivâyetle de karşılaştırıldığında, takdim ve tehirlerle birlite orada da أَحَبُّ lafzı ile nakledilmiştir.¹⁷³

56 - عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إن الله قال: من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب، وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضت عليه، وما يزال عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أحبه، فإذا أحببته: كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجله التي يمشي بها، وإن سألني لأعطينه، ولئن استعاذني لأعيذنه، وما ترددت عن شيء أنا فاعله ترددي عن نفس المؤمن، يكره الموت وأنا أكره مساءته "

Ebû Hureyre'nin nakline göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle demiştir: "Allahu Teâla şöyle buyurdu: "Her kim benim bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederim. Kulum bana kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaştırmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum. Diliyle de her ne isterse muhakkak onları kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, müminin ölümü karşısındaki tereddütüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum".¹⁷⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

¹⁷² Buhârî, "Libâs", 43 (Nr. 5861); "Rikâk", 18 (Nr. 6464-6465); Müslim, "Salâtu'l-Müsâfirîn", 30 (Nr. 782/ 215- 216); "Salâtu'l-Müsâfirîn", 30 (Nr. 783/218); "Salâtu'l-Müsâfirîn", 31 (Nr. 785/221); "Sıfâtü'l-Kıyâmet ve'l Cennet ve'n-Nâr", 17 (Nr. 2818/ 78); Tirmizî, "Edeb", 73 (Nr. 2856); Ebû Dâvud, "Salât", 12 (Nr. 1368); Nesâî, "Kible", 13 (Nr. 762); "Sıyâm", 69 (Nr. 2344) "Kıyâmu'l-Leyl ve Tatavvu'n-Nehâr", 17 (Nr. 1642); "İman ve Şerâih", 29 (Nr. 5035); İbn Mâce, "Zühd", 28 (Nr. 4237): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır. İbn Mâce, "Zühd", 28 (Nr. 4240): Bu hadis خَيْرٌ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

¹⁷³ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 212 (Nr. 20566-20567).

¹⁷⁴ Buhârî, "Rikâk", 38 (Nr. 6502): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

57 - حَدَّثَنِي مَعْدَانُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمَرِيُّ، قَالَ: لَقِيتُ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ أَعْمَلُهُ يُدْخِلُنِي اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ؟ أَوْ قَالَ قُلْتُ: بِأَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ، فَسَكَتَ. ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَسَكَتَ. ثُمَّ سَأَلْتُهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: سَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ لِلَّهِ، فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً، إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةً»

Bana Ma'dân b. Ebî Talha el-Ya'merî rivâyet etti. Dediki: Rasûlullah (s.a.s.) azatlısı Sevbân'a tesadûf ettim de: Bana bir amel haber ver ki, onu yaparsam Allah beni onun sebebiyle cennete koysun; dedim. Yahut şöyle demiş: Allah indinde en makbul ameli haber ver! dedim. Sevbân sükût etti. Sonra kendisinden (Aynı şeyi) tekrar istedim, yine sükût etti. Sonra üçüncü defa istedim. Bunun üzerine şunları söyledi: Ben bu meseleyi Rasûlullah'a (s.a.s.) sordum da: "Allâh'a çok çok secde etmeye bak: Çünkü eğer sen Allah için bir secde yaparsan onun sayesinde Allah senin bir derecenin yükseltir ve onun sayesinde bir günâhını indirir." buyurdular.¹⁷⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

58 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ بِخَمْسَةِ وَعِشْرِينَ جُزْءًا»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi:

«Cemaatla kılınan namaz, sizden birinizin yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş cüz' daha faziletlidir.» buyurmuşlar.¹⁷⁶

Cemaatla kılınan namazın yirmi beş kat daha faziletli olduğuna dair bu rivâyet, Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte de yalnızca أَفْضَلُ lafzı ile rivâyet edilmiştir. İmam-ı Mâlik'in (ö. 179/795) *el-Muvatta* adlı kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında da aynı şekilde aynı lafızlarla rivâyet edilmiştir.¹⁷⁷ Ayrıca Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö.

¹⁷⁵ Müslim, "Salât", 43 (Nr. 488/225): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

¹⁷⁶ Müslim, "Mesâcid", 42 (Nr. 649/245); "Salât", 42 (Nr. 649/248); "Mesâcid", 42 (Nr. 650/249 bu rivâyette 27 derece daha faziletli olarak geçmiştir.); Nesâî, "İmâmât", 43 (Nr. 838): Bu rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁷⁷ Mâlik, "Salât", 18 (Nr. 130/ 426) أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle de yine أَفْضَلُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.¹⁷⁸

59 - عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ، قَطْرَةٌ مِنْ دُمُوعٍ فِي خَشْيَةِ اللَّهِ، وَقَطْرَةٌ دَمٍ تَهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْأَثَرَانِ: فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ.

Ebû Umâme (r.a.)’den rivâyetle göre, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Hiçbir şey Allah’a iki damla ve iki izden daha sevimli değildir. Allah’ın azabından korkarak ağlayan kişinin gözünden akan damla ile Allah yolunda savaş meydanında akıtılan kandamlası, ize gelince: Biri Allah yolunda savaşırken meydana gelen sakatlanma ve yara izi diğeri de Allah’ın farz kıldığı ibadetleri yaparken meydana gelen secde izi gibi.”¹⁷⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

60 - عَنْ أَبِيهِ كَهْمَسٍ، قَالَ: قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ بِمَنَى وَالْإِمَامُ لَمْ يَخْرُجْ فَقَعَدَ بَعْضُنَا، فَقَالَ لِي شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ: مَا يَقْعِدُكَ؟ قُلْتُ: ابْنُ بُرَيْدَةَ، قَالَ: هَذَا السُّمُودُ: فَقَالَ لِي الشَّيْخُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْسَجَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: «كُنَّا نَقُومُ فِي الصُّفُوفِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَوِيلًا قَبْلَ أَنْ يُكَبَّرَ»، قَالَ: وَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَلُونِ الصُّفُوفَ الْأُولَى، وَمَا مِنْ خُطْوَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ خُطْوَةٍ يَمْشِيهَا يَصِلُ بِهَا صَفًّا»

Kehmes b. el-Hasen’den; demiştir ki; Mina’da, henüz imam yokken namaz kılmak için ayağa kalktık (sonra) bir kısmımız oturdu. Bunun üzerine Kufeli bir ihtiyar bana, “Niçin oturuyorsun?” dedi. Ben de, “Oturmanın sebebi İbn Büreyde’nin (ayakta imamı bekleme hali için): “Bu tekebbürdür” sözüdür” dedim. Bunun üzerine yaşlı adam dedi ki: “Abdurrahman b. Avsece el-Bera b. Azib’den onun şöyle dediğini bana nakletti: “Biz Rasûlullah’ın (s.a.s.) zamanında namaza başlamadan önce uzun süre ayakta saf olarak beklerdik”. el-Bera demiş ki; “Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: Allah azze ve

¹⁷⁸ Abdürrezzâk b. Hemâm, *Musannef*, “Salât”, 95 (Nr. 2000).

¹⁷⁹ Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 26 (Nr. 1669): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

celle ve melekleri ilk saflara ulaşanlara rahmetle dua ederler. Kişiyi bir saf ileri götüren adımdan, Allah katında daha sevimli hiçbir adım yoktur.”¹⁸⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

61 - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا الصُّبْحَ، فَقَالَ: أَشَاهِدُ فُلَانًا، قَالُوا: لَا، قَالَ: أَشَاهِدُ فُلَانًا، قَالُوا: لَا، قَالَ: «إِنَّ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ أَثْقَلُ الصَّلَوَاتِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَيْتُمُوهُمَا، وَلَوْ حَبَوَا عَلَى الرُّكْبِ وَإِنَّ الصَّفَّ الْأَوَّلَ عَلَى مِثْلِ صَفِّ الْمَلَائِكَةِ وَلَوْ عَلِمْتُمْ مَا فَضِيلَتُهُ لَابْتَدَرْتُمُوهُ، وَإِنَّ صَلَاةَ الرَّجُلِ مَعَ الرَّجُلِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ وَخَدَهُ، وَصَلَاتُهُ مَعَ الرَّجُلَيْنِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ مَعَ الرَّجُلِ، وَمَا كَثُرَ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى»

Ubey b. Ka’b’den demiştir ki; Bir gün Rasûlullah (s.a.s.) bize sabah namazını kıldırdı ve “Filan burada mı?” dedi. (Ashâb) “hayır” dediler. Rasûlullah tekrar "peki ya, filan burada mı?” diye sordu, oradakiler yine “Hayır” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.); “Bu iki namaz (yatsı ve sabah namazları) münafıklara en ağır gelen namazlardır. Eğer siz bu namazlardaki (sabah ve yatsı) sevabı bilseydiniz dizler üzerinde emekleyerek de olsa (bunları cemaatle kılmak için camiye) gelirdiniz. Birinci saf (Allah’a yakınlık, şeytandan uzaklık, ecir ve sevab yönünden) meleklerin saffi gibidir. Siz birinci saftaki fazileti bilseydiniz, ona koşar (onun için yarıştınız. Muhakkak bir adamın başka bir adamla (cemaat yaparak) namaz kılması tek başına namaz kılmasından, iki kişi ile birlikte kılması da, bir kişi ile birlikte kılmasından daha çok sevaplıdır. (Cemaat) ne kadar çok olursa Allah’a o kadar sevimli olur” buyurdular.

181

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

62 - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي مَحْدُورَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي سُنَّةَ الْأَذَانِ؟، قَالَ: فَمَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِي، وَقَالَ: " تَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، تَرَفَعُ بِهَا صَوْتُكَ، ثُمَّ تَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا

¹⁸⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 46 (Nr. 543): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

¹⁸¹ Ebû Dâvud, “Salât”, 48 (Nr. 554); Nesâî, “İmâmet”, 46 (Nr. 843): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، تَخْفِضُ بِهَا صَوْتَكَ، ثُمَّ تَرْفَعُ صَوْتَكَ بِالشَّهَادَةِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، فَإِنْ كَانَ صَلَاةُ الصُّبْحِ قُلْتَ: الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ "

Abdumelik b. Ebî Mahzure babasından oda dedesinden naklen: Rasûlullah'a (s.a.s.); Bana ezanın okunuş usûlünü öğret, dedim. Başımı okşadı ve şöyle buyurdu:" Sesini yükselterek, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu Ekber dersin. Sonra şöyle buyurdu: Sesini alçaltarak, Eşhedü en lâilâhe illellah, eşhedü en lâ ilahe illallah, eşhedü enne Muhammeden Râsulullah, eşhedü enne Muhammeden Râsulullah dersin. Sonra da sesini yükseltir ve eşhedü en lâ ilahe illellah, eşhedü en lâilâhe illellah; eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah dersin. Hayye ale's-salâh. hayye ale's-salâh; hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh (dersin), eğer sabah ezanı ise, es-salâtü hayrun mine'n-nevm, es-Salâtu hayrun mine'n-nevm" dersin (ve) Allahu ekber, Allahu ekber, La ilahe illellah" (diye bitirirsin).¹⁸²

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-Sitte içerisinde 5 tarikte de خَيْرُ lafzı kullanılarak nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında orada kelimeler arasında takdim ve tehirle yine خَيْرُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.¹⁸³

63 - أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ قَالَ: لَمَّا فَتَحْنَا خَيْرَ أَخْرَجُوا غَنَائِمَهُمْ مِنَ الْمَتَاعِ وَالسَّبْيِ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَّبِعُونَ غَنَائِمَهُمْ، فَجَاءَ رَجُلٌ حِينَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ رِبَحْتُ رِبْحًا مَا رِبِحَ الْيَوْمَ مِثْلَهُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ هَذَا الْوَادِي قَالَ: «وَيْحَكَ، وَمَا رِبِحْتَ؟» قَالَ: مَا زِلْتُ أْبِيعُ وَأَبْتَاغُ حَتَّى رِبِحْتُ ثَلَاثَ مِائَةِ أُوقِيَّةٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَنْبِئُكَ بِخَيْرِ رَجُلٍ رِبِحَ». قَالَ: مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «رَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الصَّلَاةِ»

¹⁸² Ebû Dâvud, "Salât", 28 (Nr. 500-501-504); Nesâî, "Ezan", 6 (Nr. 633); "Ezan", (Nr. 647): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁸³ Abdürrezzâk b. Hemmâm, "Salât", 61 (Nr. 1779).

Nebi (s.a.s.) sahâbilerinden bir adam, Ubeydullah b. Süleyman’a şöyle demiştir: Biz, Hayber’i fethettiğimiz zaman (mücâhidler) mal ve esirden ele geçirdikleri tüm ganimetlerini ortaya çıkarıp paylaştılar. Bunun üzerine halk ganimetlerini değiştirmeye başladı. Derken Hz. Peygamber’in huzuruna bir adam geldi ve: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bugün ben şu vadi halkından hiçbirinin benzerini kazanmadığı bir kazanç elde ettim.” dedi. Hz. Peygamber de: “Vay, yazıklar olsun sana! Sen ne kazandın?” dedi. (O zat ta);

“Alışverişe devam ettim. Nihayet üçyüz okka kazanç elde ettim” cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): “Ben sana kişinin kazandığı kazancın en hayırlısını haber vereyim mi?” buyurdu (O zat ta): “O nedir ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordu. (Hz. Peygamber de): (Farz olan) namaz’dan sonra (kılınan) iki rekatdır (nafile namaz) buyurdu.¹⁸⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

2.1. Sabah Namazı

Hz. Peygamber’in bazı namazlara daha fazla ehemmiyet gösterdiği aşağıdaki hadislere bakılarak söylenebilir:

64 - عَنْ بِلَالٍ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُؤْذِنَهُ بِصَلَاةِ الْغَدَاةِ، فَشَغَلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بِلَالًا بِأَمْرِ سَأَلَتْهُ عَنْهُ حَتَّى فَضَحَهُ الصُّبْحُ، فَأَصْبَحَ جِدًّا، قَالَ: فَقَامَ بِلَالٌ، فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ، وَتَابَعَ أَذَانَهُ، فَلَمْ يَخْرُجْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا خَرَجَ صَلَّى بِالنَّاسِ، وَأَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ شَغَلَتْهُ بِأَمْرِ سَأَلَتْهُ عَنْهُ، حَتَّى أَصْبَحَ جِدًّا، وَأَنَّهُ أَبْطَأَ عَلَيْهِ بِالْخُرُوجِ، فَقَالَ: «إِنِّي كُنْتُ رَكَعْتُ رَكَعَتِي الْفَجْرِ»، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ أَصْبَحْتَ جِدًّا، قَالَ: «لَوْ أَصْبَحْتُ أَكْثَرَ مِمَّا أَصْبَحْتُ لَرَكَعْتُهُمَا، وَأَحْسَنْتُهُمَا، وَأَجْمَلْتُهُمَا»

Bilal’den (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Bilal (r.a.) bir gün Rasûlullah’a (s.a.s.) sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermek için gelince Hz. Âişe Bilâl’e bir şeyler sorarak aydınlık iyice belirinceye kadar oyalanmış, artık iyiden iyiye sabaha girmiş, bunun üzerine Bilâl kalkıp Nebi’ye (s.a.s.) sabahın girdiğini haber vermiş ve hemen arkasından haberini yine tekrarlamışsa da Rasûlullah (s.a.s.) dışarı çıkmamış, (Bir süre

¹⁸⁴ Ebû Dâvud, “Cihâd”, 180 (Nr. 2785): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

sonra) dışarı çıkıp da halka namazı kıldırınca Bilâl, Âişe'nin bir şeyler sorarak kendisini tamamen sabah girinceye kadar oyaladığını ve Rasûl-i Ekrem'in de dışarı çıkmakta yavaş davrandığını kendisine haber vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) de: "Ben sabah namazının iki rekat sünnetini kılmıştım (da o yüzden geciktim)" cevabını vermiş. Bunun üzerine Bilâl (r.a.): (Ama) Ey Allah'ın Rasûlü, sen iyice sabaha girmiştin? deyince, "Eğer ben sabaha bundan daha da çok girmiş olsaydım, yine de bu iki rekati en güzel ve en kısa şekilde kılardım" diye cevap verdi.¹⁸⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحْسَنُ ve أَجْمَلُ kelimeleri birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

65 - عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ فِي شَأْنِ الرَّكَعَتَيْنِ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ: «لَهُمَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعًا»

Âişe'den, o da Nebi' den (s.a.s.) naklen rivâyet etti ki, Fecir doğduğu vakit kılınan iki rek'ât, sünnet hakkında : "Hakîkaten bu iki rekat namaz, benim için bütün dünyadan daha makbuldür!" buyurmuşlar.¹⁸⁶

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ lafzı, 3 tarikte خَيْرُ lafzı kullanılarak nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetlerle karşılaştırıldığında أَحَبُّ lafzının yer aldığı görülmektedir.¹⁸⁷

2.2. Vitr Namazı

Vitr namazı her ne kadar farz namazlardan olmasa da Hz. Peygamber'in vitr namazının üstünlüğüne işaret ettiği görülmektedir:

66 - عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طَوْلُ الْقُنُوتِ»

¹⁸⁵ Ebû Dâvud, "Salâtu't-Tatavvu'u", 2 (Nr. 1257): Bu hadiste أَحْسَنُ ve أَجْمَلُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

¹⁸⁶ Müslim, "Salâtu'l-Müsâfirîn", 14 (Nr. 725/97): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir. "Salâtu'l-Müsâfirîn", 14 (Nr. 725/96); Tirmizî, "Salât", 307 (Nr. 416); Nesâî, "Kıyâmu'l-Leyl ve Tatavvu'u'n-Nehâr", 56 (Nr. 1759): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁸⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm, "Salât", 351 (Nr. 4778-4779351-4786).

Câbir (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.): “Namazın en faziletlisi kunûtu uzun olandır.” buyurdular.”¹⁸⁸

Yukarıdaki bu hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'deki 3 tarikte de أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında da kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte, konu daha geniş şekilde ele alınarak hadisin namaz hakkındaki efdaliyet lafzı aynı şekilde أَفْضَلُ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir. Ayrıca içerisinde ahlak, sabır, sadaka, cihad konularına da yer verilmiştir. Hadisin bu kısımları farklı rivâyetlerde çalışmamız içerisinde numaralandırdığımız 112, 136 ve 274. hadislerde aynı lafızlarla geçmektedir.¹⁸⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da hadis أَفْضَلُ lafzı ile nakledildiği ve “hangi namaz daha faziletli” sorusu ile cümle içerisinde kullanımı yer almaktadır.¹⁹⁰

67 - عَنْ خَارِجَةَ بِنِ خَدَافَةَ، أَنَّهُ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَمَدَّكُمْ بِصَلَاةٍ هِيَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ: الْوِثْرِ، جَعَلَهُ اللَّهُ لَكُمْ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ.

Hârice b. Huzâfe'den (r.a.) rivâyet edilmiştir, Rasûlullah (s.a.s.) yanımıza çıktı ve şöyle buyurdu: “Allah size beş vakit dışında bir namaz daha kılınmasını emir buyurdu ki o namaz sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır. Bu namaz vitr namazıdır kılınma zamanı ise, yatsıdan sonra başlayıp sabah namazının vakti girinceye kadardır.”¹⁹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Vitr namazının faziletine dair çalışma içerisinde 7 numaralı hadiste de yer verilmiştir.¹⁹²

¹⁸⁸ Müslim, “Salâtü'l-Müsâfirîn”, 22 (Nr. 756/164); “Salâtü'l-Müsâfirîn”, 756/165); İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 200 (Nr. 1421): Bu rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁸⁹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 165 (Nr. 20297).

¹⁹⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Salât”, 346 (Nr. 4845).

¹⁹¹ Tirmizî, “Vitr”, 332 (Nr. 452); Ebû Dâvud, “Salât”, 8 (Nr. 1418); İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 114 (Nr. 1168): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁹² Nesâî, “Zekât”, 49 (Nr. 2526): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir ve 7 numaralı hadiste de zikredilmiştir.

2.3. Gece Namazı

Hız. Peygamber farz namazlardan sonra en üstün namazın gece kılınan namaz olduğunu söylemiştir. Aşağıda Hız. Peygamber'den gelen rivâyette en faziletli namazların farz namazlar olduğu anlaşılmakla beraber, gece kılınan namazların üstünlüğüne de işaret edildiği görülmektedir:

68 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ الصَّيَامِ، بَعْدَ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمُ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ، بَعْدَ الْفَرِيضَةِ، صَلَاةُ اللَّيْلِ»

Ebû Hureyre'den (r.a.) naklen; Rasûlullah (s.a.s): “Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharremde tutulan oruçtur. Farz namazdan sonra en faziletli namaz gece namazıdır.” buyurdular.¹⁹³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Namaz konusunda rivâyet edilen hadislerde en çok kullanılan lafızlar sırası ile şu şekildedir: أَحَبُّ lafzı 33 defa, أَفْضَلُ lafzı 28 defa, خَيْرٌ lafzı 15 defa, أَحْسَنُ ve أَجْمَلُ lafzı 1 defa kullanılmıştır.

3. ORUÇ

Oruç: Yeme, içme, eşle birlikte olma ve kötü sözün terk edilmesidir.¹⁹⁴ Ramazan ayında oruç tutulması Allah'ın müminlere emridir.¹⁹⁵ Ramazan orucu Allah'ın emri olduğundan dolayı üstünlüğü tartışmasızdır. Bu ay haricinde diğer günlerde de oruç tutmanın fazileti vardır. Bu başlık altında oruç tutmanın en faziletli şekli, bu ibadet için en faziletli olan aylar ve günler gibi konuları içine alan hadislere yer verilecektir.

69 - أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنِي أَقُولُ: وَاللَّهِ لَأَصُومَنَّ النَّهَارَ، وَلَأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عَشْتُ، فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ قُلْتَهُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي قَالَ: «فَبِئْسَ ذَلِكَ، فَصَمَّ وَأَفْطَرَ، وَقَمَّ وَنَمَّ، وَصَمَّ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بَعَثَ أَمْثَالَهَا، وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ»، قُلْتُ: إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَصَمَّ يَوْمًا وَأَفْطَرَ يَوْمَيْنِ»، قُلْتُ: إِنِّي أَطِيقُ

¹⁹³ Müslim, “Sıyâm”, 38 (Nr. 1163/202); “Sıyâm”, 38 (Nr. 1163/203); Ebû Dâvud, “Savm”, 55 (Nr. 2429): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

¹⁹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü 'l-Arab*, C. 12, s. 350.

¹⁹⁵ Bakara 2/183.

أفضل من ذلك، قال: «فصم يوما وأفطر يوما، فذلك صيام داود عليه السلام، وهو أفضل الصيام»، فقلت: «إني أطيق أفضل من ذلك، فقال النبي صلى الله عليه وسلم؟ «لا أفضل من ذلك»

Abdullah İbn Amr (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a.s.) benim “vallahi yaşadığım sürece gündüzleri oruç tutacak, geceleri de namaz kılacağım” dediğim haber verilmiş. Ben: “Evet bunu söyledim, anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü” dedim. Nebi (s.a.s.): “Buna güç yetiremezsin. Bazen oruç tut, bazen terk et. Bazen namaz kıl bazen uyu. Her aydan üç gün oruç tut. İyiliklere on kat sevap verilir. Bu ise bütün yılı oruçlu geçirmek gibidir” buyurdu. Ben: “Ey Allah’ın Rasûlü benim bundan daha faziletlisini yapmaya gücüm yeter” dedim. Rasûlullah: “O halde bir gün oruç tut, iki gün bırak” dedi. Ben: “Ben bundan daha faziletlisini de yapabilirim” dedim. Rasûlullah: “Bir gün oruç tut, bir gün bırak. Bu Davud’un (a.s.) orucudur. Bu en faziletli oruçtur” buyurdu. Ben: “Ben bundan daha faziletlisini yapabilirim” dedim. Rasûlullah: “Bundan daha faziletlisi yoktur” buyurdu.¹⁹⁶

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 9 tarikte أَفْضَلُ lafzı, 1 tarikte de أَحَبُّ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte أَفْضَلُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.¹⁹⁷

70 - حَدَّثَنَا يَحْيَى، قَالَ: انْطَلَقْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَتَّى نَأْتِيَ أَبَا سَلَمَةَ، فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِ رَسُولًا، فَخَرَجَ عَلَيْنَا، وَإِذَا عِنْدَ بَابِ دَارِهِ مَسْجِدٌ، قَالَ: فُكْنَا فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا، فَقَالَ: إِنْ تَشَاءُوا، أَنْ تَدْخُلُوا، وَإِنْ تَشَاءُوا، أَنْ تَقْعُدُوا هَاهُنَا، قَالَ فَقُلْنَا: لَا، بَلْ نَقْعُدُ هَاهُنَا، فَحَدَّثَنَا، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنْتُ أَصُومُ الدَّهْرَ وَأَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ، قَالَ: فَإِمَّا ذُكِرْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِمَّا أُرْسِلَ إِلَيَّ فَأَتِينُهُ، فَقَالَ لِي: «أَلَمْ أُخْبِرْ أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ؟» فَقُلْتُ: بَلَى، يَا نَبِيَّ اللَّهِ، وَلَمْ أُرِدْ بِذَلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ، قَالَ: «فَإِنْ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَإِنْ لَزُوجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِزُورِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا» قَالَ: «فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنَّهُ كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، وَمَا صَوْمَ دَاوُدَ؟ قَالَ: «كَانَ يَصُومُ

¹⁹⁶ Buhârî, “Savm”, 55 (Nr. 1976); “Enbiyâ”, 36 (Nr. 3418); “Fedâilu’l-Kur’ân”, 34 (Nr. 5052); Müslim, “Siyâm”, 35 (Nr. 1159/ 181); Ebû Dâvud, “Savm”, 53 (Nr. 2427); Nesâî, “Siyâm”, 76 (Nr. 2388-2389); “Siyâm”, 76 (Nr. 2392); “Siyâm”, 77 (Nr. 2394); Buraya kadar olan rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir; Nesâî, “Siyâm”, 76 (Nr. 2392): Bu rivâyet أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁹⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Siyâm”, 51 (Nr. 7862).

يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا» قَالَ: «وَأَقْرَأِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَأَقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرَيْنِ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَأَقْرَأْهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ، وَلَا تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، فَإِنَّ لِرِزْوَجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِرِزْوَرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا» قَالَ: فَشَدَّدْتُ، فَشَدَّدَ عَلَيَّ. قَالَ: وَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّكَ لَا تَدْرِي لَعَلَّكَ يَطُولُ بِكَ عُمْرٌ» قَالَ: «فَصِرْتُ إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا كَبُرْتُ وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ قَبِلْتُ رُحْصَةً نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

Bize Yahya rivâyet etti. (Dediki); Ben ve Abdullah b. Yezîd, beraberce giderek Ebû Seleme'ye vardık ve kendisine bir haberci gönderdik. Ebû Seleme yanımıza çıktı, bir de baktık evinin kapısı yanında bir mescid var. Ebû Seleme yanımıza çıkıncaya kadar biz o mescidde bulunduk. Ebû Seleme: "içeriye, girmek islerseniz buyurun. İsterseniz burada oturun," dedi. Biz: "Hayır, burada oturâlim da sen bize hadis rivâyet et." dedik. Ebû Seleme şunları söyledi: Bana Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.) rivâyet etti, (Dediki): Ben bütün sene oruç tutuyor, her gece Kur'ân okuyordum. (Hatırlayamıyor) ya Nebi'ye (s.a.s.) beni söylediler yahut bana haber gönderdi de yanına gittim. Bana: "Ben, senin bütün sene oruç tuttuğunu ve her gece Kur'ân okuduğunu haber almadım mı sanıyorsun?" dedi. Ben: "Hay hay yâ Nebiyyallah (Muhakkak haber almışsındır.) Ama ben bununla hayırdan başka bir şey murâd etmedim," dedim. Rasûlullah "Şüphesiz ki her aydan üç gün oruç tutman sana kâfidir." buyurdu. Ben: "Yâ Nebiyyallah! Ben, bundan daha fazlasına takat getiririm," dedim. Efendimiz: "Fakat zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır, vücudunun da senin üzerinde hakkı vardır. Binâenaleyh sen Nebiyyullah Dâvud'un (a.s.) orucunu tut. Çünkü o insanların en ziyâde ibadet edeniydi," buyurdu.

Ben: "Yâ Nebiyyallah, Dâvud orucu nedir?" diye sordum: "Dâvud Aleyhisselâm bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Bir de her ay Kur'ân'ı hatim et." buyurdu. Ben: "Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getiririm," dedim. "O halde Kur'ân'ı her yirmi günde bir kere hatmeyle buyurdu." "Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim," dedim. "Öyle ise onu her on günde bir hatim et," buyurdu.

"Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim," dedim. "O halde onu her hafta hatim et. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü zevcenin senin

üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin de senin üzerinde hakkı vardır. Vücudunun dahî senin üzerinde hakkı vardır,” buyurdular. Abdullah Demişki: “Ben (ibadet isteğinde) şiddet gösterdim, bana da şiddet gösterildi.” Nebi (s.a.s.) Bana: “Sen bilmezsin, belki ömrün uzun olur,” dedi. Neticede Nebi’nin (s.a.s.) dediğine geldim. İhtiyarlayınca:

Keşke Nebiyyullah’ın (s.a.s.) gösterdiği ruhsatı kabul etseydim, diye hayıflandım.¹⁹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 1 tarikte de أَحَبُّ kullanılarak rivâyet edilmiştir.

71 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: «صُمْ يَوْمًا، وَلَكَ أَجْرٌ مَا بَقِيَ» قَالَ: إِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «صُمْ يَوْمَيْنِ، وَلَكَ أَجْرٌ مَا بَقِيَ» قَالَ: إِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَلَكَ أَجْرٌ مَا بَقِيَ» قَالَ: إِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «صُمْ أَرْبَعَةَ أَيَّامٍ، وَلَكَ أَجْرٌ مَا بَقِيَ» قَالَ: إِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «صُمْ أَفْضَلَ الصِّيَامِ عِنْدَ اللَّهِ، صَوْمَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا»

Abdullah b. Amr’ dan (Radiyahû anhûma) naklen rivâyet ederken dinledim. Rasûlullah (s.a.s.) Abdullah’a: “Her ay bir gün oruç tut. Geri kalan günlerin ecri de senindir.” buyurmuş. Abdullah: “Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.” demiş. Nebi (s.a.s.): “(Her ay) İki gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.” buyurmuş. Abdullah: “Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.” demiş. Rasûlullah (s.a.s.): “(Her ay) üç gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.” buyurmuş. Abdullah: “Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.” demiş. Rasûlullah (s.a.s.): “(Her ay) dört gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.” buyurmuş.

Abdullah (yine): “Ben bundan daha fazlasına takat getiririm.” demiş. Efendimiz: “Allah indinde en faziletli olan orucu. Dâvud (a.s.) orucunu tut”, «Hz. Dâvud bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı.» buyurmuşlar.¹⁹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

¹⁹⁸ Müslim, “Sıyâm”, 35 (Nr. 1159/182): Bu rivâyet أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir; Nesâî, “Sıyâm”, 78 (Nr. 2400): Bu rivâyet أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

¹⁹⁹ Müslim, “Sıyâm”, 35 (Nr. 1159/192); Nesâî, “Sıyâm”, 80 (Nr. 2403): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

72 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ»

Ebû Umâme'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a.s.) geldim ve bana senden alıp tatbik edebileceğim bir kulluk modeli söyle dedim. O da şöyle buyurdu: "Oruç tut, zira oruç gibi sevabı çok olan bir amel yoktur."²⁰⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

73 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

Allah buyurdu ki: "Kullarımın bana en sevimli gelenleri oruçlarını açmakta acele edenlerdir."²⁰¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

74 - عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَإِذَا أَنَسٌ مِنَ الْيَهُودِ يَعْظُمُونَ عَاشُورَاءَ وَيَصُومُونَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَحْنُ أَحَقُّ بِصَوْمِهِ، فَأَمْرٌ بِصَوْمِهِ»

Ebû Musa (r.a.) dedi ki: "Nebi (s.a.s.) Medine'ye girdiğinde Yahudilerden bazı insanların Aşura gününü tazim ettiklerini ve o gün de oruç tuttuklarını gördü. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.): "Bizim o gün oruç tutmamız daha uygundur, dedi ve o gün oruç tutulmasını emretti."²⁰²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²⁰⁰ Nesâî, "Sıyâm", 43 (Nr. 2222): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir.

²⁰¹ Tirmizî, "Savm", 13 (Nr. 700): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

²⁰² Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 52 (Nr. 3942): Bu hadis أَحَقُّ kelimesi ile gelmiştir.

75 - عن ابن عباس رضي الله عنهما، قال: جاء رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم، فقال: يا رسول الله إن أُمِّي ماتت وعليها صوم شهر، أفأقضيه عنها؟ قال: " نعم، قال: فدين الله أحق أن يقضى "

Abdullah İbn Abbas anlatıyor: Birisi Nebi'nin (s.a.s.) yanına gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, annem öldü ve tutması gereken bir aylık oruç borcu var. Ben onun adına bu bir ayı kaza edebilir miyim?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.) de: "Evet tutabilirsin. Kaza edilmesi bakımından Allah'ın borcu daha önemlidir."²⁰³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 6 tarikin tamamında أَحَقَّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

76 - عن أبي هريرة، عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: " يقول الله عز وجل: الصوم لي وأنا أجزي به، يدع شهوته وأكله وشربه من أجلي، والصوم جنة، وللصائم فرحتان: فرحة حين يفطر، وفرحة حين يلقى ربه، ولخلف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك "

Ebû Hureyre'den (r.a.) tahdîs etti ki, Peygamber (s.a.s.) şöyle demiştir: "Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurur: Oruç benim içindir. Onun mükâfatını ancak ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini, yemesini, içmesini benim için terkeder. Oruç bir kalkandır. Oruçlu için iki sevinç vardır: Biri iftar ederkenki sevinç, biri de (kıyâmet günü) Rabbine kavuşurkenki sevinç. Yemin olsun ki, oruçlu ağzın açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir".²⁰⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 16 tarikte sadece أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Muharrem orucunun fazileti hakkında 68,²⁰⁵ Hz. Dâvud'un (a.s.) orucunun Allah' a en sevimli oruç olması hakkında 54²⁰⁶ numaralı hadislerde bahsedilmiştir.

²⁰³ Buhârî, "Savm", 41 (Nr. 1953); Müslim, "Sıyâm", 27 (Nr. 1148/154-155); Tirmizî, "Savm", 22 (Nr. 716); Ebû Dâvud, "Eymân ve'n-Nuzûr", 26 (Nr. 3310); İbn Mâce, "Sıyâm", 51 (Nr. 1758): Bu rivâyetlerde أَحَقَّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁰⁴ Buhârî, "Tevhîd", 35 (Nr. 7492); "Tevhîd", 50 (Nr. 7538); Müslim, "Sıyâm", 30 (Nr. 1151/161-163); Tirmizî, "Edeb", 3 (Nr. 2863); Nesâî, "Sıyâm", 41 (Nr. 2211-2212); "Sıyâm", 42 (Nr. 2213-2214-2214-2215- 2216-2217-2218); "Sıyâm", 43 (Nr. 2234); İbn Mâce, "Sıyâm", 1 (Nr. 1638): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi ile gelmiştir.

²⁰⁵ Müslim, "Sıyâm", 38 (Nr. 1163/202); "Sıyâm", 38 (Nr. 1163/203); Ebû Dâvud, "Savm", 55 (Nr. 2429): Bu rivâyetler أَفْضَلُ kelimesi ile zikredilmiştir ve "Gece Namazı" başlığı altında 72 numaralı hadiste de geçmiştir.

Oruç konusuna dair hadislerde, en çok kullanılan lafızlara bakıldığında; أَفْضَلُ lafzı 16 defa, أَطْيَبُ lafzı 16 defa, أَحَبُّ lafzı 11 defa, أَحَقُّ lafzı 7 defa kullanılmıştır.

4. ZEKÂT

Zekât; temizlik, çoğalma, bereket, övgü anlamlarına gelmektedir.²⁰⁷ Hz. Peygamber'in zekâta dair efdaliyet içeren hadisleri şu şekildedir:

77 - عن عدي بن حاتم، قال: بينا أنا عند النبي صلى الله عليه وسلم إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة، ثم أتاه آخر فشكا إليه قطع السبيل، فقال: «يا عدي، هل رأيت الحيرة؟» قلت: لم أرها، وقد أنبت عنها، قال «فإن طالت بك حياة، لترين الظعينة ترتحل من الحيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله، - قلت فيما بيني وبين نفسي فأين دعار طيئ الذين قد سعروا البلاد -، ولنن طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى»، قلت: كسرى بن هرمز؟ قال: " كسرى بن هرمز، ولنن طالت بك حياة، لترين الرجل يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة، يطلب من يقبله منه فلا يجد أحدا يقبله منه، وليلقين الله أحدهم يوم يلقاه، وليس بينه وبينه ترجمان يترجم له، فليقولن له: ألم أبعث إليك رسولا فيبلغك؟ فيقول: بلى، فيقول: ألم أعطك مالا وأفضل عليك؟ فيقول: بلى، فينظر عن يمينه فلا يرى إلا جهنم، وينظر عن يساره فلا يرى إلا جهنم " قال عدي: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم، يقول: «اتقوا النار ولو بشقعة تمره فمن لم يجد شقعة تمره فبكلمة طيبة» قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز ولنن طالت بكم حياة، لترون ما قال النبي أبو القاسم: صلى الله عليه وسلم يخرج ملء كفه حدثي عبد الله بن محمد، حدثنا أبو عاصم، أخبرنا سعيد بن بشر، حدثنا أبو مجاهد، حدثنا محل بن خليفة، سمعت عديا كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم

Adiy b. Hatim dedi ki: “Ben Nebi’nin (s.a.s.) yanında iken ona bir adam gelerek kendisine fakirliğinden şikâyetle bulundu. Sonra ona bir başkası geldi. O da kendisine çaresizlikten şikâyet etti. Allah Rasûlü: Ey Adiy Hire’yi gördün mü, diye sordu. Ben: Hayır onu görmedim ama onun hakkında bana haber verildi, dedim. Şöyle buyurdu: Eğer ömrün uzarsa andalsun sen yola koyulan bir kadının Hire’den yola çıkacağını,

²⁰⁶ Buhârî, “Teheccüd”, 7 (Nr. 1131); “Ehâdîsü’l-Enbiyâ”, 37 (Nr. 3420); Müslim, “Sıyâm”, 35 (Nr. 1159/ 189-190); Ebû Dâvud, “Savm”, 67 (Nr. 2448); Nesâî, “Kıyâmu’l-Leyl ve Tatavvu’u’n-Nehâr”, 14 (Nr. 1630); “Sıyâm”, 69 (Nr. 2344); İbn Mâce, “Sıyâm”, 31 (Nr. 1712): Bu rivâyetler أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

²⁰⁷ İbnü’l Esîr, *En-Nihâye*, C. 2, s. 307.

Ka'be'ye kadar gelip tavaf edeceğini ve Allah'tan başka kimseden de korkmayacağını göreceksin. -Ben kendi kendime dedim ki: Peki her tarafı fitne ateşiyle yakan Tay'hıların kötü adamları nerde olacak?- Andalsun eğer hayatın uzarsa, Kisra'nın hazineleri de fethedilecektir (ve bunu sen göreceksin.) Ben:

Hürmüz'ün oğlu Kisra mı, dedim. O: Hürmüz'ün oğlu Kisra, dedi. Yine: Andalsun hayatın uzarsa bir adamın avuç dolusu altın veya gümüş ile dışarı çıkıp bunu kendisinden kabul edecek birisini arayacağını fakat ondan bunu kabul edecek kimseyi bulamayacağını da göreceksin. Yemin ederim ki, sizden herhangi biriniz, Allah'ın huzuruna çıkacağı gün, Rabbi ile arasında tercümanlık yapacak bir kimse bulunmaksızın ona şöyle diyecektir: Ben sana, sana tebliğde bulunan bir Rasûl göndermedim mi? O: Evet diyecek. Ben sana mal verip çokça lütufta bulunmadım mı diyecek, kul yine: Evet diyecek. Sağına bakacak cehennemden başkasını görmeyecek, soluna bakacak cehennemden başkasını görmeyecek.” Adiy dedi ki: Ben Nebi'yi (s.a.s.) şöyle buyururken dinledim:

“Bir hurmanın yarısı ile dahi olsa kendinizi ateşten koruyunuz. Bir hurmanın yarısını bulamayan bir kimse güzel bir söz ile (korunsun). Adiy dedi ki: Ben bir kadının Hire'den çıkıp Allah'tan başkasından korkmaksızın gelip Ka'be'yi tavaf ettiğini gördüm. Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazinelerini fethedenler arasında idim. Andalsun ömrümüz uzayacak olursa Nebi Ebû'l-Kasım Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in söylediği gibi, adamın avuç dolusu (altın ve gümüş) ile çıkacağını (ve kimsenin ondan bu sadakayı kabul etmeyeceğini) da göreceksinizdir.”²⁰⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

78 - سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ: بَعَثَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْيَمَنِ، بِذَهَبَةٍ فِي أَدِيمٍ مَفْرُوطٍ لَمْ تَحْصَلْ مِنْ ثَرَابِهَا، قَالَ: فَقَسَمَهَا بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ: بَيْنَ عُيَيْنَةَ بْنِ حِصْنٍ، وَالْأَفْرَعِ بْنِ حَابِسٍ، وَزَيْدِ الْخَيْلِ، وَالرَّابِعِ إِمَّا عُلْفَمَةُ بْنُ عَلَاتَةَ، وَإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطُّفَيْلِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا مِنْ هَؤُلَاءِ، قَالَ: فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَلَا تَأْمُنُونِي؟ وَأَنَا أَمِينٌ مَنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً»

²⁰⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 25 (Nr. 3595): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ، مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ، نَاشِئُ الْجَبْهَةِ، كَثُّ اللَّحْيَةِ، مَخْلُوقُ الرَّأْسِ، مُشَمَّرُ الْإِزَارِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اتَّقِ اللَّهَ، فَقَالَ: «وَيْلَكَ أَوْلَسْتُ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ» قَالَ: ثُمَّ وَلَّى الرَّجُلُ، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ؟ فَقَالَ: «لَا، لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي» قَالَ خَالِدٌ: وَكَمْ مِنْ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَمْ أَوْمَرْ أَنْ أَنْقُبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ، وَلَا أَشُقَّ بُطُونَهُمْ» قَالَ: ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُقَفَّ، فَقَالَ: «إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ ضَنْضِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ، رَطْبًا لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ»

Ebû Saîdi Hudrî (r.a.) şöyle söyledi: Aliyyü'bnü Ebî Talib, Yemen'den Rasûlullah'a (s.a.s.) tabaklanmış bir meşin torba içinde henüz toprağından tasfiye edilmemiş altın külçesi gönderdi. O da, bunu dört kişi (yani) Uyeynetü'bnü Hısn Akra' b. Habis, Zeydü'l-Hayl —dördüncüsü de ya Alkame b. Ulase yahut Âmir b. Tufeyl olacak— arasında taksim etti. Bunun üzerine Ashâbından biri:

“Biz, bu altına bunlardan daha layık idik.” dedi. Bu söz Nebi'nin (s.a.s.) kulağına vardı da: “Ben, semadakiler nezdinde emin olduğum akşam sabah bana semadan haber geldiği halde siz bana emniyet etmiyor musunuz?” buyurdu. Derken çukur gözlü, çıkık şakaklı, geniş alınlı, gür sakallı, başı tıraşlı ve gömleği yukarıya çekik bir adam kalkarak: “Ya Rasûlallah! Allah'tan kork.” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) “Yazık sana. Ben yeryüzündeki insanların Allah'tan korkmaya en layık olanı değilmiyim?” buyurdu. Sonra adam dönüp gitti. Arkasından Halid'übnü Velîd: “Ya Rasûlallah! Şunun boynunu vuruvereyim mi?” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Hayır, belki ileride namaz kılan bir kimse olur.” buyurdu. Halid: “Nice namaz kılan var ki: Kalbinde olmayanı dili ile söylüyor.” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) “Ben, ne İnsanların kalplerini açmaya memurum ne de karınlarını yarmaya!” buyurdu. Sonra gitmekte olan o adama bakarak: “Muhakkak bu adamın sülalesinden öyle bir kavim zuhur edecek ki, Allah'ın kitabını kolaycacık okuyacaklar, (fakat) okudukları gırtlaklarını geçmiyecek; dinden okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar.” buyurdular.²⁰⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²⁰⁹ Müslim, “Zekât”, 47 (Nr. 1064/144): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

79 - عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ وَبِيَدِهِ عَصَا، وَقَدْ عَلَّقَ رَجُلٌ قَنَا حَشَفًا، فَطَعَنَ بِالْعَصَا فِي ذَلِكَ الْقَنُو، وَقَالَ: «لَوْ شَاءَ رَبُّ هَذِهِ الصَّدَقَةِ تَصَدَّقَ بِأَطْيَبِ مِنْهَا»، وَقَالَ: «إِنَّ رَبَّ هَذِهِ الصَّدَقَةِ يَأْكُلُ الْحَشَفَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.s.) elinde bir asâ ile yanımıza mescide girdi. Bizden bir adam (zekât olarak getirdiği) âdi bir kuru hurma salkımı asmıştı. Rasûlullah (s.a.s.) asâ ile hurma salkımını dürttü ve şöyle buyurdu: “Bu zekâtın sahibi dileyseydi, bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Bu zekâtın sahibi kıyamet günü âdi kuru hurma yiyecektir.”²¹⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 4 tarikte sadece أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

80 - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَأْتِي الْإِبِلُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ، إِذَا هُوَ لَمْ يَعْطِ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَأْتِي الْغَنَمُ عَلَى صَاحِبِهَا عَلَى خَيْرٍ مَا كَانَتْ إِذَا لَمْ يَعْطِ فِيهَا حَقَّهَا، تَطَوُّهُ بِأَظْلَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا»، وَقَالَ: «وَمَنْ حَقَّهَا أَنْ تَحْلُبَ عَلَى الْمَاءِ» قَالَ: " وَلَا يَأْتِي أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يِعَارٌ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ بَلَغْتَ، وَلَا يَأْتِي بِبَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رِغَاءٌ فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ، فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا، قَدْ بَلَغْتَ "

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle diyordu: Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sahibi, kendisindeki zekât hakkını vermediği zaman deve, kıyâmet günü en kuvvetli haliyle sahibinin üzerine gelir ve onu tabanlarıyla çiğner. Koyun da kendisindeki zekât hakkını vermediği zaman en kuvvetli ve besili haliyle sahibi üzerine gelir ve tırnaklarıyla onu çiğner, boynuzlarıyla da ona vurur”.

Peygamber devamla buyurdu: “Bu hayvanların haklarından birisi de su başlarında sütlerinin sağılmasıdır (ve oradakilere sadaka edilmesi)”.

Yine Peygamber şöyle buyurdu: “Sakin sizden hiçbiriniz kıyâmet günü zekâtını vermediği davarını omuzunda bağırır halde taşıyıp gelmesin ve (yardım isteyerek): Ya Muhammed demesin. O zaman ben ona: Ben senin için hiçbir şey yapmaya mâlik değilim; ben (ilâhî emirleri) tebliğ etmişimdir, derim. Yine sizden hiçbiriniz zekâtını

²¹⁰ Ebu Dâvud, “Zekât”, 16 (Nr. 1608); Nesâî, “Zekât”, 23 (Nr. 2493); İbn Mâce, “Zekât”, 19 (Nr. 1821); “Ticârât”, 48 (Nr. 2256): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

vermediği devesini böğürür hâlde omuzu üzerinde taşıyarak gelmesin ve Yâ Muhammed demesin. Ben ona: Ben senin lehine hiçbir şeye mâlik olamıyorum; ben (Allah'ın emir ve nehiylerini) tebliğ etmişimdir, derim".²¹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

81 - أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ «مَنْ أَنْفَقَ رَوْحَيْنِ مِنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، دُعِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا خَيْرٌ لَكَ، وَلِلْجَنَّةِ أَبْوَابٌ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ»، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَلْ عَلَى مَنْ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يُدْعَى مِنْهَا كُلُّهَا أَحَدٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَإِنِّي أَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ» يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ

Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'dan (s.a.s.) işittim şöyle diyordu: “Allah yolunda çeşit çeşit mallarından çiftler çiftler infak eden kimse Cennet kapılarından Ey Allah'ın kulu bu kapı senin için daha hayırlıdır diye davet edilir. Cennet'in pek çok kapısı vardır. Namazlarında devamlı ve duyarlı olanlar namaz kapısından çağrılırlar. Cihad edip mücahid olanlar cihad kapısından çağrılırlar. Zekâtını vermekte cömert olanlar da zekât kapısından çağrılırlar. Oruç tutmaktan çok zevk alanlar ise Reyyan kapısından çağrılırlar.” Ebû Bekir diyor ki: “Ey Allah'ın Rasûlü! O kapıların birinden girmek zaruri midir? O kapıların hepsinden de davet edilen kimse var mıdır? Rasûlullah (s.a.s.): “Evet, senin onlardan olacağını umarım” buyurdu.

212

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Zekâtın fazileti hakkında “Allah'a İman” başlığı altında 7 numaralı hadiste de bahsedilmiştir.²¹³

²¹¹ Buhârî, “Zekât”, 3 (Nr. 1402): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²¹² Nesâî, “Zekât”, 1 (Nr. 2439): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²¹³ Nesâî, “Zekât”, 49 (Nr. 2526): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

Zekât konusundaki efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَفْضَلُ lafzı 15 defa, أَحَقُّ lafzı 7 defa, أَطْيَبُ lafzı 4 defa, خَيْرُ lafzı 3 defa, أَحْسَنُ lafzı 3, أَجْمَلُ lafzı da 2 defa kullanılmıştır.

Bu sayılara bakarak hadislerde ibadetlerden bahsedilirken zekât konusunda en fazla أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.

5. HAC

Mazi, muzari ve mastarı حَجَّ يُحَجُّ حَجًّا şeklinde gelir. Falan kişiye haccettim denildiği zaman ona dayandım, güvendim anlamında kullanılır.²¹⁴ Dilde hac yapılması gereken her şey için kullanılır. Hac dediğimizde Şer'î olarak kast edilen kullanımı ise şartları bilinen yapılması gerekli olan şeydir.²¹⁵

Hiz. Peygamber, haccı eda etmenin üstünlüğünü anlattığı gibi haccın şartlarından hangilerinin en üstün olduğu ve nasıl yapıldığında en güzel sonuca ulaştıracığı hakkında bilgiler verdiği aşağıdaki hadislerde görülmektedir.

82 - عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْعَجُّ وَالنَّجُّ.

Ebû Bekir'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah'a (s.a.s.) hangi hac daha değerlidir diye soruldu da buyurdular ki: "Bol bol telbiye getirilen ve çok kurban edilerek yapılan hactır."²¹⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 3 tarikte sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

83 - عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْعُمْرَةِ أَوْاجِبَةٌ هِيَ؟ قَالَ: لَا، وَأَنْ تَعْتَمِرُوا هُوَ أَفْضَلُ.

Câbir'den (r.a.) rivâyete göre, Nebi'ye (s.a.s.) umre yapmak vacip midir? Diye soruldu da Rasûlullah da (s.a.s.): "Hayır, fakat umre yapmak değerli ve faziletli bir ibadettir" buyurdular.²¹⁷

²¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 2, s. 226.

²¹⁵ İbnü'l Esîr, *En-Nihâye*, C. 14, s. 340.

²¹⁶ Tirmizî, "Hac", 14 (Nr. 827); "Tefsîru'l-Kur'ân", 4 (Nr. 2998); İbn Mâce, "Menâsik", 16 (Nr. 2924): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte أَحْسَن kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

84 - عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نَغْزُو وَنَجَاهِدَ مَعَكُمْ؟ فَقَالَ: «لَكِنْ أَحْسَنَ الْجِهَادِ وَأَجْمَلُهُ الْحَجَّ، حَجَّ مَبْرُورٍ»، فَقَالَتْ عَائِشَةُ «فَلَا أَدْعُ الْحَجَّ بَعْدَ إِذْ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

Müminlerin annesi Aişe (r.anha) şöyle dedi: Rasûlullah’a (s.a.s.) dedim ki: Ey Allah’ın Rasûlü! Biz de sizinle savaşa ve cihada katılalım mı?

Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sizin için cihadın en iyisi ve güzeli hacdır, hac-ı mebrurdur”. Aişe (r.anha) şöyle dedi: Bunu Rasûlullah’dan (s.a.s.) işittikten sonra cihadı asla terk etmem!²¹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte أَجْمَل ve أَحْسَن kelimesi birlikte kullanılarak; 2 tarikte de sadece أَفْضَل kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

85 - عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِّ، إِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَظْلَافِهَا، وَأَنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ، فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا.

Âişe’den (r.anha) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ademoğlu kurban kesme gününde Allah katında kan akıtmaktan daha sevimli bir amel işlememiştir. O kurban kıyamet günü boynuzları kılları ve tırnaklarıyla gelecektir. Kurbanın kanı yere düşmeden önce Allah katında hemen kabul olunur. Bu sebeple kestiğiniz kurbanlardan dolayı sıkıntı değil gönlünüz hoş olsun.”²¹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²¹⁷ Tirmizî, “Hac”, 88 (Nr. 931): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

²¹⁸ Buhârî, “Cezâü’s-Sayd”, 24 (Nr. 1861): Bu hadis Buhârî’de أَجْمَل ve أَحْسَن kelimesi ile rivâyet edilmiş; “Hac”, 4 (Nr. 1520); “Cihâd ve’s-Siyer”, 1 (Nr. 2784); Bu iki rivâyette أَفْضَل kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Menâsikü’l-Hac”, 4 (Nr. 2628): Bu hadis أَجْمَل ve أَحْسَن kelimesi birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²¹⁹ Tirmizî, “Edâhâ”, 1 (Nr. 1493): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

86 - عن ابن عباس رضي الله عنهما، أن امرأة من جهينة، جاءت إلى النبي صلى الله عليه وسلم، فقالت: إن أمي نذرت أن تحج فلم تحج حتى ماتت، أفأحج عنها؟ قال: «نعم حجي عنها، أرأيت لو كان على أمك دين أكنت قاضية؟ اقضوا الله فالله أحق بالوفاء»

İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi: Cüheyne kabilesinden bir kadın Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e gelerek şöyle dedi: "Annem haccetmeyi adadı, ancak hac yapamadan öldü. Ben onun yerine hac yapayım mı?" Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Evet onun yerine hac yap. Annenin borcu olsaydı onu öder miydin? Allah'a olan borcunuzu da ödeyin. Allah borcu ödenmeye en layık olanıdır".²²⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 6 tarikte sadece أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir. Haccın faziletine dair çalışma içerisinde 1²²¹ ve 7²²² numaralı hadislerde de bahsedilmiştir.

Hac başlığı altında efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَفْضَلُ lafzı 13 defa, أَحَقُّ lafzı 6 defa, أَحْسَنُ lafzı 3, أَجْمَلُ lafzı 2, خَيْرُ lafzı 1 defa, أَحَبُّ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Hacca dair efdaliyet lafızlarından en çok أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.

6. KURBAN

Kurban, kurban günlerinin tamamında kurban kesilmesidir.²²³ Tanımından yola çıkılarak bu ibadet ile ilgili efdaliyet ifade eden hadislere yer verilecektir.

87 - عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلًا أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ هِرَاقَةٍ دَمٍ، وَإِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بِقُرُونِهَا، وَأُظْلَافِهَا، وَأَشْعَارِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ، لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ، فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا»

²²⁰ Buhârî, “Cezâü’s-Sayd”, 20 (Nr. 1852); Buhârî, “Savm”, 41 (Nr. 1953); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 60 (Nr. 6699); “İ’tisâm”, 12 (Nr. 7315): Bu rivâyetlerin tamamı أَحَقُّ kelimesi ile gelmiştir; Nesâî, “Menâsikü’l-Hac”, 7 (Nr. 2632); “Menâsikü’l-Hac”, 11 (Nr. 2639): Bu iki rivâyette adamın Hz. Peygamber’e gelip, babasının hac yapamadan ölmesinden bahsediyor: Bu iki rivâyet de أَحَقُّ kelimesi ile gelmiştir.

²²¹ Buhârî, “İman”, 16 (Nr. 26); “Hac”, 4 (Nr. 1519); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 83/135): Buraya kadar rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 22 (Nr. 1658): Sadece bu rivâyette أَفْضَلُ ve خَيْرُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır; Nesâî, “Hac”, 4 (Nr. 2624); “Cihâd”, 17 (Nr. 3130); “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4986): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²²² Nesâî, “Zekât”, 49 (Nr. 2526): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

²²³ İbn Manzûr, *Lisân’ül-Arab*, C. 14, s. 476.

Âişe'den (r.anha) rivâyet edildiğine göre; Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlu Kurban bayramı günü kan akıtmaktan fazla Allah (Azze ve Celle) katında sevimli hiçbir amel işlememiştir. Şüphesiz o (yani kesilen kurban), kıyamet günü boynuzları, tırnakları ve kıllarıyla gelir. Şüphesiz kurbanın kanı da yere düşmeden önce, Allah (Azze ve Celle) katında kabul olunur. Artık (sevabı böyle olunca) gönülleriniz kurban (kesmek sebebi) ile (sıkıntılı değil) hoş olsun.”²²⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

88 - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَرَاهُ عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: سُنِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَقِيقَةِ؟ فَقَالَ: «لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْعُقُوقَ». كَأَنَّهُ كَرِهَ الْإِسْمَ وَقَالَ: «مَنْ وَلِدَ لَهُ وَلَدًا فَأَحَبَّ أَنْ يُنْسَكَ عَنْهُ فَلْيُنْسَكَ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ». وَسُنِلَ عَنِ الْفَرَعِ؟ قَالَ: «وَالْفَرَعُ حَقٌّ وَأَنْ تَتْرُكُوهُ حَتَّى يَكُونَ بَكَرًا شَغْرَبًا ابْنُ مَخَاضٍ، أَوْ ابْنُ لُبُونٍ فَتُعْطِيَهُ أَرْمَلَةً أَوْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذْبَحَهُ فَيُلْزَقَ لَحْمُهُ بِوَبَرِهِ، وَتَكْفَأَ إِنْاءَكَ، وَتُولِيَ نَافَتَكَ»

Amr b. Şuayb babasından o da dedesinden demiştir ki: Nebi'ye (s.a.s.) akikadan soruldu da: “Allah (bu kelimenin manası olan) anne ve babaya isyanı sevmez.” dedi. (Hz. Peygamber duymuş olduğu) bu isimden hoşlanmamış gibiydi ve (sözlerine devamla);

“Kimin bir çocuğu doğar da o çocuk için bir kurban kesmek isterse oğlan çocuğu için aynı yaşta iki koyun, kız çocuğu için de bir koyun kessin.” buyurdu. Bir de fera‘ kurbanından soruldu (bu soruyu da) “Fera‘ haktır, (fakat fera‘ kurbanı olarak kesmek istediğiniz deve yavrusunu) kuvvetli ve etli genç bir deve oluncaya kadar yani iki ya da üç yaşına girinceye kadar bekletmeniz ve ondan sonra ona (döllenmeye muhtaç) bir dişi deve getirmeniz yahut da Allah yolunda ona yük vurmanız onu (şimdi) kesip de zayıflıktan etinin yününe yapışıp kalmasından ve (annesinin sütüyle doldurmakta olduğunuz) kabınızı artık ona bir daha süt sağamayacağınız için) ters çevirip yere kapatıvermenizden, (yavrusuz kalan) devenizi de şaşkın bırakmanızdan daha hayırlıdır.”²²⁵

²²⁴ İbn Mâce, “Edâhâ”, 3 (Nr. 3126): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²²⁵ Ebû Dâvud, “Dahâyâ”, 21 (Nr. 2842): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

89 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الْأَضْحِيَّةِ الْكَبْشُ، وَخَيْرُ الْكَفَنِ الْحُلَّةُ.

Ebî Umâme'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle demiştir “Kurbanlıkların en iyisi koç, kefenlerin en iyisi ise tüm vücudunu örtecek kadar uzun ve geniş olanıdır.”²²⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Zekât konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzının 3 defa, أَحَبُّ lafzının 1 defa kullanıldığı görülmektedir.

7. CİHAD

Cihad düşmanla muharebe etmek anlamına gelir. Aynı zamanda Allah için ihlaslı bir şekilde niyet ederek yapılan işlere ve sözlere de cihad denir.²²⁷

Hz. Peygamber'in hangi amel en üstündür sorusuna “Allah yolunda cihad etmektir” dediği görülmektedir. Aşağıdaki hadislerle bakıldığında yapılan bu cihadın Allah yolunda olmasının efdal olduğuna vurgu yaptığı söylenebilir:

90 - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الصَّلَاةُ عَلَى مِيقَاتِهَا»، قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «ثُمَّ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ»، قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» فَسَكَتَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَوْ اسْتَزَدْتَهُ لَزَادَنِي

Abdullah İbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: Allah Rasûlü'ne “Ey Allah'ın Rasûlü! Amelin hangisi daha üstündür?” diye sordum. “Vaktinde kılınan namazdır” buyurdu. “Sonra hangisi?” dedim. “Anne babaya iyiliktir” buyurdu. “Sonra hangisi?”

²²⁶ Tirmizî, “Edâhâ”, 18 (Nr. 1517); Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 35 (Nr. 3156): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü 'l-Arab*, C. 3, s. 135.

dedim. “Allah yolunda cihad etmektir” buyurdu. Soru mu tekrarlamadım. Tekrarlasaydım daha da sayardı.²²⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَفْضَلْ kelimesi, 4 tarikte de أَحَبُّ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

91 - عن أبي ذر رضي الله عنه، قال: سألت النبي صلى الله عليه وسلم أي العمل أفضل؟ قال: «إيمان بالله، وجهاد في سبيله»، قلت: فأبي الرقاب أفضل؟ قال: «أعلاها ثمنا، وأنفسها عند أهلها»، قلت: فإن لم أفعل؟ قال: «تعين ضايعا، أو تصنع لأخرق»، قال: فإن لم أفعل؟ قال: «تدع الناس من الشر، فإنها صدقة تصدق بها على نفسك»

Ebû Zer‘den (r.a.) rivâyet edilmiştir: Nebi’ye (s.a.s.): “Hangi amel daha üstündür?” diye sordum. “Allah’a îman etmek ve yolunda cihad etmek” buyurdu. “Peki hangi köleyi azat etmek daha iyidir” diye sordum. “En pahalı ve sahibi için en değerli olanı” buyurdu. “Peki bunu yapmazsam?” dedim. “O zaman meslek sahibi birine yardım edersin veya elinden bir iş gelmeyen beceriksiz birinin bir işini yaparsın” buyurdu. “Peki bunu da yapmazsam?” dedim. “İnsanlara kötülük etmezsin. Bu da kendine verdiğin bir sadakadır” buyurdu.²²⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلْ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

92 - أن أبا سعيد الخدري رضي الله عنه، حدثه قال: قيل: يا رسول الله أي الناس أفضل؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مؤمن يجاهد في سبيل الله بنفسه وماله»، قالوا: ثم من؟ قال: «مؤمن في شعب من الشعاب يتقي الله، ويدع الناس من شره»

Ebû Said el-Hudrî‘den (r.a.) nakledilmiştir: Denildi ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! İnsanların en üstünü kimdir?” Nebi (s.a.s.) “Canıyla ve malıyla Allah yolunda cihad eden mümin kişidir” buyurdu. “Sonra hangisi?” dediler. Rasûlullah: “Bir dağın başında

²²⁸ Buhârî, “Cihâd ve’s-Siyer”, 1 (Nr. 2782); “Tevhîd”, 48 (Nr. 7534): Bu iki rivâyet أَفْضَلْ kelimesi kullanılarak gelmiştir; “Edeb”, 1 (Nr. 5970): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, “İman”, 36 (Nr. 85/137): Bu hadiste أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır; “İman”, 36 (Nr. 85/139): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi geçmektedir; Tirmizî, “Salât”, 127 (Nr. 173); “Birr ve’s-Sıla”, 2 (Nr. 1898): Bu iki rivâyette أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Mevâkîf”, 49 (Nr. 610-611): Bu iki rivâyette أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²²⁹ Buhârî, “İtk”, 2 (Nr. 2518); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 84/136): Bu rivâyetlerde أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır.

bulunup Allah'tan korkan ve insanlara kötülüğünü bulaştırmayan mümin kişidir” buyurdu.²³⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 6 tarikte أَفْضَلْ lafzının, 1 tarikte de أَحَقُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte, hadisın أَفْضَلْ kelimesi ile zikredildiği görülmektedir.²³¹

93 - عن سمرة، قال النبي صلى الله عليه وسلم: " رأيت الليلة رجلين أتياني، فصعدا بي الشجرة فأدخلاني دارا هي أحسن وأفضل، لم أر قط أحسن منها، قالوا: أما هذه الدار فدار الشهداء "

Semure'den (r.a.) nakledilmiştir: Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bu gece rüyamda iki kişi gördüm. Gelip beni ağacın üzerine çıkardılar ve bir konağa soktular. Ben şimdiye dek öylesine güzel bir konak görmedim. “Bu konak, şehitler konağıdır” dediler.”²³²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلْ ve أَحْسَنُ kelimeleri birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

94 - عن سهل بن سعد رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «الروحة والغدوة في سبيل الله أفضل من الدنيا وما فيها»

Sehl İbn Sa'd' dan (r.a.) nakledilmiştir: Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah yolunda sabah veya akşam yola çıkmak dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha değerlidir.”²³³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikte خَيْرٌ ve 2 tarikte أَفْضَلْ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²³⁰ Buhârî, “Cihâd ve's-Siyer”, 2 (Nr. 2786): Bu hadis أَفْضَلْ kelimesi ile rivâyet edilmiştir; “Rikâk”, 34 (Nr. 6494): Bu hadis أَحَقُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir; Müslim, “İmâret”, 34 (Nr. 1888/122-123); Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 24 (Nr. 1660); Nesâî, “Cihâd”, 7 (Nr. 3105); İbn Mâce, “Fiten”, 13 (Nr. 3978): Bu rivâyetlerde أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır.

²³¹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 239 (Nr. 20761).

²³² Buhârî, “Cihâd ve's-Siyer”, 4 (Nr. 2791): Bu hadiste أَفْضَلْ ve أَحْسَنُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

²³³ Buhârî, “Cihâd ve's-Siyer”, 5 (Nr. 2794): Bu hadiste أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır; “Cihâd ve's-Siyer”, 5 (Nr. 2792-2793); “Cihâd ve's-Siyer”, 6 (Nr. 2796); “Rikâk”, 51 (Nr. 6568); Müslim, “İmâret”, 30 (Nr. 1880/112); “İmâret”, 30 (Nr. 1881/113-114); “İmâret”, 30 (Nr. 1883/115): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Cihâd”, 11 (Nr. 3118): Bu hadis أَفْضَلْ kelimesi ile gelmiştir.

95 - عن معاذ بن رفاعه بن رافع الزرقى، عن أبيه، وكان أبوه من أهل بدر قال: جاء جبريل إلى النبي صلى الله عليه وسلم، فقال: " ما تعدون أهل بدر فيكم، قال: من أفضل المسلمين أو كلمة نحوها، قال: وكذلك من شهد بدرا من الملائكة "

Muaz b. Rifaa b. Râfi‘ ez-Zuraki, babasından rivâyetle -ki babası Bedir’e katılanlardandı- dedi ki: “Cibril, Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem’e gelerek: Siz aranızda Bedir’e katılanları nasıl görüyorsunuz, diye sordu. Allah Rasûlü: Müslümanların en faziletliyelerinden, dedi --ya da buna yakın bir söz söyledi.-- Cibril: Meleklerden Bedir’e katılanlar da böyle, dedi.”²³⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

96 - عن ابن عباس، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: «ما العمل في أيام أفضل منها في هذه؟» قالوا: ولا الجهاد؟ قال: «ولا الجهاد، إلا رجل خرج يخاطر بنفسه وماله، فلم يرجع بشيء»

Saîd İbn Cübeyr’in İbn Abbas’dan (r.a.) naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Zilhiccenin on günü içinde işte şu vakitteki amel kadar faziletli hiçbir amel yoktur.” Sahâbîler: “Cihad damı bu günlerdeki amellerden daha faziletli değil?” deyince Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Cihad da... Sadece canını ve malını hiç gözünü kırpmadan feda edebilecek şekilde savaşa tutuşan ve geriye hiçbir şey getiremeyen kişinin ameli bunun dışındadır.”²³⁵

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte أَفْضَلُ kelimesi ile nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında orada أَفْضَلُ ve خَيْرٌ lafzının bir metin içerisinde kullanıldığı görülmektedir.²³⁶

97 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، أَنَّهُ سَمِعَهُ، يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، تَكْفُرَ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ

²³⁴ Buhârî, “Megâzî”, 11 (Nr. 3992): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

²³⁵ Buhârî, “İdeyn”, 11 (Nr. 969): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir.

²³⁶ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Menâsik”, 1 (Nr. 8121).

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ، إِنَّ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ»، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَيْفَ قُتِلْتُ؟» قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتُكْفَرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ، إِلَّا الدِّينَ، فَإِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِي ذَلِكَ»

Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da Ebû Katade'den, naklen rivâyet ettiki, Abdullah, Ebû Katâde'yi Rasûlullah'dan (s.a.s.) rivâyet ederken dinlemiş. Nebi (s.a.s.) aralarında ayağa kalkarak onlara: “Allah yolunda cihadla îmanın amellerin en faziletlisi olduğunu” söylemiş Bunun üzerine bir adam kalkarak: “Yâ Rasûlâllah ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülsem günahlarım affolunur mu? demiş. Rasûlullah (s.a.s.) de ona:

“Evet, ihlâsla sabrettiğin halde ileri gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öldürülürsen!” buyurmuş. Sonra Rasûlullah (s.a.s.): “Nasıl dedin?” diye sormuş. Adam: Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarım affolunur mu? demiş. Rasûlullah (s.a.s.):

“Evet İhlâsla sabrettiğin halde, ileri gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öldürülürsen!.. Yalnız borç müstesna! Gerçekten bunu bana Cibril aleyhisselâm söyledi.” buyurmuşlar.²³⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

98 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بِالْأَعْمَاقِ أَوْ بِدَاقِ، فَيَخْرُجَ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ الْمَدِينَةِ، مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الْأَرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإِذَا تَصَافَوْا، قَالَتِ الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الدِّينِ سَبَوَا مِنَّا نُقَاتِلَهُمْ، فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ: لَا، وَاللَّهِ لَا نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا، فَيُقَاتِلُونَهُمْ، فَيَنْهَزُهُمْ ثَلَاثٌ لَا يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَبَدًا، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللَّهِ، وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ، لَا يُفْتَنُونَ أَبَدًا فَيَفْتَتِحُونَ قُسْطَنْطِينَيَّةَ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَقْتَسِمُونَ الْغَنَائِمَ، قَدْ عَلَّقُوا سُيُوفَهُمْ بِالزَّيْتُونِ، إِذْ صَاحَ فِيهِمُ الشَّيْطَانُ: إِنَّ الْمَسِيحَ قَدْ خَلَفَكُمْ فِي أَهْلِكُمْ، فَيَخْرُجُونَ، وَذَلِكَ بَاطِلٌ، فَإِذَا جَاءُوا الشَّامَ خَرَجَ، فَبَيْنَمَا هُمْ يُعِدُّونَ لِلْقِتَالِ، يُسَوُّونَ الصُّفُوفَ، إِذْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ،

²³⁷ Müslim, “İmâret”, 32 (Nr. 1885/ 117); Tirmizî, “Cihâd”, 32 (Nr. 1712); Nesâî, “Cihâd”, 32 (Nr. 3157): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

فَيَنْزِلُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَّهُمْ، فَإِذَا رَأَهُ عَدُوُّ اللَّهِ، ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ، فَلَوْ تَرَكَهُ لَأَنْذَابَ حَتَّى يَهْلِكَ، وَلَكِنْ يَقْتُلُهُ اللَّهُ بِيَدِهِ، فَيُرِيهِمْ دَمَهُ فِي حَرْبَتِهِ "

Ebû Hureyre'den naklen rivâyetle: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuşlar: "Romalılar A'mak'a yahut Dabık'a inmedikçe kıyamet kopmayacaktır. Onların karşısına Medine'den o gün yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu çıkacaktır. Askerler saf bağladıkları vakit Romalılar bizimle, bizden esir alınanların arasını serbest bırakın: Onlarla harbedelim, diyecekler. Müslümanlar da: Hayır! Vallahi sizinle din kardeşlerimizin arasını serbest bırakamayız. Cevabını vereceklerdir. Müteakiben onlarla harbedecekler ve üçte biri münhezim olup, Allah ebediyen kendilerine tevbe ilham etmeyecektir. Üçte biri de öldürülecek, Allah indinde şehitlerin en faziletlisi olacaklardır. Üçte biri ise fethedecek, ebediyen fitneye duçar olmayacaklardır. Müteakiben İstanbul fethedilecektir. Gaziler kılıçlarını zeytin ağaçlarına asmış, ganimetleri taksim ederken aniden içlerinde şeytan: Gerçekten Mesih aileleriniz hakkında sizin yerinizi aldı, diye nara atacak. Onlar da çıkacaklardır, bu Batıldır. Şam'a geldikleri vakit ise çıkacaktır. Gaziler harbe hazırlanır, saflarını düzeltirlerken namaz ikame olunacak ve Meryem'in oğlu İsa Aleyhisselam İnerek onların yanına gitmek isteyecektir. Allah'ın düşmanı onu gördüğü vakit tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Onu bıraksa kendiliğinden helak olacak, lakin Allah onu yed-i kudretiyle tepeleyerek kanını onlara süngüsünde gösterecektir."²³⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

99 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشُعْبٍ فِيهِ عُيَيْنَةٌ مِنْ مَاءٍ عَذْبَةٍ فَأَعْجَبَتْهُ لَطِيبُهَا، فَقَالَ: لَوْ اعْتَرَلْتُ النَّاسَ، فَأَقَمْتُ فِي هَذَا الشَّعْبِ، وَلَنْ أَفْعَلَ حَتَّى أَسْتَأْذِنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: لَا تَفْعَلْ، فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا، أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيَدْخِلَكُمْ الْجَنَّةَ، اغْرَوْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَاقٍ نَاقَةً وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashâbından bir kimse tatlı su kaynağı bulunan bir toplumun yanından geçti oranın

²³⁸ Müslim, "Fiten", 9 (Nr. 2897/34): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

manzarası ve o iş hoşuna gitti ve şöyle dedi: Keşke insanlardan uzaklaşıp manzarası güzel şu toplumun yanında yerleşsem! Ama Rasûlullah'dan (s.a.s.) izin almadan bu işi yapmayacağım dedi ve durumu Rasûlullah'a (s.a.s.) anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Halktan uzaklaşıp bu rahat işi yapma sizden birinizin Allah yolunda cihad için kısa bir süre olsa bulunması yetmiş yıl evinde kılacağı nafile namazdan daha kıymetli ve değerlidir. Allah'ın sizi affetmesini ve Cennetine koymasını istemez misiniz? O halde Allah yolunda savaşın. Kim, Allah yolunda deve sütünün sağılması kadar bile kısa sürede olsa savaşırsa Cennet o kimseye vacip olur.”²³⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

100 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ: مَرَّ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ بِشُرْحَبِيلَ بْنِ السَّمْطِ وَهُوَ فِي مِرَابِطٍ لَهُ، وَقَدْ شَقَّ عَلَيْهِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ، قَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكَ يَا ابْنَ السَّمْطِ بِحَدِيثٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ، وَرُبَّمَا قَالَ: خَيْرٌ، مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ، وَمَنْ مَاتَ فِيهِ وَوَقِيَ فِتْنَةَ الْقَبْرِ، وَنُمِّيَ لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Muhammed b. Münkedir'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Selman-ı Fârisî, Şurahbîl b. Es Sımt'a uğramıştı. Şurahbîl; askeri bir birlikte görevli olup arkadaşlarıyla beraber zorlu anlar yaşıyorlardı. Selman dedi ki: Ey İbn üs Semt! Rasûlullah'dan (s.a.s.) duyduğum bir hadisi sana aktarayım mı? Şurahbîl: Evet anlat dedi. Selman dedi ki: Rasûlullah'dan (s.a.s.) işittim şöyle diyordu: “Allah yolunda bir gün nöbet tutmak geceleri namazla geçirilen bir aylık oruçtan daha hayırlı ve sevaplı bir iştir. Ve her kim böyle bir görevi yaparken ölürse kabir azabından korunur ve onun işlediği hayırlı işler kıyamete kadar artırılarak büyütülür gider.”²⁴⁰

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte de خَيْرٌ ve أَفْضَلُ kelimeleri birlikte nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27)

²³⁹ Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 17 (Nr. 1650): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁴⁰ Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 26 (Nr. 1665); Müslim, “İmâret”, 50 (Nr. 1913/163): Bu hadiste خَيْرٌ ve أَفْضَلُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

Müsannef adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte orada sadece خَيْرٌ lafzı ile rivâyet edilmiştir.²⁴¹

101 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ الرَّبِيعَ بِنْتَ النَّضْرِ أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ ابْنُهَا حَارِثَةُ بِنْتُ سُرَاقَةَ أُصِيبَ يَوْمَ بَدْرٍ، أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرَبَ، فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: أَخْبِرْنِي عَنْ حَارِثَةَ لِنِّ كَانَ أَصَابَ خَيْرًا احْتَسَبْتُ وَصَبَرْتُ، وَإِنْ لَمْ يُصِبِ الْخَيْرَ اجْتَهَدْتُ فِي الدُّعَاءِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أُمُّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي جَنَّةٍ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى وَالْفِرْدَوْسُ رِبْوَةُ الْجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا وَأَفْضَلُهَا.

Enes b. Mâlik’den (r.a.) rivâyete göre, Nadr’ın kızı Rübeyyi‘, Nebi’ye (s.a.s.) geldi -oğlu Harîs b. Süraka, serseri bir okla Bedir savaşında şehid düşmüştü- ve bana oğlum Harîs’den haber ver dedi. Eğer hayır içindeyse sabreder ve mükâfatımı Allah’tan beklerim dedi. Şayet hayır içinde değilse var gücümle duaya sarılırım dedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ey Hârîse’nin annesi Cennet içinde Cennetler vardır. Senin oğlun ise Firdevs-i A’lâ Cennetine ulaşmıştır. Firdevs Cenneti diğer Cennetlerin yaylası, en uygun ve elverişli yeridir.”²⁴²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

102 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبْشَةَ الْخَثْعَمِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقِيَامِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «جَهْدُ الْمُقِلِّ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْقَتْلِ أَشْرَفُ؟ قَالَ: «مَنْ أَهْرَقَ دَمَهُ، وَعَقَرَ جَوَادُهُ»

Abdullah bin Hubşî el-Has‘ami’den (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah’a (s.a.s.): (Namazdaki) amellerin hangisi daha efdaldır? diye soruldu. “Kıyamı uzun olanı” buyurdu. Hangi sadaka daha efdaldır? denildi. “Malı az olanın takati nispetinde verdiği” dedi. Hangi hicret daha üstündür? denildi. “Allah’ın kendisine haram kıldığı şeyleri terk edenin hicreti” cevabını verdi. Hangi cihad daha efdaldır? denildi. “Malı ve

²⁴¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Cihad”, 37 (Nr. 9617- 9618).

²⁴² Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 24 (Nr. 3174): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

canı ile müşriklerle cihad edenin cihadı” buyurdu. Hangi maktul daha şerefli? diye soruldu. “Kanı akıtılan ve atının ayakları kesilen” karşılığını verdi.²⁴³

Yukarıdaki bu rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın *Musannef* adlı kitabında rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte yine aynı lafzın kullanıldığı görülmektedir fakat *Musannef*’te yer alan rivâyette güzel ahlaka da değinilmiştir.²⁴⁴

103 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ، أَوْ أَمِيرٍ جَائِرٍ»

Ebû Said el-Hudrî şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) “En efdal cihad, zâlim sultanın veya zâlim emirin yanında adaleti söylemektir.” buyurdu.²⁴⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

104 - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لِرِبَاطٍ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ مِائَةِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا، وَرِبَاطٍ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا، فَإِنْ رَدَّهُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِهِ سَالِمًا، لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ سِنَةٌ أَلْفَ سَنَةٍ، وَتُكْتَبَ لَهُ الْحَسَنَاتُ، وَيُجْرَى لَهُ أَجْرُ الرِّبَاطِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»

Ubey bin Kâ'b'dan (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Müslümanların avreti (yani düşmanların sızmasından korkulan tehlikeli mevzi veya serhaddinin arkasında, Ramazan ayı dışında sırf Allah rızâsı ve sevabı için Allah yolunda bir günlük ribât, ecir yönünden şüphesiz yüz yılın orucundan ve gecesini tâatla ihya etmekden daha muazzamdır. Müslümanların avreti arkasında, Ramazan ayında sevabı Allah’tan bekleyerek, Allah yolunda bir günlük ribât, Allah katında ve

²⁴³ Ebû Dâvud, “Vitr”, 12 (Nr. 1449); Nesâî, “Zekât”, 49 (Nr. 2526): Bu iki rivâyet أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiş ve hadiste geçen daha şerefli maktul ibaresinde أَشْرَفُ kelimesi kullanılmıştır; İbn Mâce, “Cihâd”, 15 (Nr. 2794): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi zikredilmiştir.

²⁴⁴ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Salat”, 346 (Nr. 4843).

²⁴⁵ Ebû Dâvud, “Megâzî”, 17 (Nr. 4344); Nesâî, “Bey’at”, 37 (Nr. 4209); İbn Mâce, “Fiten”, 20 (Nr. 4011-4012): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi zikredilmiştir.

sevap açısından (Zannımca buyurdu ki) bin yılın ibâdetinden, orucundan ve gecelerini taatla ihya etmekten şüphesiz daha üstün ve daha muazzamdır. Eğer Allah o kimseyi selâmetle çoluk çocuğuna geri getirirse, bin yılın günahı onun aleyhinde yazılmayacak, ona hayratı yazılacaktır ve ribât sevabı kıyamete kadar onun için akıtılacaktır (yani kıyamete kadar bu yerde nöbet beklemiş gibi sevaba nail olacaktır.)²⁴⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

105 - سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " حَرَسُ لَيْلَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صِيَامِ رَجُلٍ وَقِيَامِهِ فِي أَهْلِهِ أَلْفَ سَنَةٍ: السَّنَةُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَسِتُّونَ يَوْمًا، وَالْيَوْمُ كَأَلْفِ سَنَةٍ "

Enes bin Mâlik'den (r.a.); Şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah'ı (s.a.s.) şöyle buyururken işittim: "Allah yolunda bir gece nöbet tutmak, adamın kendi çoluk çocuğu içinde bin yıl (nafile) oruç tutmasından ve gece ibâdetinden (sevabça) üstündür. (Anılan) yıl üçyüz altmış gündür. Gün de bin yıl gibidir."²⁴⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

106 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَدْخُلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ الْجَنَّةِ: صَانِعُهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ وَالرَّامِيَ بِهِ وَالْمُمِدَّ بِهِ، وَقَالَ: ارْمُوا وَارْكَبُوا، وَلَئِنْ تَرُمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَرْكَبُوا، كُلُّ مَا يَلْهُو بِهِ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَاطِلٌ، إِلَّا رَمِيَهُ بِقَوْسِهِ، وَتَأْدِيبَهُ فَرَسَهُ، وَمَلَاعِبَتَهُ أَهْلَهُ، فَإِنَّهُمْ مِنَ الْحَقِّ.

Abdullah b. Abdurrahman b. Ebûl Huseyn'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Allah tek bir ok için üç kişiyi Cennete sokar; Allah rızasını kazanmak için hayır olarak ok yapanı, oku düşmana karşı atanı ve atma işinde yardımcı olanı. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle devam etti: Atıcı olun, binici olun! Atıcı olmanız binici olmanızdan bence daha iyidir. Müslüman kişinin oyun ve oyalanma olarak yaptığı her şey boş ve anlamsızdır. Ancak; kişinin atış yaptığı aletlerle meşgul olup oyalanması, atını tımar edip atın bakımıyla uğraşması, oyalanması ve hanımıyla oynayıp meşgul

²⁴⁶ İbn Mâce, "Cihâd", 7 (Nr. 2768): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi zikredilmiştir.

²⁴⁷ İbn Mâce, "Cihâd", 8 (Nr. 2770): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi zikredilmiştir.

olması batıl ve boş eğlencelerden olmayıp hak, gerçek ve sevap kazandıran oyun ve eğlencelerdir.”²⁴⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

107 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ، قَطْرَةٌ مِنْ دُمُوعٍ فِي خَشْيَةِ اللَّهِ، وَقَطْرَةٌ دَمٍ تُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَمَّا الْأَثَرَانِ: فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ.

Ebû Umâme'den (r.a.) rivâyete göre, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Hiçbir şey Allah’a iki damla ve iki izden daha sevimli değildir. Allah’ın azabından korkarak ağlayan kişinin gözünden akan damla ile Allah yolunda savaş meydanında akıtılan kandamlası, ize gelince: Biri Allah yolunda savaşırken meydana gelen sakatlanma ve yara izi diğeri de Allah’ın farz kıldığı ibadetleri yaparken meydana gelen secde izi gibi.”²⁴⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

108 - عَنْ ابْنِ أَبِي عَمِيرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ نَفْسٍ مُسْلِمَةٍ يَقْبِضُهَا رَبُّهَا تُحِبُّ أَنْ تَرْجَعَ إِلَيْكُمْ، وَأَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا غَيْرُ الشَّهِيدِ»
قَالَ ابْنُ أَبِي عَمِيرَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلَا أَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي أَهْلُ الْوَبَرِ وَالْمَدَرِ»

İbn Ebî Amîra’dan (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Müslümanlar arasında hiçbir Müslüman yoktur ki Rabbi onun ruhunu aldıktan sonra tekrar size geri dönmek istemez, dünya ve içindekilerin hepsi kendisine verilse bile... Ama şehid böyle değildir.” (O tekrar dirilip yine tekrar şehid olmak ister) İbn Ebî Amîra diyor ki: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah yolunda şehid olmayı göçebe ve yerleşik hayat yaşayanların elde ettikleri her şeye tercih ederim.”²⁵⁰

²⁴⁸ Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 11 (Nr. 1637); Ebû Dâvud, “Cihâd”, 24 (Nr. 2513); İbn Mâce, “Cihâd”, 19 (Nr. 2811): Bu rivâyetler أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

²⁴⁹ Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 26 (Nr. 1669): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁵⁰ Nesâî, “Cihâd”, 30 (Nr. 3153): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

109 - عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ أُشَيِّعَ مُجَاهِدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَكْفَهُ عَلَى رَحْلِهِ غَدَوَةً أَوْ رَوْحَةً، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»

Muâz bin Enes'den (el-Cühenî) (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: «(And olsun ki) Allah yolunda cihada giden birisini uğurlayıp da sabahdan öğleye veya öğleden akşama kadar olan zamandan bir sürece onun eşyasına nezâret etmem bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimlidir.»²⁵¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

110 - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرْوَحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ الْغَدَوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا»

Sehl İbn Sa'd es-Saidi'nin naklettiğine göre Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah yolunda bir gün sınır boylarında nöbet tutmak dünyadan ve dünya üzerinde bulunan her şeyden daha hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennette tuttuğu yer dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha üstündür. Bir kulun Allah yolunda bir akşam veya sabah vaktindeki yürüyüşü dünyadan ve dünya üzerinde bulunan her şeyden daha hayırlıdır.”²⁵²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 11 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

111 - عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: يَوْمَ خَيْبَرٍ: «لَأَعْطِينَ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ»، فَقَامُوا يَرْجُونَ لَذَلِكَ أَيُّهُمْ يَعْطَى، فَغَدَوْا وَكَلَهُمْ يَرْجُو أَنْ يَعْطَى، فَقَالَ: «أَيْنَ عَلِيٌّ؟»، فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَمَرَ، فَدَعَى لَهُ، فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ، فَقَالَ: نَقَاتْلَهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا؟ فَقَالَ: «عَلَى رَسْلِكَ، حَتَّى

²⁵¹ İbn Mâce, “Cihâd”, 24 (Nr. 2824): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁵² Buhârî, “Cihâd ve's-Siyer”, 72 (Nr. 2892); “Bed'ü'l-Halk”, 8 (Nr. 3250); “Rikâk”, 2 (Nr. 6415); Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 17 (Nr. 1648-1649-1651); “Fedâilu'l-Cihâd”, 26 (Nr. 1664); Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 4 (Nr. 3013); Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 56 (Nr. 3292); İbn Mâce, “Zühd”, 39 (Nr. 4329- 4330): Bu rivâyetlerin tamamında خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

تنزل بساحتهم، ثم ادعهم إلى الإسلام، وأخبرهم بما يجب عليهم، فوالله لأن يهدي بك رجل واحد خير لك من حمر النعم»

Sehl İbn Sa'd (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullah’ın (s.a.s.) Hayber savaşında şöyle dediğini duydum: “Ben bu sancağı öyle birisine vereceğim ki, Allah Teâlâ onun elleriyle fethi gerçekleştirecek!” Bunun üzerine herkes sancak kendisine verilecek umidiyle ayağa kalktı. Sabah olduğunda hala herkeste bu ümit vardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.): “Ali nerede?” diye sordu. Hz. Ali’nin gözünden rahatsız olduğunu söylediler. Fakat Nebi (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) onun çağırılmasını emretti. Gelince de mübarek tükürüğünü Hz. Ali’nin gözlerine sürdü. Hz. Ali’nin gözleri o anda iyileşti; sanki hiç hasta olmamış gibiydi. Gözlerindeki rahatsızlık giden Hz. Ali şöyle dedi: “Bu Yahudilerle bizim gibi Müslüman olmalarını sağlayıncaya kadar savaşacağız!” Fakat Rasûlullah (s.a.s.) ona şunları söyledi: “Ağır ol bakâlim! Önce onlara yakın uygun bir yere karargâhını kurarsın ve sonra onları İslam’a davet edersin. Bu sırada İslam’ın onlara farz kıldığı görevleri söylersin. Allah’a yemin ederim ki ey Ali, senin sayende tek bir kimsenin Müslüman olup hidayete ermesi senin için kızıl develere sahip olup bunları sadaka olarak dağıtmaktan daha hayırlıdır.”²⁵³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

112 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: «مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَهُمْ، رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَطِيرُ عَلَى مَنَتِهِ، كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً، أَوْ فَرْعَةً طَارَ عَلَيْهِ، يَبْتَغِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مَطْلَأَةً، أَوْ رَجُلٌ فِي غَنِيمَةٍ فِي رَأْسِ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ، أَوْ بَطْنٍ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ، يُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ، لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu rivâyet etti: “İnsanların en hayırlı yaşayanlarından biri: Allah yolunda atının dizginini tutup onun sırtında uçan, düşman sesi veya düşmana hücum feryadı işittikçe o at üzerinde uçan, öldürmeyi ve ölümü, ümit edilen yerlerinde arayan adamdır. Yahud şu tepelerden bir

²⁵³ Buhârî, “Cihâd ve’s-Siyer”, 101 (Nr. 2942); “Cihâd ve’s-Siyer”, 142 (Nr. 3009); “Ashâbu’n-Nebî”, 9 (Nr. 3701), “Megâzî”, 40 (Nr. 4210); Müslim, “Fedâil”, 4 (Nr. 2406/34): Bu rivâyetlerin tamamında خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

tepenin üstünde veya şu vadilerden bir vadinin içinde bir koyun sürüsünün içinde bulunup namazını kılan, zekâtını veren ve eceli gelinceye kadar Rabbine ibâdet eden, insanlara hayırdan başka bir şey yapmayan kimsedir.”²⁵⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte sadece خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

113 - عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الصَّحَابَةِ أَرْبَعَةٌ، وَخَيْرُ السَّرَايَا أَرْبَعُ مِائَةٍ، وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ، وَلَا يُغْلَبُ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا مِنْ قِلَّةٍ.

İbn Abbâs’dan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Yolculuk yapmakta arkadaşların en hayırlı sayıda olanı dört kişidir. Müfrezelerin en hayırlı ve ideal olanı dört yüz kişilik olanıdır.” Orduların hayırlısı dört bin kişilik olanıdır. Oniki bin kişilik ordunun mağlub olması azlıktan dolayı değildir.”²⁵⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

114 - عَنِ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ سِتُّ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ، الْيَافُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيَرْوَجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ رَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ.

Mıkdam b. Ma’d, Kerib’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Şehidin, Allah katında altı özelliği vardır; şehid olur olmaz günahları affedilir, cennetteki gidip kavuşacağı yer kendisine gösterilir. Kabir azabından korunur kıyametteki en büyük korkudan güven içindedir. Başına vakar tacı giydirilir o tac üzerindeki tek bir yakut taşı dünyadan ve içindekilerden daha değerli ve kıymetlidir. Cennetteki iri gözlü yetmiş iki huri ile evlendirilir. Akrabalarından yetmiş kişiye şefaath edebilmesine izin verilir.”²⁵⁶

²⁵⁴ Müslim, “İmâret”, 34 (Nr. 1889/125); “Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 18 (Nr. 1652); Nesâî, “Zekât”, 74 (Nr. 2569); İbn Mâce, “Fiten”, 13 (Nr. 3977): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁵⁵ Tirmizî, “Siyer”, 7 (Nr. 1555); Ebû Dâvud, “Cihâd”, 89 (Nr. 2611); İbn Mâce, “Cihâd”, 25 (Nr. 2827): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁵⁶ Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 25 (Nr. 1663): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tek tarikte خَيْرٌ kelimesi ile nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında orada takdim, tehirle birlikte yine خَيْرٌ lafzı kullanıldığı görülmektedir.²⁵⁷

115 - سَمِعْتُ عُثْمَانَ وَهُوَ عَلَى الْمَنْبَرِ يَقُولُ: إِنِّي كَتَمْتُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرَاهِيَةً تَفَرِّقُكُمْ عَنِّي، ثُمَّ بَدَأَ لِي أَنْ أُحَدِّثَكُمْوَهُ لِيَخْتَارَ امْرُؤٌ لِنَفْسِهِ مَا بَدَأَ لَهُ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ.

Osman’ın azâdlı kölesi Ebû Salih’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman b. Affân’ın minberde şöyle söylediğini işittim: “Yanımdan ayrılıp gitmenizi istemediğimden dolayı Rasûlullah’dan (s.a.s.) işittiğim şu hadisi gizlemiştim sonra onu size aktarmayı uygun buldum dolayısıyla herkes kendisi için uygun olanı seçsin. Rasûlullah’dan (s.a.s.) işittim şöyle diyordu: Allah yolunda savaşta bir gün nöbet tutmak İslam devletinin diğer hizmet birimlerinde bin gün nöbet tutmak veya hizmet etmekten daha hayırlıdır.”²⁵⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

116 - عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَيْرُ الْخَيْلِ الْأَذْهَمُ الْأَقْرَحُ الْأَرْتَمُ، ثُمَّ الْأَقْرَحُ الْمُحَجَّلُ، طَلُقُ الْيَمِينِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَذْهَمَ فَكُمَيْتٌ عَلَى هَذِهِ الشَّيْءِ.

Ebû Katâde’den (r.a.) rivâyete göre, Nebi (s.a.s.) buyurdu ki: “Atların en hayırlısı siyah olup alnında beyazlık olan üst dudağıyla burnu beyaz olan atlardır. Sonra ayakları beyaz sağ tarafı sade renk olan siyah atlardır. Bu özellikte bulunamaz ise bu özellikleri olan doru attır.”²⁵⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²⁵⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Cihad”, 33 (Nr. 9559).

²⁵⁸ Tirmizî, “Fedâilu’l-Cihâd”, 26 (Nr. 1667); Nesâî, “Cihâd”, 39 (Nr. 3169-3170): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁵⁹ Tirmizî, “Cihâd”, 20 (Nr. 1696); İbn Mâce, “Cihâd”, 14 (Nr. 2789): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

117 - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ»

Ebû Eyyub el Ensari'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sabahleyin veya akşamleyin Allah yolunda gayret için atılan her bir adım güneşin doğup battığı bir günde yapılacak her şeyden daha hayırlıdır.”²⁶⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

118 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ذَكَرَ الشُّهَدَاءُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَا تَحِفُّ الْأَرْضُ مِنْ دَمِ الشَّهِيدِ حَتَّى تَبْتَدِرَهُ رَوْحَتَاهُ، كَأَنَّهُمَا ظُرَّانِ أَضَلَّتَا فَصِيلَيْهِمَا فِي بَرَّاحٍ مِنَ الْأَرْضِ، وَفِي يَدِ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا حُلَّةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Nebi'nin (s.a.s.) huzurunda şehidlerden söz edildi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Yeryüzü şehidin kanından kurumadan önce (hurilerden) iki karısı bitkisiz, geniş bir arazide (emzikli) yavrularını kaybeden (sonra aniden bulan) iki sütanne gibi ve her birinin elinde dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı birer kat cennet elbisesi bulunduğu halde hızla ona koşuşurlar.”²⁶¹

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde tek tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında takdim ve tehirle birlikte خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.²⁶²

Cihadın fazileti hakkında 1²⁶³ ve 15²⁶⁴ numaralı hadislerde de bahsedilmiştir.

²⁶⁰ Nesâî, “Cihâd”, 12 (Nr. 3119); İbn Mâce, “Cihâd”, 2 (Nr. 2755-2756-2757): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁶¹ İbn Mâce, “Cihâd”, 16 (Nr. 2798): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁶² Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Cihad”, 33 (Nr. 9561).

²⁶³ Buhârî, “İman”, 16 (Nr. 26); “Hac”, 4 (Nr. 1519); “Cihâd ve's-Siyer”, 1 (Nr. 2782); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 83/ 135): Bu rivâyetlerde أَفْضَلٌ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 22 (Nr. 1658): Bu rivâyette أَفْضَلٌ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılmıştır; Nesâî, “Hac”, 4 (Nr. 2624); “Cihâd”, 17 (Nr. 3130); “İman ve Şerâih”, 1 (Nr. 4986): أَفْضَلٌ kelimeleri kullanılmıştır.

²⁶⁴ Nesâî, “Cihâd”, 17 (Nr. 3129): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır ve bu rivâyet yukarda 15 numaralı hadiste de zikredilmiştir.

Cihad konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında حَيْرُ lafzı 45 defa, أَفْضَلُ lafzı 42 defa, أَحَبُّ lafzı 10 defa, أَحَقُّ lafzı 1 defa, أَحْسَنُ lafzı 1, أَشْرَفُ lafzı da 1 defa kullanılmıştır.

Cihadın faziletinden bahsedilen hadislerde en çok حَيْرُ ve أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.

8. SADAKA

Sadaka fakirlere verilen şeydir. Sadakanın diğer bir tanımı da Allah için fakirlere verilir.²⁶⁵ Sadaka maldan veya o mala bedel bir şeyden alınır.²⁶⁶

Sadaka, Allah için infak edilen şeylerden olduğu için faziletinin tüm Müslümanlar tarafından kabul gördüğü düşünülmektedir. Böyle üstün bir amelin bile daha faziletli yapılabilmesi mümkün olabilir. Bunun da Hz. Peygamber'in sünnetinde yer alan öğretilere uymakla mümkün olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber sadakanın nelerden, hangi durumlarda, kimlere ve hangi zamanlarda verildiğinde daha faziletli olacağını beyan etmiştir. Bunun örnekleri aşağıdaki hadislerde görülmektedir:

119 - عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا بَالُ أَهْلِ هَذَا الْبَيْتِ يَسْقُونَ النَّبِيذَ، وَيَبْنُو عَمَّهُمْ يَسْقُونَ اللَّبَنَ وَالْعَسَلَ وَالسَّوِيقَ أَبْخَلَ بِهِمْ أَمْ حَاجَةٌ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مَا بِنَا مِنْ بُخْلِ وَلَا بِنَا مِنْ حَاجَةٍ، وَلَكِنْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَخَلْفَهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرَابٍ، فَأَتَى بِنَبِيذٍ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَدَفَعَ فَضْلَهُ إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، فَشَرِبَ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْسَنْتُمْ وَأَجْمَلْتُمْ، كَذَلِكَ فَافْعَلُوا» فَحَنُّ هَكَذَا لَا نُرِيدُ أَنْ نُغَيِّرَ مَا قَالَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bekr b. Abdillâh dedi ki: Bir adam İbn Abbâs'a (gelerek): Şu Beyt'in ehline ne oluyor da amcalarının oğulları (hacılara) süt, bal ve kavut sunarlarken bunlar nebîz sunuyorlar. Onlarda cimrilik mi var yoksa muhtaç mıdırlar? dedi. İbn Abbas (r.a.) da: Biz ne cimriyiz, ne de muhtaç! Fakat (birgün) Rasûlullah (s.a.s.) terkisinde Usâme b. Zeyd olduğu halde (yanımıza) geldi de içecek (bir su) istedi. Bunun üzerine kendisine bir üzüm şerbeti getirildi, o bunu içti ve artanını da Usâme'ye sundu. Usâme de onu içti. Sonra (Rasûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem): "Aferin size, ne iyi ettiniz! Hep böyle

²⁶⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 10, s. 196.

²⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 3, s. 18.

yapın” buyurdu. İşte biz de böyle (yapıyoruz) Rasûlullah’ın (s.a.s.) buyruğunu değiştirmek istemiyoruz dedi.²⁶⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَن ve أَجْمَل kelimeleri birlikte kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

120 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال رجل للنبي صلى الله عليه وسلم: يا رسول الله أي الصدقة أفضل؟ قال: «أن تصدق وأنت صحيح حريص، تأمل الغنى، وتخشى الفقر، ولا تمهل حتى إذا بلغت الحلقوم، قلت لفلان كذا، ولفلان كذا، وقد كان لفلان»

Ebû Hureyre’den (r.a.) nakledilmiştir: Birisi Nebi’ye (s.a.s.): “Ey Allah’ın Rasûlü! Sadakanın hangisi daha üstündür?” diye sordu. “Sağlıklı ve mala karşı düşkün iken; zengin olmayı umup fakirlikten korkarken verdiği sadakadır. Can boğaza dayanıncaya kadar geciktirip de “bu falancanın, bu da falancanın” deme. Zaten falancanın olmuş” buyurdu.²⁶⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte sadece أَفْضَل kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

121 - حدثني أبو هريرة رضي الله عنه، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «أفضل الصدقة ما ترك غنى، واليد العليا خير من اليد السفلى، وابدأ بمن تعول» تقول المرأة: إما أن تطعمني، وإما أن تطلقني، ويقول العبد: أطعمني واستعملني، ويقول الابن: أطعمني، إلى من تدعني ”

Ebû Hureyre’den (r.a.) dedi ki: "Nebi (s..a.s.) şöyle buyurdu: “Sadakanın en faziletlisi geriye bir zenginlik bırakandır. Üstteki el de, aşağıdaki elden hayırlıdır. Sen (nafaka vermeye) geçindirmekle yükümlü olduğun kimselerden başla. (Çünkü) kadın: Ya bana yedirirsin yahut beni boşarsın, der. Köle ya bana yemek yedirirsin yahut beni kazanabileyim diye çalıştırırın, der. Çocuk bana yemek yedir, değilse beni kime bırakacaksın, der.”²⁶⁹

²⁶⁷ Ebû Dâvud, “Menâsik”, 90 (Nr. 2021): Bu hadiste أَحْسَن ve أَجْمَل kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

²⁶⁸ Buhârî, “Vesâyâ”, 7 (Nr. 2748); Ebû Dâvud, “Vesâyâ”, 3 (Nr. 2865); Nesâî, “Zekât”, 60 (Nr. 2542): Bu rivâyetlerde أَفْضَل kelimesi kullanılmıştır.

²⁶⁹ Buhârî, “Nafaka”, 2 (Nr. 5355): Bu hadis أَفْضَل kelimesi kullanılarak gelmiştir; “Zekât”, 18 (Nr. 1426); “Nafaka”, 2 (Nr. 5356): Bu iki rivâyet خَيْر kelimesi kullanılarak gelmiştir; Müslim, “Zekât”, 32 (Nr. 1034/ 95); Ebû Dâvud, “Zekât”, 40 (Nr. 1677): Bu iki rivâyet أَفْضَل kelimesi kullanılarak

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde خَيْرٌ kelimesi 4 tarikte, أَفْضَلُ kelimesi de 4 tarikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

122 - عَنْ ثَوْبَانَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ، دِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى عِيَالِهِ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

Sevbân (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Bir kimsenin infâk edeceği en faziletli dînar, çoluğuna çocuğuna infâk ettiği dinar ile Allah yolunda hayvanına infâk ettiği dînar bir de yine Allah yolunda arkadaşlarına sarfettiği dinardır.” Buyurdular.²⁷⁰

Yukarıda hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de tüm tariklerine bakıldığında 2 rivâyet olduğu ve bu 2 rivâyetin de أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. Ayrıca ilk dönem hadis kitaplarından Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi*‘ kitabında da kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte aynı şekilde أَفْضَلُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.²⁷¹

123 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «لَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ، فَيَحْطَبَ عَلَى ظَهْرِهِ، فَيَتَصَدَّقَ بِهِ وَيَسْتَعْنِيَ بِهِ مِنَ النَّاسِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ ذَلِكَ، فَإِنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah’ı (s.a.s.) şöyle buyururken duydum, dedi: “Sizden birinizin sabahleyin (ormana) giderek sırtı ile odun getirmesi onun parasını tasadduk ederek âleme el açmaktan müstağni kalması, versin vermesin birinden dilenmesinden kendisi için daha hayırlıdır. Çünkü yüksek el alçak elden efdaldır. Sen (sadakaya) nafakasını verdiği kimselerden başla.”²⁷²

gelmiştir; “Zekât”, 39 (Nr. 1676): Nesâî, “Zekât”, 60 (Nr. 2544): Bu iki rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; “Zekât”, 60 (Nr. 2543): Bu rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁷⁰ Müslim, “Zekât”, 12 (Nr. 994/38); İbn Mâce, “Cihâd”, 4 (Nr. 2760): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁷¹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*‘, 76 (Nr. 19694).

²⁷² Müslim, “Zekât”, 35 (Nr. 1042/106): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Zekât”, 35 (Nr. 1042/107); Buhârî, “Zekât”, 50 (Nr. 1470); “Zekât”, 50 (Nr. 1471); “Zekât”, 53 (Nr. 1473); “Buyu”, 15 (Nr. 2074); “Müsâkât”, 14 (Nr. 2373-2374); Tirmizî, “Zekât”, 38 (Nr. 680); Ebû Dâvud, “Zekât”, 26 (Nr. 1641); Nesâî, “Zekât”, 83 (Nr. 2584); “Zekât”, 85 (Nr. 2589); İbn Mâce, “Zekât”, 25 (Nr. 1836); “Ticârât”, 25 (Nr. 2198): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıda zikredilen hadis 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile diğer 13 tarikte ise خَيْرٌ lafzı ile kullanılmıştır. İlk asır hadis kaynaklarından Ma'mer b. Râşid'in *el-Câmi'* kitabı ile karşılaştırıldığında da خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.²⁷³

124 - عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ الطَّائِي، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: خِدْمَةُ عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ ظِلٌّ فُسْطَاطٍ، أَوْ طَرُوقَةٌ فَحُلٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

Adiyy b. Hâtim el Tâî'den (r.a.) rivâyete göre: Adiyy, Rasûlullah'a (s.a.s.) hangi sadaka daha faziletlidir diye sordu. Rasûlullah'da (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah yolunda çarpişan kimselere hizmet için verilecek bir köle veya onların gölgelenebileceği çadır veya başka türlü bir gölgelik veya mücahidin binebileceği bir binit veya yemeleri için kesilen bir deve.”²⁷⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

125 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبْشَةَ الْخَثْعَمِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقِيَامِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «جَهْدُ الْمُقِلِّ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الْقَتْلِ أَشْرَفُ؟ قَالَ: «مَنْ أَهْرِيقَ دَمَهُ، وَعَقَرَ جَوَادُهُ»

Abdullah bin Hubşî el-Has'ami'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah'a (s.a.s.): (Namazdaki) amellerin hangisi daha efdaldır? Diye soruldu. “Kıyamı uzun olanı” buyurdu. Hangi sadaka daha efdaldır? Denildi. “Malı az olanın takati nispetinde verdiği” dedi. Hangi hicret daha üstündür? Denildi. “Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyleri terk edenin hicreti” cevabını verdi. Hangi cihad daha efdaldır? Denildi. “Malı ve canı ile müşriklerle cihad edenin cihadi” buyurdu. Hangi maktul daha şerefli? Diye soruldu. “Kanı akıtılan ve atının ayakları kesilen” karşılığını verdi.²⁷⁵

Yukarıdaki bu rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın *Musannef* adlı kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve

²⁷³ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 125 (Nr. 20010-20013).

²⁷⁴ Tirmizî, “Fedâilu'l-Cihâd”, 5 (Nr. 1626-1627): Bu rivâyetlerde de أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁷⁵ Ebû Dâvud, “Vitr”, 12 (Nr. 1449): Bu hadis أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

tehirle birlikte yine aynı lafzın kullanıldığı görülmektedir fakat *Musannef*'te yer alan rivâyette güzel ahlaka da değinilmiştir.²⁷⁶

126 - عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ، فَأَيُّ الصَّدَقَةِ

أَفْضَلُ؟، قَالَ: «الْمَاءُ»،

Sa'd b. Ubâde'den rivâyet edildiğine göre O, şöyle demiştir: Ya Rasûlullah! Sa'd'ın annesi öldü. Hangi sadaka (çeşidi) daha faziletlidir? Rasûlullah (s.a.s.): “Su” diye buyurdu.²⁷⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte sadece أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

127 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي

عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكْتُوبًا: الصَّدَقَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةِ عَشَرَ، فَقُلْتُ: يَا جَبْرِيلُ مَا بَالُ الْقَرْضِ أَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ؟ قَالَ: لِأَنَّ السَّائِلَ يَسْأَلُ وَعِنْدَهُ، وَالْمُسْتَقْرِضُ لَا يَسْتَقْرِضُ إِلَّا مِنْ حَاجَةٍ "

Enes bin Mâlik'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: «Mirac'a çıkarıldığım gece cennetin kapısı üzerinde: “Sadaka karşılığında on misli (sevap vardır.) Borç karşılığında da on sekiz misli (sevap vardır.)” ifâdesinin yazılı olduğunu gördüm. Bunun üzerine Cebrail'e: Borç vermenin sadakadan üstün olmasının hikmeti nedir? diye sordum. Cebrail dedi ki: Çünkü sadaka dileyen kişi (bazen) yanında (bir şey) bulunduğu halde dilenir. Fakat borç isteyen kimse, ancak ihtiyaçtan dolayı borçlanmak ister.²⁷⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

128 - عَنْ سُرَّاقَةَ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى أَفْضَلِ

الصَّدَقَةِ؟ ابْنَتُكَ مَرْدُودَةٌ إِلَيْكَ، لَيْسَ لَهَا كَاسِبٌ غَيْرُكَ»

²⁷⁶ Abdürrezzâk b. Hemâm, *Musannef*, “Salat”, 346 (Nr. 4843).

²⁷⁷ Ebû Dâvud, “Zekât”, 41 (Nr. 1681); Nesâî, “Vesâyâ”, 9 (Nr. 3664-3665-3666); İbn Mâce, “Edeb”, 8 (Nr. 3684): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁷⁸ İbn Mâce, “Sadakât”, 19 (Nr. 2431): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Süraka bin Mâlik' den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “İyi dinleyiniz! Size sadakanın en faziletlisini gösterip bildireyim, sana iade edilmiş vaziyette ve senden başka çalışmanı olmayan kızın.”²⁷⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

129 - أن أبا هريرة، حدثه: أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم، ح وحدثني محمد، حدثنا عبد الله بن رجاء، أخبرنا همام، عن إسحاق بن عبد الله، قال: أخبرني عبد الرحمن بن أبي عمرة، أن أبا هريرة رضي الله عنه، حدثه: أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم، يقول: " إن ثلاثة في بني إسرائيل: أبرص وأقرع وأعمى، بدا لله عز وجل أن يبتليهم، فبعث إليهم ملكا، فأتى الأبرص، فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: لون حسن، وجلد حسن، قد قدرني الناس، قال: فمسحه فذهب عنه، فأعطني لونا حسنا، وجلدا حسنا، فقال: أي المال أحب إليك؟ قال: الإبل، - أو قال: البقر، هو شك في ذلك: إن الأبرص، والأقرع، قال أحدهما الإبل، وقال الآخر: البقر -، فأعطني ناقة عشراء، فقال: يبارك لك فيها وأتى الأقرع فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال شعر حسن، ويذهب عني هذا، قد قدرني الناس، قال: فمسحه فذهب وأعطي شعرا حسنا، قال: فأني المال أحب إليك؟ قال: البقر، قال: فأعطاه بقرة حاملا، وقال: يبارك لك فيها، وأتى الأعمى فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: يرد الله إلي بصري، فأبصر به الناس، قال: فمسحه فرد الله إليه بصره، قال: فأني المال أحب إليك؟ قال الغنم: فأعطاه شاة والدا، فأنج هذا ولد هذا، فكان لهذا واد من إبل، ولهذا واد من بقر، ولهذا واد من غنم، ثم إنه أتى الأبرص في صورته وهيئته، فقال رجل مسكين، تقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ اليوم إلا بالله ثم بك، أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن، والجلد الحسن، والمال، بغيرا أتبلغ عليه في سفري، فقال له: إن الحقوق كثيرة، فقال له: كأني أعرفك، ألم تكن أبرص يقدرك الناس، فقيرا فأعطاك الله؟ فقال: لقد ورثت لكابر عن كابر، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت، وأتى الأقرع في صورته وهيئته، فقال له: مثل ما قال لهذا، فرد عليه مثل ما رد عليه هذا، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت، وأتى الأعمى في صورته، فقال: رجل مسكين وابن سبيل وتقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ اليوم إلا بالله ثم بك، أسألك بالذي رد عليك بصرك شاة أتبلغ بها في سفري، فقال: قد كنت أعمى فرد الله بصري،

²⁷⁹ İbn Mâce, “Edeb”, 3 (Nr. 3667): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

وفقيرا فقد أغناني، فخذ ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم بشيء أخذته الله، فقال أمسك مالك، فإنما ابتليتكم، فقد رضي الله عنك، وسخط على صاحبك "

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: "İsrailoğullarında bir abraş, bir kör ve bir kel vardı. Aziz ve celil olan Allah onları sınamak istedi. Bunun için onlara bir melek gönderdi. Melek abraşın yanına giderek dedi ki: En sevdiğin şey nedir? Abraş: Güzel bir renk, güzel bir tendir. Çünkü insanlar benden tiksiniyor. (Allah Rasûlü) buyurdu ki: Onu sıvazladı ve ondan (baras hastalığı) gidiverdi. Ona güzel bir renk ve güzel bir ten verildi. Melek: En sevdiğin mal hangisidir, diye sordu. O, deve - yahut inek- dedi. -Bu hususta şüphe eden kişi odur. (Yani râvilerden İshak b. Abdullah'tır): Yani Abraş ile kel olanın birisi deve dedi, diğeri inek dedi.- Bunun üzerine ona (doğumu yaklaşmış) on aylık hamile deve verildi. Melek: Allah bunda sana bereket ihsan etsin, dedi. Kelin yanına giderek: En sevdiğin şey nedir, diye sordu. O, güzel bir saç ve bu halin benden gitmesidir, dedi. Çünkü insanlar benden tiksiniyor. (Ebû Hureyre) dedi ki: Onu sıvazladı ve (keli) gitti, ona güzel bir saç verildi. Melek: En sevdiğin mal hangisidir diye sordu. O da inehtir dedi. (Ebû Hureyre) dedi ki: Ona gebe bir inek verdi ve: Allah senin için bunu mübarek kılsın, dedi. Körün yanına giderek: En sevdiğin şey nedir, diye sordu. O:

Allah'ın, gözlerimi bana tekrar geri vermesi ve böylelikle insanları görebilmemdir, dedi. (Ebû Hureyre) dedi ki: "Onu sıvazladı, Allah da ona gözlerini geri verdi. En sevdiğin mal hangisidir diye sordu. o, koyundur dedi. Ona yavrusu olan bir koyun verdi. Daha sonra diğerlerinin devesi ve ineği doğurdu, öbürünün koyunu yavruladı. Bunun bir vadi dolusu devesi, öbürünün bir vadi dolusu ineği, berikinin bir vadi dolusu koyunu oldu. Daha sonra melek, (önceki) şekil ve kılığı ile abraşın yanına gitti ve: Ben yoksul birisiyim. Yolculuğumda çarelerim tükendi, çaresiz kaldım. Bugün gideceğim yere ulaşabilmem ancak Allah'ın yardımını ile sonra da senin yardımınla mümkün olabilir. Sana bu güzel rengi, bu güzel teni ve bu kadar malı veren hakkı için bu yolculuğumda vasıtasıyla yerine ulaşabileceğim bir deve vermeni istiyorum.

Abraş ona: Yerine getirmemiz gereken haklar pek çoktur dedi. Melek bunun üzerine ona: Ben seni tanıyor gibiyim. Sen insanların kendisinden tiksindiği bir abraş ve fakir bir kimse değil miydin? Sonra Allah sana mal verdi, öyle mi? Abraş: Hayır, ben

bunu büyüklerimden miras olarak aldım, dedi. Melek dedi ki: Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki haline geri çevirsin.

Daha sonra kelin yanına (önceki) şekil ve kılığıyla gitti. Ona da bir öncekine dediklerinin benzerini söyledi. O da öbürü gibi ona karşılık verince, melek de şöyle dua etti: Eğer yalan söylüyor isen Allah seni önceki haline geri çevirsin. Daha sonra ilk şekliyle körün yanına gitti. Ona da: Ben yoksul ve yolcu bir adamım. Yolumda çaresiz kaldım. Bugün ancak Allah'ın yardımı, sonra da senin sayende gidebileceğim yere gidebilirim. Sana gözlerini geri veren hakkı için senden bu yolculuğumda gideceğim yere ulaşabilmem için bir koyun istiyorum.

Kör ona dedi ki: Evet ben kör idim. Allah bana gözlerimi geri verdi, fakir idim beni zengin etti, dilediğini al. Allah'a yemin ederim bugün senin Allah için alacağın hiçbir şey dolayısıyla seni yormayacağım. Bunun üzerine melek dedi ki: Malını elinde tut. Sizler sınandınız. Allah senden razı oldu, öbür iki arkadaşına da gazap etti."²⁸⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

130 - قال عبد الله: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟»

قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه، قال: «فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر»

Abdullah İbn Mes'ûd'un nakline göre Nebi (s.a.s.): “Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha çok sevimlidir?” diye sordu. Sahabiler “Ya Rasûlullah! Bizden her bir kişiye muhakkak kendi malı daha sevimlidir!” dediler. Rasûlullah (s.a.s.): “Çünkü kişinin kendi malı, (ölümünden önce hayır yolunda harcayıp) önden gönderdiği maldır. Mirasçının malı da (kişinin hayra sarfetmeyip, ölünceye kadar) geri bıraktığı maldır.” Buyurdu.²⁸¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²⁸⁰ Buhârî, “Ehâdîsü'l-Enbiyâ”, 49 (Nr. 3464); Müslim, “Zühd ve Rekâik”, 53 (Nr. 2964/10): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁸¹ Buhârî, “Rikâk”, 12 (Nr. 6442): Bu rivâyet أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

131 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ، وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنَ اللَّهِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ، وَالْجَاهِلُ السَّخِيُّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَابِدٍ بِخِيلٍ.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Cömert kimse Allah'a yakın, Cennete yakın insanlara yakın olup, ateşten uzaktır. Cimri kimse ise Allah'tan uzak, Cennet'ten uzak, insanlardan uzak ve ateşe yakındır. Cömert cahil; cimri Âlim'den, Allah'a daha çok sevimlidir."²⁸²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

132 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا مِنَّا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالٍ وَارِثِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ، مَا لَكَ مَا قَدَّمْتَ، وَمَالٌ وَارِثُكَ مَا أَخَّرْتَ»

Abdullah (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi:

"Hanginiz varislerinin malını kendi malından daha çok sever?" Oradakiler: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz kendi mâlimızı severiz varislerin malını değil dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "İyi bilin ki şu anda sevdiğinizi söylediğiniz tüm bu mallarınız sizin mallarınız değildir varislerinizin mallarıdır. Senin malın ahiret ve cennet için önceden verdiği maldır geri kalanlar ise varislerin mallarıdır."²⁸³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

133 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ إِلَى الْمَصْلَى، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَوَعِظَ النَّاسَ، وَأَمَرَهُمْ بِالصَّدَقَةِ، فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، تَصَدَّقُوا»، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ، فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ، تَصَدَّقْنَ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ» فَقُلْنَ: وَبِمَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «تَكْثُرُنَّ اللَّعْنَ، وَتَكْفُرُنَّ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ، أَذْهَبَ لِلْبَّالِ الْبَالِ الْحَازِمِ، مِنْ إِحْدَاكُنَّ، يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ» ثُمَّ انْصَرَفَ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ،

²⁸² Tirmizî, "Birr ve's-Sıla", 40 (Nr. 1961): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁸³ Nesâî, "Vesâyâ", 1 (Nr. 3612): Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

جاءت زينب، امرأة ابن مسعود، تستأذن عليه، فقيل: يا رسول الله، هذه زينب، فقال: «أي الزيناب؟» فقيل: امرأة ابن مسعود، قال: «نعم، ائذنوا لها» فأذن لها، قالت: يا نبي الله، إنك أمرت اليوم بالصدقة، وكان عندي حلي لي، فأردت أن أتصدق به، فزعم ابن مسعود: أنه وولده أحق من تصدقت به عليهم، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «صدق ابن مسعود، زوجك وولدك أحق من تصدقت به عليهم»

Ebû Saîd el-Hudrî şöyle anlatır: Rasûlullah (s.a.s.) bir Kurban veya Ramazan bayramında musallaya gitti. Sonra ayrıldı, insanlara öğüt verdi, “Ey insanlar, sadaka verin” buyurarak,” sadaka vermelerini emretti. Daha sonra bir grup kadına rastgeldi. “Ey kadınlar topluluğu, sadaka verin. Çünkü ben, cehennemdekilerin çoğunun sizlerden oluştuğunu gördüm” buyurdu. Kadınlar, “Neden Ey Allah’ın Rasûlü!” diye sordu. Nebi (s.a.s.), “Çok lanette bulunuyor, refikinize (kocanıza) karşı nankörlük ediyorsunuz. Ey kadınlar! Ne kadar garip ki, akıllı ve dinine bağlı bir kimsenin aklını, sizin gibi akıl ve din bakımından noksan kadınlar kadar başka hiçbir kimsenin gelebildiğini görmedim” buyurdu ve ayrıldı.

Evine ulaşınca, İbn Mes‘ud’un (r.a.) hanımı Zeynep, huzuruna girmek için izin istedi.

Efendimiz’e (s.a.s.), “Zeyneb izin istiyor” dediler. Nebi (s.a.s.), “Hangi Zeyneb” diye sordu. İbn Mes‘ud’un hanımı olduğu söylenince izin verdi. Zeynep, “Ey Allah’ın Rasûlü! Bugün siz sadaka vermemizi emrettiniz. Benim bazı ziynetlerim var. Onları sadaka olarak vermek istedim. Fakat İbn Mes‘ud, kendisinin ve oğlunun, sadaka vereceğim kimselerden daha hak sahibi olduğunu iddia etti. Ne dersiniz?” dedi. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem Sallallâhu Aleyhi ve Sellem, “İbn Mes‘ud doğru söylemiş. Onlar, senin vereceğin kimselerden daha çok hak sahibidir” buyurmuştur.²⁸⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

134 - عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَلَمْ يَوْجَدْ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ، إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ، وَكَانَ مُوسِرًا، فَكَانَ يَأْمُرُ غُلَمَانَهُ أَنْ يَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُعْسِرِ»، قَالَ: " قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: نَحْنُ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْهُ، تَجَاوَزُوا عَنْهُ "

²⁸⁴ Buhârî, “Zekât”, 44 (Nr. 1462): Bu hadis أَحَقُّ kelimesi ile gelmiştir.

Ebû Mes'ûd Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Sizden önceki ümmetlerden bir zât (kabirde) hesaba çekildi; ama hayır namına hiç bir şeyi bulunmadı. Yalnız insanlarla düşüp kalkardı; zengindi. Hizmetkârlarına fakiri (borcundan) affetmelerini emreylerdi. Allah (Azze ve Celle): Biz buna ondan daha lâyığız, onu affedin! Buyurdu.”²⁸⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

135 - عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما، أن رجلا سأل النبي صلى الله عليه وسلم: أي الإسلام خير؟ قال: «تطعم الطعام، وتقرأ السلام على من عرفت ومن لم تعرف»

Abdullah ibn Amr (r.a.) şöyle söyledi: Bir kimse Rasûlullah’a: İslâm’ın en hayırlısı hangisidir? Diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Yiyecek yedirmen, tanıdığına tanımadığına selâm vermendir” cevabını verdi.²⁸⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

136 - عن حكيم بن حزام رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «اليد العليا خير من اليد السفلى، وابدأ بمن تعول، وخير الصدقة عن ظهر غنى، ومن يستعفف يعفه الله، ومن يستغن يغنه الله».

Hakîm İbn Hizam’dan nakledildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır. Vermeye, geçimini sağladığın kimselerden başla. En hayırlı sadaka, zengin iken verilenidir, iffetli kalmak isteyen Allah iffetli kılar. İnsanlara muhtaç olmamayı isteyen kişiyi de bu emeline ulaştırır.”²⁸⁷

Bu rivâyet Kütüb-i Sitte’de efdaliyet bağlamında 19 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi ile gelmiştir. İlk asır hadis kaynaklarından İmam Mâlik’in (ö. 179/795) *Muvatta*

²⁸⁵ Müslim, “Musâkât”, 6 (Nr. 1561/30); Tirmizî, “Buyu”, 67 (Nr. 1307): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

²⁸⁶ Buhârî, “İman”, 5 (Nr. 12); “İman”, 18 (Nr. 28); Müslim, “İman”, 14 (Nr. 39/63); İbn Mâce, “Et’ime”, 1 (Nr. 3253): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁸⁷ Buhârî, “Zekât”, 18 (Nr. 1427); “zekât”, 50 (Nr. 1472); “Vesâyâ”, 9 (Nr. 2750); “Humus”, 18 (Nr. 3143); “Nafaka”, 2 (Nr. 5355); “Rikâk”, 11 (Nr. 6441); Müslim, “Zekât”, 32 (Nr. 1033/94); “Zekât”, 32 (Nr. 1034/95); “Zekât”, 32 (Nr. 1035/96); Tirmizî, “Zühd”, 32 (Nr. 2343); “Sıfatü’l-Kıyâmet ve’r-Rekâik”, 29 (Nr. 2463); Ebû Dâvud, “Zekât”, 26 (Nr. 1641); Nesâî, “Zekât”, 50 (Nr. 2531); “Zekât”, 52 (Nr. 2533); “Zekât”, 53 (Nr. 2534); “Zekât”, 60 (Nr. 2543); “Zekât”, 93 (Nr. 2601-2602-2603): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

kitabında da bu rivâyette aynı şekilde خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır.²⁸⁸ Ma‘mer b. Râşid’in *el-Câmi‘* adli kitabında yine takdim ve tehirle beraber خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.²⁸⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetler de خَيْرٌ lafzı ile nakledilmiştir.²⁹⁰

137 - سمعت كعب بن مالك رضي الله عنه، قلت: يا رسول الله، إن من توبتي أن أنخلع من مالي صدقة إلى الله، وإلى رسوله صلى الله عليه وسلم؟ قال: «أمسك عليك بعض مالك، فهو خير لك»، قلت: فإني أمسك سهمي الذي بخيبر

Ka‘b İbn Malik’den (r.a.) nakledilmiştir: Ka‘b İbn Malik “Ey Allah’ın Rasûlü! Ben tövbe ettiğimin göstergesi olarak, Allah ve Rasûlü’ne sadaka olarak bütün mâlimdan sıyrılıyorum” demişti. Nebi (s.a.s.): “Malının birazını elinde tut. Bu senin için daha iyidir.” Buyurdu. Bunun üzerine Ka‘b “O zaman Hayber’deki payımı elimde tutuyorum” dedi.²⁹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 7 tarikte sadece خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

138 - أن أبا هريرة، قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم، يقول: «من أنفق زوجين من شيء من الأشياء في سبيل الله، دعي من أبواب، - يعني الجنة، - يا عبد الله هذا خير، فمن كان من أهل الصلاة دعي من باب الصلاة، ومن كان من أهل الجهاد دعي من باب الجهاد، ومن كان من أهل الصدقة دعي من باب الصدقة، ومن كان من أهل الصيام دعي من باب الصيام، وباب الريان»، فقال أبو بكر: ما على هذا الذي يدعى من تلك الأبواب من ضرورة، وقال: هل يدعى منها كلها أحد يا رسول الله؟ قال: «نعم، وأرجو أن تكون منهم يا أبا بكر»

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah’tan (s.a.s.) işittim, şöyle buyuruyordu: “Kim Allah yolunda (yani Allah rızâsı için) şeylerden herhangi bir şeyden çift sadaka verirse, kapılardan, yani cennet kapılarından: Ey Allah’ın kulu! Bu kapı hayırlıdır! Diye çağırılır. Her kim de devamlı namaz kılanlardan olursa, o da (cennetin) namaz kapısından çağırılır. Cihad ehlinde olan ise cihad kapısından çağırılır. Sadaka

²⁸⁸ Mâlik, “Sadaka”, 2 (Nr. 836/3659): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁸⁹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 128 (Nr. 20041); 130 (Nr. 20055).

²⁹⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Vesâyâ”, 9 (Nr. 16403-16404).

²⁹¹ Buhârî, “Vesâyâ”, 16 (Nr. 2757); “Tefsîru’l- Kur’ân”, 159 (Nr. 4676); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 24 (Nr. 6690); Nesâî, “Eymân ve’n-Nuzûr”, 35 (Nr. 3823); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 36 (Nr. 3824-3825-3826): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

verenlerden olan kimse ise sadaka kapısından çağırılır. Oruç tutanlardan ise oruç kapısından ve Reyyân kapısından çağırılır”. Ebû Bekir: Bu kapıların hepsinden çağırılan kimse üzerine bir zarar var mıdır? dedi. Yine Ebû Bekir: Ya Rasûlallah, bir kimse bu kapıların hepsinden çağırılır mı? Diye sordu.

Rasûlullah: “Evet, hepsinden davet olunur ve ben senin onlardan olacağını ümit ediyorum ya Ebâ Bekir!” Dedi.²⁹²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

139 - قَالَ الْمُسْتَوْرِدُ الْفَرَشِيِّ، عِنْدَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ» فَقَالَ لَهُ عَمْرُو: أَبْصِرْ مَا تَقُولُ، قَالَ: أَقُولُ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: لَنْ قُلْتُ ذَلِكَ، إِنَّ فِيهِمْ لَخِصَالًا أَرْبَعًا: إِنَّهُمْ لَأَخْلَمُ النَّاسِ عِنْدَ فِتْنَةٍ، وَأَسْرَعُهُمْ إِفَاقَةً بَعْدَ مُصِيبَةٍ، وَأَوْشَكُهُمْ كَرَّةً بَعْدَ فَرَّةٍ وَخَيْرُهُمْ لِمُسْكِينٍ وَيَتِيمٍ وَضَعِيفٍ، وَخَامِسَةٌ حَسَنَةٌ جَمِيلَةٌ: وَأَمْنُهُمْ مِنْ ظُلْمِ الْمُلُوكِ

Müstevrid EI-Kureşî Amr b. Âs'ın yanında şunu söyledi: Ben Rasûlullah'ı (s.a.s.): “Kıyamet, Romalılar insanların en çoğu olduğu halde kopacaktır” buyururken işittim. Bunun üzerine Amr ona: “Söylediğine dikkat et,” dedi. Müstevrid: Ben Rasûlullah'dan (s.a.s.) işittiğimi söylüyorum, dedi. Amr: Sen böyle diyorsun ama onlarda dört haslet vardır:

- 1- Onlar fitne anında en hâlim insanlardır.
- 2- Bir musibetten sonra en çabuk kendine gelenlerdir.
- 3- Firardan sonra hücumla en yakın onlardır.
- 4- Yoksul, yetim ve zayıf için insanların en hayırlılarıdır.

Beşinci olarak güzel bir cemileleri var, onlar kralların zulmüne en fazla karşı duran insanlardır, dedi.²⁹³

140 - عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ حَزْنٍ الْفُسَيْرِيِّ، قَالَ: شَهِدْتُ الدَّارَ حِينَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ عُثْمَانُ، فَقَالَ: ائْتُونِي بِصَاحِبَيْكُمْ اللَّذَيْنِ أَلْبَاكُمُ عَلَيَّ. قَالَ: فَجِئَا بِهِمَا فَكَانَهُمَا جَمَلَانِ أَوْ كَانَهُمَا حِمَارَانِ، قَالَ:

²⁹² Buhârî, “Ashâbu'n-Nebî”, 5 (Nr. 3666): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁹³ Müslim, “Fiten ve Eşrâtü's-Sâat”, 10 (Nr. 2898/35-36): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

فَأَشْرَفَ عَلَيْهِمُ عُثْمَانُ، فَقَالَ: أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ وَالْإِسْلَامِ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ يُسْتَعْدَبُ غَيْرَ بئرِ رُومَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يَشْتَرِي بئرَ رُومَةَ فَيَجْعَلَ دَلْوَهُ مَعَ دِلَاءِ الْمُسْلِمِينَ بِخَيْرٍ لَهُ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ؟ فَأَشْتَرَيْتُهَا مِنْ صُلْبِ مَالِي فَأَنْتُمْ الْيَوْمَ تَمْنَعُونِي أَنْ أَشْرَبَ مِنْهَا حَتَّى أَشْرَبَ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ. قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. فَقَالَ: أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ وَالْإِسْلَامِ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ الْمَسْجِدَ ضَاقَ بِأَهْلِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يَشْتَرِي بُقْعَةَ آلِ فُلَانٍ فَيَزِيدُهَا فِي الْمَسْجِدِ بِخَيْرٍ لَهُ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ؟ فَأَشْتَرَيْتُهَا مِنْ صُلْبِ مَالِي فَأَنْتُمْ الْيَوْمَ تَمْنَعُونِي أَنْ أَصَلِّيَ فِيهَا رَكَعَتَيْنِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ، نَعَمْ. قَالَ: أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ وَالْإِسْلَامِ، هَلْ تَعْلَمُونَ أَنِّي جَهَّزْتُ جَيْشَ الْعُسْرَةِ مِنْ مَالِي؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ: أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ وَالْإِسْلَامِ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عَلَى نَبِيرٍ مَكَّةَ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَأَنَا فَتَحَرَّكَ الْجَبَلُ حَتَّى تَسَاقَطَتْ حِجَارَتُهُ بِالْحَضِيضِ قَالَ: فَرَكَّضَهُ بِرَجْلِهِ وَقَالَ: اسْكُنْ نَبِيرٌ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ وَصَدِيقٌ وَشَهِيدَانِ؟ قَالُوا: اللَّهُمَّ، نَعَمْ. قَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ شَهِدُوا لِي وَرَبِّ الْكَعْبَةِ أَنِّي شَهِيدٌ، ثَلَاثًا.

Sümâme b. Hazn el Kuşeyrî'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Osman evinin çevresini muhasara eden kendisini öldüreceklerle yukarıdan baktığında ben de onun evinin yanında idim. Osman şöyle demişti: “Sizi üzerime düşüren iki adamınızı getiriniz.” İki adam getirildi sanki iki deve veya iki merkeb gibidirler. Osman yukarıdan onlara baktı ve şöyle dedi: “Allah ve İslam adına sizden istiyorum. Rasûlullah’ın (s.a.s.), Medine’ye gelişinde Medine’de Rûme kuyusundan başka tatlı içme suyu bulunmadığını, “Kim Rûme kuyusunu cennette ondan daha hayırlısını elde etmek isterse Müslümanlara vakfetmek ister?” Buyurduğunu, benim de o kuyuyu öz mâlimla satın aldığımı bilir misiniz? Bugün siz o sudan beni içmekten men ediyorsunuz, tuzlu deniz suyu içmeye zorluyorsunuz.” Dediler ki:

“Evet doğrudur.” Osman: “Allah ve İslam adına size soruyorum! Medine mescidinin cemaate dar geldiğini, Nebi’nin (s.a.s.) falanların arsasını kim satın alıp mescide ilave etmek ve Cennet’te ondan daha hayırlısına sahip olmak ister dediğini, Benim de o arsayı öz mâlimdan satın alıp mescidi genişlettiğimi bilir misiniz? Bu gün beni sizler orada iki rekat namaz kılmaktan men ediyorsunuz.” Dedi. Onlar da: “Allah’ım evet” dediler. Osman: “Allah ve İslam adına size soruyorum! Tebûk ordusunu kendi öz mâlimdan techiz ettiğimi biliyor musunuz?” Dedi. Onlar da:

“Evet Allah’ım” dediler. Sonra Osman dedi ki: “Allah ve İslam adına size soruyorum! Rasûlullah (s.a.s.) ile birlikte Mekke dağı üzerinde Ebû Bekir ve Ömer ile

birlikte olduğumuz anda dağın harekete geçtiğini ve taşların yuvarlanıp aşağı doğru düştüğünü Rasûlullah'ın (s.a.s.) dağa tekme atarak: Dağ sakın ol çünkü senin üzerinde bir Nebi, bir sıddık ve iki şehid vardır dediğini..." Onlar da: "Allah'ım evet" dediler. Osman: "Üç kere Allahuekber diyerek Ka'be'nin Rabbine andolsun ki benim şehit olacağıma şahitlik ettiler" Dedi.²⁹⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

141 - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ بِمِثْلِ بَيْضَةٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَصَبْتُ هَذِهِ مِنْ مَعْدِنٍ، فَخَذْتُهَا فَهِيَ صَدَقَةٌ، مَا أَمْلِكُ غَيْرَهَا، فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَتَاهُ مِنْ قَبْلِ رُكْنِهِ الْأَيْمَنِ، فَقَالَ: مِثْلُ ذَلِكَ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ أَتَاهُ مِنْ قَبْلِ رُكْنِهِ الْأَيْسَرِ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَتَاهُ مِنْ خَلْفِهِ، فَأَخَذَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَقَهَا بِهَا، فَلَوْ أَصَابَتْهُ لَأَوْجَعَتْهُ، أَوْ لَعَقَرَتْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَأْتِي أَحَدُكُمْ بِمَا يَمْلِكُ، فَيَقُولُ: هَذِهِ صَدَقَةٌ، ثُمَّ يَفْعُدُ يَسْتَكِفُّ النَّاسَ، خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى"

Cabir b. Abdullah el-Ensari'den (r.a.); demiştir ki: Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanındaydık, bir adam yumurta kadar bir altın getirip şöyle dedi: Ya Rasûlullah! Bunu maden ocağında buldum. Al, bu sadakadır. Bundan başka bir şeyim yok. Rasûlullah (s.a.s.), ondan yüz çevirdi. Sonra o adam, Rasûlullah'a (s.a.s.) sağ tarafından geldi, aynı şeyleri söyledi. Rasûlullah (s.a.s.) yine ondan yüz çevirdi. Sonra ona sol tarafından geldi. Rasûlullah (s.a.s.) yine ondan yüz çevirdi. Sonunda arkasından geldi bu sefer Rasûlullah (s.a.s.) onu aldı ve adama attı. Eğer ona değseydi incitirdi veya yaralardı. Arkasından Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Biriniz, sahip olduğu şeyi getirip: "Bu sadakadır" diyor, sonra da oturup insanlara avuç açıyor. Sadakanın en faziletlisi, fazla maldan verilenidir."²⁹⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

²⁹⁴ Tirmizî, "Menâkıb", 19 (Nr. 3703): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

²⁹⁵ Ebû Dâvud, "Zekât", 39 (Nr. 1673): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

142 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِي حَيَاتِهِ بِدِرْهِمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِائَةِ دِرْهِمٍ عِنْدَ مَوْتِهِ»

Ebû Said el Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi:

“Bir kimsenin sağlığında bir dirhem tasadduk etmesi, ölürken yüz dirhem tasadduk etmesinden daha hayırlıdır.” Buyurmuştur.²⁹⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

143 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَيْرُ مَا يُخَلَّفُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ: وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ، وَصَدَقَةٌ تَجْرِي يَبْلُغُهُ أَجْرُهَا، وَعِلْمٌ يَعْمَلُ بِهِ مِنْ بَعْدِهِ "

Ebû Katade'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Adamın ”ölüp” kendisinden geriye bıraktığı şeylerin en hayırlısı üç tanedir: Kendisine dua eden salih çocuk, kendisine sevabı ulaşacak olan sadakai cariyeye ve kendisinden sonra onunla amel edilecek ilim.”²⁹⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Sadaka konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرٌ lafzı 54 defa, أَفْضَلُ lafzı 20 defa, أَحَبُّ lafzı 5 defa, أَحَقُّ lafzı 3 defa, أَحْسَنُ lafzı 1, أَجْمَلُ lafzı da 1 defa kullanılmıştır.

Sadakanın fazileti hakkında rivâyet edilen hadislerle bakıldığında bu konuda خَيْرٌ lafzının daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

9. DUA

Dua Kelimesi sözlükte davet etmek, çağırmak, yardım istemek, seslenmek, haberci gibi manalara gelmektedir.²⁹⁸ Hz. Peygamber, kendisi dua ederek nasıl dua edilmesi gerektiğini gösterirken aynı zamanda yapılan dualardaki hataları düzeltip

²⁹⁶ Ebû Dâvud, “Vesâyâ”, 3 (Nr. 2866): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁹⁷ İbn Mâce, “Mukaddime”, 20 (Nr. 241): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

²⁹⁸ İbn Manzûr, *Lisânü l-Arab*, C. 5, s. 266-268.

nelerden Allah'a sığınılacağı, nelerin istenmesinin daha hayırlı olacağı gibi bilgileri ashâbına öğrettiği görülmektedir.

144 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ أَمْتِنِي بِرَوْحِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَبِأَبِي أَبِي سُفْيَانَ، وَبِأَخِي مُعَاوِيَةَ قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ سَأَلْتَ اللَّهَ لِأَجَالٍ مَضْرُوبَةٍ، وَأَيَّامٍ مَعْدُودَةٍ، وَأَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ، لَنْ يُعْجَلَ شَيْئًا قَبْلَ حِلِّهِ، أَوْ يُؤَخَّرَ شَيْئًا عَنْ حِلِّهِ، وَلَوْ كُنْتَ سَأَلْتَ اللَّهَ أَنْ يُعِيدَكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ، أَوْ عَذَابٍ فِي الْقَبْرِ، كَانَ خَيْرًا وَأَفْضَلَ»

Abdullah'dan (r.a.) Nebi'nin (s.a.s.) zevcesi Ümmü Habîbe şöyle söyledi, dedi: "Allahım! Beni eşim Rasûlullah (s.a.s.), babam Ebû Süfyân ve kardeşim Muâviye ile faydalandır!" Dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): "Sen Allah'tan muayyen olan ecellere, sayılı (belirlenmiş olan) günlere ve taksim edilmiş olan rızıklara ait bir şeyler istedin. O vakti gelmeden hiçbir şeyi yaratacak yahut vaktinden sonraya bir şeyi bırakacak değildir. Eğer cehennem azabından veya kabir azabından Allah'a sığınsaydın senin için daha hayırlı ve daha faziletli olurdu." Buyurdu.²⁹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ ve أَفْضَلٌ kelimesi birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

145 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانِي وَآوَانِي، وَأَطْعَمَنِي وَسَقَانِي، وَالَّذِي مَنَّ عَلَيَّ فَأَفْضَلَ، وَالَّذِي أَعْطَانِي فَأَجْزَلَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ اللَّهُمَّ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ وَإِلَهُ كُلِّ شَيْءٍ، أَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ»

İbn Ömer'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) yatağına yattığı zaman şöyle dua edermiş: "Bana yeten (ve halka muhtaç etmeyen, verdiği ev bark ile) beni barındıran, yediren ve içiren, bana iyilik edip iyiliğini arttıran, bana (nimetlerini) veren ve bollastıran Allah'a hamdolsun. Allah'a her hâlimde hamdolsun, her şeyin besleyip büyütücüsü ve gerçek sahibi ve her şeyin mâbûdu olan Allah'ım! (cehennem) ateşinden sana sığınırım."³⁰⁰

²⁹⁹ Müslim, "Kader", 7 (Nr. 2663/32-33): Bu hadiste خَيْرٌ ve أَفْضَلٌ kelimesi birlikte rivâyet edilmiştir.

³⁰⁰ Ebû Dâvud, "Nevm", 5 (Nr. 5058): Bu hadiste أَفْضَلٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلْ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

146 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «سَلْ رَبَّكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ». ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «سَلْ رَبَّكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ». ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «سَلْ رَبَّكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَقَدْ أَفْلَحْتَ»

Enes bin Malik'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Bir adam Nebi'ye (s.a.s.) gelerek: Ya Rasûlallah! Hangi dua efdaldır? Diye sordu. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.): “Rabbinden dünyada ve ahirette afv ve afiyet dile.” Buyurdu. Sonra Adam ikinci gün gelerek: Ya Rasûlallah! Hangi dua efdaldır? diye sordu. Rasûl- Ekrem (s.a.s.): “Rabbin'den dünyada ve ahirette afv ve afiyet iste.” Buyurdu. Sonra adam ona üçüncü gün geldi ve: Ya Nebiyyallah! Hangi dua efdaldır? Dedi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.): “Rabbin'den dünyada ve ahirette afv ve afiyet dile. Sana dünya ve ahirette afv afiyet verilince şüphesiz muradına ermiş olursun.” Buyurdu.³⁰¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلْ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

147 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسَالَ الْعَافِيَةَ.

İbn Ömer'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah'tan, afiyetten daha sevimli ve üstün bir şey istenmemiştir.”³⁰²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

148 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أَتَتْ فَاطِمَةُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: «مَا عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ». فَرَجَعَتْ، فَأَتَاهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَ: «الَّذِي سَأَلْتَ أَحَبُّ إِلَيْكَ، أَوْ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ؟» فَقَالَ لَهَا عَلِيٌّ: قُولِي لَا، بَلْ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ، فَقَالَتْ: فَقَالَ: " قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ

³⁰¹ İbn Mâce, “Duâ”, 5 (Nr. 3848); “Duâ”, 5 (Nr. 3851): Bu rivâyetlerde أَفْضَلْ kelimesi kullanılmıştır.

³⁰² Tirmizî, “Deavât”, 85 (Nr. 3515); “Deavât”, 102 (Nr. 3548): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

السَّبْعِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، أَفْضَلُ عِنَّا الدِّينَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ "

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Nebi'nin (s.a.s.) kızı Fâtıma (r.anha) Nebi'nin (s.a.s.) yanına ondan bir hizmetçi istedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) ona: "Yanımda sana verebileceğim (hizmetçi) yoktur." Buyurdu. Fâtıma de dönüp gitti. Bundan bir süre sonra Nebi (s.a.s.) Fâtıma'nın yanına gelerek: «Senin istediğin (hizmetçi mi) sana daha sevimlidir yoksa ondan daha hayırlı olan şeymidir?» buyurdu. Ali (r.a.) Fâtıma'ya dediki: Söyle: Hayır. Bilakis ondan daha hayırlı olan şey (daha sevimlidir.) Bunun üzerine Fâtıma Ali'nin (r.a.) dediğini söyledi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) de Fâtıma'ya şöyle buyurdu: "De ki: Allahım! Ey yedi göğün Rabbi. Azametli Arşın Rabbi, bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi. Ey Tevrat, İncil ve Kur'ân-ı Azim'i indiren. Evvel sensin senden önce olan hiçbir şey yoktur. Ahir de sensin, senden sonra hiçbir şey yoktur. Zahir sensin, varlığı seninkinden daha aşikâr hiçbir şey yoktur. Batın sensin, senden daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumuzu öde ve bizi fakirlikten kurtarıp zenginleştir."»³⁰³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte حَبُّ ve خَيْرٌ kelimesi birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

149 - عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الطَّاهِرِ الطَّيِّبِ الْمُبَارَكِ الْأَحَبِّ إِلَيْكَ، الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أُجِبْتُ، وَإِذَا سُئِلَتْ بِهِ أُعْطِيتَ، وَإِذَا اسْتُرْجِمْتُ بِهِ رَحِمْتَ، وَإِذَا اسْتَفْرَجْتُ بِهِ فَرَجْتَ» قَالَتْ: وَقَالَ ذَاتَ يَوْمٍ: «يَا عَائِشَةُ هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ دَلَّنِي عَلَى الْإِسْمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أُجَابَ؟» قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي فَعَلَّمَنِيهِ، قَالَ: «إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لَكَ يَا عَائِشَةُ»، قَالَتْ: فَتَحَنَيْتُ وَجَلَسْتُ سَاعَةً، ثُمَّ قُمْتُ فَقَبَّلْتُ رَأْسَهُ، ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَّمَنِيهِ، قَالَ: «إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لَكَ يَا عَائِشَةُ أَنْ أُعَلِّمَكَ، إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَسْأَلَ بِهٍ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا»، قَالَتْ: فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ، ثُمَّ صَلَّيْتُ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ قُلْتُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَدْعُوكَ اللَّهَ، وَأَدْعُوكَ الرَّحْمَنَ، وَأَدْعُوكَ الْبَرَّ الرَّحِيمَ، وَأَدْعُوكَ بِأَسْمَائِكَ الْحُسْنَى كُلِّهَا، مَا عَلِمْتُ مِنْهَا، وَمَا

³⁰³ İbn Mâce, "Duâ", 2 (Nr. 3831): Bu hadiste حَبُّ ve خَيْرٌ kelimesi birlikte kullanılmıştır.

لَمْ أَعْلَمْ، أَنْ تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي، قَالَتْ: فَاسْتَضَحَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّهُ لَفِي الْأَسْمَاءِ الَّتِي دَعَوْتَ بِهَا»

Aişe'den (r.anha) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'ın (s.a.s.): “Allahım! Benin senin pak, güzel, mübarek ve zatına en sevimli ismin ile şüphesiz senden dilerim, o isim ki onunla çağrıldığın zaman icabet edersin, onunla senden istendiği zaman verirsin, onunla senden rahmet talep edildiği zaman rahmet eylersin ve sıkıntıdan kurtulmak için onunla senden yardım dilediği zaman sıkıntıdan kurtarırısın.” Diye dua ederken sesini işittim.

Aişe demiştir ki: Ve Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) bir gün: “Ya Aişe Allah'ın hangi isimle çağrıldığı zaman duayı kabul buyuracağını bana gösterip bildirdiğini bilir misin?” buyurdu. Aişe demiştir ki: Ben: Ya Rasûlullah! Babam anam sana feda olsun o ismi bana öğret, dedim. O: “Ya Aişe o ismin öğretilmesi sana uygun değildir.” Buyurdu. Aişe demiştir ki: Bunun üzerine ben uzaklaşıp bir saat oturdum. Sonra kalktım ve Onun başını öptüm. Daha sonra: Ya Rasûlullah! O İsmi bana öğret, diye ricada bulundum. O: “Ya Aişe o ismin sana öğretmem sana uygun değildir. Çünkü şüphesiz senin o isimle dünyalık bir şey istemen senin için uygun olmaz.” Buyurdu. Aişe demiştir ki: Bunun üzerine ben de kalkıp abdest aldım ve iki rekat namaz kıldıktan sonra:

Allahım! Şüphesiz ben seni Allah, diye çağırırım, er-Rahman diye çağırırım, el-Berr, er-Rahim, diye çağırırım ve seni bildiğim ve bilemediğim Esmâ-ı Hüsnâ'nın hepsiyle çağırırım ki beni mağfiret edesin ve bana rahmet edesin, diyerek dua ve dilekte bulundum. Aişe demiştir ki: Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) güldü. Sonra buyurdu ki: “Şüphesiz O İsim senin duada andığın isimler içindedir.”³⁰⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

150 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي، وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَكَرَ دَاوُدَ يُحَدِّثُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَعْبَدَ الْبَشَرِ.

³⁰⁴ İbn Mâce, “Duâ”, 9 (Nr. 3859): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Ebû'd Derdâ (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Dâvûd (a.s.) şöyle dua ederdi: “Allah’ım senden senin sevgini, seni seven kişileri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak ameli yapmayı istiyorum. Allah’ım senin sevgini bana soğuk sudan, ailemden ve kendimden ve daha sevimli eyle.” Ebû'd Derdâ (r.a.) sözüne şöyle devam etti: Rasûlullah (s.a.s.), Dâvûd’u andığında ondan bahseder ve insanların en çok ibadet edeniydi” diye söylerdi.³⁰⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

151 - سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَنَازَةٍ، فَحَفِظْتُ مِنْ دُعَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ، وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرْدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِدْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ - أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ -»

Avf b. Mâlik şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.) bir cenazenin namazını kıldı. Ben onun duasından şunları belledim: Rasûlullah (s.a.s.): “Allah’ım ona mağfiret eyle, buna merhamet buyur ve afiyet ihsan et. Bunu affeyle, vardığı yerde ona ikramda bulun. Yerini genişlet, bunu su ile kar ve dolu ile yıka ve beyaz elbiseyi kirden nasıl temiz pâk edersen, bunu da günahlarından öylece pakla. Kendisine (dünyadaki) yurdunun yerine daha hayırlı bir yurt; ailesinin yerine daha hayırlı bir aile, zevcesinin yerine daha hayırlı bir zevce ihsan eyle. Bunu cennete koy ve kabir azabından (yahut cehennem azabından) koru.” diyordu.³⁰⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

152 - عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرِّ نَزَلَ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ مُتَمَنَّيًّا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي "

³⁰⁵ Tirmizî, “Deavât”, 73 (Nr. 3490): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁰⁶ Müslim, “Cenâiz”, 26 (Nr. 963/85-86); Nesâî, “Cenâiz”, 77 (Nr. 1983-1984); İbn Mâce, “Cenâiz”, 23 (Nr. 1500): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Enes (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı katiyyen ölüm istemesin, istemekten başka çâre yoksa: Allah’ım! Benim için hayat hayırlı ise beni yaşat; vefat daha hayırlı ise beni öldür! Desin.” buyurdular.³⁰⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 7 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

153 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا حَضَرْتُكَ الْمَرِيضَ أَوْ الْمَيِّتَ فَقُولُوا خَيْرًا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ.
قَالَتْ: فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَبَا سَلَمَةَ مَاتَ، قَالَ: فَقُولِي: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلَهُ، وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عَقَبَى حَسَنَةً.
قَالَتْ: فَقُلْتُ: فَأَعْقِبْنِي اللَّهُ مِنْهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
شَقِيقٌ هُوَ ابْنُ سَلَمَةَ، أَبُو وَائِلٍ الْأَسَدِيُّ.

Ümmü Seleme’den (r.anha) rivâyete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurdu: “Hasta veya ölecek bir kimseye geldiğinizde hayır söyleyin çünkü melekler sizin söyleyeceklerinize ‘Âmîn’ diyeceklerdir.”

Ümmü Seleme dedi ki: Kocam Ebû Seleme öldüğünde Peygamber’e (s.a.s.) geldim ve Ebû Seleme öldü dedim. Rasûlullah da (s.a.s.) şöyle de buyurdular: “Allah’ım beni ve onu affet ve bana ondan daha hayırlısını ver.” Ben de aynen söyledim ve Allah ölen kocamdan daha hayırlısı olan Rasûlullah’ı (s.a.s.) bana eş olarak verdi.

“Biriniz başına gelen bir zarardan dolayı katiyyen ölüm istemesin, istemekten başka çâre yoksa: Allahım, benim için hayat hayırlı ise beni yaşat, vefat daha hayırlı ise beni öldür! Desin.” buyurdular.³⁰⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

³⁰⁷ Müslim, “Zikir ve’d-Duâ ve’t-Tevbe”, 4 (Nr. 2680/10); Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 13 (Nr. 3108); Nesâî, “Sehv”, 62 (Nr. 1305-1306); “Cenâiz”, 1 (Nr. 1820-1821); “Cenâiz”, 2 (Nr. 1822); “İbn Mâce, “Zühd”, 31 (Nr. 4265): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁰⁸ Tirmizî, “Cenâiz”, 7 (Nr. 977); “Deavât”, 84 (Nr. 3511): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

154 - عَنْ الطُّفَيْلِ بْنِ أَبِي كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَهَبَ ثَلَاثًا اللَّيْلِ قَامَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ اذْكُرُوا اللَّهَ جَاءَتِ الرَّاجِفَةُ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ، قَالَ أَبِي: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَكْثَرُ الصَّلَاةَ عَلَيْكَ فَكَمْ أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي؟ فَقَالَ: مَا شِئْتَ. قَالَ: قُلْتُ: الرَّبْعَ، قَالَ: مَا شِئْتَ فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ، قُلْتُ: النِّصْفَ، قَالَ: مَا شِئْتَ، فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ، قَالَ: قُلْتُ: فَالثُّلُثَيْنِ، قَالَ: مَا شِئْتَ، فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ، قُلْتُ: أَجْعَلْ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا قَالَ: إِذَا تَكْفَى هَمَّكَ، وَيُغْفِرُ لَكَ ذَنْبَكَ.

Ubey b. Ka'b'dan (r.a.) rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.s.), gecenin üçte ikisi geçince kalkar ve şöyle derdi: “Ey insanlar! Kalkın Allah’ın büyüklüğünü ve size verdiği imkânları düşünüp gereğini yerine getirin. Râcife (bütün canlılara ölüm getirecek olan ilk sûra üfürülmenin) zamanı geldi, bunun hemen ardından da Radife (bütün canlıları diriltecek olan üfleme) gelecektir. Ölüm, her türlü şiddet ve sancılarıyla mutlaka gelecektir; ölüm, mutlaka herkesi bulacaktır.”

Übeyy diyor ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ben sana çok dua edip salavat getiriyorum; dualarımın ne kadarını sana ayırayım?” Rasûlullah (s.a.s.): “dilediğin kadar!” buyurdu. Dualarımın “dörtte birini mi?” dedim; “dilediğin kadarını!” buyurdu, “şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!” buyurdu. Bende “yarısını ayırayım mı? Diye sordum; “dilediğin kadarını!” buyurdu, “şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!” Ben de “üçte ikisini mi?” dedim; “dilediğin kadarını!” buyurdu, “şayet artırırsan senin için daha hayırlıdır!” buyurdu. Ben de o halde “bütün dualarımı senin için yapacağım” dedim. Bunun üzerine buyurdular ki: “Sıkıntıların giderilecek ve günahların affedilecektir.”³⁰⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

155 - عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: أَكْثَرُ مَا دَعَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فِي الْمَوْقِفِ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي، وَإِلَيْكَ مَابِي، وَلَكَ رَبِّ ثَرَايَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَنُوسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَجِيءُ بِهِ الرِّيحُ.

³⁰⁹ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kiyâmet ve'r-Rekâik”, 23 (Nr. 2457): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Ali b. ebî Tâlib’den (r.a.) rivâyete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.), Arafat akşamı vakfe yerinde şöyle dua ederdi: “Allah’ım! Senin buyurduğun gibi ve bizim söylediğimizden daha hayırlı biçimde sana hamdolsun. Allah’ım namazım tüm ibadetlerim hayatım ve ölümüm senin içindir. Dönüşüm sanadır. Her türlü varlığım sana kalacaktır. Allah’ım kabir azabından kalbimin vesvesesinden işlerimin dağınıklığından sana sığınırım. Allah’ım rüzgârın getireceği afetlerin şerrinden sana sığınırım.”³¹⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

156 - أَنَّ مُعَاذَ بْنَ رِفَاعَةَ، أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَامَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكَى فَقَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْأَوَّلِ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكَى فَقَالَ: اسْأَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنْ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ.

Muâz b. Rifâ’nın (r.a.) babasından bize haber verdiğine göre şöyle demiştir: Ebû Bekir es Sıddık, minber üzerinde ayağa kalktı ağladı ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.), bir yıl önce bu minber üzerinde ayağa kalkıp ağlamış ve şöyle demişti: “Allah’tan affedilmeyi ve afiyet içerisinde olmayı isteyiniz. Çünkü hiç kimseye sağlam imandan sonra afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir.”³¹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

157 - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

Amr b. Şuayb’ın (r.a.) babasından ve dedesinden rivâyete göre, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Duaların en hayırlısı arefe günü yapılan duadır. Benim söylediğim ve benden önceki Nebiler’in (s.a.s.) söylediği en hayırlı şey ise: “La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehu’l-mulk ve lehu’l-hamd ve huve ala kulli şey’in kadir.”³¹²

³¹⁰ Tirmizî, “Deavât”, 88 (Nr. 3520): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³¹¹ Tirmizî, “Deavât”, 106 (Nr. 3558); İbn Mâce, “Duâ”, 5 (Nr. 3849): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³¹² Tirmizî, “Deavât”, 123 (Nr. 3585): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Bu rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ lafzı ile nakledilmiştir. İmâm-ı Mâlik'in (ö. 179/795) *el-Muvatta'* adlı kitabında yer alan rivâyet ile karşılaştırıldığında خَيْرُ lafzı yerine أَفْضَلُ kullanılmıştır ve Yukarıdaki rivâyetteki zikrin sadece "La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh" kısmı yer almaktadır.³¹³ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabındaki rivâyete karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehir olup, efdaliyet lafzı olarak أَفْضَلُ kullanılmıştır.³¹⁴

158 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَرِيرَتِي خَيْرًا مِنْ عَلَانِيَتِي، وَاجْعَلْ عَلَانِيَتِي صَالِحَةً، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ، غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ.

Ömer b. Hattâb (r.a.) rivâyete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) bana şu duayı belletti: Deki: "Allah'ım içimi dışımdan daha hayırlı kıl. Dışımı da yararlı kıl. Allah'ım mal aile ve çocuk bakımından insanlara verdiklerinin iyi ve hayırlısını, dalalet düşen veya dalalet düşüren olmamayı senden isterim."³¹⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

159 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فَجَاءُوا بِضَبَّيْنِ مَشْوِيَيْنِ عَلَى ثِمَامَتَيْنِ، فَتَبَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ خَالِدٌ: إِخَالُكَ تَقْدُرُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ «أَجَلٌ» ثُمَّ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَبْنٍ فَشَرِبَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " إِذَا أَكَلْتُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَإِذَا سَقَيْتُمْ لَبَنًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزَى مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ "

İbn Abbas'tan (r.a.) rivâyet olunduğuna göre; dedi ki:

Ben (teyzem) Meymûne'nin (r.anha) evindeydim. Halid b. Velid'le birlikte Rasûlullah da (s.a.s.) (oraya) geldi. Hemen arkasından (bazı kimseler içeri girip Hz. Nebi'ye) iki ince çöp üzerinde pişirilmiş iki keler getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah

³¹³ İmâm-ı Mâlik, "Kur'an", 8 (Nr. 239/ 726); "Hac", 81 (Nr. 428/ 1598).

³¹⁴ Abdürrezzâk b. Hemmâm, "Menâsik", 1 (Nr. 8125).

³¹⁵ Tirmizî, "Deavât", 124 (Nr. 3586): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

(s.a.s.) tükürmeye başladı. (Nebi'nin bu halini gören) Halid: Ey Allah'ın Rasûlü, herhalde kelerden tiksiniş olmalısın? Dedi.

(Hz. Nebi de): “Evet” cevabı verdi. Sonra Rasûlullah’a (s.a.s.) bir süt getirildi Rasûlullah o sütü içti ve: “Biriniz bir yemek yediği zaman; “Ey Allahım! Bu yemeği bize bereketli kıl ve bize ondan daha hayırlısını yedir” diye dua etsin. Kendisine bir süt içirildiği zaman da: “Ey Allah'ım! Bunu bize bereketli kıl ve bize bundan daha fazlasını ver” diye dua etsin. Çünkü sütten başka (tek başına hem açlığı hem de susuzluğu gidermeye) yeter bir yiyecek ve içecek yoktur” buyurdu.³¹⁶

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte de خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında, kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte خَيْرُ lafzı kullanılmıştır.³¹⁷

160 - عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا وَلَجَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْلَجِ، وَخَيْرَ الْمَخْرَجِ، بِسْمِ اللَّهِ وَلَجْنَا، وَبِسْمِ اللَّهِ خَرَجْنَا، وَعَلَى اللَّهِ رَبَّنَا تَوَكَّلْنَا، ثُمَّ لِيَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ "

Ebû Malik el-Eş'arî'den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kişi evine girdiği vakit: “Allahumme innî es'eluke hayral mevlici ve hayral mahreci bismillahi vелеcnâ ve bismillahi haracnâ ve al-Allahi Rabbena tevekkelnâ (Ey Allahım, senden giriş ve çıkışın en hayırlısını istiyorum. Allah'ın adıyla girdik ve Allah'ın adıyla çıktık ve Rabbimiz olan Allah'a dayandık)” desin, sonra (ev) halkına selâm versin.”³¹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

161 - عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ يُعَافِيَنِي فَقَالَ: «إِنْ شِئْتَ أَخَرْتُ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ» فَقَالَ: ادْعُهُ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوئَهُ، وَيُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ، وَيَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ،

³¹⁶ Ebû Dâvud, “Eşribe”, 21 (Nr. 3730); İbn Mâce, “Et'ime”, 34 (Nr. 3322): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³¹⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Menasik”, 57 (Nr. 8676).

³¹⁸ Ebû Dâvud, “Edeb”, 1 (Nr. 5096): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

وَأَتَوَجَّهْ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي قَدْ تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقْضَى،
اللَّهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ» .

Osman bin Huneyf'den (r.a.); şöyle demiştir: Gözü kör veya çok az gören bir adam, Nebi'ye (s.a.s.) gelerek: Benim için Allah'a dua et, bana afiyet versin. (Gözümü sıhhata kavuştursun.) diye dilekte bulundu. Efendimiz: "Dilersen bu hastalığın mükâfatını kendin için ahirete bırakırsın. Bu daha hayırlıdır. Ve eğer dilersen ben dua ederim." buyurdu. Adam: Dua et, dedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) adama güzelce abdest almasını, iki rekat namaz kılmasını ve şu dua ile dua etmesini emretti: "Allah'ım! Şüphesiz ben senden isterim ve rahmet Nebi olan Muhammed (s.a.s.) ile sana yönelirim.

Ya Muhammed (s.a.s.) bu ihtiyacımın yerine getirilmesi için senin yardımınla Rabbime yöneldim. Allah'ım Muhammed'i (s.a.s.) benim hakkımda şefaatçi kıl.³¹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

162 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ، حَدَّثَهَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
" مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ، فَيَفْزَعُ إِلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ مِنْ قَوْلِهِ: {إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ} [البقرة: 156] اللَّهُمَّ عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي، فَأَجْرُنِي فِيهَا، وَعَوَضْنِي مِنْهَا - إِلَّا أَجْرَهُ اللَّهُ عَلَيْهَا، وَعَاضَهُ خَيْرًا مِنْهَا " قَالَتْ: فَلَمَّا تَوَفَّى أَبُو سَلَمَةَ دَكَّرْتُ الَّذِي حَدَّثَنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، اللَّهُمَّ عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي هَذِهِ، فَأَجْرُنِي عَلَيْهَا، فَإِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ: وَعِضْنِي خَيْرًا مِنْهَا، قُلْتُ فِي نَفْسِي: أَعْاضُ خَيْرًا مِنْ أَبِي سَلَمَةَ؟ ثُمَّ قُلْتُهَا، فَعَاضَنِي اللَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي

Ümmü Seleme'den (r.anha) rivâyet edildiğine göre; Ebû Seleme (r.a.), kendisi şu hadisi Rasûlullah'dan (s.a.s.) işittiğini anlatmıştır: "Hiçbir müslüman yoktur ki, başına bir musibet gelir ve söylemesini Allah'ın emrettiği

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. اللَّهُمَّ! عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي، فَأَجْرُنِي فِيهَا، وَعَوَضْنِي مِنْهَا
أَجْرَهُ اللَّهُ عَلَيْهَا، وَعَاضَهُ خَيْرًا مِنْهَا

³¹⁹ İbn Mâce, "İkâmetu's-Salât", 189 (Nr. 1385): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

“Hepimiz Allah’ın mülkü ve yaratıklarıyız. Hepimiz ancak O’na döndürülürüz. Allah’ım! Bu musibetimin ecrini ancak senin katından dilerim. Artık o musibet hususunda bana ecir ver. Ve bu musibetten dolayı (kaybettiğim nimetin daha hayırlısını) ondan bedel olarak bana ver.” duasını hemen okusunda Allah o musibet üzerinde ona ecir vermesin. Ve o musibet dolayısıyla kaçırdığı nimetten daha iyisini bedel olarak vermesin. “Ümmü Seleme (r.anha) demiştir ki: (kocam) Ebû Seleme (r.a.) ölünce bana anlattığı Rasûlullah’ın (s.a.s.) hadisini hatırladım ve;

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. اللَّهُمَّ! عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مَصِيبَتِي هَذِهِ. فَأَجِرْنِي عَلَيْهَا

“Şüphesiz biz Allah’ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve şüphesiz hepimiz ona döndürülürüz. Allah’ım! Bu musibetimin ecrini senin katından dilerim. Artık bu musibetin üzerine bana ecir ver. Dedim ve: وَعِضْنِي خَيْرًا مِنْهَا Ve bu musibetten dolayı kaçırdığım kocamdan bedel olarak daha iyi bir koca ver.” demek istediğim zaman, içimde, Ebû Seleme’den (r.a.) daha iyi bir koca bedel olarak bana verilecek (mi?) dedim. Sonra o duanın mezkûr cümlesini okudum. Bilahere Allah, Muhammed’i (s.a.s.): Ebû Seleme’den (r.a.) bedel olarak bana nasip etti. Ve musibetim hususunda benim ecrimi verdi.³²⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

163 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْقَنْطَارُ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ أُوقِيَّةٍ، كُلُّ أُوقِيَّةٍ خَيْرٌ مِمَّا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَتَرْفَعُ دَرَجَتُهُ فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ: أَنَّى هَذَا؟ فَيَقَالُ: بِاسْتِغْفَارٍ وَلَدِكَ لَكَ "

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Nebi (s.a.s.): “Kıntar on iki bin okkadır. Her okka gök ve yer arasında bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır.” Demiştir ve Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz adamın cennette makamı yüksektir.” (yani layık olduğundan daha yüksek makam verilir.) Bunun üzerine adam: Bu terfi nereden gelmedir? Diye sorar. Kendisine denilir ki: Çocuğunun sana istiğfarı sebebiyledir.³²¹

³²⁰ İbn Mâce, “Cenâiz”, 55 (Nr. 1598): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³²¹ İbn Mâce, “Edeb”, 1 (Nr. 3660): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

164 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أَنْتَ فَاطِمَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: «مَا عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ». فَرَجَعَتْ، فَأَتَاهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَ: «الَّذِي سَأَلْتَ أَحَبُّ إِلَيْكَ، أَوْ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ؟» فَقَالَ لَهَا عَلِيٌّ: قُولِي لَا، بَلْ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ، فَقَالَتْ: فَقَالَ: " قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ، وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ "

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Nebi'nin (s.a.s.) kızı Fâtıma (r.anha) Nebi'den (s.a.s.) kendisine bir hizmetçi vermesini istedi. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) ona: "Yanımda sana verebileceğim (hizmetçi) yoktur." buyurdu. Fâtıma de dönüp gitti. Bundan bir süre sonra Nebi (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) Fâtıma'nın yanına gelerek: "Senin istediğin (hizmetçi mi) sana daha sevimlidir yoksa ondan daha hayırlı olan şey mi?" buyurdu. Ali (r.a.) Fâtıma'ya dedi ki: Söyle: Hayır. Bilakis ondan daha hayırlı olan şey (daha sevimlidir.) Bunun üzerine Fâtıma Ali'nin (r.a.) dediğini söyledi. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) de Fâtıma'ya şöyle buyurdu: "De ki: Allahım! Ey yedi göğün Rabbi. Azametli Arş'ın Rabbi bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi. Ey Tevrat, İncil ve Kur'ân-ı Azim'i indiren. Evvel sensin senden önce olan hiçbir şey yoktur. Ahir de sensin, senden sonra hiç bir şey yoktur. Zahir sensin, varlığı seninkinden daha aşikâr hiçbir şey yoktur. Batın sensin, senden daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumuzu öde ve bizi fakirlikten kurtarıp zenginleştir." ³²²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

165- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: سَلْ رَبَّكَ الْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ. قَالَ: فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَأُعْطِيتَهَا فِي الْآخِرَةِ فَقَدْ أَقْلَحْتَ.

³²² İbn Mâce, "Duâ", 2 (Nr. 1831): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivâyete göre: Bir adam Rasûlullah'a (s.a.s.) geldi ve "Hangi dua daha değerli ve kıymetlidir" dedi. Rasûlullah da (s.a.s.) buyurdu ki: "Rabbinden dünya ve ahirette selamet ve afiyet dile." Sonra ikinci bir gün gelerek tekrar "Hangi dua daha faziletli ve değerlidir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.), ona aynı cevabı verdi. Üçüncü sefer geldiğinde yine aynı soruyu sordu. Rasûlullah da (s.a.s.) aynı cevabı verdi ve şöyle devam etti: "Sana dünya ve ahirette afiyet verilmişse zaten kurtulup gitmişsindir."³²³

Duanın faziletine dair bir diğer hadis "Sadaka" başlığı altında 143 numaralı rivâyette zikredilmiştir.³²⁴

Dua konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 33 defa, أَفْضَلُ lafzı 5 defa, أَحَبُّ lafzı 5 defa kullanılmıştır. Duanın faziletini bildiren hadislerde en fazla خَيْرُ lafzının zikredildiği görülmektedir.

10. ŞÜKÜR

Şükür iyiliğin bilinmesi ve yayılmasıdır. Sa'leb'e göre şükür iyiliğe karşı yapılır, hamd ise iyiliğe karşılık ya da karşılıksız yapılır.³²⁵ Şükür hamd etmenin eş anlamlısıdır ancak hamd daha geniş anlamlıdır. Bir kişiye hem tanındığı şekliyle hem de güzel özelliklerini söyleyerek hamd edilir. Şükür nimet mukabilinde söz fiil ve niyet ile yapılır.³²⁶

Peygamber Efendimiz sadece insanlara gönderilmeyip cinlere de gönderildiği için onlar da ilahi buyrukla muhataptır. Hatta onların nankörlük etmeme ve Allah'a şükretme konusunda insanlardan daha iyi oldukları aşağıdaki hadise istinaden söylenebilir:

166 - عَنْ جَابِرٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ سُورَةَ الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا فَسَكَتُوا، فَقَالَ: " لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ لَيْلَةً الْجِنُّ فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُودًا مِنْكُمْ، كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ {فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} قَالُوا: لَا بِشَيْءٍ مِنْ نِعْمِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَاكَ الْحَمْدُ "

³²³ Tirmizî, "Deavât", 85 (Nr. 3512): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³²⁴ İbn Mâce, "Mukaddime", 20 (Nr. 241): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³²⁵ İbn Manzûr, *Lisânü 'l-Arab*, C. 4, s. 423.

³²⁶ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 2, s. 493.

Câbir'den (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah (s.a.s.) ashâbının yanına çıkıp geldi ve Rahman sûresini başından başlayıp sonuna kadar okudu. Orada bulunanlar sustular. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle dedi: Cin gecesi bu sûreyi cinlere okuduğumda onlar cevap bakımından sizden daha olumluydular. Sûre içersindeki: “Rabbimizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz.” ayeti her geldiğinde cinler: “Ey Rabbimiz, nimetlerinden hiçbirisini inkâr etmeyiz ve sana hamdolsun”³²⁷ dediler.³²⁸

Şükür konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَحْسَنُ lafzı 1 defa kullanılmıştır.

11. TEVBE

Tevbe günah işlemekten vazgeçmektir. Günahları bırakıp Allah’a itaât yoluna girmektir.³²⁹ Mağfiret, Allah’ın günah işleyenlerin günahlarını affederek örtmesi anlamına gelir. Allah seni affetsin anlamında غفر الله لك denir.³³⁰

Hz. Peygamber, Allah’a tevbe edenin tevbesinin kabul edileceğini söylemiş, aynı zamanda tevbenin nasıl daha faziletli olacağını anlatırken hata edenlerin en hayırlılarının da tevbe edenler olduğunu aşağıdaki hadislerde bildirmiştir:

167 - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتْ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزَّانِي، فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَصَبْتُ حَدًّا، فَأَقِمْنِي عَلَيَّ، فَدَعَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِيِّهَا، فَقَالَ: «أَحْسِنُ إِلَيْهَا، فَإِذَا وَضَعْتَ فَأَتِنِي بِهَا»، فَفَعَلَ، فَأَمَرَ بِهَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَشَكَتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَرَجَمَتْ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَقَدْ زَنْتُ؟ فَقَالَ: «لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ، وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ تَعَالَى؟»،

İmrân b. Husayn (r.a.) şöyle söyledi; Cüheyne (kabilesin) den bir kadın zinadan gebe olarak Nebi’ye (s.a.s.) geldi ve: Yâ Nebiyyâllah! Ben haddi hak ettim. Onu bana tatbik ediver! Dedi. Nebiyyullah da (s.a.s.) velisini çağırarak: “Buna iyi bak, doğurduğu zaman onu bana getir!” buyurdu. Velisi de öyle yapmış. Bunun üzerine Nebiyyullah

³²⁷ Rahman 55/13.

³²⁸ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 54 (Nr. 3291): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

³²⁹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, c.1, s. 233.

³³⁰ İbnü’l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 3, s. 373.

(s.a.s.) kadın hakkında emir vererek üzerine elbisesi bağlanmış. Sonra emir buyurarak recm edilmiş; ve cenazesini kılmış. Ömer kendisine: Bunun cenazesini kılacak mısın ya Nebiyyallah? Hâlbuki zina etmiştir; demiş. Efendimiz: “Gerçekten o öyle bir tevbe etti ki, bu tevbe Medinelilerden yetmiş kişi arasında taksim edilse onlara yeterdi. Sen Allah için canını vermekten daha faziletli bir tevbe gördün mü?” buyurmuşlar-³³¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ ve أَحْسَنُ kelimeleri cümle içerisinde kullanılarak rivâyet edilmiştir.

168 - حدثني محمد، أخبرنا مغلد، أخبرنا ابن جريج، قال: سمعت عطاء، يقول: سمعت ابن عباس، يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «لو أن لابن آدم مثل واد مالا لأحب أن له إليه مثله، ولا يملأ عين ابن آدم إلا التراب، ويتوب الله على من تاب» قال ابن عباس: «فلا أدري من القرآن هو أم لا»، قال: وسمعت ابن الزبير، يقول ذلك على المنبر

İbn Abbas'ın nakline göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlunun bir vadi dolusu malı olsa bir o kadarını daha ister. Âdemoğlunun (aç) gözünü ancak toprak doldurur. Allah tövbe eden kimsenin tövbesini kabul eder.”³³²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

169 - أَنَّ خَالِدَ بْنَ اللَّجْلَاجِ، حَدَّثَهُ، أَنَّ اللَّجْلَاجَ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ كَانَ قَاعِدًا يَغْتَمِلُ فِي السُّوقِ، فَمَرَّتْ امْرَأَةٌ تَحْمِلُ صَبِيًّا، فَتَارَ النَّاسُ مَعَهَا، وَثُرْتُ فِيمَنْ تَارَ، فَأَنْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يَقُولُ: «مَنْ أَبُو هَذَا مَعَكَ؟» فَسَكَتْتُ، فَقَالَ شَابٌّ حَدُوها: أَنَا أَبُوهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَقْبَلَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: «مَنْ أَبُو هَذَا مَعَكَ؟» قَالَ الْفَتَى: أَنَا أَبُوهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَعْضِ مَنْ حَوْلَهُ يَسْأَلُهُمْ عَنْهُ، فَقَالُوا: مَا عَلِمْنَا إِلَّا خَيْرًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْصَنْتُ؟» قَالَ: نَعَمْ، فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ، قَالَ: فَخَرَجْنَا بِهِ فَحَفَرْنَا لَهُ حَتَّى أَمَكْنَا، ثُمَّ رَمَيْنَاهُ بِالْحِجَارَةِ حَتَّى هَدَأَ، فَجَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ عَنِ الْمَرْجُومِ، فَأَنْطَلَقْنَا بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْنَا: هَذَا جَاءَ يَسْأَلُ عَنِ الْخَبِيثِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَهُوَ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ»، فَإِذَا هُوَ أَبُوهُ، فَأَعْنَاهُ عَلَى عُسْلِهِ وَتَكْفِينِهِ وَدَفْنِهِ، وَمَا أَدْرِي قَالَ: وَالصَّلَاةُ عَلَيْهِ، أَمْ لَا، «وَهَذَا حَدِيثُ عَبْدِةَ وَهُوَ أَتَمُّ».

³³¹ Müslim, “Hudût”, 5 (Nr. 1696/24): Bu hadiste أَفْضَلُ ve أَحْسَنُ birlikte kullanılmıştır.

³³² Buhârî, “Rikâk”, 10 (Nr. 6437-6438-6439); Müslim, “Zekât”, 39 (Nr. 1048/117); “Zekât”, 39 (Nr. 1049/118). Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Hâlid b. Leclâc, babası Leclâc'ın şöyle haber verdiğini rivâyet etmiştir: O (Leclâc) çarşıda kendi kendine oturduğu yerde çalışıyordu. Kucağında bir çocuk taşıyan bir kadın geçti. (Leclâc der ki): İnsanlar onunla birlikte koşuştular, ben de yürüdüm. Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına vardım. Rasûlullah (s.a.s.): “Bunun babası kim?” buyurdu. Kadın sustu (karşılık vermedi). Kadın'ın hizasında duran bir genç: “Onun babası benim, Yâ Rasûlullah!” dedi. Rasûlullah, kadına dönüp; “Yanındaki bu çocuğun babası kim?” buyurdu. Genç yine:

“Onun babası benim, Yâ Rasûlullah!” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) etrafında duran bazılarına baktı. Onlara gencin durumunu soruyordu. Onlar “Biz onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmeyiz” dediler. Bunun üzerine Hz. Nebi (s.a.s.) gence: “Muhsan mısın?” dedi. Genç: “Evet” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) onun recmedilmesini emretti. Genci çıkardık, onun için, bize recm imkânı verecek kadar bir çukur kazdık, sonra hareketsiz kalıncaya (ölünceye) kadar ona taş attık.

Recmedilen genci soran bir adam geldi. Onu alıp, Rasûlullah'a götürdük ve: “Bu adam o habisi sormaya geldi” dedik. Rasûlullah (s.a.s.): “Şüphesiz o Allah katında misk kokusundan daha güzeldir” buyurdu. Bir de gördük ki, o adam gencin babası imiş. Genci yıkamakta, kefenlemekte ve defnetmekte adama yardım ettik.”³³³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Peygamber Efendimizin eğitimi altında yetişen ashâbın birçok imtihanla karşılaştığı ve kendi sınavlarını başarıyla verdikleri müşahade edilmektedir. Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için birbirleriyle yarışarak canlarıyla ve mallarıyla mücadele etmişler fakat zaman zaman insan olmaları hasebiyle hata yaptıkları da görülmüştür. Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişen bu kutlu neslin hatalarının bedelini kendi canlarıyla ödeyeceklerini bilmelerine rağmen tevbe ederek canlarını teslim ettikleri görülmektedir. Hz. Peygamber'in bu şekilde tevbe ederek canını veren sahâbi hakkında Allah katında misk kokusundan daha güzel bir kokuya sahip olduğunu söylemesi tevbesindeki samimiyeti hususunda bizlere örneklik teşkil edebilir.

³³³ Ebû Dâvud, “Hudûd”, 24 (Nr. 4435): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

Aşağıdaki hadiste Kâb b. Mâlik'in tebük seferine çıkmayıp daha sonra yaptığı bu fiilden dolayı pişman olup tevbe emesinden bahsedilmektedir.

170 - أن عبد الله بن كعب بن مالك، وكان، قائد كعب من بنيه، حين عمي، قال: سمعت كعب بن مالك، يحدث حين تخلف عن قصة، تبوك، قال كعب: سمعت صوت صارخ، أوفى على جبل سلع بأعلى صوته: يا كعب بن مالك أبشر، قال: فخررت ساجدا، وعرفت أن قد جاء فرج، وأذن رسول الله صلى الله عليه وسلم بتوبة الله علينا حين صلى صلاة الفجر، فذهب الناس يبشروننا، وذهب قبل صاحبي مبشرون، وركض إلي رجل فرسا، وسعى ساع من أسلم، فأوفى على الجبل، وكان الصوت أسرع من الفرس، فلما جاءني الذي سمعت صوته يبشرني، نزعت له ثوبي، فكسوته إياهما، ببشراه والله ما أملك غيرهما يومئذ، واستعرت ثوبين فلبستهما، وانطلقت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فیتلقاني الناس فوجا فوجا، يهنوني بالتوبة، يقولون: لتهنك توبة الله عليك، قال كعب: حتى دخلت المسجد، فإذا رسول الله صلى الله عليه وسلم جالس حوله الناس، فقام إلي طلحة بن عبيد الله يهرول حتى صافحني وهناني، والله ما قام إلي رجل من المهاجرين غيره، ولا أنساها لطلحة، قال كعب: فلما سلمت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم، وهو يبرق وجهه من السرور: «أبشر بخير يوم مر عليك منذ ولدتك أمك»، قال: قلت: أمن عندك يا رسول الله، أم من عند الله؟ قال: «لا، بل من عند الله». وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا سر استنار وجهه، حتى كأنه قطعة قمر، وكنا نعرف ذلك منه، فلما جلست بين يديه قلت: يا رسول الله، إن من توبتي أن أنخلع من مالي صدقة إلى الله وإلى رسول الله، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «أمسك عليك بعض مالك فهو خير لك». قلت: فإني أمسك سهمي الذي بخیبر، فقلت: يا رسول الله، إن الله إنما نجاني بالصدق، وإن من توبتي أن لا أحدث إلا صدقا، ما بقيت.

Abdullah şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim, kendisi Tebük gazvesinden geri kaldığı zamanki kıssasını naklediyordu.

Sel ü' Dağı üzerinde en yüksek sesiyle: “Ey Ka'b İbn Mâlik, müjde!” diye olanca kuvvetiyle bağırان birisinin sesini işittim. Hemen secdeye kapandım. Ve anladım ki (darlık gıtmış) genişlik ve ferah gelmiştir. Rasûlullah sabah namazını kıldırıldığı zaman Allah'ın bizim üzerimize tevbesini (pişmanlıklarımızın kabulünü) ilan etmiş ve insanlar bizi müjdelemeye koşmuşlardır.

Arkadaşlarım tarafına da birtakım müjdeciler gitmişlerdi. Bana da bir kişi (Zubeyr İbnü'l-Avvâm müjdelemek için) atını sürmüştü. Ve Eşlem kabilesinden bir müjdecî (Hamza ibn Amr) de koşup Sel' Dağının üstüne çıkmıştı. Bunun sesi attan süratli idi.

Beni sevindiren sesini işittiğim bu müjdecim bana geldiği zaman, üzerimdeki iki kat elbisemi hemen çıkarıp müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün bunlardan başka elbiseye mâlik bulunmuyordum. (Ebû Katâde'den) eyreti iki kat elbise alıp giydim. Hemen Rasûlullah'a gittim. Sahâbîler beni takım takım karşıladılar. Tevbemin kabulünü (günahtan berâetimi) tebrik ediyorlar ve: “Allah'ın tevbesi sana kutlu olsun!” diyorlardı. Ka'b devamla dedi ki: “Nihayet mescide girdim. Rasûlullah oturmuş, insanlar etrafında çevrelenmişlerdi. Hemen Talha İbn Ubeydillah kalktı, koşarak geldi, elimi sıkıp tokalaştı ve beni tebrik etti. Vallahi Muhâcirler'den Talha'dan başka kimse bana ayağa kalkmadı. Talha'nın bu lûtfunu unutmam!

Ka'b dedi ki: “Rasûlullah'a selâm verdiğim zaman, Rasûlullah sevinçten yüzü şimşek gibi parlar bir halde: “Ananın seni doğurduğu zamandan beri üzerinden geçen günlerin en hayırlısı olan bir günün hayır ve saâdetiyle sevin!” buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah! Bu müjde Senin tarafından mı yoksa Allah tarafından mı? dedim. Rasûlullah: [Hayır (benim tarafımdan değil,) doğrudan Allah katından]” buyurdu. Esasen Rasûlullah, Allah tarafından sevindirildiği zaman yüzü parlardı, hattâ yüzü ay parçasına benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğini onun bu sevimli yüzünden anlardık. Rasûlullah'ın huzuruna oturduğum zaman: “Yâ Rasûlallah! Allah ve Rasûlullah için hâlis sadaka olmak üzere mâlimdan sıyrılıp çıkmam tevbemdendir.” dedim. Rasûlullah: “Malının bir kısmını kendinde tut, bu senin için daha hayırlıdır” buyurdu. Ben de: “Şu Hayber'deki hissemi kendimde alıkoyuyorum.” dedim. Bundan sonra ben Rasûlullah'a şunları söyledim: “Yâ Rasûlallah! Allah beni bu sıkıntıdan ancak doğruluk sebebiyle kurtardı. Ve yine tevbemdendir ki artık ben bundan böyle yaşadığım müddetçe doğru olandan başka bir söz söylemeyeceğim!”³³⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

³³⁴ Buhârî, “Megâzî”, 81 (Nr. 4418); Buhârî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 161 (Nr. 4678); Müslim, “Tevbe”, 9 (Nr. 2769/53): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

171 - عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ

التَّوَّابُونَ.

Enes'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlunun hepsi hatadadır, hatalıların en iyisi ise tevbe edenlerdir.”³³⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Tevbe konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرٌ lafzı 5 defa, أَحَبُّ lafzı 5 defa, أَفْضَلُ lafzı 1 defa, أَطْيَبُ lafzı 1 defa, أَحْسَنُ lafzı 1, أَجْمَلُ lafzı da 1 defa kullanılmıştır. Tevbenin fazileti hakkındaki hadislerde en fazla خَيْرٌ ve أَحَبُّ kelimelerinin zikredildiği görülmektedir.

12. ZİKİR

Zikir lügatta: Zikrettiğin şeyin korunmasıdır. Dilin üzerinde akan şey ve sözlerle akan şeyde denir. Mâzi muzârî ve mastarı ذَكَرَ يَذْكُرُ ذِكْرًا (zekera, yezkuru, zikran) şeklinde gelir. Sibeveyh mastarı ذُكِّرَ (zükran) şeklinde gelir demiştir.³³⁶

Zikir ile kast edilen Allah'ı yüceltme, onu takdis etme, tesbih, tehlil, senâ ve bütün övgülerdir.³³⁷

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber her şeyin en güzelini, en temizini ve en hayırlılarını bizlere öğrettiği gibi hangi kelimelerle Allah'ı zikretmenin daha faziletli olduğunu da öğretmiştir.

172 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " مَنْ

قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةِ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عِدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكَتَبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمَحُيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حُرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يَمْسِيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ "

Ebû Hureyre (r.a.) naklettiğine göre Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kim günde yüz defa ‘La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu

³³⁵ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyâmet ve'r-Rekâik”, 49 (Nr. 2499); İbn Mâce, “Zühd”, 30 (Nr. 4251): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³³⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 4, s. 308.

³³⁷ İbnü'l Esîr, *En-Nihâye* C. 2, s. 163.

ve huve ala kulli şey'in kadirun' derse on köle azad etmeye denk iş yapmış olur. Kendisine yüz sevab yazılır, yüz günahı silinir ve o gün boyunca akşama kadar kendisini şeytandan koruyan bir sığınak olur. Ayrıca bundan daha fazlasını yapan biri olmadığı sürece kendisinden daha faziletli bir amel işleyen yok demektir.³³⁸

Hadiste geçen zikrin anlamı; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk tümüyle ona aittir ve hamd ona mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte sadece أَفْضَلُ lafzı ile geldiği görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte, hadisin أَفْضَلُ lafzı ile zikredildiği görülmektedir.³³⁹

173 - قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: «فِي كُلِّ صَلَاةٍ قِرَاءَةٌ فَمَا أَسْمَعَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَسْمَعْنَاكُمْ، وَمَا أَخْفَى مِنَّا، أَخْفَيْنَاهُ مِنْكُمْ، وَمَنْ قَرَأَ بِأَمِّ الْكِتَابِ فَقَدْ أَجَزَاتْ عَنْهُ، وَمَنْ زَادَ فَهُوَ أَفْضَلُ»

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle söyledi: “Her namazda kırâat vardır. Nebiyyullah (s.a.s.) bize neyi duyurduysa, biz de size onu duyuruyoruz. Bizden neyi gizledi ise biz de sizden onu gizleriz. Her kim Ümmü'l Kitabı okursa bu ona yeter, kim ondan fazla bir şey okursa o daha efdâldir.” dedi.³⁴⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

174 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - وَهَذَا حَدِيثُ قُتَيْبَةَ - أَنَّ فَقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْدَّرَجَاتِ الْعُلَى، وَالنَّعِيمِ الْمَقِيمِ، فَقَالَ: «وَمَا ذَاكَ؟» قَالُوا: يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا نَتَصَدَّقُ، وَيُعْتِقُونَ وَلَا نُعْتِقُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفَلَا أَعَلَّمَكُمْ شَيْئًا تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ؟»

³³⁸ Buhârî, “Bed’ü'l-Halk”, 11 (Nr. 3293); “Deavât”, 64 (Nr. 6403); Müslim, “Zikir ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr”, 10 (Nr. 2691/28); Tirmizî, “Deavât”, 60 (Nr. 3468); İbn Mâce, “Edeb”, 54 (Nr. 3798); Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

³³⁹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 213 (Nr. 20580).

³⁴⁰ Müslim, “Salât”, 11 (Nr. 396/44): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ» قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «تُسَبِّحُونَ، وَتُكَبِّرُونَ، وَتَحْمَدُونَ، ذُبِرَ كُلُّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ مَرَّةً» قَالَ أَبُو صَالِحٍ: فَرَجَعَ فَقَرَأَ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: سَمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلَ الْأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا، فَفَعَلُوا مِثْلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ» وَزَادَ غَيْرُ قُتَيْبَةَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنِ اللَّيْثِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ سَمِعْتُ: فَحَدَّثْتُ بَعْضَ أَهْلِي هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: وَهَمْتُ، إِنَّمَا قَالَ «تُسَبِّحُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتَحْمَدُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَتُكَبِّرُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ» فَرَجَعْتُ إِلَى أَبِي صَالِحٍ فَقُلْتُ لَهُ ذَلِكَ، فَأَخَذَ بِيَدِي فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، حَتَّى تَبْلُغَ مِنْ جَمِيعِهِنَّ ثَلَاثَةً وَثَلَاثِينَ.

Ebû Hureyre'den naklen rivâyet ettiler. (Bu hadis Küteybe'nindir.) ki: Muhacirlerin fakirleri Rasûlullah'a (s.a.s.) gelerek: "Varlık sahipleri yüksek dereceleri ve daimî nimetleri alıp gittiler." demişler. Rasûlullah (s.a.s.): "Neymiş o?" diye sormuş. Muhacirler: (Ne olacak) onlar da bizim kıldığımız gibi namaz kılıyor; bizim tuttuğumuz gibi oruç tutuyor, (amma) onlar sadaka veriyor; biz veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz edemiyoruz." demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): "Ben size bir şey öğreteyim mi? Onunla sizi geçenlere yetişir, sizden sonrakileri de geçersiniz. Hem hiç bir kimse sizden daha faziletli olamaz, meğerki sizin yaptığınız gibi yapmış olsun" buyurmuş. Muhacirler: "Hay hay Yâ Resûlâllah!" demişler. Rasûlullah (s.a.s.): "Her namazdan sonra otuz üç kere tesbîh, tekbîr ve tahmîd edersiniz." Ebû Salih demiş ki: «Bunun üzerine fakir muhacirler Rasûlullah'a (s.a.s.) dönerek; "Mal, mülk sahibi din kardeşlerimiz bizim yaptığımızı işitmiş, bunun mislini onlar da yaptılar!" demişler. Rasûlullah (s.a.s.):

"(Ne yapâlim) Bu, Allah'ın bir fadl-u keremidir, onu dilediğine verir." buyurmuşlar.

Kuteybe'den başkaları bu hadiste Leys'den, o da ibni Aclân'dan naklen şunu da ziyâde etmişlerdir: Sümei Dedi ki: "Ben bu hadisi yakınlarımdan birine söyledim de: 'Yanılıyorsun! Rasûlullah (s.a.s.) ancak Otuz üç kere tesbîh çeker, otuz üç kere tahmîd eder, otuz üç kere de tekbîr eylersin!' buyurmuşdur." dedi. Bunun üzerine Ebû Salih'e dönerek bu meseleyî ona da söyledim. Ebû Salih elimden tutarak şunları söyledi:

“Allâhû Ekber, Sübhânallah, Elhamdüllillâh; Allâhu Ekber, Sübhânallah, Elhamdulillah... (diye diye) bunların hepsinden otuz üçe varacaksın” dedi.³⁴¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 1 tarikte de خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

175 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ قَالَ: حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِّي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، مِائَةَ مَرَّةٍ، لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بِأَفْضَلٍ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ "

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah (s.a.s.)

“Bir kimse sabahladığı ve akşamladığı zaman yüz defa ‘Sübhânallahi ve bi-hamdihi – Allah’ı hamdiyle birlikte tenzih ederim-’ derse; kıyamet gününde hiçbir kimse onun getirdiğinden daha faziletli bir şey getiremez. Meğerki biri onun dediği kadar yahut fazlasını getirmiş ola.” buyurdular.³⁴²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

176 - عَنْ ثَوْبَانَ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ} قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَصْفَارِهِ، فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: أُنْزِلَتْ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، لَوْ عَلِمْنَا أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَتَتَّخِذْهُ؟ فَقَالَ: أَفْضَلُهُ لِسَانٌ ذَاكِرٌ، وَقَلْبٌ شَاكِرٌ، وَزَوْجَةٌ مُؤْمِنَةٌ تُعِينُهُ عَلَى إِيْمَانِهِ.

Sevbân'dan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Tevbe sûresi 34. ayeti; “Ey îman edenler! Bilin ki, hahamların, rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızca yiyip yutuyor ve onları Allah’ın yolundan alıkoyuyorlar. Fakat bütün o altını, gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlara, işte onlara sonraki hayatta çok çetin azabı müjdele.” İndiği zaman Nebi ile bir yolculukta beraber idik Nebi’nin (s.a.s) bazı ashâbı Bu ayet altın ve gümüş biriktirmenin kötülüğü hakkında indi hangi mal daha hayırlıdır? Bilsek de onu edinmiş olsaydık dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle

³⁴¹ Müslim, “Mesâcid”, 26 (Nr. 595/142): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Buhârî, “Ezan”, 153 (Nr. 843): Bu rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁴² Müslim, “Zikir ve’l-Duâ ve’t-Tevbe ve’l-İstiğfâr”, 10 (Nr. 2692/29); “Zikir ve’l-Duâ ve’t-Tevbe ve’l-İstiğfâr”, 22 (Nr. 2731/84); Tirmizî, “Deavât”, 61 (Nr. 3469): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

buyurdu: “En değerli şey Allah’ı devamlı hatırlayan dil, Allah’ın nimetlerine şükrederek kulluk yapan kalp, îmanı konusunda erkeğine yardımcı olan kadındır.”³⁴³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde خَيْرٌ kelimesi soru olarak, cevapta ise أَفْضَلٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

177 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ عَنْ ذِكْرِي وَمَسْأَلَتِي أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِيَ السَّائِلِينَ، وَفُضِّلَ كَلَامُ اللَّهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفُضِّلَ اللَّهُ عَلَى خَلْقِهِ.

Ebû Saîd’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Rab Azze ve Celle şöyle buyurdu: Benim Kitabımı okumak ve beni zikretmekten dolayı kim benden bir şey isteyecek durumda olmazsa; ben o kimseye isteyenlere verdiğimin en üstününü veririm. Allah’ın sözlerinin diğer sözlere karşı üstünlüğü: Allah’ın yarattıklarına karşı üstünlüğü gibidir.”³⁴⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

178 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنِلَ أَيُّ الْعِبَادِ أَفْضَلُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ. قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمِنَ الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَوْ ضَرَبَ بِسَيْفِهِ فِي الْكُفَّارِ وَالْمُشْرِكِينَ حَتَّى يَنْكَسِرَ وَيَخْتَضِبَ دَمًا لَكَانَ الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا أَفْضَلَ مِنْهُ دَرَجَةً.

Ebû Saîd el Hudrî’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah’a (s.a.s.): “Kıyamet günü Allah’a derece bakımından kulların hangisi üstündür” diye soruldu da Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah’ı her an gündemde tutan erkek ve kadınlardır.” “Ey Allah’ın Rasûlü! Allah yolunda savaş eden gaziden de mi üstündür?” dedim. Şöyle buyurdular: “Kılıcını kırılıncaya kadar ve her tarafı kana bulanıncaya kadar kâfir ve müşriklere vursa dahi Allah’ı her an ve her yerde gündemde tutan kimse derece bakımından daha değerlidir.”³⁴⁵

³⁴³ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 10 (Nr. 3094): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi soru olarak, cevapta ise أَفْضَلٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁴⁴ Tirmizî, “Fedâilu’l-Kurân”, 25 (Nr. 2926): Bu hadiste أَفْضَلٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁴⁵ Tirmizî, “Deavât”, 5 (Nr. 3376): Bu hadiste أَفْضَلٌ kelimesi kullanılmıştır; “Deavât”, 6 (Nr. 3377): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 1 tarikte de خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

179 - سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ.

Câbir (r.a.), Nebi'nin (s.a.s.) şöyle söylediğini işitmiştir: Zikrin en değerlisi “La ilahe illallah” tır. Duanın en değerlisi ise “Elhamdülillah” tır.³⁴⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

180 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا قَبْلَ نَجْدٍ فَغَنِمُوا غَنَائِمَ كَثِيرَةً وَأَسْرَعُوا الرَّجْعَةَ فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ لَمْ يَخْرُجْ، مَا رَأَيْنَا بَعْثًا أَسْرَعَ رَجْعَةً وَلَا أَفْضَلَ غَنِيمَةً مِنْ هَذَا الْبَعْثِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا أَذْلكُمْ عَلَى قَوْمٍ أَفْضَلَ غَنِيمَةً وَأَسْرَعَ رَجْعَةً؟ قَوْمٌ شَهِدُوا صَلَاةَ الصُّبْحِ ثُمَّ جَلَسُوا يَذْكُرُونَ اللَّهَ حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ فَأُولَئِكَ أَسْرَعُ رَجْعَةً وَأَفْضَلُ غَنِيمَةً.

Ömer b. Hattâb'dan (r.a.) rivâyete göre, Nebi (s.a.s.), Necid tarafına bir müfreze göndermişti de onlar pek çok ganimetler elde ederek dönüp gelmişlerdi. Bunun üzerine o müfrezede olmayan bir kimse dedi ki: “Bu müfrezeden daha çabuk dönen ve daha çok ganimetle gelen bir müfreze görmedik.”

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: “Dikkat edin! Ganimet bakımından daha hızlı bir topluluğu size göstereyim mi?” Bir topluluk ki sabah namazında hazır bulunup sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikredenler. İşte bunlar dönüşü çabuk kazancı bol olan cemaattir.”³⁴⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

181 - عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهَا، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا نَوَاةٌ، أَوْ قَالَ: حَصَاةٌ تُسَبِّحُ بِهَا، فَقَالَ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكَ

³⁴⁶ Tirmizî, “Deavât”, 9 (Nr. 3383); İbn Mâce, “Edeb”, 55 (Nr. 3800): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁴⁷ Tirmizî, “Deavât”, 109 (Nr. 3561): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

مِنْ هَذَا أَوْ أَفْضَلُ؟ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ.

Sa'd b. ebî Vakkâs'dan (r.a.) rivâyete göre, Sa'd ve Nebi (s.a.s.), bir kadının yanına girmişti bu kadının önünde tesbih çekmek için kullandığı hurma çekirdekleri veya çakıl taşları vardı. Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: "Sana bundan daha kolay ve daha değerli olanı haber vereyim mi? "Gökteki yaratıkları sayısınca sübhanallah, yeryüzünde yarattıkları sayısınca sübhanallah. Her ikisi arasında yarattıkları sayısınca sübhanallah. Yaratacağı şeyler sayısınca sübhanallah. Bütün bunlar sayısı kadar Allahü ekber. Bütün bunlar sayısı kadar Elhamdülillah ve yine bütün bunlar sayısı kadar la havle vela kuvvete illa billâh" dersin.³⁴⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

182 - عَنْ عَرَبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ الْمُسَبِّحَاتِ قَبْلَ أَنْ يَرْفُدَ، وَقَالَ: «إِنَّ فِيهِنَّ آيَةً أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ»

Hiz. İrbâd b. Sâriye'den (rivâyet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.s.) uyumadan önce el-Musebbihat (denilen sureleri) okur ve: "Bu surelerin içerisinde bir âyet vardır ki bin âyetten daha faziletlidir" buyururdu.³⁴⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 2 tarikte de خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

183 - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: كُنْتُ أَقُودُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَافَتَهُ فِي السَّفَرِ، فَقَالَ لِي: «يَا عُقْبَةُ، أَلَا أَعْلَمُكَ خَيْرَ سُورَتَيْنِ قُرِئَتَا؟» فَعَلَّمَنِي قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، قَالَ: فَلَمْ يَرِنِي سُرْرَتُ بِهِمَا جَدًّا، فَلَمَّا نَزَلَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ صَلَّى بِهِمَا صَلَاةَ الصُّبْحِ لِلنَّاسِ، فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ التَّفَتَّ إِلَيَّ، فَقَالَ: «يَا عُقْبَةُ، كَيْفَ رَأَيْتَ؟»

³⁴⁸ Tirmizî, "Deavât", 114 (Nr. 3568); Ebû Dâvud, "Vitr", 24 (Nr. 1500): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁴⁹ Ebû Dâvud, "Nevm", 5 (Nr. 5057): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; "Salât", 8 (Nr. 1456); Tirmizî, "Fedâilu'l-Kur'ân", 21 (Nr. 2921); "Deavât", 22 (Nr. 3406): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Ukbe b. Âmir'den, (r.a.) demiştir ki: Ben seferde Rasûlullah'ın (s.a.s.) devesini güdüyordum. Efendimiz bana: “Ey Ukbe! Sana okunulan iki hayırlı sure öğreteyim mi?” buyurup, (Felak) ve (Nas) surelerini öğretti. (Ancak) benim bunlarla pek fazla sevinmediğimi gördü. Sabah namazı için konaklayınca cemaate namazı o iki sure ile kıldırdı. Namazı bitirince bana dönüp; “(Bu sureleri) Nasıl gördün, ey Ukbe?” buyurdu.³⁵⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

184 - أَعَنْ مُعَاذُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ، فَأَصَبْتُ خُلُوةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ، فَقَالَ: «قُلْ» فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ؟، قَالَ: «قُلْ» قُلْتُ: مَا أَقُولُ؟، قَالَ: «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ حَتَّى خَتَمَهَا»، ثُمَّ قَالَ: «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ حَتَّى خَتَمَهَا»، ثُمَّ قَالَ: «مَا تَعَوَّذَ النَّاسُ بِأَفْضَلِ مِنْهُمَا»

Abdullah b. Hubeyb (radıyallahü anh) babasından rivâyet ederek şöyle demiştir:

(Mekke yolunda Rasûlullah (s.a.s.) ile beraberdim. Bir ara ondan ayrıldım yanına yaklaşınca, bana: “Oku” dedi. Ben de: Ne okuyayım dedim. Tekrar: “Oku” buyurdu. Ben de: Ne okuyayım” dedim. Bu sefer: Nâs ve Felâk sûrelerini sonuna kadar okuduktan sonra: “İnsanlar bu iki sûreden daha değerli bir şeyle Allah’a sığınmazlar” buyurdu.³⁵¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

185 - عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، إِلَّا كَانَ الَّذِي أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أَخَذَ "

Enes'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Allah herhangi bir kuluna bir nimet ikram edip de kul da el-hamdulillah derse kulun verdiği (yani ödediği hamd), aldığı nimetinden mutlaka efdal (üstün) olur.”³⁵²

³⁵⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 8 (Nr. 1462): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁵¹ Nesâî, “İstiâze”, 1 (Nr. 5429); “İstiâze”, 1 (Nr. 5432): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁵² İbn Mâce, “Edeb”, 55 (Nr. 3805): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

186 - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " أَرْبَعُ أَفْضَلُ الْكَلَامِ لَا يَضُرُّكَ بِأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ "

Semure bin Cündüb'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Dört cümle vardır ki (zikir olarak) sözlerin en faziletlisidir. Bu dört cümleden hangisinden başlasan zarar etmez: Sübhanallahi ve'l-hamdu lillahi ve lâ ilahe illallahu vellahu ekber."³⁵³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, başka bir tarikte de أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

187 - عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسِيرُ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَسِيرُ مَعَهُ لَيْلًا، فَسَأَلَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ شَيْءٍ فَلَمْ يَجِبْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يَجِبْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَلَمْ يَجِبْهُ، وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: ثَكَلْتُكَ أُمُّكَ يَا عُمَرُ، نَزَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ لَا يَجِيبُكَ، قَالَ عُمَرُ: فَحَرَكْتُ بَعِيرِي ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامَ الْمُسْلِمِينَ، وَخَشِيتُ أَنْ يَنْزِلَ فِي قُرْآنٍ، فَمَا نَشَبْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِخًا يَصْرُخُ بِي، قَالَ: فَقُلْتُ: لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَكُونَ نَزْلٌ فِي قُرْآنٍ، وَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلِمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «لَقَدْ أَنْزَلْتُ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةً، لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ» ثُمَّ قَرَأَ: {إِنَّا

فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا} [الفتح: 1]

Zeyd b. Eslem, babasından rivâyetine göre "Rasûlullah (s.a.s.) seferlerinden birisinde (geceleyin) yol alırken -ki Ömer b. el-Hattab geceleyin onunla birlikte yol alırdı- Ömer b. el-Hattab ona bir hususa dair soru sordu. Fakat Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem ona cevap vermedi. Sonra yine ona soru sordu, yine ona cevap vermedi. Ömer b. el-Hattab (kendi kendine) dedi ki: 'Anan seni kaybedesice ey Ömer! Sen Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e ısrarla üç defa soru sorduğun halde her seferinde o sana cevap vermedi.' Bunun üzerine devemi harekete geçirdim. Sonra da Müslümanların önüne geçtim. Hakkımda Kur'ân nazil olur diye korktum. Aradan fazla zaman geçmeden birisinin yüksek sesle beni çağırdığını işittim. (Kendi kendime) 'And

³⁵³ İbn Mâce, "Edeb", 56 (Nr. 3811): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, "Âdâp", 2 (Nr. 2137/12): Bu rivâyet أَحَبُّ kelimesi ile zikredilmiştir.

olsun hakkımda bir Kur'ân ineceğinden korkmuştum.' dedim. Sonra Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in yanına vardım. Ona selam verdim.

Dedi ki: Andolsun bu gece bana öyle bir sure indirildi ki ben onu üzerinde güneşin doğduğu her şeyden daha çok seviyorum diye buyurdu. Sonra da: “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih nasibettik.” [Feth, 1] okudu.³⁵⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

188 - عن عبد الله رضي الله عنه، قال: «لا أحد أغير من الله، ولذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا شيء أحب إليه المدح من الله، ولذلك مدح نفسه» قلت: سمعته من عبد الله؟ قال: نعم، قلت: ورفعته؟ قال: نعم {وكيل} [الأنعام: 102]: «حفيظ ومحيط به». {قبلا} [الأنعام: 111]: " جمع قبيل، والمعنى: أنه ضروب للعذاب، كل ضرب منها قبيل ". {زخرف القول} [الأنعام: 112]: «كل شيء حسنة ووشيته، وهو باطل فهو زخرف»، {وحرث حجر} [الأنعام: 138]: " حرام، وكل ممنوع فهو حجر محجور، والحجر كل بناء بنيته [ص: 58]، ويقال للأنثى من الخيل: حجر، ويقال للعقل: حجر وحجى، وأما الحجر فموضع ثمود، وما حجرت عليه من الأرض فهو حجر، ومنه سمي حطيم البيت حجرا، كأنه مشتق من محطوم، مثل: قتل من مقتول، وأما حجر اليمامة فهو منزل "

Abdullah şöyle demiştir: “Müminleri Allah’tan daha çok kötülüklerden koruyan yoktur. İşte bu yüzden O, kötülüklerin açığını da gizlisini de haram kılmıştır. Bir de Allah’tan daha çok övülmeyi seven kimse yoktur. Bu yüzden O, kendisini övmüştür.”

[Hadisin râvilerinden Amr İbn Mürre’den şöyle dediği nakledilmiştir]: Ebû Vail’e “Sen bu sözü Abdullah’tan işittin mi?” diye sordum. O da, “Evet.” cevabını verdi. Bunun üzerine “Peki bu sözü Hz. Nebi’ye nispet etti mi?” diye sordum. O da yine, “Evet.” cevabını verdi.³⁵⁵

³⁵⁴ Buhârî, “Megâzî”, 37 (Nr. 4177); “Tefsîru’l-Kur’ân”, 278 (Nr. 4833); “Fedâiu’l-Kur’ân”, 12 (Nr. 5012); Müslim, “Cihâd ve’s-Siyer”, 34 (Nr. 1786/ 97); Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 48 (Nr. 3263): Bu rivâyetler أَحَبُّ kelimesi ile gelmiştir.

³⁵⁵ Buhârî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 127 (Nr. 4634); “Tefsîru’l-Kur’ân”, 130 (Nr. 4637); “Nikâh”, 106 (Nr. 5220); “Tevhîd”, 15 (Nr. 7403); “Tevhîd”, 20 (Nr. 7416); Müslim, “Talak”, 8 (Nr. 1499/17); “Tevbe”, 6 Nr. (Nr. 2760/32-33-34-35); Tirmizî, “Deavât”, 96 (Nr. 3530): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 11 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

189 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَأَنْ أَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ»

Ebû Hureyre'den naklen rivâyet etti. (Şöyle demiş): Rasûlullah (s.a.s.): “Sübhânallah ve'l-Hamdu lillah ve la ilahe illallahu vallahu ekber, Allah'ı tenzih ederim, hamd Allah'a mahsustur ve Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah her şeyden büyüktür, demem benim için üzerine güneş doğan her şeyden daha makbuldür.” buyurdular.³⁵⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

190 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ، فَقَالَ: " إِنَّ أَحَبَّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ "

Ebû Zer (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Allah'a en makbul olan sözü sana haber vereyim mi?” buyurdu. Ben: “Yâ Rasûlallah! Allah'a en makbul olan sözü bana haber ver!” dedim. Bunun üzerine: “Şüphesiz Allah'a en makbul söz: Sübhânallah ve bi-Hamdihi – Allah'ı hamdiyle tenzih ederim -sözüdür.” buyurdular.³⁵⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

191 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: الْحَالُ الْمُرْتَحِلُ. قَالَ: وَمَا الْحَالُ الْمُرْتَحِلُ؟ قَالَ: الَّذِي يَضْرِبُ مِنْ أَوَّلِ الْقُرْآنِ إِلَى آخِرِهِ كُلَّمَا حَلَّ ارْتَحَلَ. هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَإِسْنَادُهُ لَيْسَ بِالْقَوِيِّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا صَالِحُ الْمُرِّي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ.

³⁵⁶ Müslim, “Zikir ve'd-Dua ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr”, 10 (Nr. 2695/32); Tirmizî, “Deavât”, 129 (Nr. 3597): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi ile kullanılmıştır.

³⁵⁷ Müslim, “Zikir Duâ' Tevbe İstiğfâr”, 22 (Nr. 2731/85); Tirmizî, “Deavât”, 128 (Nr. 3593): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

وَهَذَا عِنْدِي أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ الرَّبِيعِ.

İbn Abbâs'dan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Adamın biri: Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi amel Allah'a daha sevimidir? Diye sordu da Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdular: "Konaklayıp yoluna devam eden kişi." Konaklayıp göçen ne demektir, diye sorulunca; Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Kur'ân'ı baştan sona okuyup tekrar başa dönmektir."³⁵⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

192 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: قَعَدْنَا نَقَرَّ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَذَاكَرْنَا، فَقُلْنَا: لَوْ نَعْلَمُ أَيَّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ لَعَمَلْنَاهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى {سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ}،

Abdullah b. Selam'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Nebinin ashâbından birkaç kişi oturup müzakerede bulunduk ve: "Allah'a amellerin hangisinin daha sevimli olduğunu bilsek şüphesiz onu işlerdik" dedik. Bunun üzerine Allah, Saf sûresi 1-2. ayetlerini indirdi: "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ın sınırsız şanını yüceltir. Çünkü mağlup olmayan güç O'nundur ve yaptığı her şeyi yerli yerince yapandır O, Ey îman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyi söylüyorsunuz?" Abdullah b. Selam dedi ki: "Rasûlullah (s.a.s.), bu ayeti bize okudu." Ebû Seleme de: "Bu ayeti Abdullah b. Selam bize okudu." Yahya da: "Ebû Seleme, bunu bize okudu dedi." İbn Kesir de: "Yahya el Evzâî bunu bize okudu" dedi. Abdullah da: "İbn Kesir, bunu bize okudu" dedi.³⁵⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

193 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَأَنْ أَقْعَدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ أَحَبُّ إِلَيَّ، مِنْ أَنْ أَعْتِقَ أَرْبَعَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَلَأَنْ أَقْعَدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَيَّ، أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَعْتِقَ أَرْبَعَةً»

³⁵⁸ Tirmizî, "Kıraât", 13 (Nr. 2948): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁵⁹ Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'ân", 61 (Nr. 3309): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivâyet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Sabah namazından sonra güneş doğup ta bir mızrak boyu çıkıncaya kadar Allah'ı zikreden bir toplulukla beraber oturmam bana İsmail'in (a.s) çocuklarından dördünü kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir. İkinci namazından sonra güneş batıncaya kadar Allah'ı zikreden bir cemaatle beraber oturmam ise bana dört insanı kölelikten kurtarmamdan daha sevimlidir.”³⁶⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

194 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ: " رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ، أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، وَكُنَّا لَكَ عَبْدًا: اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ "

Ebû Saîd-i Hudrî (r.a.) şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.) başını rükûdan kaldırdığı vakit: “Ey Rabbimiz! Göklerle yer ve onlardan başka dilediğin her şey dolusu hamd ancak sana mahsustur. Ey Mecdü senaya lââyık olan Allâh'ım! Kulun —ki hepimiz sana kuluz— söyleyeceği en lââyık söz şudur: Allah'ım senin verdiğine mâni olacak yoktur. Senin vermediğini verecek de yoktur. Senin katında hiçbir varlık sahibine varlığı fayda verecek değildir.” derdi.³⁶¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

195 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: حِينَ يَقُولُ: " سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاءِ - قَالَ مُوَمَّلٌ: مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ -، وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ أَهْلِ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكُنَّا لَكَ عَبْدًا، لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ - زَادَ مُحْمُودٌ: وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، ثُمَّ اتَّفَقُوا - وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ "

Ebû Said el-Hudrî'den (rivâyet edildiğine göre); Peygamber (s.a.s.); “Semiallahu limen hamideh” deyince, (kavmede iken) şunları da söylerdi: “Allahümme Rabbena leke'l-hamdü mile's-semâi (Müemmel bunu, “mile'ssemavat” (diye) nakletmiştir). Ve

³⁶⁰ Ebû Dâvud, “İlim”, 13 (Nr. 3667): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁶¹ Müslim, “Salât”, 40 (Nr. 477/205): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

mil'el'ardi ve mire ma şî'te min şey'in ba'du ehlessenai ve'I-mecdi ehakku ma kale'l-abdû ve kulluna leke abdûn; la mânia lima a'tayte. Muhammed (buraya) “vela mu'tiye Uma mena'te” (cümlesini) ilave etti). (Bundan) sonra (gelen sözlerin rivâyetinde ise, bütün râviler şu ifadede de birleştiler; “Vela yenfe'u zelceddi mine'l-ceddu”³⁶²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Kur'ân Allah'ın kelamı olduğundan onun hükümleriyle amel etmek de onu okumak da bir ibadettir ve Allah bu amel katında mükâfat kazandırır. Bu mükâfattan sadece okuyan ve amel eden kişi faydalanmayıp, onu okutup yetiştiren anne baba da nasibini alır.

196 - عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ، أُلْبِسَ وَالِدَاهُ تَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ضَوْءُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوتِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ، فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهِذَا؟»

Sehl b. Muaz el-Cühenî, babası Muaz'dan (r.a.), demiştir ki: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kur'ân-ı Kerim'i okuyan ve hükümleriyle amel edenin anne ve babasına kıyamet günü bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı güneşi evlerinizin içinde farzetseniz dünya evlerindeki güneş ışığından daha güzeldir. O halde Kur'ân'ı bizzat öğrenen hakkında ne düşünürsünüz? (Onun sevabını siz takdir edin).”³⁶³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

197 - حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، أَنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ اشْتَكَتْ مَا تَلْقَى مِنَ الرَّحَى مِمَّا تَطْحَنُ، فَبَلَغَهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِسَبِيٍّ، فَأَتَتْهُ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَلَمْ تَوَافِقْهُ، فَذَكَرَتْ لِعَائِشَةَ، فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ عَائِشَةَ لَهُ، فَأَتَانَا، وَقَدْ دَخَلْنَا مُضَاجِعَنَا، فَذَهَبْنَا لِنَقُومَ، فَقَالَ: «عَلَى مَكَانِكُمَا». حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمِيهِ عَلَى صَدْرِي، فَقَالَ: «أَلَا أَدْلِكُمَا عَلَى خَيْرٍ مِمَّا سَأَلْتُمَاهُ، إِذَا أَخَذْتُمَا مُضَاجِعَكُمَا فَكَبِّرَا اللَّهَ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، وَاحِدًا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَسَبِّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمَا مِمَّا سَأَلْتُمَاهُ»

³⁶² EbûDâvud, “Salât”, 29 (Nr. 847): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁶³ Ebû Dâvud, “Vitr”, 14 (Nr.1453): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

Hız. Ali'den (r.a.) nakledilmiştir: "Fâtıma el değirmeni ile un öğütmeğten bıkip usandığını söyleyerek halinden şikâyet ediyordu. Bu sırada Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'e bazı esirlerin getirildiğini haber aldı ve ondan (s.a.s.) bir hizmetçi istemek üzere dışarı çıktı. Fakat Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'i bulamadı. Bu yüzden talebini Hız. Aişe'ye arz etti. Hız. Aişe de Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) eve dönünce kızının talebini söyledi. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem de bize geldi. Biz o sırada yatağımıza girmiştik. O gelince kalkmaya yeltendik. Fakat Rasûlullah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem: "Hiç rahatsız olmayın, olduğunuz yerde durun!" buyurdu ve aramıza girip oturdu. Hatta ben ayağının soğukluğunu göğsümde hissettim. O gece bize şöyle buyurdu: "Ben size bana arz ettiğiniz talebinizden daha hayırlı bir yol göstereyim mi? Yataklarınıza uzandığınızda otuz dört defa Allahu Ekber deyin otuz üç defa Elhamdülillah deyin ve otuz üç defa de Sübhanallah deyin. İşte bunlar benden istemiş olduğunuz şeyden daha hayırlıdır."³⁶⁴

Yukarıdaki bu hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde ulaşılan tariklerine bakıldığında 9 tarikte خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görölmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden olan Mâ'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabında yine aynı şekilde خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı ve ayrıca "Allahu Ekber" zikri yerine "Lâ ilâhe illallah" denildiği görölmektedir.³⁶⁵

198 - حدثنا عمر بن حفص، حدثنا أبي، حدثنا الأعمش، سمعت أبا صالح، عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: " يقول الله تعالى: أنا عند ظن عبدي بي، وأنا معه إذا ذكرني، فإن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي، وإن ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ خير منهم، وإن تقرب إلي بشبر تقربت إليه ذراعاً، وإن تقرب إلي ذراعاً تقربت إليه باعاً، وإن أتاني يمشي أتيته هرولة "

Ebû Hureyre (r.a.) nakline göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle anlatmıştır: "Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ben kulumun beni zannı üzereyim. Kulum beni andığı zaman ben muhakkak onunla beraber bulunurum. O, beni gönlünde gizlice zikrederse ben de onu

³⁶⁴ Buhârî, "Humus", 5 (Nr. 3113); "Ashâbu'n-Nebî", 9 (Nr. 3705); "Nafaka", 6 (Nr. 5361); "Nafaka", 7 (Nr. 5362); "Deavât", 11 (Nr. 6318), Müslim, "Zikir ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr", 19 (Nr. 2727/80); "Zikir ve'd-Duâ ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr", 19 (Nr. 2728/81); Tirmizî, "Deavât", 24 (Nr. 3408); Ebû Dâvud, "Edeb", 1 (Nr. 5062): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁶⁵ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 103 (Nr. 19828).

bu suretle nefsimde zikrederim. Eğer o, beni bir cemaat içinde zikrederse ben de onu bu cemaat fertlerinden daha hayırlı bir cemiyet içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. O, bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim.³⁶⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

199 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ أَنْ يَجِدَ فِيهِ ثَلَاثَ خَلَفَاتٍ عِظَامِ سِمَانٍ؟» قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: «ثَلَاثُ آيَاتٍ يَقْرَأُ بِهِنَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ خَلَفَاتٍ عِظَامِ سِمَانٍ»

Ebû Hureyre şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.): “Sizden biriniz evine döndüğü zaman orada üç tane iri, semiz, gebe deve bulmasını ister mi?” diye sordu. Biz: “Evet!” cevabını verdik. Rasûlullah (s.a.s.): “O hâlde birinizin namazında okuyacağı üç âyet kendisi için iri semiz ve gebeliği belli olmuş üç deveden daha hayırlıdır.” buyurdular.³⁶⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

200 - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خُطِبَ اخْمَرَتْ عَيْنَاهُ، وَعَلَا صَوْتُهُ، وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ، حَتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يَقُولُ: «صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ»، وَيَقُولُ: «بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ»، وَيَقْرُنُ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ، وَالْوُسْطَى، وَيَقُولُ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ثُمَّ يَقُولُ: «أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ، مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِأَهْلِهِ، وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضِيَاعًا فَلِيَ وَعَلَيَّ».

Câbir b. Abdullâh (r.a.) şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.); hutbe okuduğunda gözleri kızarır, sesi yükselir ve sesinin hiddeti artardı. Hatta bir orduyu tehditte bulunarak: (düşman) Akşam sabah size baskın yapacak diyen (ordu kumandanı) gibi olur ve şehâdet parmağı ile orta parmağını yan yana getirerek: “Ben kıyamete şunların

³⁶⁶ Buhârî, “Tevhîd”, 15 (Nr. 7405); Müslim “Zikir ve’d-Duâ ve’t-Tevbe ve’l-İstîğfâr”, 1 (Nr. 2675/2); “Zikir ve’d-Duâ ve’t-Tevbe”, 6 (Nr. 2675/21); “Deavât”, 132 (Nr. 3603); İbn Mâce, “Edeb”, 58 (Nr. 3822): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁶⁷ Müslim, “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 41 (Nr. 802/250); “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 41 (Nr. 803/251); İbn Mâce, “Edeb”, 52 (Nr. 3782): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

bir birine olan yakınlığı gibi yakın bir zamanda gönderildim.” der ve şöyle devam ederdi: “Bundan sonra ‘emma ba‘du’ (mâlumunuz olsun ki) sözün en hayırlısı Allah’ın kitabıdır. İrşadların en hayırlısı da Muhammed’in irşadıdır. Umurun en kötüsü, sonradan çıkarılanlarıdır. Her bid‘at dalâlettir.” der. Sonra: “Ben her mümine kendi nefsinden ileriyyim. Bir kimse (ölürken) mal bırakırsa o mal onun yakınlarına âittir. Fakat borç veya çoluk çocuk bırakırsa bana âit ve benim üzerimedir.” buyururlardı.³⁶⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

201 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: " مَا مِنْ مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ، فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ: {إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ} [البقرة: 156]، اللَّهُمَّ أَجْرِي فِي مُصِيبَتِي، وَأَخْلَفَ لِي خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا "، قَالَتْ: فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ، قُلْتُ: أَيُّ الْمُسْلِمِينَ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ؟ أَوَّلَ بَيْتٍ هَاجَرَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ إِنِّي قُلْتُهَا، فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: أَرْسَلَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاطِبَ بْنَ أَبِي بَلْتَعَةَ يَخْطُبُنِي لَهُ، فَقُلْتُ: إِنَّ لِي بَنَاتًا وَأَنَا غَيُورٌ، فَقَالَ: «أَمَّا ابْنَتُهَا فَادْعُو اللَّهَ أَنْ يُغْنِيَهَا عَنْهَا، وَادْعُوا اللَّهَ أَنْ يَذْهَبَ بِالْغَيْرَةِ»

Ümmü Seleme şöyle söyledi: Ben, Rasûlullah’ı (s.a.s.) şöyle buyururken işittim: “Başına musibet gelen hiçbir müslüman yoktur ki, Allah’ın emrettiği vecihle: *İnna Lillahi ve inna ileyhi raciun*. Allah’ım musibetimi hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsan eyle; desin de Allah ona mutlaka daha hayırlısını İhsan buyurmasın.” Ümmü Seleme demiş ki: Ebû Seleme vefat edince ben, “Müslümanların hangisi Ebû Seleme’den daha hayırlıdır? O ailesi ile birlikte, Rasûlullah’a (s.a.s.) hicret eden ilk hânedir” dedim. Bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Rasûlullah’ı (s.a.s.) ihsan buyurdu. Rasûlullah (s.a.s.) bana Hâtîb b. Ebî Beltea’yı dünür yolladı. (Kendisine): “Benim bir kızım var. Hem ben kiskancım.” dedim. (Bu sözüme karşılık) Rasûlullah (s.a.s.): “Kızına gelince: “Onu annesinden müstağni kılması için Allah’a dua ederiz. Kıskançlığı gidermesi için de ben Allah’a dua ederim.” buyurmuşlar.”³⁶⁹

³⁶⁸ Müslim, “Cuma”, 13 (Nr. 867/43-45); İbn Mâce, “Mukaddime”, 7 (Nr. 45): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁶⁹ Müslim, “Cenâiz”, 2 (Nr. 918/3-4): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ lafzı ile gelmiştir. Abdürrezzâk b. Hemâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında da bu rivâyet خَيْرٌ kelimesi ile nakledilmiştir.³⁷⁰

202 - حَدَّثَنِي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: لَمَّا أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّافُوسِ يُعْمَلُ لِيُضْرَبَ بِهِ لِلنَّاسِ لِحَمْعِ الصَّلَاةِ طَافَ بِي وَأَنَا نَائِمٌ رَجُلٌ يَحْمِلُ نَافُوسًا فِي يَدِهِ، فَقُلْتُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ أَتَبِيعُ النَّافُوسَ؟ قَالَ: وَمَا تَصْنَعُ بِهِ؟ فَقُلْتُ: نَدْعُو بِهِ إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: أَفَلَا أَدُلُّكَ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ؟ فَقُلْتُ لَهُ: بَلَى، قَالَ: فَقَالَ: تَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ اسْتَأْخَرَ عَنِّي غَيْرَ بَعِيدٍ، ثُمَّ، قَالَ: وَتَقُولُ: إِذَا أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ، أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرْتُهُ، بِمَا رَأَيْتُ فَقَالَ: «إِنَّهَا لَرُؤْيَا حَقٌّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقُمْ مَعَ بِلَالٍ فَأَلْقِ عَلَيْهِ مَا رَأَيْتَ، فَلْيُؤَدِّنْ بِهِ، فَإِنَّهُ أُنْدَى صَوْتًا مِنْكَ» فَقُمْتُ مَعَ بِلَالٍ، فَجَعَلْتُ أُلْقِيهِ عَلَيْهِ، وَيُؤَدِّنُ بِهِ، قَالَ: فَسَمِعَ ذَلِكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَهُوَ فِي بَيْتِهِ فَخَرَجَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ، وَيَقُولُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ مِثْلَ مَا رَأَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلِلَّهِ الْحَمْدُ»

Abdullah b. Zeyd şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) halkı namaza toplamak maksadıyla çalınmak üzere bir çan yapılmasını emrettiği sıralardaydı. Ben uyurken (rüyamda) yanıma elinde çan taşıyan bir adam çıkageldi. Ben ona: “Ey Allah’ın kulu! Bu çanı bana satmaz mısın?” dedim. “Onu ne yapacaksın?” dedi. “Onunla (halkı) namaza çağıracağız.” dedim. “Sana bundan daha hayırlısını göstereyim mi?” dedi. Ben de ona: “Evet (göster).” dedim. Dedi ki: “Şöyle dersin:

Allahu ekber. Allahu ekber.

Allahu ekber. Allahu ekber.

Eşhedu en la ilahe illallah: Ben, Allah’dan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Eşhedu en la ilahe illallah: Ben, Allah’dan başka ilah olmadığına şahadet ederim.

³⁷⁰ Abdürrezzâk b. Hemâm, “Cenaiz”, 83 (Nr. 6701).

Eşhedu enne muhammeden Rasûlullah: Ben Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim. Eşhedu enne muhammeden Rasûlullah: Ben, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederim.

Hayya ale's-selah: Haydin namaza, hayya ale's-selah: Haydin namaza.

Hayya ale'l-felah: Haydin kurtuluşa, hayya ale'l-felah: Haydin kurtuluşa.

Allahu ekber. Allahu ekber.

La ilahe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur.”

Sonra benden biraz uzaklaştı ve (şöyle) dedi; “Namaza kalktığın vakitte de (şöyle) dersin:

Allahu ekber. Allahu ekber.

Eşhedu en la ilahe illallah

Eşhedu enne muhammeden rasûlullah

Hayya ale's-selah

Hayya ale'l-felah

Kad kametu's-salât: Namaz başladı. Kad kametu's-salât: Namaz başladı.

Allahu ekber. Allahu ekber

La ilahe illallah.”

Sabah olunca Rasûl-i Ekrem'e gelip gördüklerimi haber verdim.

“İnşallah hak rüyadır. Bilal ile beraber kalk gördüklerini ona öğret de ezanı o okusun. Çünkü onun sesi seninkinden daha gür ve tatlıdır” buyurdu. Bilal ile beraber kalktık. Ben ona öğretmeye başladım, o da okumaya (başladı). Abdullah b. Zeyd (devamla) dedi ki: Bu ezanı evinde işiten Ömer b. el-Hattab (r.a.) süratle dışarı çıktı ve “Ya Rasûlullah, seni hak Nebi olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki onun gördüğünü ben de gördüm” diyordu. (Bunun üzerine) Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) de: “Allah'a hamd olsun” buyurdu.³⁷¹

³⁷¹ Ebû Dâvud, “Salât”, 28 (Nr. 499): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

203 - أَنَّ أُمَّ الْحَكَمِ، أَوْ ضَبَاعَةَ ابْنَتِي الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، حَدَّثَتْهُ عَنْ إِحْدَاهُمَا، أَنَّهَا قَالَتْ: أَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْيًا، فَذَهَبْتُ أَنَا وَأُخْتِي، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَشَكَّوْنَا إِلَيْهِ مَا نَحْنُ فِيهِ، وَسَأَلْنَاهُ أَنْ يَأْمَرَ لَنَا بِشَيْءٍ مِنَ السَّبْيِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " سَبَقَكُنَّ يَتَامَى بَذَرٍ، لَكِنْ سَأَدْتُكَ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكِنَّ مِنْ ذَلِكَ: تُكَبِّرُنَ اللَّهُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ تَكْبِيرَةً، وَثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ تَسْبِيحَةً، وَثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ تَحْمِيدَةً، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ "

Zübeyr b. Abdülmuttalib'in ümmü-l-Hakem-yahut ta Dubâa isimli kızların biri (şöyle) demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) (bir savaşta) bir takım cariyeler elde etmiştir. Ben, kız kardeşim ve Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Fâtıma ile birlikte, Hz. Nebi'nin huzuruna gittik. Kendisine içinde bulunduğumuz durumdan şikâyet ettik ve (işlerimizde bize yardımcı olması için) esir cariyelerden bize de vermesini istedik. Rasûlullah (s.a.s.): "Bedir(savaşında hayatlarını kaybeden şehitlerin) yetimleri sizin önünüze geçtiler. Fakat ben size bundan daha hayırlısını göstereyim mi? Her namazın arkasında otuz üç defa Allahu ekber, otuz üç defa subhânallah, otuz üç defa elhamdulillah ve bir defa da Lâ ilâhe illallâhu vahdehu Lâ Şerike leh dersiniz." buyurdu.³⁷²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

204 - عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَصَابَتْ أَحَدَكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، اللَّهُمَّ عِنْدَكَ أَحْتَسِبُ مُصِيبَتِي، فَاجِرْنِي فِيهَا، وَأَبْدِلْ لِي بِهَا خَيْرًا مِنْهَا "

Ümmü Seleme Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: "Birinize bir musibet geldiği zaman "inna lillahi ve inna ileyhi raciun. Allahümme indeke ahtesibu musibeti feacirini fiha ve ebdi'l li biha hayran minhâ" desin."³⁷³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

³⁷² Ebû Dâvud, "Harac ve'l-İmârât", 20 (Nr. 2987): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁷³ Ebû Dâvud, "Cenâiz", 22 (Nr. 3119): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

205 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا أُتَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ، وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ، وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِعْطَاءِ الذَّهَبِ وَالْوَرَقِ، وَمِنْ أَنْ تَلْقُوا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ، وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ؟» قَالُوا: وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «ذِكْرُ اللَّهِ»

Ebü'd-Derdâ'dan (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Nebi (s.a.s.): “Ben size amellerinizin en hayırlısını, mâlikiniz (Allah) katında en çok beğenilen, (cennetteki) derecelerinizi en çok yükselten, altın ve gümüşü (Allah yoluna) vermekten size daha sevaplı olan ve düşmanınıza rastlayıp da boyunlarınızı vurmanız (gazi olmanız) ile düşmanınızın sizin boyunlarınızı vurmasından (şehid edilmenizden) daha üstün faziletli işi haber vermiyeyim mi? (veya bilmiş olunuz ki size haber veririm)” buyurdu. Sahabîler: “Bu amel nedir? Yâ Rasûlullah” dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.): “Zikrullahıdır (yani Allah’ı anmak),” buyurdu.³⁷⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

206 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِهِ وَهُوَ يَغْرِسُ غَرْسًا، فَقَالَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا الَّذِي تَغْرِسُ؟» قُلْتُ: غِرَاسًا لِي، قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى غِرَاسٍ خَيْرٍ لَكَ مِنْ هَذَا؟» قَالَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " قُلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، يَغْرِسُ لَكَ بِكُلِّ وَاحِدَةٍ شَجَرَةً فِي الْجَنَّةِ "

Ebü Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Bir defa kendisi bir fidan dikmekle meşgulken Rasûlullah (s.a.s.) oradan geçmiş ve ona: “Yâ Ebâ Hureyre! Dikdiğin nedir?” diye sormuş. (Ebû Hureyre demiş ki) Ben: “Kendim için bir fidan dikiyorum” dedim. Resûl-i Ekrem (s.a.s.): “Senin için daha hayırlı bir dikilecek fidanı göstereyim mi?” buyurmuş. Ebû Hureyre: “Göster Yâ Rasûlullah.” (Bunun üzerine) Rasûlullah (s.a.s.):

“سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ” vallahu ekber de. Böyle söylersen her kelimeye karşılık cennette senin için bir ağaç dikilir” buyurdu.³⁷⁵

³⁷⁴ İbn Mâce, “Edeb”, 53 (Nr. 3790): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁷⁵ İbn Mâce, “Edeb”, 56 (Nr. 3807): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

207 - عَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: أَتَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ فَإِنِّي قَدْ كَبِرْتُ وَضَعُفْتُ وَبَدُنْتُ، فَقَالَ: «كَبِّرِي اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَاحْمَدِي اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَسَبِّحِي اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ فَرَسٍ مُلْجَمٍ مُسْرَجٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ بَدَنَةٍ، وَخَيْرٌ مِنْ مِائَةِ رَقَبَةٍ»

Ümmü Hâni'den (r.a.) şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına giderek: “Yâ Rasûlullah, bana bir amel göster. Çünkü ben gerçekten yaşlandım, güç bakımından zayıfladım ve şişmanladım.” dedim. Bunun üzerine O, şöyle buyurdu: “(Günde) yüz defa Allahu ekber” de, yüz defa “Elhamdulillah” de ve yüz defa “Sübânallah” de. (Bu zikir sevab bakımından) Allah yolunda (savaş için) gemlenmiş, eğer vurulmuş yüz attan, (kurban edilen) yüz deveden ve (azâdlanan) yüz köleden hayırlıdır.”³⁷⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Zikir konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرٌ lafzı 35 defa, أَفْضَلُ lafzı 23 defa, أَحَبُّ lafzı 23 defa, أَحَقُّ lafzı 2 defa, أَحْسَنُ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Zikrin efdaliyetine dair hadislerde en çok خَيْرٌ kelimesinin tercih edildiği görülmektedir.

13. HİCRET

Hicret başka bir yere gitmek için bir yerden çıkmak demektir. Hz. Peygamber ile beraber gidenlere bu kelimeden türetilen muhacirun (hicret edenler) ismi verilmiştir.³⁷⁷ Hicret bir yerden diğer yere gitmektir, ikinci yer için birinci yeri terk etmektir. Hicret terk etmek, ayrılmak, bırakmak anlamına gelip ulaşma, bağlanma manasına gelen وَصَلَ kelimesinin zıttı olan bir lafızdır. Hadisi şerifte “Fetihten sonra hicret yoktur ancak cihad ve niyet vardır.”³⁷⁸

Aşağıdaki hadislerle bakıldığında hicret denilince akla iki şeyin gelmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Birincisi Allah için bir yerden başka bir yere yapılan hicret, ikincisinin

³⁷⁶ İbn Mâce, “Edeb”, 56 (Nr. 3810): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

³⁷⁷ İbn Manzûr, *Lisânü 'l-Arab*, C. 5, s. 251.

³⁷⁸ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 5, s. 244.

ise Hz. Peygamber'e hangi hicret daha faziletlidir diye sorulduğunda, Allah'ın hoşlanmadığı şeylerden uzaklaşmayı işaret ettiği ameller olduğu görülmektedir:

208 - فلما جاء النبي صلى الله عليه وسلم قالت: يا نبي الله إن عمر قال: كذا وكذا؟ قال: «فما قلت له؟» قالت: قلت له: كذا وكذا، قال: «ليس بأحق بي منكم، وله ولأصحابه هجرة واحدة، ولكم أنتم - أهل السفينة - هجرتان»، قالت: فلقد رأيت أبا موسى وأصحاب السفينة يأتوني أرسالا، يسألوني عن هذا الحديث، ما من الدنيا شيء هم به أفرح ولا أعظم في أنفسهم مما قال لهم النبي صلى الله عليه وسلم،

“Nebi (s.a.s.) gelince dedi ki: Ey Allah'ın Nebisi! Ömer şöyle şöyle dedi. Allah Rasûlü: “Peki sen ona ne cevap verdin”, diye sordu. Esmâ: Ben de ona şunları şunları söyledim.” dedi. Şöyle buyurdu: “O bana sizden daha yakın değildir. Onun ve (benzeri) arkadaşlarının bir tek hicreti vardır. Sizin ise ey gemi halkı, iki hicretiniz vardır.” Esmâ dedi ki: “Andolsun Ebû Musa'nın ve gemidekilerin yanıma peyder pey gelip bana bu hadisi sorduklarını gördüm. Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in onlar için söylediklerinden daha çok kendilerini sevindirecek ve gözlerinde daha büyük dünyada hiçbir şey yoktu.”³⁷⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ sadece kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

209 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، أَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْ تَهْجَرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ عَزَّ وَجَلَّ»، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْهَجْرَةُ هِجْرَتَانِ: هِجْرَةُ الْحَاضِرِ، وَهَجْرَةُ الْبَادِي، فَأَمَّا الْبَادِي، فَيُجِيبُ إِذَا دُعِيَ وَيُطِيعُ إِذَا أُمِرَ، وَأَمَّا الْحَاضِرُ، فَهُوَ أَعْظَمُهُمَا بَلِيَّةً، وَأَعْظَمُهُمَا أَجْرًا "

Abdullah b. Amr'dan (radıyallahü anh) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Bir adam, Rasûlullah'a (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) hangi hicret daha değerlidir?” diye sordu. Hz. Peygamber de (s.a.s.):

“Allah'ın yasakladığı şeyleri terk etmendir.” buyurdu. Rasûlullah (s.a.s.) sözüne şöyle devam etti: “Hicret iki türlüdür: 1- Şehirlinin hicreti, 2- Çölde yaşayanın hicreti. Çölde yaşayanın hicreti: Çağrıldığında gelmesi, emir olunduğunda yapmasıdır.

³⁷⁹ Buhârî, “Megâzî”, 40 (Nr. 4231); Müslim, “Fedâilu's-Sahâbe”, 41 (Nr. 2503): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

Şehirlinin hicreti ise çölde yaşayanınkinden daha zordur. Fakat sevabı da daha büyüktür.³⁸⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Hicret konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَفْضَلُ lafzı 1 defa, أَحَقُّ lafzı 2 defa kullanılmıştır.

14. SABIR

Sabırlı kelimesi sabırsız, kaygılının zıddıdır. Mazi muzari ve mastarı صَبَرَ يَصْبِرُ şeklinde gelir. Çoğulu صَبُورٌ olarak gelmektedir. Cevheri'ye göre; endişeli olduğunda kişinin kendisini tutmasıdır. Örneğin: “Falan kişi musibet anında sabretti deriz.” demiştir.³⁸¹

Hiz. Peygamber, sabrı ibadetlerin en faziletli olarak tanımlamış, Allah'ın verdiği en büyük nimetlerden olduğunu söyleyerek bazen de musibete sabretmenin şifa bulmaktan daha hayırlı olduğunu bildirmiştir.

210 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ أَنْتَظَارُ الْفَرَجِ.

Abdullah'tan (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah'ın lutfundan isteyiniz. Çünkü Allah kendisinden istenilmesini sever ibadetlerin en değerlisi sıkıntının giderilmesini beklemektir.”³⁸²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

211 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنْ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ، فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ، فَأَعْطَاهُمْ حَتَّى نَفَدَ مَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: «مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أُدْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يَغْفِرْهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يَغْنِهِ اللَّهُ وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يَصْبِرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ»

³⁸⁰ Nesâî, “Bet’at”, 12 (Nr. 4165): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁸¹ İbn Manzûr, *Lisânü l-Arab*, C. 4, s. 438.

³⁸² Tirmizî, “Deavât”, 116 (Nr. 3571): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Ebû Saîd eI-Hudrî'den (r.a.) (O, şöyle demiştir): Ensâr'dan bazı kimseler, Rasûlullah'tan (sadaka) istediler. Rasûlullah da onlara verdi. Sonra bunlar yine istediler. Rasûlullah yine verdi. Nihayet yanındaki mal tükendi. Akabinde Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sadaka malından yanımda mevcûd olan şeyleri sizlerden asla saklamam. Kim (dilenmekten) sakınmak isterse, Allah o kimseyi iffetli kılar. Kim halktan istiğna ederse, Allah onu zengin kılar. Kim sabretmek isterse, Allah ona sabır ihsan eder. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir nimet verilmemiştir.” buyurmuştur³⁸³

Bu rivâyetin Kütüb-i Sitte içerisinde, efdaliyet özelinde 4 tarikte خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis âlimlerinden İmam Mâlik'in *Muvatta* isimli kitabında da yine aynı şekilde خَيْرُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.³⁸⁴

212 - عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَنِي قَالَ: إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ، وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قَالَ: فَادْعُهُ، قَالَ: فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضْوءَهُ وَيَدْعُوَ بِهَذَا الدُّعَاءِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتَقْضَى لِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ.

Osman b. Huneyf'den (r.a.) rivâyete göre, Gözleri görmeyen bir adam Nebi'ye (s.a.s.) geldi ve: “Allah'ın bana afiyet vermesi için bana dua et” dedi. Rasûlullah da (s.a.s.): “İstersen dua edeyim ama sabretmen senin için daha hayırlıdır” buyurdu. Adam: “Dua et” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.), ona güzelce abdest almasını ve şu dualarla dua etmesini emretti: “Allah'ım Rahmet Nebisi Nebin Muhammed ile senden istiyor ve sana yöneliyorum. Bu ihtiyacım konusunda ben Rabb'ime yöneliyorum. Allah'ım o Nebi'ni bana şefaati kıl.”³⁸⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Sabır konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 5 defa, أَفْضَلُ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Bu konuda en fazla خَيْرُ lafzının tercih edildiği görülmektedir.

³⁸³ Buhârî, “Zekât”, 50 (Nr. 1469); “Rikâk”, 20 (Nr. 6470); Müslim “1053/124); Tirmizî, “Birr ve's-Sıla”, 77 (Nr. 2024): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁸⁴ Mâlik, “Sadaka”, 2 (Nr. 835/3658): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

³⁸⁵ Tirmizî, “Deavât”, 119 (Nr. 3578): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

15. AHKÂM

حَكَمَ bir şeyi sonuca erdirmeye anlamında kullanılır. Bir adam övgü gerektiren bir anlamda bir işi sonuçlandırdığında حَكَمَ الرَّجُلُ (Adam hüküm verdi) denilir. حَكَمْتُ الشَّيْءَ (Bir şeye hüküm verdim dolayısıyla o muhkem oldu. Yani eksiksiz oldu.)³⁸⁶

Hicretten sonra Medine’de Müslümanlar bireysel haklar konusunda ve fertler arasında çıkan anlaşmazlıklarda Hz.Peygamber’in görüşlerine ve hükümlerine başvurmuşlardır. Hz. Peygamber de en güzel şekilde davranışların ve toplumsal sorumlulukların nasıl yerine getirileceği konusunda onlara yol göstermiştir.

213 - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ، أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تَخْتُنُ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَنْهَيْ فَإِنَّ ذَلِكَ أَحْظَى لِلْمَرْأَةِ، وَأَحَبُّ إِلَى الْبَعْلِ»

Ümmü Atiyye el-Ensariyye’den (rivâyet edildiğine göre) Medine’de kızları sünnet eden bir kadın varmış da Nebi (s.a.s.) ona: “Çok derinden kesme, çünkü bu kadına daha çok tat verir. Kocasını için de daha hoştur” buyurdu.³⁸⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

214 - قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ لَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَشْتَرِي وَأُعْتَقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»، ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْعِشِيِّ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: «مَا بَالُ أَنْاسٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ، مِنْ أَشْتَرِ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ أَشْتَرِ مِائَةَ شَرْطٍ شَرْطُ اللَّهِ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ»

Aişe (r.anha) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) yanıma gelince durumu ona bildirdim bana: “Onu satın al sonra da azad et. Vela yalnızca azad eden içindir.” Nebi (s.a.s.) yatsı namazını kıldırdıktan sonra hutbe vermek için ayağa kalktı. Layık olduğu şekilde Allah’a hamd ettikten sonra şöyle buyurdu: “Bazılarına ne oluyor ki Allah’ın kitabında bulunmayan şartlar ileri sürüyorlar! Kim Allah’ın kitabında bulunmayan bir

³⁸⁶ İbn Manzûr, *Lisânü ’l-Arab*, C. 12, s. 143.

³⁸⁷ Ebû Dâvud, “Nevm”, 78 (Nr. 5271): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

şart ileri sürerse bu şart geçersizdir. İsterse yüz şart ileri sürmüş olsun. Allah'ın şartı daha uygun ve sağlamdır.³⁸⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 6 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

215 - عن عمرو بن الشريد، قال: وقفت على سعد بن أبي وقاص، فجاء المسور بن مخرمة، فوضع يده على إحدى منكبي، إذ جاء أبو رافع مولى النبي صلى الله عليه وسلم، فقال: يا سعد ابتع مني بيتي في دارك؟ فقال سعد: والله ما أبتاعهما، فقال المسور: والله لتبتاعنهما، فقال سعد: والله لا أزيدك على أربعة آلاف منجمة، أو مقطعة، قال أبو رافع: لقد أعطيت بها خمس مائة دينار، ولولا أنني سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: «الجار أحق بسقبة»، ما أعطيتها بأربعة آلاف، وأنا أعطى بها خمس مائة دينار، فأعطاها إياه

Amr İbnü's-Şerid şöyle anlatır: Said İbn Ebû Vakkas'ın yanında bulunuyordum. Misver İbn Mahrame gelip elini omuzuma koydu. Bu sırada Hz. Nebi'nin azatlı kölesi Ebû Râfi' de geldi ve: "Ey Said! Senin çevrilğinde (etrafı duvarla çevrilmiş büyük ev) bulunan iki evimi benden satın al" dedi. Said, "Vallahi almam" dedi. Misver Sa'd'a, "Vallahi mutlaka bunu alacaksın" dedi. Said, "Vallahi, taksitli olarak ödemek şartıyla dört bin dirhemden daha fazla vermem" dedi.

Ebû Râfi': "Bana bu evler için beş yüz dinar teklif edildi. Eğer Rasûlullah'ın, (s.a.s.) "Komşu, yakınlığı sebebiyle daha çok hak sahibidir" buyurduğunu işitmemiş olsaydım, bana beşyüz dinar veren var iken, onu sana dört bin dirheme vermezdim" dedi ve evini ona verdi.³⁸⁹

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 11 tarikte sadece أَحَقُّ kelimesi kullanılarak nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında da bu hadis أَحَقُّ lafzı ile rivâyet

³⁸⁸ Buhârî, "Buyu", 67 (Nr. 2155); "Buyu", 73 (Nr. 2168); "Mükâteb", 1 (Nr. 2560); "Mükâteb", 2 (Nr. 3561); "Mukâteb", 3 (Nr. 2563); "Şurût", 13 (Nr. 2729): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁸⁹ Buhârî, "Şuf'a", 2 (Nr. 2258); "Hıyel", 13 (Nr. 6977-6978); "Hıyel", 14 (Nr. 6980-6981); Tirmizî, "Ahkâm", 31 (Nr. 1368-1369); İbn Mâce, "Şuf'a", 2 (Nr. 2494-2495-2496); "Şuf'a", 3 (Nr. 2498): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

edilmiştir. Ancak daha kısa şekilde sadece hadisın «الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْبِهِ» kısmının nakledildiği görülmektedir.³⁹⁰

216 - عن عائشة رضي الله عنها، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «من أكرم أرضاً

ليست لأحد فهو أحق»

Aişe'nin (r.anha) rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kim sahipsiz bir araziye imar ederse o kimse söz konusu arazide, diğerlerinden daha çok hak sahibi olur.”³⁹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

217 - سمع أبا هريرة رضي الله عنه، يقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - أو

قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم - يقول: «من أدرك ماله بعينه عند رجل - أو إنسان - قد أفلس فهو أحق به من غيره»

Ebû Hureyre (r.a.), “Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu veya Rasûlullah’dan şöyle işittim” demiştir: “Malını iflas eden kişide aynen bulan kimse, diğer alacaklılardan önceliklidir.”³⁹²

Bu rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde 11 tarikte sadece أَحَقُّ lafzı ile gelmiştir. Aynı şekilde ilk asır hadis kitaplarından *Muvatta*’da da bu rivâyette أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.³⁹³ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyette karşılaştırıldığında takdim, tehirle birlikte yine أَحَقُّ lafzı ile rivâyet edildiği görülmektedir.³⁹⁴

218 - عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْأَيُّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا،

وَالْبُكَرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا»؟ قَالَ: نَعَمْ

³⁹⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Buyu”, 34 (Nr. 14380- 14381-14382).

³⁹¹ Buhârî, “Müzâra’a”, 14 (Nr. 2335); Ebû Dâvud, “Harâc ve’l-Îmârât ve’l-Fey”, 37 (Nr. 3076) : Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁹² Buhârî, “İstikrâz”, 14 (Nr. 2402); Müslim, “Musâkât”, 5 (Nr. 1559/22-24-25); Ebû Dâvud, “İcâre”, 40 (Nr. 3519-3520-3523); “İcâre”, 44 (Nr. 3531); İbn Mâce, “Ahkâm”, 12 (Nr. 2331); “Ahkâm”, 26 (Nr. 2358-2360): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁹³ Mâlik, “Buyu”, 42 (Nr. 576/2497- 577/2498): Bu rivâyette أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁹⁴ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Buyu”, 144 (Nr. 15158-15160-15161-15162).

İbni Abbâs'dan (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Dul kadın kendisi için velisinden daha ziyade hak sahibidir. Kızdan ise nefsi hakkında izin istenir, onun izni de susmasıdır.” buyurduğunu rivâyet etti mi?” diye sordum. Mâlik, “evet.” cevabını verdi.³⁹⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 9 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

219 - أَنَّ عَائِشَةَ، أَخْبَرَتْهُ، أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا، وَلَمْ تَكُنْ قَصَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا، فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ: ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكَ كِتَابَتِكَ وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بِرِيرَةَ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا، وَقَالُوا: إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ، وَيَكُونَ لَنَا وَلَاؤُكَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِتْبَاعِي فَأَعْتَقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مَا بَالُ أَنْاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ»،

Âişe (r.a.) haber vermiştir ki Berîre kitabet bedelini ödemesine yardım etmesi için Âişe'ye gelmiş. Kitabet bedelinden henüz bir şey ödemiş. Âişe ona: “Sahiplerin nezdine dön! Şayet senin kitabet bedelini ödememi fakat velânın benim olmasını dilerlerse dediğini yaparım.” demiş. Berîre bunu sahiplerine söylemiş. Onlar razı olmamışlar ve: “Velâ‘ bizim olmak şartıyla sevabına yaparsa yapın!” demişler.

Âişe de meseleyi Rasûlullah’a (s.a.s.) anlatmış. Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Satın al da âzâd et! Çünkü velâ‘ ancak âzâd edene aittir.” buyurmuş. Sonra ayağa kalkarak: “Bazı İnsanlara ne oluyor ki, Allah’ın kitabında olmayan bazı şeyleri şart koşuyorlar? Her kim Allah’ın kitabında olmayan bir şeyi şart koşarsa yüz kerre şart koşsa hakkı yoktur. Allah’ın şartı hak ve mevsuktur.” buyurmuştur.³⁹⁶

Bu hadis efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikte أَحَقُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca ilk asır hadis âlimlerinden İmam Mâlik’in (ö.

³⁹⁵ Müslim, “Nikâh”, 9 (Nr. 1421/66-67-68); Tirmizî, “Nikâh”, 18 (Nr. 1108); Ebû Dâvud, “Nikâh”, 26 (Nr. 2098-2099); Nesâî, “Nikâh”, 31 (Nr. 3260-3261); “Nikâh”, 32 (Nr. 3264): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

³⁹⁶ Müslim, “İtk”, 2 (Nr. 1504/6-8); Ebû Dâvud, “İtk”, 2 (Nr. 3929); “İtk”, 9 (Nr. 3956); Nesâî, “Talâk”, 31 (Nr. 3451); “Buyu”, 85 (Nr. 4655); “Buyu”, 86 (Nr. 4656); İbn Mâce, “İtk”, 3 (Nr. 2521): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

179/795) *Muvatta* isimli kitabında da aynı kelime ile kullanıldığı görülmektedir.³⁹⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında da bu rivâyet kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte yine aynı şekilde أَحَقُّ lafzı ile rivâyet edilmiştir.³⁹⁸

220 - عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: «قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكََةٍ لَمْ تُقْسَمْ، رُبْعَةً أَوْ حَائِطٍ، لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهٗ، فَإِنْ شَاءَ أَخَذَ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ، فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ»

Câbir (r.a.) şöyle söyledi: “Rasûlullah (s.a.s.) taksim edilmemiş bulunan her ortaklıkta yurt olsun, bahçe olsun şuf'a hakkını hüküm buyurdu. Şerikine haber vermeden (ortağın) satış yapması kendisine helâl olmaz. (Şeriki) isterse alır, dilerse terk eder. Şayet satar da şerikine haber vermezse şeriki o mala en lâyük kimsedir.”³⁹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 10 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

221 - حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنِي هَذَا كَانَ بَطْنِي لَهُ وَعَاءٌ، وَتَذْيِي لَهُ سِقَاءً، وَحِجْرِي لَهُ حِوَاءٌ، وَإِنَّ أَبَاهُ طَلَّقَنِي، وَأَرَادَ أَنْ يَنْتَزِعَهُ مِنِّي، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْتِ أَحَقُّ بِهِ مَا لَمْ تَنْكِحِي»

Amr b. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr'dan (b. As) rivâyet olunduğuna göre, bir kadın: “Ey Allah'ın Rasûlü! Şu benim oğluma, karnım (aylarca) kab oldu. Memelerim su kabı oldu, bağrım onun için barınak oldu. Onun babası beni boşadı. (Şimdi de) onu benden almak istiyor” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) de ona; “Sen evlenmediğin sürece ona (bakmaya başkalarından) daha müstehaksın,” buyurdu.⁴⁰⁰

Bu rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte'de 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerin Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında da bu rivâyet aynı şekilde أَحَقُّ lafzı ile rivâyet edilmiştir.⁴⁰¹

³⁹⁷ Mâlik, “İtâka ve'l- Velâ”, 10 (Nr. 619/2893): Bu rivâyette أَحَقُّ lafzı kullanılmıştır.

³⁹⁸ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Talâk”, 271 (Nr. 13006).

³⁹⁹ Müslim, “Musâkât”, 28 (Nr. 1608/134-135) ; Ebû Dâvud, “İcâre”, 39 (Nr. 3513-3516-3517-3518); Nesâî, “Buyu”, 80 (Nr. 4646); “Buyu”, 108 (Nr. 4701); “Buyu”, 112 (Nr. 4702-4703): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰⁰ Ebû Dâvud, “Talâk”, 36 (Nr. 2276): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, , 218 (Nr. 12596); “Talâk”, 217 (Nr. 12597).

222 - عَنْ سَمُرَةَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الرَّجُلُ أَحَقُّ بِعَيْنِ مَالِهِ إِذَا وَجَدَهُ وَيَتْبَعُ الْبَائِعُ مَنْ بَاعَهُ»

Semure'den (radiyallahü anh) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kişi çalınan malını bulduğu yerden geri alır. Bu malı hırsızdan satın alan kimse hırsız takip eder.”⁴⁰²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

223 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الرَّجُلُ أَحَقُّ بِهَبْتِهِ مَا لَمْ يَنْتَبِ مِنْهَا»

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Karşılığı verilmedikçe adam, verdiği hibeyi geri alma hakkına sahiptir.”⁴⁰³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

224 - عَنْ عِيَّاضِ بْنِ حِمَارٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ وَجَدَ لُقْطَةً فَلْيُشْهِدْ ذَا عَدْلٍ أَوْ ذَوِي عَدْلٍ، ثُمَّ لَا يُغَيِّرْهُ وَلَا يَكْتُمْ، فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا، وَإِلَّا فَهُوَ مَالُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ»

İyâz bin Himâr'dan (r.a.) rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Kim bir lukata bulursa âdil bir veya adil iki şahid tutsun. Sonra bulduğu malı değiştirmesin ve (yitik mal bulduğunu) gizlemesin. Eğer lukatanın sahibi gelirse öncelikle buna âit hak sahibidir. Sahibi gelmezse (yani çıkmazse) artık lukata Allah'ın malıdır. Allah malını dilediğine verir.”⁴⁰⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

225 - عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «وَلَدُ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِهِ، فَكُلُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ»

⁴⁰² Nesâî, “Buyu”, 96 (Nr. 4681): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰³ İbn Mâce, “Hibât”, 6 (Nr. 2387): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰⁴ İbn Mâce, “Lukata”, 2 (Nr. 2505): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

Hız. ÂiŖe'den, (r.anha) Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ŗöyle buyurduğu rivâyet edilmiŖtir:
“İnsanın çocuğu, kazandıklarının en iyilerindendir. Onların mallarından yiyiniz.”⁴⁰⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kûtüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte أُطِيبَ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiŖtir.

226 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَسِفَطُ أَدَمُهُ بَيْنَ يَدَيَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ فَارِسٍ أَخْلَفَهُ خَلْفِي»

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre Rasûlullah (s.a.s.) Ŗöyle buyurdu demiŖtir:
“Önümde gönderdiğim bir düşük çocuk arkamda bırakacağım bir atlıdan Ŗüphesiz bana daha sevimlidir.”⁴⁰⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kûtüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiŖtir.

227 - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتَ عَلَى صَدَاقٍ أَوْ حَبَاءٍ أَوْ عِدَّةٍ، قَبْلَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ، فَهُوَ لَهَا وَمَا كَانَ بَعْدَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ، فَهُوَ لِمَنْ أُعْطِيَ، وَأَحَقُّ مَا أُكْرِمَ عَلَيْهِ الرَّجُلُ ابْنَتُهُ أَوْ أُخْتُهَا»

Amr b. Ŗuayb, babasından o da dedesinden naklederek Rasûlullah (s.a.s.) Ŗöyle buyurdu, dedi: “Hangi kadın nikâh akdi olmadan önce kendisine mehir veya bahŖiŖ ya da çeyiz (verilmesi) Ŗartıyla evlenmiŖse, bu (ona vadedilen Ŗeyler) kadınındır. Nikâh akdinden sonra (verilmiŖ) olan da kime verildiyse, onundur. Bir adama yapılan tekliflerin en uygunu ona kızı veya kız kardeŖini münasip görmektir.”⁴⁰⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kûtüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiŖtir.

228 - عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تَوْفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ»

⁴⁰⁵ Ebû Dâvud, “İcâre”, 43 (Nr. 3529-3529); Nesâî, “Buyu”, 1 (Nr. 4450); İbn Mâce, “Ticârât”, 64 (Nr. 2292): Bu rivâyetlerde أُطِيبَ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰⁶ İbn Mâce, “Cenâiz”, 58 (Nr. 1607): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰⁷ Ebû Dâvud, “Nikâh”, 36 (Nr. 2129); İbn Mâce, “Nikâh”, 41 (Nr. 1955): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

Ukbe bin Amir (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Yerine getirmenize en layık şartlar, namusları kendinize helal kılan (evlilikte koşulan) şartlardır” buyurdu.⁴⁰⁸

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte’de 8 tarikte de sadece أَحَقُّ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyette kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte yine أَحَقُّ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.⁴⁰⁹

229 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَبِّنِي بِأَحَقِّ النَّاسِ مِنِّي بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، وَأَبْيَكَ لَتُنْبَأَنَّ أُمَّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمَّكَ». قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَبُوكَ». قَالَ: نَبِّنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَنْ مَالِي كَيْفَ أَتَصَدَّقُ فِيهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَاللَّهِ لَتُنْبَأَنَّ، أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ تَأْمُلُ الْعَيْشَ وَتَخَافُ الْفَقْرَ، وَلَا تُمْهَلْ، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ نَفْسُكَ هَاهُنَا، قُلْتَ: مَالِي لِفُلَانٍ، وَمَالِي لِفُلَانٍ، وَهُوَ لَهُمْ وَإِنْ كَرِهَتْ»

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyeten: Bir adam Peygamber’in (s.a.s.) yanına geldi ve Ya Rasûlullah iyi davranmam hususunda benim üzerimde en çok hakkı olan kişinin kim olduğunu bana söyle, dedi. Rasûlullah (s.a.s.): «Evet, babana yemin olsun, elbette onun annen olduğu sana söylenecek.» buyurdu. Adam: “Sonra kim? diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Sonra annen” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Sonra annen,” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Sonra baban”, buyurdular. Adam (bu defa): “Mâlimdan haber ver bana Ya Rasûlullah! Onu nasıl tasadduk edeyim, (sadanın en faziletlisi nasıl olur?)” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Allah’a yemin ederim ki sen muhakkak bundan haberdar edileceksin. Sıhhatli, ihtiraslı, yaşama ümidiyle ve fakirlikten korkarken sadaka vermendir. Sakın (vereceğin sadakayı) geciktirme. Ölüm anın (gırtlığa işaretle) şuraya geldiğinde malım falana ve malım filana (olsun) dersin. Senin hoşuna gitmese bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.”⁴¹⁰

⁴⁰⁸ Buhârî, “Şurût”, 6 (Nr. 2721); “Nikâh”, 53 (Nr. 5151); Müslim, “Nikâh”, 8 (Nr. 1418/63); Tirmizî, “Nikâh”, 32 (Nr. 1127); Ebû Dâvud, “Nikâh”, 40 (Nr. 2139); Nesâî, “Nikâh”, 42 (Nr. 3281-3282); İbn Mâce, “Nikâh”, 41 (Nr. 1954): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁰⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Nikah”, 39 (Nr. 10613).

⁴¹⁰ İbn Mâce, “Vesâyâ”, 4 (Nr. 2706): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

230 - عَنْ ثَوْبَانَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَفْضَلُ الدِّينَارِ دِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى عِيَالِهِ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَالَ أَبُو قَلَابَةَ: بَدَأَ بِالْعِيَالِ، ثُمَّ قَالَ: فَأَيُّ رَجُلٍ أَعْظَمَ أَجْرًا مِنْ رَجُلٍ يُنْفِقُ عَلَى عِيَالٍ لَهُ صِغَارٍ يُعِفُّهُمْ اللَّهُ بِهِ وَيُعْنِيَهُمُ اللَّهُ بِهِ.

Sevbân (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “En değerli para bir kişinin kendi çoluk çocuğu için harcadığı ile Allah yolunda savaşıacağı atı için harcadığı para ve Allah yolunda arkadaşları için harcadığı paradır.

Bunun üzerine Ebû Kılâbe dedi ki: “Çoluk çocukla söze başladı ve sonra şöyle devam etti. Küçük çocuklarına nafaka temin ederek bu sebeple Allah’ın kendisini kanaatkâr kılıp zengin kıldığı kişiden sevap kazanma bakımından daha büyük kim vardır.”⁴¹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

231 - عَنْ أَبِي رُحْمٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَفْضَلِ الشَّفَاعَةِ، أَنْ يُشَفَّعَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فِي النِّكَاحِ»

Ebû Rühm (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: «Evlenmeleri için iki kişi arasında aracılık yapmak, en faziletli aracılıklardandır.»⁴¹²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

232 - عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَمَّا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ مِنْ امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَائِضٌ؟ فَقَالَ: «مَا فَوْقَ الْإِزَارِ وَالتَّعَفُّفُ عَنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ»،

Muaz b. Cebel (r.a.) Rasûlullah’a (s.a.s.) “Karısı hayızlı olan erkeğin ondan faydalanmasının helal olan yerini” sordum; “Örtüsünün üstüdür, ancak ondan da sakınması daha efdaldır.” buyurdu.⁴¹³

⁴¹¹ Tirmizî, “Birr ve’s-Sıla”, 42 (Nr. 1966): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴¹² İbn Mâce, “Nikâh”, 49 (Nr. 1975): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

233 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَزَوَّجُوا النِّسَاءَ لِحُسْنِهِنَّ، فَعَسَى حُسْنُهُنَّ أَنْ يُزْدِيَهُنَّ، وَلَا تَزَوَّجُوهُنَّ لَأَمْوَالِهِنَّ، فَعَسَى أَمْوَالُهُنَّ أَنْ تُطْغِيَهُنَّ، وَلَكِنْ تَزَوَّجُوهُنَّ عَلَى الدِّينِ، وَلَأَمَّةٌ خَرَمَاءُ سَوْدَاءُ ذَاتُ دِينٍ أَفْضَلُ»

Abdullah bin Amr (bin el-As) (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Kadınları (sırf) güzelliklerinden dolayı nikâhlamayınız. Çünkü onların güzellikleri yüzünden (kibirlenmek suretiyle) helak olmaları umulur. (Sırf) zengin oldukları için de onları nikâhlamayınız. Çünkü mallarının onları azdırması (ve günahlar işlemelerine sebep olması) umulur. Lakin dindar oldukları için onları nikâhlayınız. Kulağı delik ve teni siyah (bile olsa) dindar olan bir cariye sizin için daha efdaldır.”⁴¹⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

234 - عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكُمْ لَنْ تَرْجِعُوا إِلَى اللَّهِ بِأَفْضَلِ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ يَغْنِي الْقُرْآنَ.

Cübeyr b. Nüfeyr'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Siz Kur’ân’ın emirlerini yerine getirerek yaptığınız iyiliklerden daha değerli bir şeyle Allah’ın huzuruna dönemezsiniz.”⁴¹⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

235 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ خَزَاعَةَ قَتَلُوا رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ - عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ - بِقَتْلِ مَنْهُمْ قَتْلَهُ، فَأَخْبَرَ بِذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَخَطَبَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنِ مَكَّةَ الْقَتْلَ، أَوْ الْفِيلَ» - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَذَا، قَالَ أَبُو نَعِيمٍ وَاجْعَلُوهُ عَلَى الشَّكِّ الْفِيلَ أَوْ الْقَتْلَ وَغَيْرَهُ يَقُولُ الْفِيلَ - وَاسْلُطْ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُؤْمِنِينَ، أَلَا وَإِنَّمَا لَمْ تَحُلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَمْ تَحُلْ لِأَحَدٍ بَعْدِي، أَلَا وَإِنَّمَا حُلْتُ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، أَلَا وَإِنَّمَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ، لَا

⁴¹³ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 82 (Nr. 213): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴¹⁴ İbn Mâce, “Nikâh”, 6 (Nr. 1859): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴¹⁵ Tirmizî, “Fedâilu'l-Kur’ân”, 17 (Nr. 2912): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

يختلى شوكتها، ولا يعضد شجرها، ولا تلتقط ساقطتها إلا لمنشد، فمن قتل فهو بخير النظرين: إما أن يعقل، وإما أن يقاد أهل القتيل". فجاء رجل من أهل اليمن فقال: اكتب لي يا رسول الله، فقال: «اكتبوا لأبي فلان». فقال رجل من قريش: إلا الإذخر يا رسول الله، فإننا نجعله في بيوتنا وقبورنا؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «إلا الإذخر إلا الإذخر» قال أبو عبد الله: يقاد بالقاف ف قيل لأبي عبد الله أي شيء كتب له؟ قال: كتب له هذه الخطبة

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle söyledi: Huzâalılar Câhiliyye günlerinde öldürülmüş bir müşrik Huzâalı'ya mukaabil Leysoğulları'ndan birini Mekke'nin fethi senesinde diğer bazı rivâyetlerin sevkine göre, fethin ertesi günü öldürmüşlerdi. Bu hâdisе Peygamber'e haber verildi. Peygamber hemen devesine binip hitâp ederek şöyle buyurdu: "Şübhesiz Allah katli yahut fili Mekke'den haps (yani men) etmiştir. -Katil ve fil kelimelerinden hangisinin söylendiğinde Ebû Abdullah Buhârî şüphe etti- Ve Allah, Mekke ahâlîsine (bir kerre) Rasûlullah ile müminleri musallat kıldı. Haberiniz olsun, Mekke benden evvel hiçbir kimse için helâl olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için helâl olmayacaktır. Biliniz ki o yalnız bir günün bir saatinde yalnız benim için helâl olmuştur. Malûmunuz olsun ki, işte bu saatimde o benim için bile haramdır. Mekke'nin diken i kesilmez, ağacına balta değdirilmez, yitiği kimse tarafından el uzatılıp alınamaz, meğkerki sahibini arayacak için olur. O hâlde her kimin bir kimsesi katl olunursa iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yani iki şey arasında muhayyerdir): Ya kendisine diyet verilir, ya maktulün ehli kaatili kısas ettirir." Bunun üzerine Yemen ahâlîsinden bir kimse geldi de: "Yâ Rasûlallah, (bu söylediklerini) benim için yaz!" dedi. Rasûlullah da: "Ebû Fulân (yani Ebû Şah) için yazınız" buyurdu. Derken Kureys'ten bir zât: "Yâ Rasûlallah! İzhır (yani Mekke ayrığı) müstesna olsun. Zîrâ biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz." dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallâhu aleyhi ve sellem): "İzhır otu müstesna, ızhır otu müstesna" buyurdu. Ebû Abdullah Buhârî der ki: "Kısas edilir manâsına "Kaved" masdarından kaaf harfi ile "Yukâdu" (يُقَادُ) denilir." Ebû Abdullah Buhârî'ye: "Peygamber'in o şahıs için yazdığı hangi şeydir?" diye soruldu da Buhârî: "Peygamber o zât için bu hutbeyi yazdırmıştır." dedi.⁴¹⁶

⁴¹⁶ Buhârî, "İlim", 39 (Nr. 112); "Lukata", 7 (Nr. 2434): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

236 - حدثنا سفيان، قال عمرو: قلت لطاوس: لو تركت المخابرة فإنهم يزعمون أن النبي صلى الله عليه وسلم نهى عنه، قال: أي عمرو إني أعطيهم وأغنيهم وإن أعلمهم، أخبرني يعني ابن عباس رضي الله عنهما: أن النبي صلى الله عليه وسلم لم ينه عنه ولكن، قال: «أن يمنح أحدكم أخاه خير له من أن يأخذ عليه خرجا معلوما»

Süfyan'ın naklettiğine göre Amr şöyle anlatır: Tavus'a, "Muhabera akdini yapmayı bırakacak olursan insanlar, Hz. Nebi'nin bunu yasakladığını zannedecekler" dedim.

Bunun üzerine Tavus bana, "Ey Amr, ben onlara (arazimi) veriyorum, yardım ediyorum. Rasûlullah'ın (s.a.s.) bu uygulamayı yasakladığını zannedenlerden daha bilgili olan bir kimse, yani İbn Abbas bana, "Rasûlullah (s.a.s.), çıkacak ürünün bir miktarı karşılığında araziyi vermeyi yasaklamadı. Fakat şöyle buyurdu: Sizden birinin, arazisini kardeşine ücretsiz olarak vermesi, ücret karşılığında vermesinden daha hayırlıdır." Dedi" demiştir.⁴¹⁷

Bu rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte'de 15 tarikin tamamında خَيْرٌ kelimesi kullanılarak nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetlerle karşılaştırıldığında orada da sadece خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁴¹⁸

237 - عن زهدم، قال: لما قدم أبو موسى أكرم هذا الحي من جرم، وإنا لجلوس عنده، وهو يتغذى دجاجا، وفي القوم رجل جالس، فدعاه إلى الغداء، فقال: إني رأيته يأكل شيئا فقذرتة، فقال: هلم، فإني رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يأكله، فقال: إني حلفت لا آكله، فقال: هلم أخبرك عن يمينك، إنا أتينا النبي صلى الله عليه وسلم نفر من الأشعريين فاستحملناه، فأبى أن يحملنا، فاستحملناه فحلف أن لا يحملنا، ثم لم يلبث النبي صلى الله عليه وسلم أن أتى بنهب إبل، فأمر لنا

⁴¹⁷ Buhârî, "Müzaraat", 9 (Nr. 2330); "Müzâraat", 16 (Nr. 2342); "Kitâbu'l-Hibe ve Fadlihâ", 22 (Nr. 2634) ; Buhârî, "Vekâlet", 6 (Nr. 2306); Müslim, "Buyu", 21 (Nr. 1550/120-121-122-123); "Müsâkât", 22 (Nr. 1600/119); "Müsâkât", 22 (Nr. 1601/120-122); Ebû Dâvud, "Buyu", 31 (Nr. 3389); İbn Mâce, "Rehin", 9 (Nr. 2457); "Rehin", 11 (Nr. 2462-2464): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴¹⁸ Abdürrezzâk b. Hemmâm, "Buyu", 47 (Nr. 14464); "Buyu", 47 (Nr. 14467): Bu rivâyette kelimeler arasında takdim tehir mevcuttur.

بخمس ذود، فلما قبضناها قلنا: تغفلنا النبي صلى الله عليه وسلم يمينه، لا نفلح بعدها أبداً، فأتيته، فقلت: يا رسول الله، إنك حلفت أن لا تحملنا وقد حملتنا؟ قال: «أجل، ولكن لا أحلف على يمين، فأرى غيرها خيراً منها، إلا أتيت الذي هو خير منها»

Zehdem dedi ki: Ebû Musa (Kufe'ye vali olarak geldiğinde) Cermlilerden bu kabileye ikramda bulundu. Bizler onun yanında oturuyorken kendisi de öğlen yemeğinde tavuk yiyordu. Orada bulunanlar arasında oturan birisini yemeğe çağırdı. O da: “Ben o tavuğu bir şeyler yerken gördüm de bundan dolayı ondan tiksindim.” dedi. Ebû Musa ona: “Gel, ben Nebi'yi (s.a.s.) tavuk yerken görmüşümdür.” dedi. Adam: “Ben onu yememeğe dair yemin ettim” deyince, Ebû Musa: “Gel de sana yeminine dair haber vereyim.” dedi (ve şöyle devam etti): “Bizler Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in huzuruna Eş'arilerden birkaç kişi olarak vardık. Ondan bize, bizi taşıyacak binek vermesini istedik. O bize binek vermek istemedi. Yine ondan bize binek vermesini istedik, bize binek vermemek üzere yemin etti. Daha sonra aradan fazla zaman geçmeden Nebi'ye (s.a.s.) ganimet olarak alınmış bir takım develer getirildi. Bunun üzerine bize beş tane yük taşıyacak deve verilmesini emretti. O develeri ele geçirdikten sonra bizler: “Nebi'ye (s.a.s.) yeminini unutturduk, bundan sonra asla iflah olmayacağız.” dedik. Onun yanına gittim ve: “Ey Allah'ın Rasûlü (s.a.s.), sen bize bizi taşıyacak binek vermemek üzere yemin etmiştin. Şimdi ise bize binek verdin.” Şöyle buyurdu: “Evet, ben herhangi bir hususa dair yemin eder de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürsem mutlaka ondan hayırlı olduğunu gördüğüm işi yaparım”⁴¹⁹ buyurdular.

Bu hadisin efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 46 tarikte خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca ilk asır hadis kitaplarından olan *Muvatta* kitabındaki

⁴¹⁹ Buhârî, “Megâzî”, 76 (Nr. 4385); “Zebâih ve's-Sayd”, 26 (Nr. 5518); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 1 (Nr. 6621-6622-6623); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 4 (Nr. 6649); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 18 (Nr. 6680); “Keffâratü'l-Eymân”, 9 (Nr. 6718); “Keffâratü'l-Eymân”, 10 (Nr. 6721-6722); “Ahkâm”, 5 (Nr. 7146); “Ahkâm”, 6 (Nr. 7147); “Tevhîd”, 56 (Nr. 7555); “Humus”, 19 (Nr. 3133); Müslim, “İman”, 3 (Nr. 1649/7-9-10); “İman”, 3 (Nr. 1650/11-12-13-14); “İman”, 3 (Nr. 1651/16-17-18); “İman”, 3 (Nr. 1652/19); Tirmizî, “Nuzûr ve'l-Eymân”, 5 (Nr. 1529); “Nuzûr ve'l-Eymân”, 6 (Nr. 1530); Ebû Dâvud, “Eymân ve'n-Nuzûr”, 15 (Nr. 3274); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 17 (Nr. 3276-3277-3278); Nesâî, “Eymân ve'n-Nuzûr”, 13 (Nr. 3779); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 14 (Nr. 3780-3781-3782-3783-3784); “Eymân ve'n-Nuzûr”, 15 (Nr. 3785-3786-3787-3789-3790-3791); İbn Mâce, “Kefâret”, 7 (Nr. 2107-2108); “Kefâret”, 8 (Nr. 2111): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

rivâyete bakıldığında, orada da خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴²⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyette de خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır.⁴²¹

238 - عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ادْرَعُوا الْخُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخُذُوا سَبِيلَهُ، فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يَخْطِي فِي الْعَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَخْطِي فِي الْعُقُوبَةِ.

Âişe'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Müslümanlardan gücünüz yettiğince cezaları kaldırmaya çalışın bir çıkış yolu bulursanız önünü açiverin, cezadan kurtarın. Hüküm makamında olan otoritenin affetmekte yanılması ceza da yanılmasından çok daha hayırlıdır.”⁴²²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

239 - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ: «أَتَرْضَى أَنْ أُزَوِّجَكَ فُلَانَةً؟»، قَالَ: نَعَمْ، وَقَالَ لِلْمَرْأَةِ: «أَتَرْضَيْنِ أَنْ أُزَوِّجَكَ فُلَانًا؟»، قَالَتْ: نَعَمْ، فَرَوَّجَ أَحَدَهُمَا صَاحِبَهُ فَدَخَلَ بِهَا الرَّجُلُ وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا، وَلَمْ يُعْطِهَا شَيْئًا وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ الْحُدُوبِيَّةَ وَكَانَ مِنْ شَهِدِ الْحُدُوبِيَّةِ لَهُ سَهْمٌ بِخَيْرٍ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَوَّجَنِي فُلَانَةً، وَلَمْ أَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا، وَلَمْ أُعْطِهَا شَيْئًا، وَإِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي أُعْطِيتُهَا مِنْ صَدَاقِهَا سَهْمِي بِخَيْرٍ، فَأَخَذْتُ سَهْمًا فَبَاعْتُهُ بِمِائَةِ أَلْفٍ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَرَأَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَحَدِيثُهُ أَتَمُّ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ النِّكَاحِ أَيْسَرُهُ»، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلرَّجُلِ ثُمَّ سَاقَ مَعْنَاهُ.

Ukbe b. Âmir'den rivâyet olunduğuna göre, Nebi (s.a.s.) bir adama (hitaben); “Seni falanca kadınla evlendirmemi ister misin?” buyurmuş, O kimse de; “Evet” cevabını vermiş. (daha) Sonra kadına (varıp); “Seni falanca kimseyle evlendirmemi ister misin?” demiş (kadın da); “Evet” cevabını verince (bunları) birbiriyle evlendirmiş. (Nikâhtan sonra) Adam, Kadın için bir mehir tayin etmeden ve (mehir olarak) hiçbir şey vermeden onunla cinsi münâsebette bulunmuştu. Bu (adam) Hudeybiye (Umresin) de

⁴²⁰ Mâlik, “Nuzûr”, 7 (Nr. 466/ 1738): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴²¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Eymân ve'n-Nüzûr”, 19 (Nr. 16035).

⁴²² Tirmizî, “Hudûd”, 2 (Nr. 1424): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

bulunanlardandı ve Hudeybiye’de bulunanlardan herbirisi için Hayber’de bir hisse vardı. (Bu adam) ölüm (vakti) gelince: “Rasûlullah (s.a.s.) mehir tayin etmediğim ve hiçbir şey de vermediğim halde beni falanca kadınla evlendirmişti. Ben (şimdi) Hayberdeki hissemi mehir olarak kadına verdiğime dâir sizi şahid tutuyorum.” dedi. (Bunun üzerine o kadın) Hayberdeki hisseyi aldı ve yüzbine (dirhem) sattı.

Ebû Dâvud dedi ki: (bu hadisi bana nakledenlerden) Ömer b. el-Hattab (Ebû Hars es-Sicistânî) daha uzun olan hadisinin başına (şunu da) ilave etti. Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki, “Nikâhın en hayırlısı, en kolay olanıdır.” ve (yine Ömer,) “Rasûlullah (s.a.s.) (bir) adama (hitaben) buyurdu ki” dedi, daha sonra (Yukarıdaki metnin) manasını rivâyet etti.⁴²³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

240 - عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: وَقَعْتُ جُوَيْرِيَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ بْنِ الْمُصْطَلِقِ فِي سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ، أَوْ ابْنِ عَمٍّ لَهُ فَكَاتَبْتُ عَلَى نَفْسِهَا، وَكَانَتْ امْرَأَةً مَلَاخَةً تَأْخُذُهَا الْعَيْنُ، قَالَتْ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَجَاءَتْ تَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي كِتَابَتِهَا فَلَمَّا قَامَتْ عَلَى الْبَابِ فَرَأَيْتُهَا كَرِهْتُ مَكَانَهَا وَعَرَفْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَيَرَى مِنْهَا مِثْلَ الَّذِي رَأَيْتُ فَقَالْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَنَا جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ وَإِنَّمَا كَانَ مِنْ أَمْرِي مَا لَا يَخْفَى عَلَيْكَ وَإِنِّي وَقَعْتُ فِي سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ وَإِنِّي كَاتَبْتُ عَلَى نَفْسِي فَجِئْتُكَ أَسْأَلُكَ فِي كِتَابَتِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَهَلْ لَكَ إِلَى مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ؟» قَالَتْ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَوَدِّي عَنْكَ كِتَابَتَكَ وَأَتَزَوَّجُكَ» قَالَتْ: قَدْ فَعَلْتُ، قَالَتْ: فَتَسَامَع - تَغْنِي النَّاسَ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ تَزَوَّجَ جُوَيْرِيَةَ، فَأَرْسَلُوا مَا فِي أَيْدِيهِمْ مِنَ السَّبْيِ، فَأَعْتَقُوهُمْ، وَقَالُوا: أَصْهَارُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَا رَأَيْنَا امْرَأَةً كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكََةً عَلَى قَوْمِهَا مِنْهَا، أُعْتِقَ فِي سَبَبِهَا مِائَةُ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ بَنِي الْمُصْطَلِقِ «

Urve b. ez-Zübeyrden rivâyet olunduğuna göre; Aişe (r.a.) şöyle demiştir:

Cüveyriye bin el-Haris b. el-Mustalik, (Beni Mustalik gazvesi sonunda) Sabit b. Kays. b. Şemmas’ın yahutta (Sabit’in) amcası oğlunun hissesine düşmüş ve (onunla) kendi üzerine bir kitabet anlaşması yapmıştır. (Cüveyriye) Gözlerin kendisine takılıp kaldığı

⁴²³ Ebû Dâvud, “Nikâh”, 32 (Nr. 2117): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

çok güzel bir kadındı. Aişe (r.anha) (sözlerine devam ederek) dedi ki: (Cüveyriye, yaptığı) kitabet anlaşmasında (yardım) istemek üzere Rasûlullah'a (s.a.s.) geldi. Kapı (ya kadar gelip de ora) da durunca kendisini gördüm. Fevkalade güzelliği ile Hz. Nebi'nin dikkatini çekeceğini düşünerek) durumundan hoşlandım. (Benim onda) gördüğümü Rasûlullah'ın da (s.a.s.) göreceğini anladım.

Cüveyriye, Hz. Nebi'ye hitaben: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben (esir aldığın Mustalik oğullarının başkanı) Haris'in kızı Cüveyriye'yim. Benim (şu andaki) durumum sana gizli değildir. Ben Sabit b. Kays b. Şemmas'ın hissesine düştüm. Kendi hakkımda bir kitabet anlaşması yaptım. Sana (bu) anlaşmada (bana yardımcı olmanı) istemek için geldim." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de: "Senin için bundan daha hayırlısına (bir istek) var mıdır?" karşılığını verdi. (Cüveyriye): "O nedir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordu. (Hz. Nebi de): "Senin kitabetini (n bedelini) öderim, (sonra azad edip) seninle evlenirim." cevabını verdi. (Cüveyriye de), "Kabul ettim" dedi. (Hz. Aişe sözlerine devamla şöyle) dedi: "Halk Rasûlullah'ın (s.a.s.) Cüveyriye ile evlendiğini işittiler. Bunun üzerine, ellerinde bulunan esirleri serbest bırakmaya başladılar, onları azat ettiler. "(Bunlar) Rasûlullah'ın (s.a.s.) hanımı tarafından yakınıdırlar." demeye başladılar. "Biz kavmi için Cüveyriye'den daha yararlı bir kadın görmedik. Onun sayesinde Mustalik oğullarından yüz (kadar) halkı hürriyetine kavuşturuldu."⁴²⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

241 - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «حَدَّثَ يُعْمَلُ فِي

الْأَرْضِ خَيْرٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنْ أَنْ يُمَطَّرُوا ثَلَاثِينَ صَبَاحًا»

Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Yeryüzünde Allah'ın bir hükmünün infaz edilmesi insanlar için otuz gün yağmur yağmasından hayırlıdır."⁴²⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴²⁴ Ebû Dâvud, "İtk", 2 (Nr. 3931): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴²⁵ Nesâî, "Kat'us-Sârik", 7 (Nr. 4904): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

242 - عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ سَعْدٍ، مَوْلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ وَلَدِ الزَّانَا، فَقَالَ: «نَعْلَانِ أَجَاهِدُ فِيهِمَا، خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ وَلَدَ الزَّانَا»

Peygamber'in (s.a.s.) âzadlı cariyesi Meymûne binti Sa'd'dan (r.anha) rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah'a (s.a.s.) zina çocuğu köleyi âzatlamanın (sevap) durumu soruldu. Bunun üzerine O, buyurdular ki: "Savaşta giydiğim bir çift ayakkabı, zina çocuğunu âzatlamaktan hayırlıdır."⁴²⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

243 - عَنْ أُمِّهِ عَائِشَةَ بِنْتِ مَسْعُودِ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهَا قَالَ: لَمَّا سَرَقَتِ الْمَرْأَةُ تِلْكَ الْقَطِيفَةَ مِنْ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَغْظَمْنَا ذَلِكَ، وَكَانَتْ امْرَأَةً مِنْ فَرِيشٍ، فَجِئْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَكْلُمُهُ، وَقُلْنَا: نَحْنُ نَفْدِيهَا بِأَرْبَعِينَ أُوقِيَّةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تُطَهَّرُ خَيْرٌ لَهَا». فَلَمَّا سَمِعْنَا لَيْنَ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَتَيْنَا أَسَامَةَ فَقُلْنَا: كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ، قَامَ خَطِيبًا فَقَالَ: «مَا اكْتَارَكُمْ عَلَيَّ فِي حَدِّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقَعَ عَلَى أَمَةٍ مِنْ إِمَاءِ اللَّهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ، نَزَلَتْ بِالَّذِي نَزَلْتُ بِهِ، لَقَطَعَ

Mes'ûd bin el-Esved'den (r.a.); Şöyle demiştir: (Fâtıma isimli) kadın Rasûlullah'ın (s.a.s.) evinden o kadifeyi çaldığı zaman biz bunu büyük (bir olay olarak) gördük. Bu, Kureyş'ten bir kadın idi. Biz Nebi'nin (s.a.s.) yanına gidip onunla konuştuk ve: "Bu kadını kurtarmak için biz kırk okka fıdye verimiz." dedik. Rasûlullah (s.a.s.): "Cezasını çekmekle temizlenmesi onun için daha hayırlıdır." buyurdu. Sonra biz Rasûlullah'ın (s.a.s.) sözünün yumuşaklığını işitince (cesaretlendik ve) Usame'nin yanına gidip (ona): "Rasûlullah (s.a.s.) ile sen konuş dedik. Rasûlullah (s.a.s.) bunu görünce bir hitabede bulunmak üzere ayağa kalktı ve: "Allah'ın cariyelerinden bir câriye üzerine vacip olan Allah Azze ve Celle'nin cezalardan birisi (nin terk edilmesi) hakkındaki bu ısrarınız nedir? Muhammed'in nefsi elinde olan (Allah) a yemin ederim ki o kadının tenezzül ettiği şeye (hırsızlığa) Rasûlullah'ın (s.a.s.) kızı Fâtıma tenezzül etmiş olsaydı şüphesiz Muhammed (s.a.s.) onun elini keserdi." buyurdu.⁴²⁷

⁴²⁶ İbn Mâce, "İtk", 9 (Nr. 2531): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴²⁷ İbn Mâce, "Hudûd", 6 (Nr. 2548): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

244 - عن عامر بن سعد بن أبي وقاص، عن أبيه رضي الله عنه، قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعودني عام حجة الوداع من وجع اشتد بي، فقلت: إني قد بلغ بي من الوجع وأنا ذو مال، ولا يرثني إلا ابنة، أفأتصدق بثلثي مالي؟ قال: «لا» فقلت: بالشطر؟ فقال: «لا» ثم قال: «الثلث والثلث كبير - أو كثير - إنك أن تذر ورثتك أغنياء، خير من أن تذرهم عالة يتكففون الناس، وإنك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله إلا أجرت بها، حتى ما تجعل في في امرأتك» فقلت: يا رسول الله، أخلف بعد أصحابي؟ قال: «إنك لن تخلف فتعمل عملاً صالحاً إلا أزددت به درجة ورفعة، ثم لعك أن تخلف حتى ينتفع بك أقوام، ويضر بك آخرون، اللهم أَمْضْ لأصحابي هجرتهم، ولا تردهم على أعقابهم، لكن البائس سعد ابن خولة»

Sa'd İbn Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Veda Haccı yılında Mekke'de tutulduğum şiddetli bir hastalığımda Rasûlullah bana hasta ziyareti yapıyordu. Ben: "Yâ Rasûlallah! Bendeki hastalık şu şiddetli dereceye ulaşmıştır. Ben mal sahibi bir kimseyim. Bana yalnız bir tek kızıdan başkası mirâsçı olmayacak. Buna göre malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı?" diye sordum. Rasûlullah: "Hayır, sadaka yapma" buyurdu. Yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah yine: "Hayır, sadaka yapma" dedi. Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu: "Üçte bir (sadaka yap). Üçte bir de büyüktür yahut çoktur. Senin mirasçıların zengin bırakman, muhtaç ve halka el açar halde fakir bırakmandan daha hayırlıdır. Ey Sa'd! Sen, Allah rızâsını isteyerek harcayacağın her bir nafakadan muhakkak ücret alacaksın. Hatta yemek yerken eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan dolayı da ecre nail olacaksın." Yine ben: "Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımla arkasında geriye mi bırakılacağım?" diye sordum. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Sen geri bırakılmıyacaksın. (Şayet burada kalır da) sâlih amel işlersen, elbette onunla derecen artacak, merteben de yükselecektir. Sonra zann ediyorum ki, sen uzun zaman yaşatılacaksın. Hatta senden bir takım kavimler faydalanacak, diğer bir takımları da senden dolayı zarara uğrayacaklardır. Yâ Allah!

Sahâbîlerimin hicretlerini tamamla, onları topukları üzerinde ters çevirme!” buyurdular.⁴²⁸

Bu hadis efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 18 tarikte de خَيْرُ lafzı ile gelmiştir. İmam Mâlik’in (ö. 179/795) *Muvatta* kitabındaki rivâyetle karşılaştığımızda da aynı şekilde خَيْرُ lafzının kullanıldığını görmekteyiz.⁴²⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyette de خَيْرُ lafzı ile nakledilmiştir.⁴³⁰

Ahkâm konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 87 defa, أَحَقُّ lafzı 71 defa, أَفْضَلُ lafzı 5 defa, أَحَبُّ lafzı 2 defa, أَطْيَبُ lafzı 5 defa kullanılmıştır. Buna göre ahkâmı içeren hadislerin çoğunda efdaliyet bağlamında öncelikle خَيْرُ ve أَحَقُّ lafzının kullanıldığı söylenilebilir.

Buraya kadar ele aldığımız tüm rivâyetlerde efdaliyet lafızlarının ibadet bağlamında kullanım oranına baktığımızda en çok 287 rivâyetle خَيْرُ lafzının kullanıldığını görmekteyiz. Bu kelimedden sonra en çok kullanılan lafız ve kullanım oranları şu şekildedir: أَفْضَلُ lafzı 155, أَحَبُّ lafzı 97, أَحَقُّ lafzı 93, أَحْسَنُ lafzı 9, أَجْمَلُ lafzı 4, أَشْرَفُ lafzı 1 rivâyette kullanılmıştır.

⁴²⁸ Buhârî, “Cenâiz”, 35 (Nr. 1295); “Vesâyâ”, 2 (Nr. 2742); “Menâkıbu’l-Ensâr”, 49 (Nr. 3936); “Megâzî”, 79 (Nr. 4409); “Nafaka”, 1 (Nr. 5354); “Merdâ”, 16 (Nr. 5668); “Deavât”, 42 (Nr. 6373); “Ferâiz”, 6 (Nr. 6733); Müslim, “Vasiyet”, 1 (Nr. 1628/5-8); Tirmizî, “Vesâyâ”, 1 (Nr. 2116), Ebû Dâvud, “Vesâyâ”, 2 (Nr. 2864); Nesâî, “Vesâyâ”, 3 (Nr. 3626-3627-3628-3630-3633); İbn Mâce, “Vesâyâ”, 5 (Nr. 2708): Bu rivâyetler خَيْرُ kelimesi ile gelmiştir.

⁴²⁹ Mâlik, “Vasiyet”, 3 (Nr. 611/ 2824): Bu rivâyette خَيْرُ lafzı kullanılmıştır.

⁴³⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Vesâyâ”, 6 (Nr. 16357-16358).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHLAK VE FEDÂİL RİVÂYETLERİNDE EFDALİYET

1. AHLAK

Allah Teâlâ “Hâlik” (خالق) ve “Hallâk” (خالق) yani yaratıcı, mucit, yaratan ve yapandır. “Halk” (خلق) kelimesi yaratma, yaratık, takdir etme, değerlendirme anlamlarını içine alır. “Halk” (خلق) Arapçada bir şeyi ilk defa, daha önce örneği olmadan yapma, yaratma anlamlarında kullanılır.⁴³¹

“Hulk” ve “huluk” kelimeleri huy mizaç anlamlarına gelip insanın iç yüzünü, bânınını ve bu bânının vasıflarını ifade eder ki bu da nefistir. Cemisi de “ahlâk” (اخلاق) olarak gelir.⁴³²

Bu vasıflar, güzel vasıflar ve kötü vasıflar olarak sınıflandırılır. Sevap ve ıkab yani ceza insanın iç tabiatıyla alakalıdır. İnsanın bu vasıflardan hangisi ile ilişkisi artarsa insanda o vasıf açığa çıkar.⁴³³

İyi yönde sergilenen tutum ve davranışlar bireyleri ve genel kabul gördüğünde toplumları motive ederek onları hem daha ileriye taşıyıp hem de daha erdemli hale getirebilir. Hz. Peygamber güzel ahlaklı bir kişilik ve toplum için gerekli olan tavsiyeleri ashâbına bildirilerek bu çizgide bir ahlak edinmelerini müminlerden istemektedir:

245 - عن أبي موسى رضي الله عنه، قال: قالوا يا رسول الله، أي الإسلام أفضل؟ قال:

«من سلم المسلمون من لسانه، ويده»

Ebû Musa el-Eş’arî’den (r.a.) rivâyeten: “Ya Rasûlallah, hangi Müslümanlar faziletlidir?” dediler. Rasûlullah; “Müslüman; dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kişidir.” buyurdular.⁴³⁴

⁴³¹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 10, s. 85.

⁴³² İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 10, s. 86.

⁴³³ İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye*, C. 2, s. 70.

⁴³⁴ Buhârî, “İman”, 4 (Nr. 11); Müslim, “İman”, 14 (Nr. 42/66): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “İman”, 14 (Nr. 40/64): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Sıfatü’l-

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde tariklerine bakıldığında 5 tarikte أَفْضَلُ lafzı, 1 tarikte خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır. İlk asır kitaplarından olan Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* kitabı ile karşılaştırıldığında orada da أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca hadis daha uzun olup "hangi mümin daha kâmil" sorusu أَكْمَلُ kelimesi ile sorulup "güzel ahlaklı" cevabı أَحْسَنُ lafzı ile yanıtlanmıştır ve "hangi îman daha faziletli, hangi namaz daha faziletli, hangi sadaka daha faziletli, hangi cihad daha faziletli?" sorularının tamamı أَفْضَلُ kelimesi ile sorulmuştur.⁴³⁵ Burada faziletli namaz 66 ve 125 numaralı hadislerde; 102 numaralı hadiste en faziletli cihad; 125 numaralı hadiste en faziletli sadaka aynı anlamda zikredilmiş ve bu bahsi geçen numaralarındaki hadislerde de aynı lafız kullanılmış ayrıca 66 numaralı hadis hariç *Câmi'* kitabında yer alan rivâyet gibi uzun nakledilmiştir.

246 - عن ابن عمر رضي الله عنهما، عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: " خرج ثلاثة نفر يمشون فأصابهم المطر، فدخلوا في غار في جبل، فانحطت عليهم صخرة، قال: فقال بعضهم لبعض: ادعوا الله بأفضل عمل عملتموه، فقال أحدهم: اللهم إني كان لي أبوان شيخان كبيران، فكنت أخرج فأرعى، ثم أجيء فأحلب فأجيء بالحلاب، فأتي به أبوي فيشربان، ثم أسقي الصبية وأهلي وامراتي، فاحتبست ليلة، فجنبت فإذا هما نائمان، قال: فكرهت أن أوقظهما، والصبية يتضاغون عند رجلي، فلم يزل ذلك دأبي ودأبهما، حتى طلع الفجر، اللهم إن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك، فافرج عنا فرجة نرى منها السماء، قال: ففرج عنهم، وقال الآخر: اللهم إن كنت تعلم أني كنت أحب امرأة من بنات عمي كأشد ما يحب الرجل النساء، فقالت: لا تنال ذلك منها حتى تعطيها مائة دينار، فسعيت فيها حتى جمعتها، فلما قعدت بين رجلها قالت: اتق الله ولا تفض الخاتم إلا بحقه، فقممت وتركتها، فإن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك، فافرج عنا فرجة، قال: ففرج عنهم الثلثين، وقال الآخر: اللهم إن كنت تعلم أني استأجرت أجيرا بفرق من ذرة فأعطيته، وأبى ذاك أن يأخذ، فعمدت إلى ذلك الفرق فزرعته، حتى اشتريت منه بقرا وراعيها، ثم جاء فقال: يا عبد الله أعطني حقي، فقلت: انطلق إلى تلك البقر وراعيها فإنها لك، فقال: أتستهزئ بي؟ قال: فقلت: ما أستهزئ بك ولكنها لك، اللهم إن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك، فافرج عنا فكشف عنهم "

Kiyâmet", 52 (Nr. 2504); "Îman", 12 (Nr. 2628); Nesâî, "Îman ve Şerâih", 11 (Nr. 4999): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴³⁵ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 165 (Nr. 20297).

İbn Ömer'in (r.a.) rivâyetine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Üç kişi yolculuğa çıkmış yürüyorlardı, yağmura tutuldular. Bunun üzerine onlar bir mağaraya sığındılar. Bir kaya yuvarlanıp mağaranın ağzını kapattı. İçlerinden birisi, “Daha önce yaptığınız en faziletli amel ne ise onunla Allah’a dua edin” dedi.

Birincisi, “Ey Allah’ım yaşlı annem ve babam vardı. Evden çıkar koyunlarımı güderdim ve gelip onları sağardım. Sütü önce ana ve babama daha sonra çocuklarıma, aileme ve eşime götürüp ikram ederdim. Bir gece geç kalmıştım. Geldiğim zaman annem ve babam uyumuşlardı. Ben onları uyandırmak istemedim. Çocuklarım ayakucumda ağlayıp duruyordu. Fecir doğana kadar bu durum devam etti. Allah’ım! Sen biliyorsun, bunu senin benden razı olman için yaptım. Bize kapıyı biraz aç gökyüzünü görebilelim” dedi. Bunun üzerine kapı biraz açıldı.

İkincisi, “Allah’ım sen biliyorsun, ben amcamın kızlarından birisine, delicesine âşıktım. O kız bana, “Yüz dinar getirmezsen emeline kavuşamazsın” dedi. Ben de çalıştım çaba sarfettim, yüz dinarı biriktirdim. O kızın yanına gittim, emelimi yerine getirmeye kalkıştığımda kız, “Allah’tan kork nikâh olmadıkça bana yaklaşma” dedi. Ben de kalktım ve onu bırakıp gittim. Allah’ım, sen biliyorsun, bunu senin rızan için yaptım. Bize bu kapıyı biraz aç, dedi. Kapının üçte biri açıldı.

Üçüncüsü, “Allah’ım, sen biliyorsun, ben üç sâ‘ tahıl bedeliyle bir işçi tutmuştum. İşin sonunda onun ücretini verdim, o almaktan kaçındı. Bende bunları ektim. Ekinin mahsulü karşılığında bir sığır sürüsü ile çoban satın aldım. Sonra o adam çıktı, geldi ve “Ey Allah’ın kulu benim hakkımı ver” dedi. Ben de, “Şu sığır sürüsü çobanı ile birlikte sana aittir” dedim. Bana, “Sen benimle alay mı ediyorsun” dedi. “Hayır, onlar sana aittir” dedim. Allah’ım! Sen biliyorsun, ben bunu senin rızanı kazanmak için yapmıştım. Bu kapıyı aç, diye dua etti. Bunun üzerine kapı tamamen açıldı.”⁴³⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحَبُّ lafzı, 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı ve 1 tarikte أَحْسَنُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴³⁶ Buhârî, “Buyu”, 98 (Nr. 2215): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “İcâre”, 12 (Nr. 2272); “Ehâdîsü’l-Enbiyâ”, 51 (Nr. 3465); “Edeb”, 5 (Nr. 5974): Bu üç rivâyette أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; Ebû Dâvud, “Buyu”, 29 (Nr.3387): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

247 - عن أبي هريرة رضي الله عنه: أن رجلا تقاضى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأغلظ له فهم به أصحابه، فقال: «دعوه، فإن لصاحب الحق مقالا، واشتروا له بعيرا فأعطوه إياه» وقالوا: لا نجد إلا أفضل من سنه، قال: «اشتروه، فأعطوه إياه، فإن خيركم أحسنكم قضاء».

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyeten: Bir adam, Nebi'den (s.a.s.) alacağını istedi ve biraz kaba ve sert davrandı. Sahabiler adamı durdurmak için ona yöneldiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.), “Bırakın onu, hak sahibi olanın konuşmaya da hakkı vardır. Bir deve satın alın ve ona verin” buyurdu. Sahabiler, “Onun verdiği deveden daha değerli olan (yaşı daha büyük) deve bulabildik” dediler. Rasûlullah (s.a.s.), “Onu satın alın ve ona verin, çünkü sizin en hayırlınız borcunu en güzel şekilde ödeyeninizdir” buyurdu.⁴³⁷

Bu rivâyetin Kütüb-i Sitte içerisindeki tariklerinde en çok 18 senedle أَحْسَنُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber ilk asır hadis kaynaklarından Muvatta ile karşılaştırıldığında orada da أَحْسَنُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁴³⁸ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) Musannef adlı kitabında yer alan rivâyette de أَحْسَنُ kelimesi ile nakledildiği görülmektedir.⁴³⁹

248 - قال عبد الله بن مسعود رضي الله عنه: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت: يا رسول الله، أي العمل أفضل؟ قال: «الصلاة على ميقاتها»، قلت: ثم أي؟ قال: «ثم بر الوالدين»، قلت: ثم أي؟ قال: «الجهاد في سبيل الله» فسكت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولو استزددته لزادني

Abdullah İbn Mes'ud'dan (r.a.) rivâyeten: Allah Rasûlü'ne “Ey Allah'ın Rasûlü! Hangi amel daha üstündür?” diye sordum. “Vaktinde eda edilen namazdır” buyurdu.

⁴³⁷ Buhârî, “İstikrâz”, 4 (Nr. 2390); , “İstikrâz”, 6 (Nr. 2392); “Hibe ve Fedlihâ”, 23 (Nr. 2609): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Hibe ve Fedlihâ”, 21 (Nr. 2606): Bu rivâyette خَيْرُ kelimesi ile birlikte أَفْضَلُ kullanılmıştır; “Vekâlet”, 5 (Nr.2305): Bu hadis أَحْسَنُ kelimesi ile rivâyet edilmiştir; “Vekâlet”, 6 (Nr.2306); “İstikraz”, 4 (N.2390): Bu iki rivâyette أَحْسَنُ ve خَيْرُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır; “İstikrâz”, 6 (Nr.2392); “İstikrâz”, 7 (Nr.2393); “Hibe”, 21 (Nr.2606); “Hibe”, 23 (Nr.2609); Müslim, “Musâkât”, 22 (Nr.1600/118); “Musâkât”, 22 (Nr.1600/119); “Musâkât”, 22 (Nr.1601/120); “Musâkât”, 22 (Nr.1601/122): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Buyu”, 75 (Nr. 1317): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Buyu”, 75 (Nr.1317); “Buyu”, 75 (Nr.1318); Ebû Dâvud, “Buyu”, 11 (Nr.3346); Nesâî, “Buyu”, 64 (Nr.4617); “Buyu”, 64 (Nr.4618); “Buyu”, 64 (Nr.4619); “Buyu”, 64 (Nr.4693): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır. İbn Mâce, “Ticârât”, 62 (Nr. 2285-2286); “Sadakât”, 16 (Nr. 2423): Bu iki rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmış.

⁴³⁸ Mâlik, “Buyu”, 43 (Nr. 578/2506): Bu rivâyette أَحْسَنُ lafzı kullanılmıştır.

⁴³⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Buyu”, 8 (Nr. 14158).

“Sonra hangisi?” diye sordum. “Anne babaya yapılan iyiliktir” buyurdu. “Sonra hangisi?” diye sordum. “Allah yolunda cihad etmektir” buyurdu. Sorumu tekrar etmedim. Tekrarlasaydım saymaya devam ederdi.⁴⁴⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَبُّ lafzı, 6 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

249 - أن أبا سعيد الخدري رضي الله عنه، حدثه قال: قيل: يا رسول الله أي الناس أفضل؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مؤمن يجاهد في سبيل الله بنفسه وماله»، قالوا: ثم من؟ قال: «مؤمن في شعب من الشعاب يتقي الله، ويدع الناس من شره»

Ebû Said el-Hudrî'den (r.a.) nakledilmiştir: Denildi ki: “Ya Rasûlullah! İnsanların içerisinde en üstün olan kimdir?” Rasûlullah (s.a.s.) “Canı ve malıyla Allah’ın yolunda cihad eden mümindir” buyurdu. “Sonra kimdir?” dediler. Rasûlullah: “Bir dağ başında bulunup Allah’tan korkan ve insanları kendi şerrinden koruyan mümin kişidir” buyurdu.⁴⁴¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

250 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُولُ: لَا تَنْفِقُ امْرَأَةً شَيْئًا مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَا الطَّعَامَ، قَالَ: ذَاكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا.

Ebû Umâme el Bâhilî'den (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah’ın (s.a.s.) “Veda Haccı” esnasında hutbesini işittim, şöyle diyordu: “Bir kadın kocasının izni olmadan onun malından hiçbir şey infak etmesin.” Denildi ki: Ey Allah’ın Rasûlü yiyecek de infak etmesin mi? Buyurdular ki: “O mallarımızın en değerlilerindendir.”⁴⁴²

⁴⁴⁰ Buhârî, “Cihâd ve’s-Siyer”, 1 (Nr. 2782); “Tevhîd”, 48 (Nr. 7534): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Mevâkîtu’s-Salât”, 5 (Nr. 527); “Edeb”, 1 (Nr. 5970); Müslim, “İman”, 36 (Nr. 85/139): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır; “İman”, 36 (Nr. 85/137); “İman”, 36 (Nr. 85/140); Tirmizî, “Salât”, 127 (Nr. 173); “Birr ve’s-Sıla”, 2 (Nr. 1898): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Mevâkîtu”, 49 (Nr. 610); “Mevâkîtu”, 49 (Nr. 611): Bu iki rivâyette أَحَبُّ kelimesi geçmektedir.

⁴⁴¹ Buhârî, “Cihâd ve’s-Siyer”, 2 (Nr. 2786); Müslim, “İmâret”, 34 (Nr. 1888/122-123): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimeleri kullanılmıştır.

⁴⁴² Tirmizî, “Zekât”, 34 (Nr. 670): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki bu rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile geldiği ve Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabı ile karşılaştırıldığında oradaki rivâyetlerde de takdim ve tehirle birlikte أَفْضَلُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁴⁴³

251 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَأَنْ يَغْدُوَ أَحَدُكُمْ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَتَصَدَّقَ مِنْهُ فَيَسْتَعْنِيَ بِهِ عَنِ النَّاسِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ ذَلِكَ، فَإِنَّ الْيَدَ الْعُلْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edilmiştir. Demiştir ki: Rasûlullah'ı (s.a.s.) şöyle derken duydum: “Sizden birinizin sabahleyin ormana gidip sırtında yakacak odun getirerek onun parasını harcaması ve bu suretle insanlara muhtaçlıktan kurtulması, versin ya da vermesin bir kimseden istemesinden daha hayırlıdır. Muhakkak yüksekteki veren el altta olan alan elden daha hayırlıdır. (Harcamaya) Geçimini üstlenmiş olduğun kimselerden başla.”⁴⁴⁴

Bu rivâyette ormandan odun getirip onun parasını harcamak için kullanılan lafzın خَيْرٌ olduğu görülmektedir. İmam Mâlik'in *Muvvatta* isimli kitabında da aynı şekilde خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴⁴⁵

252 - حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا نَحْلُ وَالِدٍ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلُ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ.

Eyyûb b. Musa'nın babasından ve o da dedesinden rivâyeten, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Anne ve baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir hediye veremez.”⁴⁴⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁴³ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Zekât”, 57 (Nr. 7277); “Velâ”, 17 (Nr. 16308); “Sadaka”, 6 (Nr. 16621).

⁴⁴⁴ Tirmizî, “Zekât”, 38 (Nr. 680): Bu hadiste أَفْضَلُ ve خَيْرٌ kelimesi birlikte kullanılmıştır.

⁴⁴⁵ Mâlik, “Sadaka”, 2 (Nr. 838/3661): Bu rivâyette خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır.

⁴⁴⁶ Tirmizî, “Birr ve's-Sıla”, 33 (Nr. 1952): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

253 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ، قَالُوا: بَلَى، قَالَ: صِلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ، فَإِنَّ فَسَادَ ذَاتِ الْبَيْنِ هِيَ الْحَالِقَةُ.

Ebû'd Derdâ'dan (r.a.) rivâyeten, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Oruç, namaz ve sadaka vererek kazanacağınız dereceden daha değerlisini size haber vereyim mi?” Ashâb: “Evet” dediler; Rasûlullah: “Müslümanların aralarının iyi olmasıdır çünkü aralarının bozuk olması dini eksiltip bitirir” buyurdular.⁴⁴⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

254 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، قَالَ: ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «ثُمَّ مُؤْمِنٌ فِي شُعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَتَّقِي اللَّهَ، وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ»

Ebû Said el-Hudrî'den (r.a.) nakledilmiştir: Denildi ki: “Ya Rasûlullah! İnsanların içerisinde en üstün olan kimdir?” Rasûlullah (s.a.s.) “Canı ve malıyla Allah’ın yolunda cihad eden mümindir” buyurdu. “Sonra kimdir?” dediler. Rasûlullah: “Kenar ve kıyı semtlere kaçıp insanları kendi şerrinden koruyan ve Allah’tan korkan mümin kişidir” buyurdu.⁴⁴⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

255 - يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الدُّنْيَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ»

Abdullah b. Amr (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi; “Dünya bir metâdır; dünya metâsının en hayırlısı ise sâliha kadındır.” buyurmuşlar.⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyâmet”, 56 (Nr. 2509); Ebû Dâvud, “Edeb”, 57 (Nr. 4919): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁴⁸ Nesâî, “Cihâd”, 7 (Nr. 3105): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁴⁹ Müslim, “Radâ”, 17 (Nr. 1467/64); İbn Mâce, “Nikâh”, 5 (Nr. 1857): Bu iki rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; Nikâh”, 5 (Nr. 1855): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı, 2 tarikte خَيْرُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

256 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «كُلُّ مَخْمُومِ الْقَلْبِ، صَدُوقِ اللِّسَانِ»، قَالُوا: صَدُوقُ اللِّسَانِ، نَعْرِفُهُ، فَمَا مَخْمُومُ الْقَلْبِ؟ قَالَ: «هُوَ التَّقِيُّ النَّقِيُّ، لَا إِثْمَ فِيهِ، وَلَا بَغْيَ، وَلَا غِلَّ، وَلَا حَسَدَ»

Abdullah bin Amr'dan (b. el-As) (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah'a (s.a.s.): “Ya Rasûlullah, İnsanların en faziletlisi kimdir?” diye soruldu. Rasûlullah: Kalbi mahmum ve dili çokça doğru her (mümin) kişi, buyurdu. Sahabiler: “Ya Rasûlullah, dili doğru olanın (ne anlama geldiğini) biliriz. Mahmum olan kalp nedir?” diye sordular. Rasûlullah: (Mahmum kalb), tertemiz, Allah'tan korkan, içinde günah olmayan ve zulüm ile yaratıklara kötülük etmeyen; kin ve hased barındırmayan kalbtir, buyurdu.⁴⁵⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

257 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا»، قَالَ: فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ؟ قَالَ: «أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ لِمَا بَعْدَهُ اسْتِعْدَادًا، أَوْلَيْكَ الْأَكْيَاسُ»

Abdullah bin Ömer (r.a.) şöyle söyledi: Ben, Rasûlullah (s.a.s.) ile beraberdim, Ensar'dan bir adam Onun yanına geldi ve Nebi'ye (s.a.s.) selam verdi. Daha sonra: “Ey Allah'ın Rasûlû! Hangi müminler daha faziletlidir?” diye soru sordu. Rasûlullah (s.a.s.): Ahlakı en güzel olanıdır, buyurdu. Adam tekrar: “Müminlerin hangileri daha akıllı?” diye sordu. Rasûlullah (s.a.s.): “Müminlerin ölümü en çok hatırlayanları ve sonraki (hayatları) için en güzel şekilde hazırlananları en akıllı olanlarıdır.” buyurdu.⁴⁵¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁵⁰ İbn Mâce, “Zühd”, 24 (Nr. 4216): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁵¹ İbn Mâce, “Zühd”, 31 (Nr. 4259): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

258 - أن مروان بن الحكم، والمسور بن مخرمة، أخبراه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قام حين جاءه وفد هوازن مسلمين، فسألوه أن يرد إليهم أموالهم وسبيهم، فقال لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أحب الحديث إلي أصدق، فاختاروا إحدى الطائفتين: إما السبي، وإما المال، وقد كنت استأنيت بهم "، وقد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم انتظرهم بضع عشرة ليلة حين قفل من الطائف، فلما تبين لهم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم غير راد إليهم إلا إحدى الطائفتين، قالوا: فإننا نختار سبينا، فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسلمين، فأثنى على الله بما هو أهله، ثم قال: «أما بعد، فإن إخوانكم هؤلاء قد جاءونا تائبين، وإنني قد رأيت أن أرد إليهم سبيهم، فمن أحب منكم أن يطيب بذلك فليفعل، ومن أحب منكم أن يكون على حظه حتى نعطيه إياه من أول ما يفيء الله علينا فليفعل» فقال الناس: قد طيبنا ذلك لرسول الله صلى الله عليه وسلم لهم، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إنا لا ندري من أذن منكم في ذلك ممن لم يأذن، فارجعوا حتى يرفعوا إلينا عرفاؤكم أمركم» فرجع الناس، فكلهم عرفاؤهم، ثم رجعوا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبروه: أنهم قد طيبوا وأذنوا

Mervan İbnü'l-Hakem ve el-Misver İbnü'l-Mahreme şöyle naklettiler: Hevazin kabilesinden bir grup Müslüman olduktan sonra Rasûlullah'a (s.a.s.) gelerek mallarını ve esirlerini onlara iade etmesini istediler. Nebi (s.a.s.); "Benim en sevdiğim söz, doğru olan sözdür. Ya esirleri ya da malları, İkisinden birini seçin. Aslında ben (sizleri) beklemiştim" buyurdu. Nebi (s.a.s.) Taif'ten döndüğünde, (paylaştırmayı yapmadan önce) on küsür gece onların gelmesini beklemişti. Rasûlullah'ın, onlara iki seçenekten yalnız birini vereceğini anlayınca onlar: "Esirlerimizi geri almak istiyoruz" dediler. Nebi (s.a.s.) ayağa kalktı, Allah'a (C.C.) hamd ve senada bulundu şöyle dedi: "Şimdi, bu kardeşleriniz tevbe edip bize gelmişler. Ben de onlara esirlerini geri vermeyi uygun gördüm. İçinizden gönül hoşluğu ile (bunlardan) alınan esiri vermek isterse hemen versin. Kim de kendisine düşen payı elinde tutmak isterse, ona Allah'ın bize ihsan edeceği ilk ganimet malından ödenmek üzere kendisinde bulunan esirleri versin" buyurdu. Bunun üzerine sahabiler, "Allah Rasûlü için bunu severek yaparız" dediler. Nebi (s.a.s.): "Biz kimin bu söylediğim şeyi isteyip kimin istemediğini bilemiyoruz. Gidip akıl danıştığınız insanlara durumu sorun, bize son durumu onlar söylesin" dedi. Gidip bu durumu sözü geçen kişilerle konuştuktan sonra Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanına

geri geldiler. Gönül hoşluğuyla esirleri geri vereceklerini ve bu konuda rızalarının olduğunu haber verdiler.⁴⁵²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَبُّ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

259 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامٌ عَادِلٌ، وَأَبْعَضَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ وَأَبْعَدُهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامٌ جَائِرٌ.

Ebû Saîd (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi:

“Kıyamet günü, Allah’ın insanların içerisinde en sevdiği ve oturma bakımından ona en yakın kişi adil hükümdardır. Allah’ın en hoşlanmadığı ve oturma bakımından ona en uzak olan kişi ise zâlim hükümdardır.”⁴⁵³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

260 - عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا، وَإِنَّ أَبْعَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ؟ قَالَ: الْمُتَكَبِّرُونَ.

Câbir (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi:

“Kıyamet günü oturma olarak bana en yakın ve en sevgili olanlarınız ahlakı en güzel olanlarınızdır. Kıyamet günü bana en uzak olanlar ve buğz ettiklerim ise çok konuşan, kendini öven ve mütefeyhiklerdir.” Ashâb: Ey Allah’ın Rasûlü! Çok konuşan ve kendini öven kimseleri biliyoruz fakat bu mütefeyhikler kimdir? Dediler. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Büyüklik taslayıp kibirli davrananlardır.”⁴⁵⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁵² Buhârî, “Vekâlet”, 7 (Nr. 2307); “Atîk”, 13 (Nr. 2539); “Megâzî”, 56 (Nr. 4318); “Faradu’l-Hams”, 14 (Nr. 3131); Ebû Dâvud, “Cihâd”, 131 (Nr. 2693): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kullanılmıştır.

⁴⁵³ Tirmizî, “Ahkâm”, 4 (Nr. 1329): Bu hadiste أَحَبُّ kullanılmıştır.

⁴⁵⁴ Tirmizî, “Birr ve’s-Sıla”, 71 (Nr. 2018): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

261 - عن مسروق، قال: دخلنا على عبد الله بن عمرو، حين قدم مع معاوية إلى الكوفة، فذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: لم يكن فاحشا ولا متفحشا، وقال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن من أخيركم أحسنكم خلقا»

Mesruk (r.a.) şöyle söyledi: “Abdullah İbn Amr (r.a.), Muaviye (r.a.) ile beraber Kufe’ye geldiğinde onun huzuruna girdik. O Rasûlullah’tan (s.a.s.) bahsetti ve şöyle dedi: Allah Rasûlü, ölçülü davranmayan biri değildi ve ölçünün dışına da çıkmazdı. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Sizin en hayırlılarınız, ahlakı en güzel olanlarınızdır.”⁴⁵⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَنُ ve أَخْيَرُ kelimeleri birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

262 - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: نَزَلَ عَلَيْنَا أَضْيَافٌ لَنَا، قَالَ: وَكَانَ أَبِي يَتَحَدَّثُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ اللَّيْلِ، قَالَ: فَانْطَلَقَ، وَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، افْرُغْ مِنْ أَضْيَافِكَ، قَالَ: فَلَمَّا أَمْسَيْتُ جِئْنَا بِقَرَاهُمْ، قَالَ: فَأَبَوْا، فَقَالُوا: حَتَّى يَجِيءَ أَبُو مَنْزِلِنَا فَيُطْعَمَ مَعَنَا، قَالَ: فَقُلْتُ لَهُمْ: إِنَّهُ رَجُلٌ حَدِيدٌ، وَإِنَّكُمْ إِنْ لَمْ تَفْعَلُوا خِفْتُ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْهُ أَدَى، قَالَ: فَأَبَوْا، فَلَمَّا جَاءَ لَمْ يَبْدَأْ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنْهُمْ، فَقَالَ: أَفَرَعْتُمْ مِنْ أَضْيَافِكُمْ، قَالَ: قَالُوا: لَا وَاللَّهِ مَا فَرَعْنَا، قَالَ: أَلَمْ أَمُرْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: وَتَنَحَّيْتُ عَنْهُ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، قَالَ: فَتَنَحَّيْتُ، قَالَ: فَقَالَ: يَا غُنْثَرُ، أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ تَسْمَعُ صَوْتِي إِلَّا جِئْتَ، قَالَ: فَجِئْتُ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ، مَا لِي ذَنْبٌ، هُوَ لَا أَضْيَافَكَ فَسَلُّهُمْ قَدْ أَتَيْتُهُمْ بِقَرَاهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يَطْعَمُوا حَتَّى تَجِيءَ، قَالَ: فَقَالَ: مَا لَكُمْ، أَنْ لَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُمْ، قَالَ: فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَوَاللَّهِ، لَا أَطْعَمُهُ اللَّيْلَةَ، قَالَ: فَقَالُوا: فَوَاللَّهِ، لَا نَطْعَمُهُ حَتَّى تَطْعَمَهُ، قَالَ: فَمَا رَأَيْتُ كَالشَّرِّ كَاللَّيْلَةِ قَطُّ، وَيَلَكُمْ، مَا لَكُمْ أَنْ لَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُمْ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ: أَمَّا الْأُولَى فَمِنْ الشَّيْطَانِ هَلُمُّوا قِرَاكُمْ، قَالَ: فَجِيءَ بِالطَّعَامِ فَسَمَى، فَأَكَلَ وَأَكَلُوا، قَالَ: فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَرُّوا وَحَنَنْتُ، قَالَ: فَأَخْبِرْهُ، فَقَالَ: «بَلْ أَنْتَ أَبَرُّهُمْ وَأَخْيَرُهُمْ»، قَالَ: وَلَمْ تَبْلُغْنِي كَفَّارَةً

Abdurrahman b. Ebî Bekir (r.a.) şöyle söyledi: Bize misafir geldi. Babam geceleri Rasûlullah’la (s.a.s.) konuşuyordu, ayrıldı ve bana: “Ey Abdurrahman! Misafirlere akşam yemeği ver.” dedi. Akşam olunca biz misafirleri ağırlamaya geldik ancak onlar kabul etmediler. Evin babası gelip hep beraber yemedikçe olmaz, dediler.

⁴⁵⁵ Buhârî, “Edeb”, 38 (Nr. 6029): Bu hadiste أَحْسَنُ ve أَخْيَرُ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

Ben de onlara: “O sinirli bir adam eğer siz (dediğimi) yapmazsanız, bana eziyet edeceğinden korkuyorum.” dedim. (Yine) kabul etmediler. Ebû Bekir geldiğinde onlardan önce (yemeğe) başlamadı. “Onlara ziyafetinizi bitirdiniz mi?” diye sordu: “Hayır! Vallahi bitirmedik.” dediler. “Abdurrahman ben sana emretmedim mi?” dedi. Ben ondan biraz uzağa kaçtım. O: “Ey Abdurrahman!” dedi. Ben (yine) kaçtım. Bunun üzerine: “Ey alçak! Yemin ediyorum, beni duyduğunda (kaçma) mutlaka gel!” dedi. Ben de yanına geldim. Ve: “Vallahi benim suçum yok! İşte misafirler! Onlara sor! Kendilerine yemekleri getirdim ancak onlar sen gelmeden yemekten çekindiler.” dedim. Bu kez (onlara): “Size ne oluyor? Bizim yemeğimizi kabul etmiyor musunuz?” diye sordu. Abdurrahman dedi ki: Bu olay üzerine Ebû Bekr: “Vallahi ben bu gece bu yemeğin tadına bakmam.” dedi. Onlar da: “Vallahi sen yemeğin tadına bakmadan, biz de tatmayız. Ben bu gece gibi kötü bir gece görmedim. Yazık size! Ne oluyorsunuz da bizden yemeğimizi kabul etmiyorsunuz?” dedi. Sonra şunu söyledi: “İlk olana gelince o (yani yemin) şeytandandır. Yemeğe gelin!” Arkasından yemek getirildi. Ebû Bekr besmele çekti ve yedi. Bunun üzerine misafirler de yediler. Sabah olunca Nebi’nin (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) yanına gitti ve: “Yâ Rasûlullah! Onlar yeminlerinde durdular. Ben ise yeminimi bozdum.” dedi. Ve (olanları) ona haber verdi. O da: “Bilâkis sen sözünde (yemininde) durdun ve onların en hayırlısısın” buyurdular. Abdurrahman: “Keffâret (verip vermediğini) ben duymadım” demiş.⁴⁵⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَخِيرُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir.

263 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا

أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Müminlerin îman bakımından en olgunları ahlak bakımından en güzel olanlarıdır.”⁴⁵⁷

Yukarıda zikredilen bu hadis efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte’de 3 tarikte de” iman bakımından en olgunu” ifadesinde أَكْمَلُ lafzı; "ahlak bakımından en güzel" ifadesinde de أَحْسَنُ lafzı zikredilerek rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden

⁴⁵⁶ Müslim, “Eşribe”, 32 (Nr. 2057/177): Bu hadiste أَخِيرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁵⁷ Ebû Dâvud, “Sünnet”, 16 (Nr.4682); Tirmizî, “Radâ”, 11 (Nr. 1162); “İman”, 6 (Nr. 2612): Bu rivâyetlerde أَكْمَلُ ve أَحْسَنُ kelimeleri beraber kullanılmış.

Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* isimli kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında da aynı lafızların aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir.⁴⁵⁸

İslam dini aileye büyük önem vermiş bu bağlamda Hz. Peygamber de aile fertleri arasındaki iletişimin en sağlıklı şekilde yürümesi için onlara örnek teşkil etmiş ve tavsiyelerde bulunmuştur.

264 - عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا وَالْأَطْفَهُمْ بِأَهْلِهِ»

Âişe (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Müminlerin îman yönünden en olgunu, ahlakı en güzel ve ailesine karşı iyi ve yumaşak davranarak bağışı bol olanıdır.”⁴⁵⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَكْمَلٌ ve أَحْسَنٌ kelimeleri beraber kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Yüce Allah kudret sıfatının gereği olarak, dilediğini dilediği şekilde yaratır. Ayet-i kerîmede Rabbimiz “Biz insanı en güzel biçimde yarattık.”⁴⁶⁰ buyurarak insanı diğer canlılardan üstün yarattığına işaret edip onu birçok yetenekle donatmıştır. Peygamber Efendimiz de bu güzel nimetin idrakiyle Allah’a şükretmiştir.

265 - عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ: «وَجْهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَاعْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا، لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، آمَنْتُ بِكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ»، فَإِذَا رَكَعَ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ، خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَمَخْيَ وَعَظْمِي وَعَصْبِي»، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ قَالَ: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ وَمَا بَيْنَهُمَا، وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ»، فَإِذَا سَجَدَ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ،

⁴⁵⁸ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 165 (Nr. 20297); 165 (Nr. 20297): hadis daha uzun olup bir kısmında ahlak bahsi yukarıdaki hadislerde olduğu gibi aynı lafızlarla rivâyet edilmiştir.

⁴⁵⁹ Tirmîzî, “İman”, 6 (Nr. 2612): Bu hadiste أَكْمَلٌ ve أَحْسَنٌ kelimeleri beraber kullanılmıştır.

⁴⁶⁰ Tin 95/4.

سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ فَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ»، ثُمَّ يَكُونُ آخِرَ مَا يَقُولُ بَيْنَ التَّشَهُّدِ وَالسَّلَامِ، «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ»

Ali b. Ebî Tâlib (r.a.): Rasûlullah (s.a.s.), namaza kalktığında şöyle söylerdi: “Yönümü, yerleri ve gökleri yaratıcısı olan Allah’a samimi olarak yönelttim. Ve ben müşriklerden de değilim. Benim namazım, tüm kulluklarım, ölümüm ve yaşamım âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana böyle olmam emredildi ve ben Müslümanlardanım. Allah’ım hükümdar olan sensin, senden başka hükümdar yoktur. Sen benim hayatımı programlayıcısısin. Ben senin kulunum. Ben kendime zulmettim, tüm günahlarımı itiraf ettim. Benim bütün günahlarımı bağışla gerçekten sen günahları bağışlayansın. Beni en güzel ahlaklı olmam için yönelt. Gerçekten ahlakın en güzeline sen yöneltirsin. Benden kötülüklerimi gider çünkü kötülükleri yalnızca sen giderirsin. Ben sana îman ettim. Sen çok yüce ve ne büyüksün. Senden bağışlanma dilerim ve sana yönelirim.” Rukûya vardığında ise şöyle söylerdi: “Allah’ım yalnızca senin önünde eğildim, ben sana inanarak irademi sana teslim ettim. Kulağım, gözüm, iliklerim, kemiklerim ve tüm sinirlerim sana karşı sevgi ve korkuyla saygı halindedir.” Başını rukûdan kaldırdığı zaman ise şöyle söylerdi: “Ey Rabbim yerler, gökler ve her ikisi arasındaki mesafeler dolusu hamd sanadır. Dilediğin şeyler dolusu kadar hamd sanadır.” Secdeye vardığında: “Allah’ım yalnızca sana secde ettim, sana inandım, sana irademi teslim ettim. Benim yüzüm, kendisini yaratarak ona şekil, kulak ve göz verene secde etti. Her şeyi en güzel şekli ile yaratan Allah, güzellerin güzeli ve ne mübarektir.” Sonra teşehhüd oturumu ile selam arasında ise şöyle söylerdi: “Allah’ım öne alarak işlediğimi ve ertelediğimi, gizli ve açıkça yaptığımı benden daha iyi bildiğin günahlarımı bağışla, öne geçiren de geri bırakan da sensin, senden başka ilah yoktur.”

461

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 11 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁶¹ Tirmizî, “Deavâd”, 32 (Nr. 3421-3422-3423); Müslim, “Salâtu’l-Müsâfirîn”, 26 (Nr. 771/201-202); Ebû Dâvud, “Salât”, 121 (Nr. 760); Nesâî, “İftitah”, 16 (Nr.896); “İftitah”, 17 (Nr. 897); “Tatbik”, 66 (Nr. 1126); “Tatbik”, 67 (Nr. 1127); “Tatbik”, 68 (Nr. 1128); Ibn Mâce, “İkâmetu’s-Salât ve Sünnetu fihâ”, 70 (Nr. 1054): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

En güzel huy sahibi olan Hz. Peygamber, Müslümanlara her konuda örnek olmaktadır:

266 - عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما، قال: " لم يكن النبي صلى الله عليه وسلم

فاحشاً ولا متفحشاً، وكان يقول: «إن من خياركم أحسنكم أخلاقاً»

Abdullah ibn Amr'dan (r.a.): Peygamber (s.a.s.) sözlerinde, fiil ve hareketlerinde taşkınlık yapmazdı. Taşkınlığı zorlanarak da yapan biri değildi, demiştir. Hz. Peygamber şöyle söylerdi: “Muhakkak sizin hayırlı olanınız en güzel ahlaklı olanınızdır.”⁴⁶²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

267 - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ أَعْظَمَ أَوْلِيَائِي عِنْدِي

لِمُؤْمِنٍ خَفِيفُ الْحَاذِ ذُو حَظٍّ مِنَ الصَّلَاةِ، أَحْسَنَ عِبَادَةِ رَبِّهِ وَأَطَاعَهُ فِي السِّرِّ، وَكَانَ غَامِضًا فِي النَّاسِ لَا يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ، وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا فَصَبَرَ عَلَى ذَلِكَ»، ثُمَّ نَقَرَ بِإِصْبَعِهِ فَقَالَ: «عُجِّلْتُ مَنِيَّتُهُ فَلْتُ بَوَاكِيهِ قَلَّ تَرَاثُهُ»

Ebû Umâme'den (r.a.) rivâyete göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “En beğendiğim dostum Rabbine olan kulluğunu en güzel biçimde yapan, gizli açık her durumda Allah’a itaat eden, durumu bilinmediği için halk arasında şöhrete ulaşmayıp parmakla gösterilmeyen, yaşayacak kadar rızkı olup rızkına ve her şeyine sabreden mümindir.” Sonra elini birbirine vurup dinleyicilerin dikkatini çekti ve şöyle devam etti: “Ölümü çabuk, ağlayanı ve mirası az olandır.”⁴⁶³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطِيبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

268 - عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَطِيبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ

كَسْبِكُمْ، وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ»

⁴⁶² Buhârî, “Menâkıb”, 23 (Nr. 3559); “Edeb”, 38 (Nr. 6029): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁶³ Tirmizî, “Zühd”, 35 (Nr. 2347): Bu hadiste أَطِيبُ kelimesi kullanılmıştır.

Aişe (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Yediğiniz şeylerin en iyisi kendi kazancınızdan yediğinizdir, çocuklarınız da sizin kazançlarınızındandır.”⁴⁶⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikte أَطِيبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

269 - عن المقدام رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: «ما أكل أحد طعاما قط، خيرا من أن يأكل من عمل يده، وإن نبي الله داود عليه السلام، كان يأكل من عمل يده»

El-Mıkdâm (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Hiçbir kimse kendi elinin çalışmasını yemekten daha hayırlı Bir yiyecek asla yememiştir. Allah’ın Peygamberi Dâvûd da kendi elinin emeğinden yer idi.”⁴⁶⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

270 - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشَّهَادَةِ الَّتِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا»

Zeyd b. Hâlid El-Cühenî, Peygamber (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Dikkat edin! Size şahidlerin en hayırlısını haber veriyorum. Şâhidliğini istenmeden yapandır.” buyurmuşlar.⁴⁶⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

271 - عن ابن عباس رضي الله عنهما: أنه قال: يوم الخميس وما يوم الخميس؟ ثم بكى حتى خضب دمه الحصباء، فقال: اشتد برسول الله صلى الله عليه وسلم وجعه يوم الخميس، فقال: «انتوني بكتاب أكتب لكم كتابا لن تضلوا بعده أبدا»، فتنازعوا، ولا ينبغي عند نبي تنازع، فقالوا: هجر رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: «دعوني، فالذي أنا فيه خير مما تدعوني إليه»، وأوصى عند موته بثلاث: «أخرجوا المشركين من جزيرة العرب، وأجيزوا الوفد بنحو ما كنت أجيزهم»، ونسيت الثالثة،

⁴⁶⁴ Tirmizî, “Ahkâm”, 22 (Nr. 1358); Ebû Dâvud, “İcâre”, 43 (Nr. 3528); Nesâî, “Buyu”, 1 (Nr. 4449-4451-4452); İbn Mâce, “Ticârât”, 1 (Nr. 2137-2138); “Ticârât”, 64 (Nr. 2290): Bu rivâyetlerde أَطِيبُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁶⁵ Buhârî, “Buyu”, 15 (Nr. 2072): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁶⁶ Müslim, “Deavât”, 9 (Nr. 1719/19); Tirmizî, “Şehâdât”, 1 (Nr. 2295-2297); Ebû Dâvud, “Akdiye”, 13 (Nr. 3596); İbn Mâce, “Ahkâm”, 28 (Nr. 2364): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

İbn Abbas'ın: "Perşembe günü! Ah Perşembe günü nedir siz nereden bilirsiniz ki?" deyip ağladığı, gözyaşlarının yerleri ıslattığı ve daha sonra şöyle dediği nakledilmiştir: "Rasûlullah'ın (s.a.s.) hastalıktan duyduğu ızdırabı perşembe günü iyice artmıştı. Bize şöyle buyurdu: "Bana yazı malzemeleri getirin de size bundan sonra ebediyyen sapıklığa düşmenize engel olacak öğütler yazayım!" dedi Bunun üzerine orada bulunanlar istenen malzemenin getirilip getirilmemesi konusunda görüş ayrılığına düştüler. Hâlbuki hiçbir nebinin huzurunda böylesi bir tartışma yakışık almaz. Sonra oradakiler: "Rasûlullah (s.a.s.) hastalığın etkisiyle sayıklıyor" dediler. Bir süre sonra Nebi (s.a.s.): "Beni rahat bırakın! Benim şu anda içinde bulunduğum durum kesinlikle sizin benden istediğiniz şeylerden daha hayırlıdır" buyurdu ve ruhunu teslim ederken üç şey vasiyet etti: "Müşrikleri Arap yarımadasından çıkarın. Size gelen heyetlere tıpkı benim verdiğim gibi hediyeler verin!" Üçüncü vasiyetinin ne olduğunu ise unuttum."⁴⁶⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

272 - حدثنا أبو نعيم، حدثنا الماجشون، عن عبد الرحمن بن أبي صعصعة، عن أبيه، عن أبي سعيد الخدري، أنه سمعه يقول: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول: «يأتي على الناس زمان، خير مال الرجل المسلم الغنم، يتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر، يفر بدينه من الفتن»

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle diyordu: Ben Peygamber'den (s.a.s.) işittim, şöyle buyuruyordu: "İnsanlar üzerine öyle (sıkıntılı) bir zaman gelir ki, onda müslümân kişinin hayırlı malı koyun sürüsüdür. Müslümân o koyun sürüsünü dağ başlarına ve yağmur düşen vadilere götürür, böylece dîni yüzünden olacak fitnelerden kaçır kurtulur!"⁴⁶⁸

Bu rivâyetin efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte sadece خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir. Yine ilk asır hadis kaynaklarından İmam Mâlik'in

⁴⁶⁷ Buhârî, "Cihâd ve's-Siyer", 174 (Nr. 3053); "Cizye", 6 (Nr. 3168); "Megâzî", 85 (Nr. 4431) ; Müslim, "Vasiyet", 5 (Nr. 1537/20): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁶⁸ Buhârî, "Rikâk", 34 (Nr. 6495); "Fiten", 14 (Nr. 7088); Tirmizî, "Fiten", 15 (Nr. 2177); Ebû Dâvud, "Fiten ve Melâhim", 4 (Nr. 4267); İbn Mâce, "Fiten", 13 (Nr. 3980): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

(ö. 153/770) *Muvatta* kitabında da bu rivâyetin lafızlarında takdim ve tehirlerle birlikte aynı şekilde خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁴⁶⁹

273 - عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ستكون فتن، القاعد فيها خير من القائم، والقائم فيها خير من الماشي، والماشي فيها خير من الساعي، من تشرف لها تستشرفه، فمن وجد منها ملجأ، أو معاذاً، فليعذ به»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur, dedi: “Yakın gelecekte birtakım fitneler çıkacaktır. Fitne zamanında (ona karışmayıp) oturan kişi, ayakta durandan daha hayırlıdır. Ayakta duran da, yürüyenden daha hayırlıdır. Bu yolda yürüyen ise bilfiil fesada çalışandan daha hayırlıdır. Kim ki fitneden sakınmayıp, kendini ona maruz bırakmak suretiyle gözünü ona dikecek olursa, muhakkak onun kahrına uğrar. Her kim ondan iltica edip, sığınacak bir yer bulursa hemen sığınsın.”⁴⁷⁰

Yukarıdaki bu hadis efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 11 tarikte kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte tüm tariklerde خَيْرٌ kelimesi ile rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis kitaplarından Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi*‘ adlı kitabında yer alan rivâyette de خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴⁷¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyette karşılaştırıldığında kelimeler arası takdim ve tehirle birlikte yine خَيْرٌ lafzı ile nakledildiği görülmektedir.⁴⁷²

274 - أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا طِيرَةَ وَخَيْرُهَا الْفَأَلُ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْفَأَلُ؟ قَالَ: «الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ»

Ebû Hüreyre (r.a.) Peygamber (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Uğursuz sayma yoktur. Onun en hayırlısı faldır.” buyururken işittim. “Ya Rasûlallah! Fal nedir?” denildi. “Herhanginizin işittiği güzel sözdür.” buyurdular.⁴⁷³

⁴⁶⁹ Mâlik, “İsti‘zan”, 6 (Nr. 787/3558): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁷⁰ Buhârî, “Fiten”, 9 (Nr. 7081- 7082); “Menâkıb”, 25 (Nr. 3601); Müslim “Fiten ve Eşrâtu’s-Sâat”, 3 (Nr. 2886/10-12); “Fiten ve Eşrâtu’s-Sâat”, 3 (Nr. 2887/13); Tirmizî, “Fiten”, 29 (Nr. 2194) Ebû Dâvud, “Fiten ve Melâhim”, 2 (Nr. 4256-4259-4262); İbn Mâce, “Fiten”, 10 (Nr. 3961): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kullanılmıştır.

⁴⁷¹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*‘, 248 (Nr. 20727).

⁴⁷² Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Ukûl”, 172 (Nr. 18578).

⁴⁷³ Müslim. “Selâm”, 34 (Nr. 2223/210): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

275 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ.

Abdullah b. Amr'dan (r.a.) rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah katında arkadaşın en iyisi arkadaşına iyi olandır. Allah katında komşunun en iyisi ise komşusuna karşı iyi olandır.”⁴⁷⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

276 - عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ يُؤَدَّبَ الرَّجُلُ وَلَدَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ.

Câbir b. Semure'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimsenin çocuğuna iyi bir terbiye vererek eğitmesi bir ölçek sadaka vermesinden daha hayırlıdır.”⁴⁷⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

277 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا كَانَ أَمْرَاؤُكُمْ خِيَارَكُمْ، وَأَغْنِيَاؤُكُمْ سُمَحَاءَكُمْ، وَأُمُورُكُمْ شُورَى بَيْنَكُمْ فَظَهَرُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ بَطْنِهَا، وَإِذَا كَانَ أَمْرَاؤُكُمْ شِرَارَكُمْ وَأَغْنِيَاؤُكُمْ بَخْلَاءَكُمْ، وَأُمُورُكُمْ إِلَى نِسَائِكُمْ فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ ظَهْرِهَا.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “İdarecileriniz iyi kimselerden, zenginleriniz cömert kişilerden ve işleriniz aranızda istişare ile yürütüldüğü durumda yeryüzünde yaşamanız toprak altına girmenizden daha hayırlıdır. Fakat idarecileriniz kötülerden, zenginleriniz cimrilere, işleriniz de kadınlara teslim edildiği zaman yerin altı (kabir) size üstünden (yaşamaktan) daha hayırlıdır.”⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Tirmizî, “Birr ve's-Sıla”, 28 (Nr. 1944): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁷⁵ Tirmizî, “Birr ve's-Sıla”, 33 (Nr. 1951): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁷⁶ Tirmizî, “Fiten”, 78 (Nr. 2266): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْر kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

278 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ خَيْرُ النَّاسِ؟ قَالَ: مَنْ طَالَ عُمُرُهُ، وَحَسُنَ عَمَلُهُ.

Abdullah b. Büsr'den (r.a.) rivâyete göre: Bir bedevî: “Ey Allah’ın Rasûlü! İnsanların en hayırlısı kimdir?” Rasûlullah (s.a.s.) buyurdular ki: “Ömrü uzun olup ameli güzel olandır.”⁴⁷⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْر kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

279 - عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي، وَإِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ.

Âişe'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olandır. Ailesine karşı en hayırlı olan da benim. Bir arkadaşınız (kumanız) öldüğünde onun kötülüklerini sayıp dökmeyi bırakınız.”⁴⁷⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْر kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

280 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ} [التوبة: 34]، قَالَ: كَبُرَ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَا أَفْرَجُ عَنْكُمْ، فَأَنْطَلِقُ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّهُ كَبُرَ عَلَى أَصْحَابِكَ هَذِهِ الْآيَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَفْرِضِ الزَّكَاةَ، إِلَّا لِطَيْبٍ مَا بَقِيَ مِنْ أَمْوَالِكُمْ، وَإِنَّمَا فَرَضَ الْمَوَارِيثَ لِتَكُونَ لِمَنْ بَعْدَكُمْ»، فَكَبِرَ عُمَرُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِخَيْرٍ مَا يَكْنِزُ الْمَرْءُ؟ الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ، إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَّتَهُ، وَإِذَا أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ، وَإِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ»

İbn Abbas'tan şöyle rivâyet edilmiştir: “Altın ve gümüşü biriktirenler...” âyeti [Tevbe 33] inince durum müslümânların ağırlığına gitti. Bunun üzerine Ömer: Ben sizi rahatlatırım, diyerek Rasûlullah’a (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem) gitti ve: ‘Ey Allah’ın

⁴⁷⁷ Tirmizî, “Zühd”, 21 (Nr. 2329); “Zühd”, 22 (Nr. 2330): Bu rivâyetlerde خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁷⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 64 (Nr. 3895); İbn Mâce, “Nikâh”, 50 (Nr. 1977): Bu hadiste خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

Nebisi! Bu âyet ashâbının ağırına gitti.’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): “Allah zekâtı ancak mallarınızdan kalanı temizlemek için farz kıldı, mirasları da sizden sonrakilere kalması için farz kıldı” buyurdu. Ömer, tekbîr getirdi sonra Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Kişinin biriktirdiği en hayırlı şeyi haber vereyim mi? Saliha olan kadın ki, kocası ona baktığı zaman kocasını sevindirir, kocası emrettiği zaman itaat eder, kocası yanında olmadığı zaman onun haklarını korur” buyurdu.⁴⁷⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir. İlk dönem hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi*’ adlı kitabında yer alan rivâyette de takdim, tehirle birlikte aynı şekilde خَيْرٌ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴⁸⁰

281 - عَنْ نَصْرِ بْنِ عَاصِمٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ: أَتَيْنَا الْيَشْكُرِيَّ فِي رَهْطٍ مِنْ بَنِي لَيْثٍ، فَقَالَ: مَنْ الْقَوْمُ؟ قُلْنَا: بَنُو لَيْثٍ، أَتَيْنَاكَ نَسْأَلُكَ عَنْ حَدِيثٍ حُدِثَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «فِتْنَةٌ وَشَرٌّ»، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعْدَ هَذَا الشَّرِّ خَيْرٌ؟ قَالَ: «يَا حُدَيْفَةُ، تَعَلَّمَ كِتَابَ اللَّهِ وَاتَّبَعَ مَا فِيهِ» ثَلَاثَ مَرَارٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعْدَ هَذَا الشَّرِّ خَيْرٌ؟ قَالَ: «هُدْنَةٌ عَلَى دَخْنٍ، وَجَمَاعَةٌ عَلَى أَقْدَاءٍ، فِيهَا - أَوْ فِيهِمْ -» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْهُدْنَةُ عَلَى الدَّخْنِ مَا هِيَ؟ قَالَ: «لَا تَرْجِعْ قُلُوبَ أَقْوَامٍ عَلَى الَّذِي كَانَتْ عَلَيْهِ» قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَبَدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «فِتْنَةٌ عَمِيَاءَ، صَمَاءَ، عَلَيْهَا دُعَاءٌ عَلَى أَبْوَابِ النَّارِ، فَإِنْ تَمَتَّ يَا حُدَيْفَةُ وَأَنْتَ عَاصٍ عَلَى جِدْلِ، خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَتَّبِعَ أَحَدًا مِنْهُمْ».

Nasr. b. Asım el-Leysî şöyle demiştir: Benû Leys’ten bir heyet içerisinde el Yeşkûrî’ye [Halid b. Halid el-Yeşkurî] geldik. El-Yeşkûrî: “(Bu) heyet kim?” dedi. “(Biz) Benû Leys’(iz) ,sana Hüzeyfe hadisini sormaya geldik” dedik. El Yeşkûrî hadisi şöyle aktardı: Huzeyfe: “Ya Rasûlullah bu hayırdan sonra şer var mı?” dedi.

Rasûlullah: “Fitne ve şer...” Huzeyfe: “Yâ Rasûlullah, bu şerden sonra hayır var mı?” dedi. Rasûlullah üç defa: “Yâ Huzeyfe, Allah’ın Kitabını öğren ve içindekilere uy (bu soruyu bırak)” Huzeyfe: “Yâ Rasûlullah, bu şerden sonra hayır var mı?” Hz. Nebi:

“Duman üzerinde bir sulh ve içerisinde fitneler olan bir toplum.” Huzeyfe: “Yâ Rasûlullah duman üzerindeki Sulh nedir?” Hz. Nebi: “Milletlerin kalpleri eskiden

⁴⁷⁹ Ebû Dâvud, “Zekât”, 32 (Nr. 1664): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁸⁰ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*, 222 (Nr. 20605).

olduğu hale dönmez (eski sevgi kalmaz).” Huzeyfe: “Ya Rasûlullah, bu hayırdan sonra şer var mı?” Rasûlullah: “Kör ve sağır fitne... Cehennem’in kapılarında fitneye çağıran davetçiler olacak. “Yâ Huzeyfe, senin bir kök ısırarak (yiyerek) ölmen o fitnecilerden birisine uymandan daha hayırlıdır.”⁴⁸¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

282 - عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمِّهِ، قَالَ: كُنَّا فِي مَجْلِسٍ، فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى رَأْسِهِ أَثَرُ مَاءٍ، فَقَالَ لَهُ بَعْضُنَا: نَرَاكَ الْيَوْمَ طَيِّبَ النَّفْسِ، فَقَالَ: «أَجَلٌ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ» ثُمَّ أَفَاضَ الْقَوْمُ فِي ذِكْرِ الْغِنَى، فَقَالَ: «لَا بَأْسَ بِالْغِنَى لِمَنِ اتَّقَى، وَالصَّحَّةُ لِمَنِ اتَّقَى خَيْرٌ مِنَ الْغِنَى، وَطَيِّبُ النَّفْسِ مِنَ النَّعِيمِ»

Muaz bin Abdullah bin Hubeyb’in amcası (r.a.) şöyle demiştir: Biz bir meclisteydik. (s.a.s.) başında ıslaklık eseri bulunduğu halde teşrif etti. Bazımız ona: “Seni bugün rahat ve hoş gönüllü görüyoruz.” dedi. Bunun üzerine O da: “Evet ve Allah’a hamd olsun.” buyurdu. Sonra cemaat zenginliği anlatmaya daldılar. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Takva sahibi için zenginlikte bir mahzur yoktur. Takva sahibi için sağlıklı olmak, zengin olmaktan daha hayırlıdır ve gönül hoşluğu, rahatlığı bir nimettir.”⁴⁸²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

283 - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَهَشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ، قَالَ: شَهِدْتُ الْأَعْرَابَ يَسْأَلُونَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَعَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا؟ أَعَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا؟ فَقَالَ لَهُمْ: «عِبَادَ اللَّهِ، وَضَعَ اللَّهُ الْحَرَجَ، إِلَّا مَنْ افْتَرَضَ، مِنْ عَرَضِ أَخِيهِ شَيْئًا، فَذَلِكَ الَّذِي حَرَجٌ» فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلْ عَلَيْنَا جُنَاحٌ أَنْ لَا نَتَدَاوَى؟ قَالَ: «تَدَاوُوا عِبَادَ اللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ، سُبْحَانَهُ، لَمْ يَضَعْ دَاءً، إِلَّا وَضَعَ مَعَهُ شِفَاءً، إِلَّا الْهَرَمَ»، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا خَيْرٌ مَا أُعْطِيَ الْعَبْدُ قَالَ: «خُلُقٌ حَسَنٌ»

⁴⁸¹ Ebû Dâvud, “Fiten ve Melâhim”, 1 (Nr. 4246); İbn Mâce, “Fiten”, 3981): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁸² İbn Mâce, “Ticârât”, 1 (Nr. 2141): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Usâme bin Şerîk'ten (r.a.) şöyle rivâyet edilmiştir: Bedevilerin Nebi'ye (s.a.s.): “Şu işi yapmakta bize bir günah var mı? Falan şeyde bize bir günah var mı?” diye soru sormalarına şâhid oldum. Rasûlullah (s.a.s.) de onlara: “Ey Allah'ın kulları, Allah (sizin sorduğunuz şeyleri işleyen kimselerden) günahı kaldırmıştır (yani günah işlemiş sayılmaz). Ancak (din) kardeşinin ırzından (yani şeref ve haysiyetinden) bir şey kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur. buyurdu. Bedeviler (bu kere): “Yâ Rasûlullah! Tedavi olmamamızda bize bir günah var mı?” diye sordular. Rasûl-i Ekrem (Sallallâhu Aleyhi ve Sellem):

“Tedavi olunuz, ey Allah'ın kulları. Çünkü doğrusu Allah yaşlılıktan başka yarattığı her hastalıkla beraber bir deva (ilâç) da yaratmıştır” buyurdu. Adamlar: “Yâ Rasûlallah! Kula verilen hasletlerin en hayırlısı nedir?” dediler. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.): “Güzel huy,” buyurdu.⁴⁸³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

284 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ»

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı kendisine iyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir. Ve Müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulunduğu evdir.”⁴⁸⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Ahlak konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 48 defa, أَحْسَنُ lafzı 38 defa, أَفْضَلُ lafzı 29 defa, أَحَبُّ lafzı 15 defa, أَطْيَبُ lafzı 9 defa, أَكْمَلُ lafzı 4 defa, أَخِيرُ lafzı 2 defa kullanılmıştır. En güzel ahlak hakkında rivâyet edilen hadislerde en çok kullanılan lafızlar sırası ile خَيْرُ, أَحْسَنُ ve أَفْضَلُ kelimeleridir.

⁴⁸³ İbn Mâce, “Tıb”, 1 (Nr. 3436): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁸⁴ İbn Mâce, “Edeb”, 6 (Nr. 3679): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

2. EDEP

“Edep” (أَدَب) insanı övülecek işler yapması için terbiye eden ve kötü işlerden sakındıran şeydir. Cemisi “Âdâb” (آداب) olarak gelir.⁴⁸⁵

Hız. Peygamber, toplumda edepli bir şekilde yaşamının örnek davranışlarını sergilemiş, ayrıca en üstün davranışların neler olduğunu ashâbına beyan etmiştir:

285 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحَسَنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أَمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَبُوكَ» وَقَالَ ابْنُ شَبْرَمَةَ، وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ: حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ مِثْلَهُ

Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: “Bir adam Rasûlullah’a (s.a.s.) gelerek: Ey Allah’ın Rasûlü, “Benim güzel sohbetime (arkadaşlığımıza, dostluğuma) en fazla hak sahibi olan kimdir.” diye sordu. Allah Rasûlü: “Annendir” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir.” diye sordu. Allah Rasûlü: “Annendir” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir.” diye sordu. Allah Rasûlü: “Annendir” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir.” diye sordu. Allah Rasûlü: “Annendir” buyurdu. Adam: “Sonra kimdir.” diye sordu. Allah Rasûlü: “Sonra babandır” buyurdu.”⁴⁸⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

286 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ» وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ «مَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ»

Ebû Hureyre’den naklen rivâyet etmişler ki: Rasûlullah (s.a.s.): “Biriniz ayağa kalktığı vakit.” Ebû Avane’nin hadisinde ise: “Bir kimse oturduğu yerden kalkar da sonra oraya dönerse o kimse, o yerde hak sahibidir.” buyurmuşlardır.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 1, s. 206.

⁴⁸⁶ Buhârî, “Edeb”, 2 (Nr. 5971); Müslim, “Birr ve’s-Sıla ve’l-Âdâb”, 1 (Nr. 2548/1-2-4); Tirmizî, “Edeb”, 10 (Nr. 2751): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁸⁷ Müslim, “Selâm”, 12 (Nr. 2179/31); Ebû Dâvud, “Edeb”, 30 (Nr. 4853); İbn Mâce, “Edeb”, 22 (Nr. 3717): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet bağlamında 3 tarikte sadece أَحَقُّ lafzı ile nakledilmiştir. Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi‘* isimli kitabında yer alan rivâyetlerle karşılaştırıldığında yine أَحَقُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴⁸⁸

287 - سَمِعْتُ أَبِي بُرَيْدَةَ، يَقُولُ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ وَمَعَهُ حِمَارٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ارْكَبْ، وَتَأَخَّرَ الرَّجُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْتَ أَحَقُّ بِصَدْرٍ دَابَّتِكَ، إِلَّا أَنْ تَجْعَلَهُ لِي قَالَ: قَدْ جَعَلْتُهُ لَكَ، قَالَ: فَرَكِبَ.

Ebû Büreyde’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Nebi (s.a.s.) ile birlikte yürümekte iken eşeğiyle beraber bir adam Rasûlullah’a (s.a.s.) yaklaşıp şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bin.” dedi ve kendisi eşeğin sırtından geriye doğru çekildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Hayvanın ön tarafına binmeye sen daha layıksın ama orayı bana ayırmışsan o başkadır.” dedi Adam: “Orasını size ayırdım deyince Rasûlullah (s.a.s.) bindi.”⁴⁸⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

288 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ فَلْيُسَلِّمْ، فَإِنْ بَدَأَ لَهُ أَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ، ثُمَّ إِذَا قَامَ فَلْيُسَلِّمْ فَلْيَسِتِ الْأُولَى بِأَحَقَّ مِنَ الْآخِرَةِ.

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz bir toplantı yerine vardığında oraya selam versin ve oturmak gerekiyorsa oraya otursun. Daha sonra kalktığında yine selam verip ayrılın çünkü önceki selam sonrakinden daha gerekli değildir.”⁴⁹⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

289 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتُ عَلَى صَدَاقٍ أَوْ حِبَاءٍ أَوْ عِدَّةٍ قَبْلَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ فَهُوَ لَهَا، وَمَا كَانَ بَعْدَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ فَهُوَ لِمَنْ أُعْطَاهُ، وَأَحَقُّ مَا أُكْرِمَ عَلَيْهِ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ أَوْ أُخْتَهُ» اللَّفْظُ لِعَبْدِ اللَّهِ

⁴⁸⁸ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi‘*, 93 (Nr. 19792).

⁴⁸⁹ Tirmizî, “Edeb”, 25 (Nr. 2773); Ebû Dâvud, “Cihâd”, 65 (Nr. 2572): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹⁰ Tirmizî, “İsti‘zân ve’l-Âdâb”, 15 (Nr. 2706); Ebû Dâvud, “Edeb”, 49 (Nr. 5208): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

Abdullah b. Amr'ın (r.a.) rivâyetine göre, Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Nikâhlanacak bir kadına nikâh yapılmadan önce verilen mehir ve hediyeler kadının kendisine aittir. Nikâh yapıldıktan sonra verilecek ve gelecek hediyeler ise kızın anne ve babasına aittir. Onu kızına ve kız kardeşine dilediğine vermeye hak sahibidir.”⁴⁹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

290 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: مَرَرْنَا عَلَى بَرَكَةٍ، فَجَعَلْنَا نَكْرَعُ فِيهَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَكْرَعُوا، وَلَكِنْ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا فِيهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ إِنَاءٌ أَطْيَبَ مِنَ الْيَدِ»

İbn-i Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Biz (bir yolculuk esnasında) bir havuza uğrayıp ondan (kabsız ve avuçsuz) dudaklarımızla su içmeye başladık. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): “Kabsız ve avuçlamaksızın dudaklarınızla içmeyiniz. Lakin ellerinizi (iyice) yıkayınız. Sonra avuçlarınızdan içiniz. Çünkü elden daha iyi bir kab yoktur” buyurdu.⁴⁹²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطْيَبُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

291 - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ، أَوْ سَيْفٍ، أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرَجْلِي، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ، وَمَا أَبَالِي أَوْسَطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي، أَوْ وَسَطَ السُّوقِ»

Ukbe bin Âmir (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi:

“And olsun ki bir ateş parçası veya bir kılıç üzerinde yürümem veyahut ayakkabımı ayağımla dikmem bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden bana daha sevimlidir. Kabirlerin ortasında abdestimi bozmamın veya çarşının ortasında, bence bunlar arasında çirkinlik açısından bir fark yoktur.”⁴⁹³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁹¹ Nesâî, “Nikâh”, 67 (Nr. 3353): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹² İbn Mâce, “Eşribe” 25 (Nr. 3433): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹³ İbn Mâce, “Cenâiz”, 45 (Nr. 1567): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

292 - حَدَّثَنَا بِهِزُ بْنُ حَكِيمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ؟ قَالَ: احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ، فَقَالَ: الرَّجُلُ يَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ؟ قَالَ: إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَاهَا أَحَدٌ فافْعَلْ، قُلْتُ: وَالرَّجُلُ يَكُونُ خَالِيًا، قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ.

Behz b. Hakîm (r.a.), dedesinden rivâyetle şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Rasûlü! Örtülmesi gereken yerlerimizi kime karşı örtelim?” dedim, şöyle buyurdular: “Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört.” “Erkek erkeklerle beraber olursa nereler örtülmeli?” diye sorunca: “Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış!” Sonra ben: “Kişi tek başına olunca ne yapması gerekir?” dedim; “Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en layık olan zat Allah’tır” buyurdular.⁴⁹⁴

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde 4 tarikte de أَحَقُّ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte orada da أَحَقُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁴⁹⁵

Savaş ya da yolculuk gibi durumlardan dolayı ailesinden uzak olan kişinin evine girerken riayet etmesi gereken bir zaman dilimi vardır. Bu zaman ise aile efradını telaşa düşürmeyecek uygun bir vakittir ki ne çok geç, ne de çok erken olmalıdır. Peygamber Efendimiz bu vakti aşağıda bir hadis-i şerifinde şöyle açıklamıştır:

293 - عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَحْسَنَ مَا دَخَلَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ أَوَّلَ اللَّيْلِ»

Cabir (r.a.) Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Yolculuktan dönen kişinin ailesinin yanına girmesi için en güzel vakit, gecenin başlangıç zamanıdır.”⁴⁹⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَن kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁴⁹⁴ Tirmizî, “Edeb”, 22 (Nr. 2769); “Edeb”, 39 (Nr. 2794); Ebû Dâvud, “Hammâm”, 2 (Nr. 4017); İbn Mâce, “Nikâh”, 28 (Nr. 1920): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹⁵ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Taharet”, 133 (Nr. 1106).

⁴⁹⁶ Ebû Dâvud, “Cihâd”, 175 (Nr. 2777): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

Gerek iyi gerek kötü herhangi bir durumla karşılaşan bir kimsenin, o durumu en iyiye yorması gerektiği aşağıdaki rivâyetten anlaşılmaktadır:

294 - عَنْ عُرْوَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: أَحْمَدُ: الْفَرَشِيُّ، قَالَ: ذُكِرَتِ الطَّيْرَةُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَحْسَنْهَا الْقَالَ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ»

Urve b. Amr el-Kureşî şöyle söyledi: Peygamber'in (s.a.s.) yanında kötüye yormadan bahsedildi Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Bu yorumların en iyisi iyiye yorumlamaktır. (Kötüye yorumlamak) Bir müslümanı (yapılması gereken işi yapmaktan) geri çeviremez. Eğer sizden biri hoşlanmadığı bir şeyi görürse şöyle desin; "Ey Allah'ım, iyilik ve güzellikleri senden başkası veremez. Kötülükleri de senden başkası engelleyemez. Güç ve kuvvet yalnızca sana aittir" diye dua ediniz."⁴⁹⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

295 - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ: فَيَعْرِضُ هَذَا وَيَعْرِضُ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ "

Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî'den (r.a.) haber verdi ki, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimsenin din kardeşini üç gecedan fazla küs bırakması helâl olmaz. Öyle bir küslük ki, iki mümin birbirine kavuştukları zaman birisi yüzünü şu tarafa çevirir, öbürü de öteki tarafa çevirir. Hâlbuki iki müminin hayırlısı, şu önce selâm vermeye başlayandır."⁴⁹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 6 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

296 - عَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِي اللَّهِ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفَ أَحَدِكُمْ قِيحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شَعْرًا»

⁴⁹⁷ Ebû Dâvud, "Tıb", 24 (Nr. 3919): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

⁴⁹⁸ Buhârî, "Edeb", 62 (Nr. 6077); "İsti'zan", 9 (Nr. 6237); Müslim, "Birr ve's-Sıla", 8 (Nr. 2560/25); Ebû Dâvud, "Edeb", 55 (Nr. 4911); Dâvud, "Edeb", 94 (Nr. 5009); Tirmizî, "Birr ve's-Sıla", 21 (Nr. 1932): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

İbn'ü Ömer (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Muhakkak ki, bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması, şiir dolmasından daha hayırlıdır.”⁴⁹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 9 tarikte sadece خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir. İlk asır hadis kitaplarından Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el’Câmi* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da takdim ve tehir olmakla birlikte aynı şekilde خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁵⁰⁰

297 - وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ، فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ»

Ebü Hüreyre şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.): “Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve ta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.”⁵⁰¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

298 - يُحَدِّثُ عَنْ سُرَّاقَةَ بِنِ مَالِكِ بْنِ جُعْثُمٍ الْمُذَلِّجِيِّ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «خَيْرُكُمْ الْمُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ، مَا لَمْ يَأْتُمْ»

Süraka b. Malik Cüşüm el-Müdlîcî’den rivâyetle demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.s.) bize bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu: “Sizin en hayırlınız, günaha girmemek şartıyla yakınlarını savunanınızdır.”⁵⁰²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

299 - أَوْزَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْفَرَعُ، قَالَ: «حَقٌّ، فَإِنْ تَرَكْتَهُ حَتَّى يَكُونَ بَكْرًا، فَتَحْمَلَ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ تُعْطِيَهُ أَرْمَلَةً، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذْبَحَهُ، فَيُلْصَقَ لَحْمُهُ بِوَبَرِهِ، فَتُكْفَى

⁴⁹⁹ Buhârî, “Edeb”, 92 (Nr. 6154-6155); Müslim, “Şiir”, (Nr. 2257/7); “Şiir”, (Nr. 2258/8); “Şiir”, (Nr. 2259/9); Tirmizî, “Edeb”, 71 (Nr. 2851-2852); İbn Mâce, “Edeb”, 42 (Nr. 3759-3760): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁰⁰ Ma‘mer b. Râşid, *el’Câmi*, 199 (Nr. 20503).

⁵⁰¹ Müslim, “Cenâiz”, 33 (Nr. 971/96); Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 77 (Nr. 3228); Nesâî, “Cenâiz”, 105 (Nr. 2044); İbn Mâce, “Cenâiz”, 45 (Nr. 1566): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁰² Ebû Dâvud, “Edeb”, 1 (Nr. 5120): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

إِنَاءَكَ، وَتَوَلَّهِ نَاقَتَكَ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَالْعَتِيرَةُ قَالَ: «الْعَتِيرَةُ حَقٌّ» قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْفِيُّ هُمْ أَرْبَعَةُ إِخْوَةٍ، أَحَدُهُمْ أَبُو بَكْرٍ، وَبِشْرٌ، وَشَرِيكَ وَآخَرُ "

Zeyd b. Eslem'den (r.a.) rivâyete göre, ashâb: Ey Allah'ın Rasûlü! Devenin ilk doğurduğu hayvanın hemen kurban edilmesine ne dersin? diye sorunca şöyle buyurdu:

“Olabilir fakat o deve yavrusunu büyütüp din uğrunda savaşlarda kullanmak veya muhtaç olan birine vermek, anasını göğsünde sütüyle yavrusuz bırakıp yavrusunu da cılız olarak kesmenden daha hayırlıdır. Ashap: Ey Allah'ın Rasûlü! Receb ayındaki kesilmesi gereken kurban hakkında ne dersin? deyince, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Olabilir.”⁵⁰³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

300 - أن زيد بن خالد، أرسله إلى أبي جهيم يسأله: ماذا سمع من رسول الله صلى الله عليه وسلم في المار بين يدي المصلي؟ فقال أبو جهيم: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لو يعلم المار بين يدي المصلي ماذا عليه، لكان أن يقف أربعين خيرا له من أن يمر بين يديه»

Zeyd İbn Hâlid, Büsr İbn Saîd'i Ebû Cüheym'e gönderip ona Nebi'nin (s.a.s.) namaz kılanın önünden geçen hakkında ne buyurduğunu sormasını istemiş. (Büsr, Ebû Cüheym'e gidip bu soruyu sormuş.) O da şöyle cevap vermiştir: Nebi'nin (s.a.s.) şöyle buyurduğunu işittim: “Namaz kılanın önünden geçen, ne kadar büyük bir günah işlediğini bilseydi, onun önünden geçmek yerine kırk (zaman) beklemeyi daha hayırlı bulurdu.”⁵⁰⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Edeb konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَحَقُّ lafzı 29 defa, خَيْرٌ lafzı 17 defa, أَحَبُّ lafzı 1 defa, أَطْيَبُ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Edebe dair üstünlük bildiren hadislerde en fazla خَيْرٌ ve أَحَقُّ lafzının zikredildiği görülmektedir.

⁵⁰³ Nesâî, “Fera' ve'l-Atire”, 1 (Nr. 4225): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁰⁴ Buhârî, “Salât”, 99 (Nr. 510); Müslim, “Salât”, 48 (Nr. 507/261); Tirmizî, “Salât”, 251 (Nr. 336); Ebû Dâvud, “Salât”, 2 (Nr. 701); Nesâî, “Kıble”, 8 (Nr. 756); İbn Mâce, “İkâmetu's-Salât”, 37 (Nr. 944-945-947): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

3. İLMİN FAZİLETİ

İlim, cehalet kelimesinin zıt anlamlısıdır. Birisi için âlim ya da alîm adam dendiğinde toplumun içerisinde ilim sahiplerinden olduğu kast edilir. Sibeveyh âlim kelimesinin çoğulu olan ulema kelimesinin de sadece ilim sahipleri için kullanıldığını söylemiştir.⁵⁰⁵ El-Alîm yüce Allah'ın isimlerindendir. O her şeyi bilendir. İlmiyle görünen görünmeyen her şeyi kuşatmıştır.⁵⁰⁶

Hiz. Peygamber'in ilim öğrenilmesine teşvik ettiği, ilmi Müslümanın kayıp malı olarak nitelediği ve önemine vurgu yaparak en üstün sadaka örneğine benzettiği görülmektedir. Ayrıca Hiz. Peygamber'in ilimden bir konu öğrenmeyi ibadet olarak nafiye namazdan daha üstün tutması ve Kur'ân öğrenenleri en hayırlı kişiler olarak tanımlaması da ilim öğrenmenin üstünlüğüne işaret eden örneklerdir.

301 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْكَلِمَةُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ، فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Değerli bilgiler müminin yitik malıdır onu nerede bulursa almaya daha hak sahibidir.”⁵⁰⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

302 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْمًا ثُمَّ يُعَلِّمَهُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: ”Sadakanın en faziletlisi müslüman adamın bir ilim öğrenmesi, sonrada o ilmi müslüman kardeşine öğretmesidir.”⁵⁰⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵⁰⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 12, s. 417.

⁵⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 3, s. 292.

⁵⁰⁷ Tirmizî, “İlim”, 19 (Nr. 2687); İbn Mâce, “Zühd”, 15 (Nr. 4169). Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁰⁸ İbn Mâce, “Mukaddime”, 20 (Nr. 243): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

303 - عن عثمان بن عفان، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «إن أفضلكم من تعلم

القرآن وعلمه»

Osman bin Affan (r.a.) Nebi (s.a.s.) buyurdu demiştir: “Sizin en faziletliniz Kur’ân’ı öğrenen ve öğretendir.”⁵⁰⁹

Yukarıdaki rivâyetin Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde tariklerine bakıldığında 2 tarikte أَفْضَلُ lafzı, 3 tarikte خَيْرٌ lafzı ve 2 tarikte de أَفْضَلُ ve خَيْرٌ kelimeleri beraber kullanılarak rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabındaki rivâyetle karşılaştırdığında orada أَفْضَلُ kelimesi ile nakledildiği görülmektedir.⁵¹⁰

304 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ، لَأَنْ تَعْدُو

فَتَعْلَمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكْعَةٍ، وَلَأَنْ تَعْدُو فَتَعْلَمَ بَابًا مِنَ الْعِلْمِ، عَمَلٌ بِهِ أَوْ لَمْ يُعْمَلْ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ أَلْفَ رَكْعَةٍ»

Ebû Zer (Gıfari) (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Ey Eba Zer ! Sabahleyin evinden çıkıp Kur’ân’dan bir ayet öğrenmen senin için yüz rekât nafilâ namaz kılmandan daha hayırlıdır. Yine sabahleyin evinden çıkıp mükellefin ameli ile ilgili olan veya ilimden bir babı öğrenmen (senin için) bin rekât nafilâ namazdan daha hayırlıdır.”⁵¹¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

305 - عَنْ سَهْلٍ يَغْنِي ابْنَ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «وَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ

اللَّهُ بِهَذَاكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ»

Sehl b. Sa’d (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi:

⁵⁰⁹ Buhârî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 21 (Nr. 5028): Bu rivâyet أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir; Tirmizî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 15 (Nr. 2907-2909): Bu iki rivâyet خَيْرٌ kelimesi ile gelmiştir; “Fedâilu’l-Kur’ân”, 15 (Nr. 2908): Bu rivâyette أَفْضَلُ ve خَيْرٌ kelimeleri beraber zikredilmiştir; Ebû Dâvud, “Salât”, 8 (Nr. 1452): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; İbn Mâce, “Mukaddime”, 16 (Nr. 211): Bu rivâyette أَفْضَلُ ve خَيْرٌ kelimeleri beraber kullanılmıştır; “Mukaddime”, 16 (Nr. 212): Bu rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵¹⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Fedailul-Kur’an”, 8 (Nr. 5995).

⁵¹¹ İbn Mâce, “Mukaddime”, 16 (Nr. 219): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

“Allah’a yemin olsun ki senin hidayete vesile olman sayesinde Allah’ın bir adama hidayet vermesi, senin için kırmızı develeri elde etmenden daha hayırlıdır.”⁵¹²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

306 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah kimin hakkında hayır dilerse onu din de fakih kılar.”⁵¹³

İlmin fazileti hakkında 155 numaralı hadiste de bahsedilmiştir.⁵¹⁴

İlmin fazileti konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 10 defa, أَفْضَلُ lafzı 5 defa, أَحَقُّ lafzı 2 defa kullanılmıştır.

4. FAZİLETLİ KİŞİLER

Her insanın aynı üstünlük vasıflara sahip olmadığı “Allah içinizden îman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir.”⁵¹⁵ âyetinden anlaşılabilir. Hadislerde peygamberlerin ve sahabelerden bazı kişilerin faziletleri ile ilgili bilgiler verildiği görülmektedir.

Aşağıdaki rivâyette Hz. Peygamber’in, uyku ile uyanıklık arasında bir halde iken tek tek sema katlarını dolaşıp orada peygamberlerle karşılaştığından bahsetmektedir:

307 - عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَأَتَيْنَا عَلَى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قِيلَ جِبْرِيلُ، قِيلَ: مَنْ مَعَكَ؟ قِيلَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ مَرْحَبًا بِهِ وَلَنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَأَتَيْتُ عَلَى مُوسَى، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِكَ مِنْ أَخٍ وَنَبِيٍّ، فَلَمَّا جَاوَزْتَ بَكِي، فَقِيلَ: مَا أَبْكَاكَ؟ قَالَ: يَا رَبِّ هَذَا الْغُلَامُ الَّذِي بَعَثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَفْضَلَ مِمَّا يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي، فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ السَّابِعَةَ، قِيلَ مَنْ هَذَا؟ قِيلَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ مَنْ مَعَكَ؟ قِيلَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ، مَرْحَبًا بِهِ وَلَنَعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَأَتَيْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَسَلَّمْتُ

⁵¹² Ebû Dâvud, “İlim”, 10 (Nr. 3661): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵¹³ İbn Mâce, “Mukaddime”, 17 (Nr. 220-221): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵¹⁴ İbn Mâce, “Mukaddime”, 20 (Nr. 241): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵¹⁵ Mucadele 58/11.

عليه، فقال: مرحبا بك من ابن ونبي، فرفع لي البيت المعمور، فسألت جبريل، فقال: هذا البيت المعمور يصلي فيه كل يوم سبعون ألف ملك، إذا خرجوا لم يعودوا إليه آخر ما عليهم، ورفعت لي سدرة المنتهى، فإذا نبقتها كأنه قلال هجر وورقها، كأنه آذان الفيول في أصلها أربعة أنهار نهران باطنان، ونهران ظاهران، فسألت جبريل، فقال: أما الباطنان: ففي الجنة، وأما الظاهران: النيل والفرات، ثم فرضت علي خمسون صلاة، فأقبلت حتى جئت موسى، فقال: ما صنعت؟ قلت: فرضت علي خمسون صلاة، قال: أنا أعلم بالناس منك، عالجت بني إسرائيل أشد المعالجة، وإن أمتك لا تطيق، فارجع إلى ربك، فسله، فرجعت، فسألته، فجعلها أربعين، ثم مثله، ثم ثلاثين، ثم مثله فجعل عشرين، ثم مثله فجعل عشرا، فأتيت موسى، فقال: مثله، فجعلها خمسا، فأتيت موسى فقال: ما صنعت؟ قلت: جعلها خمسا، فقال مثله، قلت: سلمت بخير، فنودي إني قد أمضيت فريضتي، وخففت عن عبادي، وأجزي الحسنه عشرا، وقال همام، عن قتادة، عن الحسن، عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم في البيت المعمور

Malik İbn Sa'sa'a (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: "Sonra altıncı kat semaya çıktık. Orada: 'Gelen kimdir?' diye sorulunca, Cebrail: 'Gelen Cebrail!' diye karşılık verdi. 'Yanındaki kimdir?' diye soruldu. Cebrail: 'Muhammed' deyince, 'o, Nebi olarak gönderildi!' denildi. Cebrail: 'Evet' karşılığını verince: 'Hoş gelmiş, merhaba ona! Ne güzel, ne iyi bir geliş bu!' denildi. Orada Musa Nebi'nin yanına gidip kendisine selam verdim. Bana: 'Kardeş Nebi merhaba sana!' dedi. Ben oradan ayrılınca Musa Nebi ağlamaya başladı. Kendisine: 'Sen niçin ağlarsın?' diye sorulunca şöyle cevap verdi: 'Ey Rabbim, Benden sonra Nebi olarak gönderilen bu yiğit delikanlının ümmetinden cennete girecekler, benim ümmetimden cennete gireceklere göre daha üstün / fazla olacak!' Sonra yedinci kat semaya çıktık. Orada: 'Gelen kimdir?' diye sorulunca, Cebrail: 'Gelen Cebrail!' diye karşılık verdi. 'Yanındaki kimdir?' diye soruldu. Cebrail: 'Muhammed' deyince, 'o, Nebi olarak gönderildi! Hoş gelmiş, merhaba ona! Ne güzel, ne iyi bir geliş bu!' denildi. Orada İbrahim Nebi'nin yanına gidip kendisine selam verdim. Bana: 'Oğul Nebi merhaba sana!' dedi. Ardından bana Beyt-i Ma'mur yaklaştırılıp gösterildi. Ben Cebrail'e bunun ne olduğunu sorunca bana şöyle cevap verdi: 'Bu Beyt-i Ma'mur'dur. Burada her gün yetmiş bin melek namaz kılar ve oradan çıktıktan sonra bir daha kendilerine sıra gelmez!' Bundan sonra önüme Sidretü'l-münteha (en uçtaki ağaç) açıldı ve bana yaklaştırıldı. Bu ağacın meyveleri Hecey Kulleleri'ne, yaprakları ise fillerin kulaklarına benziyordu. Sidretü'l-münteha'nın

kökünden ikisi gizli, ikisi açık dört nehir kaynıyordu. Cebrail'e bu nehirleri sorduğumda bana şöyle dedi: 'Gizli olan nehirler cennettir. Açıktan akan iki nehir ise Nil ve Fırat'tır. 'Sonra bana elli vakit namaz farz kılındı ve geri döndüm. Musa Nebi'nin yanına vardığımda bana: 'Ne oldu, neler yaptın?' diye sordu. Ben: 'Bana elli vakit namaz farz kılındı' deyince, 'Ben insanları senden daha iyi tanırım. İsrail oğulları ile az mı uğraştım! Senin ümmetin bu kadar namazı kılamaz, buna güçleri yetmez. Rabbine dön ve (bu yükümlülüğü azaltmasını) iste!' Bunun üzerine dönüp Rabbimden istekte bulundum ve kırk vakit namaz kılınmasını emretti. Sonra dönüş yolunda yine Musa Nebi aynı şeyleri söyledi ve namaz, otuz vakte indi, ardından yine aynı şeyler oldu ve on vakte indi. Sonra yine Musa Nebi'nin yanına vardım ve bana aynı şeyleri söyledi. Bunun üzerine Allah Teâlâ namaz vakitlerini beşe indirdi. Dönerken yine Musa Nebi geldim. Bana: 'Ne oldu, neler yaptın?' diye sorunca: 'Allah beş vakit namazı farz kıldı!' dedim. Fakat Musa Nebi yine aynı şeyleri söyledi. Ben de: 'Artık tamam, ben bunu hayırla kabul ettim!' dedim. Sonra Allah tarafından: 'Ben beş vakit olarak namazı farz kıldım ve kullarıma kolaylık gösterdim, onların yükünü azalttım. Bununla birlikte her bir iyiliğe karşılık on kat mükâfat vereceğim!' diye nida edildi." Ebû Hureyre bu hadisi: "... Beyt-i Ma'mur'da iken..." şeklinde nakletmiştir.⁵¹⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

308 - سمعت البراء بن عازب رضي الله عنهما، قال: أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم، بثوب من حرير فجعلوا يعجبون من حسنه ولينه، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لمناديل سعد بن معاذ في الجنة أفضل من هذا»

Bera İbn Âzib'in (r.a.) şöyle dediği nakledilmiştir: "Nebi'ye (s.a.s.) ipek bir elbise getirildi. İnsanlar onun güzelliğine ve yumuşaklığına hayran kalmışlardı. Bunu fark eden Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurdu:" Kesinlikle Sa'ad İbn Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan daha üstündür."⁵¹⁷

⁵¹⁶ Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 6 (Nr. 3207); Nesâî, "Salat", 1 (Nr. 448): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵¹⁷ Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 8 (Nr. 3249): Bu rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; "Hibe", 26 (Nr.2615); "Bed'ü'l- Halk", 8 (Nr. 3248): Bu iki rivâyette أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır; "Menâkıbu'l-Ensâr", 12 (Nr. 3802); "Libas", 26 (Nr. 5836); "Eymân ve'n-Nuzûr", 3 (Nr. 6640): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, "Fazâilu's-Sahâbe", 24 (Nr.2469/127): Bu rivâyette أَحْسَنُ

أَفْضَلُ yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi, 5 tarikte أَحْسَنُ kelimesi, 6 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

309 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيْنَمَا يَهُودِيٌّ يَعْزُضُ سِلْعَةً لَهُ أُعْطِيَ بِهَا شَيْئًا، كَرِهَهُ أَوْ لَمْ يَرْضَهُ - شَكَكَ عَبْدُ الْعَزِيزِ - قَالَ: لَا، وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ قَالَ: فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَلَطَمَ وَجْهَهُ، قَالَ: تَقُولُ: وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهَرِنَا؟ قَالَ فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِنَّ لِي ذِمَّةً وَعَهْدًا، وَقَالَ: فَلَنْ لَطَمَ وَجْهِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَمْ لَطَمْتُ وَجْهَهُ؟» قَالَ: قَالَ - يَا رَسُولَ اللَّهِ - وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ وَأَنْتَ بَيْنَ أَظْهَرِنَا، قَالَ: فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ، ثُمَّ قَالَ: " لَا تَفْصَلُوا بَيْنَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَيَصْعَقُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ بُعِثَ، أَوْ فِي أَوَّلِ مَنْ بُعِثَ، فَإِذَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ أَخَذَ بِالْعَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَحُوسِبَ بِصَعْقَتِهِ يَوْمَ الطُّورِ، أَوْ بُعِثَ قَبْلِي، وَلَا أَقُولُ: إِنَّ أَحَدًا أَفْضَلَ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ "

Ebû Hureyre şöyle demiş. Bir defa bir yahûdi bir şey verilip hoşlanmadığı yahut razı olmadığı — Burada Abdü’l-Aziz şüphe etmiştir. — bir malını (satışa) arzederken. “Hayır! Musa’yı insanlar üzerine seçkin eyleyen Allah’a yemin ederim.” dedi. Bunu ensardan bir zat işiterek yüzüne bir tokat vurdu. “Rasûlullah (s.a.s.) aramızda olduğu halde sen Musa’yı insanlar üzerine seçkin kılan Allah’a yemin ederim diyorsun ha!” dedi. Bunun üzerine Yahûdi, Rasûlullah’a (s.a.s.) gitti. Ve: “Yâ Eba’l-Kâsım benim zimmetim ve ahdim vardır. (Böyle olduğu halde) Fülân yüzüme tokat vurdu.” dedi. Rasûlullah (s.a.s.) (ensâriye): “Onun yüzüne niye tokat vurdun?” diye sordu. “Yâ Rasûlallah! Sen aramızda olduğun halde bu adam Musa’yı insanlar üzerine seçkin kılan Allah’a yemin ederim.” dedi. Cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) kızdı. Hatta gazap yüzünden anlaşıldı. Sonra şöyle buyurdular: “Nebiler arasında fazilet farkı yapmayın, zîra gerçek şu ki: Sûr’a üfürülecek ve yerle göklerde bulunan herkes ölecek ve yalnız Allah’ın diledikleri kalacaktır. Sonra Sûr’a tekrar üfürülecek ve ilk dirilen

kelimesi kullanılmıştır; “Fedâilu’s-Sahâbe”, 24 (Nr. 2468/126): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Menâkıb”, 120 (Nr.3847): Bu rivâyette أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır ; “Libâs”, 3 (Nr. 1723): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Zînet”, 88 (Nr.5302): Bu rivâyette أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır; “Mukaddime”, 11 (Nr. 157): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

(yahut ilk dirilenler) arasında ben olacağım. Bir bakacağım ki, Musa arşı tutmuştur. Bilemem Tur Günü'ndeki sakasıyla mı hesaba çekildi. Yoksa benden önce mi dirildi. Ben kimsenin Yûnus b. Metta'dan efdal olduğunu söyleyemem.”⁵¹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 17 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

310 - عَنْ صُهَيْبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " كَانْ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ، فَلَمَّا كَبِرَ، قَالَ لِلْمَلِكِ: إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ، فَأَبْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أَعْلَمَهُ السَّحْرَ، فَبَعَثَ إِلَيْهِ غُلَامًا يُعَلِّمُهُ، فَكَانَ فِي طَرِيقِهِ، إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ، فَأَعْجَبَهُ فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرًّا بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ، فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرْبَهُ، فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ، فَقَالَ: إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ، فَقُلْ: حَبَسَنِي أَهْلِي، وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حَبَسَنِي السَّاحِرُ، فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتْ النَّاسَ، فَقَالَ: الْيَوْمَ أَعْلَمُ السَّاحِرُ أَفْضَلَ أَمْ الرَّاهِبُ أَفْضَلُ؟ فَأَخَذَ حَجَرًا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَأَقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ، حَتَّى يَمُوتَ النَّاسُ، فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا، وَمَضَى النَّاسُ، فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ: أَيُّ بَنِي أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي، قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى، وَإِنَّكَ سَتَبْتَلَى، فَإِنْ ابْتُلِيتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ

Suhayb'dan (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Sizden öncekiler arasında bir hükümdar vardı. Bu hükümdar'ın bir sihirbazı vardı. Sihirbaz ihtiyarlayınca hükümdara: ‘Ben ihtiyarladım, şimdi bana bir çocuk gönder de, sihri ona öğreteyim.’ dedi. O da öğretmek için kendisine bir çocuk gönderdi. Çocuk yoluna çekildiği vakit bir rahibe tesadüf etti. Hemen yanına oturarak konuşmasını dinledi ve beğendi. Artık sihirbazın yanına giderken rahibe uğrar, yanında otururdu. Sihirbaza geldiğinde ise, sihirbaz kendisini döverdi. Çocuk bunu rahibe şikâyet etti. Rahip şunu söyledi: ‘Sihirbaz’dan korktuğun vakit, beni ailem salmadı de! Ailenden korktuğun vakit de beni o sihirbaz salmadı deyiver!’ Çocuk bu minval üzere devam ederken büyük bir hayvanın üzerine geldi. Bu hayvan insanların yolunu kapatmıştı. (Kendi kendine) ‘Sihirbaz mı efdal, yoksa rahip mi bugün anlayacağım, dedi. Ve bir taş alarak: Allahım! Eğer rahibin

⁵¹⁸ Müslim, “Fedâil”, 42 (Nr. 2373/159); Buhârî, “Ehâdisü'l-Enbiyâ”, 34 (Nr. 3415): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Ehâdisü'l-Enbiyâ”, 24 (Nr. 3395); “Ehâdisü'l-Enbiyâ”, 34 (Nr. 3412-3413-3416); “Tefsîru'l-Kur’ân”, 104 (Nr. 4603-4604); “Tefsîru'l-Kur’ân”, 124 (Nr. 4630-4630); “Tefsîru'l-Kur’ân”, 257 (Nr. 4804-4805); “Tevhîd”, 50 (Nr. 7539); Müslim, “Fedâil”, 43 (Nr. 2376/166-2377/167); Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur’ân”, 40 (Nr. 3245); Ebû Dâvud, “Sünnet”, 14 (Nr. 4669-4670); İbn Mâce, “Zühd”, 33 (Nr. 4274): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

işî senin indinde sihirbazın işinden daha makbul ise, bu hayvanı öldür de insanlar işlerine gitsinler.’ dedi. Ve taşı attı. Hayvanı öldürdü. İnsanlar da işlerine gittiler. Arkasından rahibe gelerek (hâdiseyi) ona haber verdi. Râhib ona: ‘Ey oğulcuğum! Bugün sen benden daha faziletlisin. Senin halin gördüğüm raddeye ulaşmıştır. Sen muhakkak imtihan olunacaksın. Şayet imtihan olunursan, benim nerede olduğumu söyleme.’⁵¹⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

311 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الرَّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا،

وَأَعْلَاهَا ثَمَنًا»

Ebû Zer‘den (r.a.) Şöyle demiştir: Ben: “Yâ Rasûlullah kölelerin ve cariyelerin hangisini âzadlamak daha faziletlidir? (hayırlı) diye sordum. Buyurdular ki: “Sahibi yanında en nefis (rağbetli) ve pahası en yüksek olandır.”⁵²⁰

Yukarıdaki bu rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 2117826-27) *Musannef* adlı kitabındaki rivâyette de sadece أَفْضَلُ lafzı kullanılmıştır.⁵²¹

312 - حَدَّثَنِي عمرو بن العاص رضي الله عنه، أن النبي صلى الله عليه وسلم، بعثه على

جيش ذات السلاسل، فأتيته فقلت: " أي الناس أحب إليك؟ قال: «عائشة»، فقلت: من الرجال؟

فقال: «أبوها»، قلت: ثم من؟ قال: «ثم عمر بن الخطاب» فعد رجالا

Amr b. el-As’ın (r.a.) rivâyetine göre Nebi (s.a.s.) kendisini Zatu’s-Selasil’e gönderdiği askeri birliğin kumandanı olarak tayin etmişti. Onun yanına vardım, en sevdiğin insan kimdir, diye sordum. O: “Aişe’dir” dedi. Erkeklerden (kimdir), dedim. “Babasıdır” dedi. Sonra kimdir, diye sordum. Sonra Ömer b. el-Hattab’dır” dedi ve başka kimseleri saydı.”⁵²²

⁵¹⁹ Müslim, “Zühd ve’r-Rekâik”, 17 (Nr. 3005/73): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵²⁰ İbn Mâce, “İtk”, 4 (Nr. 2523): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵²¹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Müdebber”, 12 (Nr. 16817).

⁵²² Buhârî, “Ashâbu’n-Nebî”, 5 (Nr. 3662); “Megâzî”, 65 (Nr. 4358); Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 1 (Nr. 2384/8); Tirmizî, “Menâkib”, 63 (Nr. 3885-3886-3890); İbn Mâce, “Mukaddime” 11 (Nr. 101): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki bu rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet bağlamında 7 tarikin hepsinde أَحَبُّ lafzı ile gelmiştir. Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 353/770) *el-Câmi* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında da aynı şekilde أَحَبُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁵²³

313 - عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما، قال: بعث النبي صلى الله عليه وسلم، بعثاً، وأمر عليهم أسامة بن زيد فطعن بعض الناس في إمارته، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «أن تطعنوا في إمارته، فقد كنتم تطعنون في إمارة أبيه من قبل، وإيم الله إن كان لخليقا للإمارة، وإن كان لمن أحب الناس إلي، وإن هذا لمن أحب الناس إلي بعده»

Abdullah b. Ömer (r.a.) dedi ki: Nebi (s.a.s.) bir askeri birlik gönderdi ve Usame b. Zeyd'i onlara kumandan tayin etti. Bazı insanlar onun kumandanlığına dil uzattılar. Bunun üzerine Nebi (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Siz (şu anda) onun kumandanlığına dil uzatıyorsanız gerçek şu ki, daha önce de babasının kumandanlığına dil uzatmış idiniz. Allah’a yemin ederim ki babası kumandanlığa layık birisiydi ve şüphesiz onun babası benim insanlar arasında en sevdiğim kişilerdendi. Şüphesiz bu da ondan sonra benim insanlar arasında en sevdiğim kişilerdendir.”⁵²⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 9 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

314 - عن أنس رضي الله عنه، قال: رأى النبي صلى الله عليه وسلم النساء والصبيان مقبلين - قال: حسبت أنه قال - من عرس، فقام النبي صلى الله عليه وسلم ممثلاً فقال: «اللهم أنتم من أحب الناس إلي». قالها ثلاث مرار

Enes (r.a.) dedi ki: “Nebi (s.a.s.) kadınlarla çocukları gelirlerken -râvi: ‘Zannedirim o, bir düğünden...’ dedi- gördü. Nebi (s.a.s.) ayağa kalkarak: Allah’ım,

⁵²³ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*, 180 (Nr. 20399).

⁵²⁴ Buhârî, “Ashâbu’n-Nebî” 17 (Nr. 3730); “Megâzî”, 44 (Nr. 4250); “Megâzî”, 89 (Nr. 4468); “Megâzî”, 90 (Nr. 4469); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 2 (Nr. 6627); “Ahkâm”, 33 (Nr. 7187); Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 10 (Nr. 2426/63); “Fedâilü’s-Sahâbe”, 10 (Nr. 2426/64); Tirmizî, “Menâkıb”, 40 (Nr. 3816): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

sizler insanlar arasında en sevdiğim kişilersiniz, diye buyurdu. Bu sözlerini üç defa tekrarladı.”⁵²⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 7 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

315 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، وَأَخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ، سَمِعَهُ مِنْهُمَا سَنَةَ أَرْبَعٍ وَأَرْبَعِينَ وَمِائَةٍ، يُحَدِّثَانِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ»

İbni Ömer dedi ki: Rasûlullah (s.a.s.): “Şüphesiz ki, sizin Allah’a en sevimli gelen isimleriniz Abdullah ve Abdurrahmandır.” buyurdular.⁵²⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 7 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

316 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِزْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ، فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ»

Ebû Hureyre naklen rivâyet etti: Rasûlullah (s.a.s.): “Kuvvetli mümin Allah’a zayıf müminden daha hayırlı ve daha makbuldür. Ama her birinde hayır vardır. Sana fayda veren şeye çaba göster, Allah’tan yardım dile ve âciz olma! Başına bir şey gelirse şöyle yapsam şöyle olurdu deme! Velâkin (bu) Allah’ın kaderi, O ne dilerse yapar, de! Çünkü eğer (kelimesi) şeytanın amelini açar.” buyurdular.⁵²⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحَبُّ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵²⁵ Buḥârî, “Menâkıbu’l-Ensâr”, 5 (Nr. 3785); “Menâkıbu’l-Ensâr”, 5 (Nr. 3786); “Nikâh”, 75 (Nr. 5180); “Nikâh”, 111 (Nr. 5234); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 3 (Nr. 6645); Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 43 (Nr. 2508/174); “Fedâilü’s-Sahâbe”, 43 (Nr. 2509/175): Bu rivâyetler أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵²⁶ Müslim, “Âdâp”, 1 (Nr. 2132/2); Tirmizî, “Edeb”, 64 (Nr. 2833-2834); Ebû Dâvud, “Edeb”, 69 (Nr. 4949-4950); Nesâî, “Hıyel”, 2 (Nr. 3565); İbn Mâce, “Edeb”, 30 (Nr. 3728): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵²⁷ Müslim, “Kader”, 8 (Nr. 2664/34); İbn Mâce, “Mukaddime”, 10 (Nr. 79), “Zühd”, 14 (Nr. 4168): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılmıştır;

317 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اللَّهُمَّ اعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: وَكَانَ أَحَبَّهُمَا إِلَيْهِ عُمَرُ.

İbn Ömer'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Allah’ım, şu iki adamdan Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb’tan sana en sevimli olanı ile İslam’ı güçlendir.” Rasûlullah (s.a.s.) sözünü şöyle sürdürdü: “O iki kişiden Allah’a sevimli olanı Ömer’dir.”⁵²⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

318 - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كَانَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَيْرٌ فَقَالَ: اللَّهُمَّ انْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلُ مَعِيَ هَذَا الطَّيْرُ فَجَاءَ عَلِيٌّ فَأَكَلَ مَعَهُ.

Enes’ten (r.a.) rivâyet edilmiştir, dedi ki: Nebi’nin (s.a.s.) yanında kuş eti vardı. Rasûlullah (s.a.s.): “Allah’ım! Kullarından bana en sevimli olanı gönder ki benimle beraber kuşun etinden yesin sonra Ali geldi ve beraberce yediler.”⁵²⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

319 - حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: سئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ أَهْلِ بَيْتِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ. وَكَانَ يَقُولُ لِفَاطِمَةَ ادْعِي لِي ابْنِي، فَيَشْتُمُهُمَا وَيَضُمُّهُمَا إِلَيْهِ.

Enes b. Mâlik’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demektedir: “Rasûlullah’a (s.a.s.) ehli beytinden hangisi sana daha sevimlidir?” diye soruldu da Rasûlullah (s.a.s.): “Hasan ve Hüseyin’dir” buyurdu. Fâtıma’ya “çocuklarını çağır.” der. Onları koklar ve bağrına basardı.⁵³⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵²⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 18 (Nr. 3681): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵²⁹ Tirmizî, “Menâkıb”, 20(Nr. 3721): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵³⁰ Tirmizî, “Menâkıb”, 31 (Nr. 3772): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

320 - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا إِذْ جَاءَ عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ يَسْتَأْذِنَانِ، فَقَالَا: يَا أُسَامَةُ اسْتَأْذِنْ لَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ يَسْتَأْذِنَانِ، فَقَالَ: أَتَدْرِي، مَا جَاءَ بِهِمَا؟ قُلْتُ: لَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَكِنِّي أَدْرِي، فَأَذِنَ لَهُمَا، فَدَخَلَا، فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ أَيُّ أَهْلِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، فَقَالَا: مَا جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ عَنْ أَهْلِكَ. قَالَ: أَحَبُّ أَهْلِي إِلَيَّ مَنْ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتُ عَلَيْهِ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ. قَالَا: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. قَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ جَعَلْتَ عَمَّكَ آخِرَهُمْ؟ قَالَ: لَأَنْ عَلِيًّا قَدْ سَبَقَكَ بِالْهَجْرَةِ.

Usame b. Zeyd'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Ben Nebi'nin (s.a.s.) kapısı önünde oturmaktaydım. Ali ve Abbâs izin istemek için geldiler ve “ey Usâme Nebi'in (s.a.s.) yanına girmek için bize izin iste” dediler. Ben de: “Ey Allah'ın Rasûlü! Ali ve Abbâs yanına girmek için izin istiyorlar” dedim. Rasûlullah (s.a.s.): “Neden geldiklerini biliyor musun?” diye sordu. Ben de: “Bilmiyorum” dedim. “Ben biliyorum onlara izin ver” buyurdu. İçeri girdiler; “Ey Allah'ın Rasûlü! Aile halkından hangisi sana daha sevimlidir? Sana sormaya geldik” dediler. Rasûlullah (s.a.s.):

“Muhammed'in kızı Fâtıma” buyurdu. Ali ve Abbâs: “Tüm akrabalar arasından sana daha sevimli olan kimdir? diye sormaya gelmiştik” dediler. “Ehlimden bana en sevgili olanı, Allah'ın kendisine iyilikte bulunduğu, benim de kendisine iyilikte bulunduğum Usâme b. Zeyd'tir” buyurdu. Ali ve Abbâs: “Sonra kim?” dediler. “Ali b. ebî Tâlib” buyurdu. Bunun üzerine Abbâs: “Ey Allah'ın Rasûlü! Amcanı sonuncuları yaptın” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “Ali, hicrette seni geçmiştir” buyurdu.⁵³¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

321 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا مِنْ فَرَسٍ عَرَبِيٍّ إِلَّا يُؤْذَنُ لَهُ عِنْدَ كُلِّ سَحَرٍ بِدَعْوَتَيْنِ: اللَّهُمَّ خَوَّلْتَنِي مِنْ بَنِي آدَمَ وَجَعَلْتَنِي لَهُ، فَاجْعَلْنِي أَحَبَّ أَهْلِهِ وَمَالِهِ إِلَيْهِ «أَوْ» مِنْ أَحَبِّ مَالِهِ وَأَهْلِهِ إِلَيْهِ "

Ebû Zer'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Hiçbir Arap atı yoktur ki her seher vakti onlara iki defa şu şekilde dua etmesine izin verilmesin.

⁵³¹ Tirmizî, “Menâkıb”, 41 (Nr. 3819): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

Allah'ım beni Âdemoğullarından filan kimsenin emrine emanet kıldın ona verdin. Allah'ım beni bu kimsenin ehlinin ve malının en sevimlisi kıl.”⁵³²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

322 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانُوا ثَلَاثَةً فَلْيُؤْمَرُوا أَحَدُهُمْ، وَأَحْفَقُهُمْ بِالْإِمَامَةِ أَقْرَبُهُمْ»

Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivâyet etti. Şöyle demiş: “Rasûlullah (s.a.s.) namaz kılacak kimseler, üç kişi olursa, biri kendilerine imam olsun! Onların İmamlığa en layık olanı, en iyi okuyanıdır.” buyurdular.⁵³³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

323 - عَنْ أُمِّ خَالِدٍ بِنْتِ خَالِدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِكِسْوَةٍ فِيهَا خَمِيصَةٌ صَغِيرَةٌ فَقَالَ: «مَنْ تَرَوْنَ أَحَقَّ بِهَذِهِ» فَسَكَتَ الْقَوْمُ، فَقَالَ: «انْتُونِي بِأُمِّ خَالِدٍ» فَأَتِيَتْ بِهَا، فَأَلْبَسَهَا إِيَّاهَا، ثُمَّ قَالَ: «أَبْلِي وَأَخْلَقِي» مَرَّتَيْنِ، وَجَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى عِلْمٍ فِي الْخَمِيصَةِ أَحْمَرَ أَوْ أَصْفَرَ وَيَقُولُ «سَنَاهُ سَنَاهُ يَا أُمَّ خَالِدٍ» وَسَنَاهُ فِي كَلَامِ الْحَبَشَةِ الْحَسَنُ

Ümmü Halid binti Halid b. Sâid el-As'dan rivâyet edildiğine göre: Rasûlullah'a (s.a.s.) çizgili kare şeklinde küçük ve siyah bir aba getirildi. Bu abaya en müstehak kimi görüyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunan) topluluk cevap vermedi. Bunun üzerine; “Bana Ümmü Halid'i getiriniz” buyurdu. Ümmü Halid (Hz. Nebi'nin yanına getirildi ve bu abayı ona giydirdi. Sonra “Eskit ve yerine yenisini al” diye iki defa dâa etti. (Elbisenin güzelliğini ifade etmek için Ümmü Halid'e doğru “Senâhu senâhu, ey Ümmü Halid” diyerek aba üzerindeki sarı ya da kırmızı çizgiye bakmaya başladı. “Senâhu, senâhu” kelimesi Habeş dilinde güzel demektir.⁵³⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵³² Nesâî, “Hıyel”, 8 (Nr. 3579): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵³³ Müslim, “Mesâcid ve Mevâziu's-Salât”, 53 (Nr. 672/289); Nesâî, “İmâmet”, 6 (Nr. 782); “İmâmet”, 44 (Nr. 840): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵³⁴ Ebû Dâvud, “Libâs”, 1 (Nr. 4024): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

324 - حدثنا عمرو بن تغلب: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أتى بمال - أو سبي - فقسمه، فأعطى رجالا وترك رجالا، فبلغه أن الذين ترك عتبوا، فحمد الله، ثم أثنى عليه، ثم قال: «أما بعد فوالله إني لأعطي الرجل، وأدع الرجل، والذي أدع أحب إلي من الذي أعطي، ولكن أعطي أقواما لما أرى في قلوبهم من الجزع والهلع، وأكل أقواما إلى ما جعل الله في قلوبهم من الغنى والخير، فيهم عمرو بن تغلب» فوالله ما أحب أن لي بكلمة رسول الله صلى الله عليه وسلم حمر النعم، تابعه يونس

Amr İbn Tağlib'den (r.a.) nakledilmiştir: “Bir defasında Rasûlullah’a (s.a.s.) Bahreyn’den bir miktar mal getirilmişti. Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) bu malları insanlara dağıtmış fakat bazılarına hiçbir şey vermemişti. Daha sonra kendilerine pay vermediği kimselerin ileri geri konuştuklarından haberdar olunca onlara hitap etme ihtiyacı duydu ve Allah’a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:

“Şimdi asıl konuya gelelim, Allah’a yeminle söylüyorum ki ben bazen birilerine böyle mal veririm fakat herhangi bir bağışta bulunmadığım ve kendisine mal vermediğim kişileri onlardan daha çok severim. İşte ben bazı insanlara çok sabırsız bir yaratılışta olduklarını ve herhangi bir lütuf olmadığında hemen feryadı bastıklarını bildiğim için böyle ikramda bulunuyorum. Buna karşılık Allah Teâlâ’nım kalplerini hayırla doldurduğu ve gönüllerinde mala karşı tutku bırakmadığı (Allah’tan başka hiç kimseye muhtaç olmama duygusu var ettiği) kimseleri bu özelliklerine ısmarlıyorum. İşte Amr İbn Tağlib bunlar arasındadır.” Amr İbn Tağlib şöyle demiştir: Allah’a yemin ederim ki, Rasûlullah’ın (s.a.s.) bu sözünü kızıl deve sürülerine sahip olmaya (dünyalara) değişmem.⁵³⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi, 2 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Hiz. İbrahim hanımı Sâre ile birgün sefere çıkar ve bir şehre girerler. Bu şehrin hükümdarı Hiz. İbrahim’in güzel bir kadınla şehre girdiğini duyar ve yanındaki kadının kim olduğunu sordurur. Hiz. İbrahim dinde kardeşi olduğu cevabını verir. Bundan sonra olaylar gelişir:

⁵³⁵ Buhârî, “Cuma”, 27 (Nr. 923); “Tevhîd”, 49 (Nr. 7535); Bu hadis أَحَبُّ kelimesi ile rivâyet edilmiştir; “Humus”, 18 (Nr. 3147); “Megâzî”, 58 (Nr. 4331); Müslim, “Zekât”, 46 (Nr. 1059/123); Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

325 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: " هاجر إبراهيم عليه السلام بسارة، فدخل بها قرية فيها ملك من الملوك، أو جبار من الجبابرة، فقبل: دخل إبراهيم بامرأة هي من أحسن النساء، فأرسل إليه: أن يا إبراهيم من هذه التي معك؟ قال: أختي، ثم رجع إليها فقال: لا تكذبي حديثي، فإني أخبرتهم أنك أختي، والله إن على الأرض مؤمن غيري وغيرك، فأرسل بها إليه فقام إليها، فقامت توضأ وتصلي، فقالت: اللهم إن كنت آمنت بك وبرسولك، وأحصنت فرجي، إلا على زوجي فلا تسلط علي الكافر، فغط حتى ركض برجله "

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: "İbrahim Peygamber, Sâre ile sefere gitti de, onunla bir şehre girdi. Orada meliklerden bir melik yahud cebbarlardan bir cebbar hükümdar vardı. Hükümdarın adamlarından biri hükümdara: 'İbrahim kadınların en güzelinden olan bir kadınla bu şehre girdi.' Dedi. Hükümdar: 'Yâ İbrahim, beraberindeki kadın kimdir?' diye haber gönderdi. İbrahim: '(Dinde) kardeşimdir.' diye cevap verdi. Sonra İbrahim dönüp Sâre'nin yanına geldi ve: 'Sakin benim sözümü yalan çıkarma. Ben onlara, senin benim kız kardeşim olduğumu haber verdim. Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde (bizim inandığımız esaslara) benden ve senden başka îman eden hiçbir kişi yoktur.' dedi. Ve akabinde İbrahim, Sâre'yi hükümdara gönderdi. Sâre varınca, melik Sâre'ye doğru kalktı. Sâre de hemen abdest aldı ve namaza durdu. (Namazı müteâkib:) "Yâ Allah, ben Sana ve Senin Rasûlü'ne îman ettimse ve ben fercimi zevcimden başkasına karşı ebedi muhafaza eyledimse, şu kâfiri benim üzerime musallat etme!" diye dua etti. Adamın nefesi derhal boğuldu; horlamağa, hatta ayağı ile yere vurup deprenmeye başladı."⁵³⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte أَحْسَن kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Hiz. Musa hayâ sahibi bir peygamber olmasına rağmen İsrailoğulları onun bu hayâsını vücudunda olan bir hastalıktan dolayı olduğunu ileri sürmüşler ve ona eza vermişlerdir. Bunun üzerine Yüce Allah Hiz. Musa'nın hastalıktan emin olduğunu göstermek için bir taşı vesile ederek kıyafetsiz bir şekilde İsrailoğulları'nın önüne çıkarmıştır:

⁵³⁶ Buḥârî, "Buyu", 100 (Nr. 2217); "Enbiyâ", 10 (Nr.3358); Müslim, "Fedâil", 41 (Nr. 2371/154); Ebû Dâvud, "Talâk", 17 (Nr. 2212): Bu rivâyetlerde أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

326 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " إن

موسى كان رجلا حيا ستيرا، لا يرى من جلده شيء استحياء منه، فأذاه من آذاه من بني إسرائيل فقالوا: ما يستتر هذا التستر، إلا من عيب بجلده: إما برص وإما أدره: وإما آفة، وإن الله أراد أن يبرئه مما قالوا لموسى، فخلا يوما وحده، فوضع ثيابه على الحجر، ثم اغتسل، فلما فرغ أقبل إلى ثيابه ليأخذها، وإن الحجر عدا بثوبه، فأخذ موسى عصاه وطلب الحجر، فجعل يقول: ثوبي حجر، ثوبي حجر، حتى انتهى إلى ملا من بني إسرائيل، فأراه عريانا أحسن ما خلق الله، وأبرأه مما يقولون، وقام الحجر، فأخذ ثوبه فلبسه، وطفق بالحجر ضربا بعصاه، فوالله إن بالحجر لندبا من أثر ضربه، ثلاثا أو أربعا أو خمسا، فذلك قوله: يا أيها الذين آمنوا لا تكونوا كالذين آذوا موسى فبرأه الله مما قالوا وكان عند الله وجيها"

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyetle: O şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Mûsâ çok hayâlî, sıkı örtünen bir kimse idi. Kendisi hayâlî olmak istediği için derisinden hiçbir şey görülmezdi. Bu halinden dolayı İsrail oğulları ona ezâ ettiler ve: "Mûsâ bu kadar sıkı örtünmeyi ancak cildindeki bir ayıptan dolayı yapmaktadır. Onda ya baras denilen deri hastalığı yâhud husyelerin şişmesi yâhud da bir âfet vardır." dediler, Allah da onların Mûsâ için söyledikleri kusurlardan beri olduğunu ortaya çıkarmak istedi. Mûsâ bir gün yalnız başına yıkanmak için soyundu, elbiselerini bir taş üzerine koydu, sonra yıkandı. Yıkaması bitince elbiselerini almak için onların yanına gitti. Bu sırada taş, elbiselerle yuvarlanıp gitti. Mûsâ da asasını alıp taşı yakalamaya gitti ve: "Ey taş elbisemi, ey taş elbisemi!" diyerek koşmaya başladı. Nihayet İsrailoğulları'ndan bir topluluğun yanına kadar vardı. Bu suretle onlar Mûsâ'yı çıplak olarak ve Allah'ın yarattığı en güzel surette gördüler. Böylece Allah Musa'yı onların demekte olduklarından beri kıldı. Taş orada durdu, Mûsâ elbisesini alıp giydi. Akabinde Mûsâ asasıyla taşı dövmeye başladı." Ebû Hureyre: "Vallahi o taşta Musa'nın vurma izinden üç, dört yahud beş yara izi kalmıştır." demiştir. İşte bu eza, Yüce Allah'ın şu kavlinde zikrolunandır: "Ey îman edenler, siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah indinde yüzlü (itibârlı bir zât) idi." (el-Ahzâb: 69).⁵³⁷

⁵³⁷ Buhârî, "Enbiyâ", 27 (Nr. 3404); Tirmizî, "Tefsîru'l- Kur'ân", 33 (Nr. 3221): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

أَحْسَنُ Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

327 - أن أبا سعيد الخدري رضي الله عنه، قال: حدثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثاً طويلاً عن الدجال فكان فيما حدثنا به أن قال: " يأتي الدجال، وهو محرم عليه أن يدخل نقاب المدينة، بعض السباخ التي بالمدينة، فيخرج إليه يومئذ رجل هو خير الناس، أو من خير الناس، فيقول أشهد أنك الدجال، الذي حدثنا عنك رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثه، فيقول الدجال: أرأيت إن قتلت هذا، ثم أحبيته هل تشكون في الأمر؟ فيقولون: لا، فيقتله ثم يحييه، فيقول حين يحييه: والله ما كنت قط أشد بصيرة مني اليوم، فيقول الدجال: أقتله فلا أسلط عليه "

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) bizlere Deccâl (ın fiil ve hâllerin)den uzun bir hadis tahdîs etti. Bize tahdîs etmiş olduğu o hadis içinde şunları söylemişti: "Deccâl, Medine kapılarından içeri girmesi kendisine haram kılınmış olduğu hâlde gelir ve Medine'nin etrafındaki bazı çoraklı, çakıllı arazilere iner. O gün Medine halkının en hayırlısı olan bir kimse yahut insanların hayırlısından olan bir kimse Deccâl'e karşı çıkar ve: 'Şahadet ederim ki, sen muhakkak Rasûlullah'ın bize hadisinde haber vermiş olduğu o Deccâl'sin.' der. Bunun üzerine Deccâl etrafındaki şaki kimselere: "Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem reyiniz nedir? Benim (ilâhlık) iddiamda şüphe eder misiniz?" diye sordu.

Maiyyetindeki kötü kimseler: 'Hayır, şüphe etmeyiz.' derler. Deccal o kişiyi hemen öldürür, sonra da diriltir. Ve onu diriltir diriltmez, o kimse: 'Vallahi benim, senin Deccâl olduğun hakkındaki bugünkü kanâatim, muhakkak bundan evvelki imânımdan daha kuvvetlidir.' der. Bu defa Deccâl maiyyetine: 'Bu adamı öldürünüz! Artık ben bundan sonra onu öldürmeye musallat (yânı muktedir) kılınmam.' der.⁵³⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

328 - عن هشام، قال: أخبرني أبي، قال: سمعت عبد الله بن جعفر، قال: سمعت علياً رضي الله عنه، يقول سمعت النبي صلى الله عليه وسلم، يقول: «خير نساءها مريم ابنة عمران، وخير نساءها خديجة»

⁵³⁸ Buhârî, "Fedâilu'l-Medîne", 9 (Nr. 1882); "Fiten", 25 (Nr. 7132); Müslim, "Fiten ve Eşrâtü's-Sâat", 21 (Nr. 2938/112): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimeleri kullanılmıştır.

Ali (r.a.) dedi ki: “Nebi’yi (s.a.s.) şöyle buyururken dinledim: Onun (dünyada ona çağdaş olanların) kadınlarının hayırlısı İmran kızı Meryem’dir. Onun (bu ümmetin) kadınlarının hayırlısı ise Hatice’dir.”⁵³⁹

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte de خَيْرُ lafzı ile rivâyet edilmiştir. Ayrıca Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında orada takdim ve tehirle birlikte yine خَيْرُ lafzı kullanılmıştır.⁵⁴⁰

329 - أن أبا هريرة، قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم، يقول: «نساء قریش خير نساء ركن الإبل، أحناء على طفل، وأرعاه على زوج في ذات يده» يقول أبو هريرة على إثر ذلك: ولم تركب مريم بنت عمران بعيرا

Ebû Hureyre (r.a.) dedi ki: “Rasûlullah’ı (s.a.s.) şöyle buyururken dinledim: Kureyş’in kadınları deve sırtına binmiş kadınların hayırlılarıdır. Çocuklara karşı en şefkatlileri, kocalarının sahip olduğu malı, mülkü en iyi kollayıp gözetenleridir.” Ebû Hureyre bunun akabinde der ki: “İmran’ın kızı Meryem ise asla deve sırtına binmemiştir.”⁵⁴¹

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde 6 tarikte خَيْرُ lafzı kullanılmıştır. Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770), *el-Câmi* adlı kitabında da takdim, tehirle birlikte yine aynı şekilde خَيْرُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁵⁴²

330 - عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه، قال النبي صلى الله عليه وسلم: «أرايتم إن كان جهينة، ومزينة، وأسلم، وغفار، خيرا من بني تميم، وبني أسد، ومن بني عبد الله بن غطفان، ومن بني عامر بن صعصعة» فقال رجل: خابوا وخسروا، فقال: «هم خير من بني تميم، ومن بني أسد، ومن بني عبد الله بن غطفان، ومن بني عامر بن صعصعة»

Abdullah b. Ebi Bekir, babasının şöyle dediğini rivâyet etmektedir: “Nebi Sallallâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: Cuheyne, Muzeyne, Eslem ve Ğıfarlıların,

⁵³⁹ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 44 (Nr. 3432); “Menâkıbu’l-Ensâr”, 20 (Nr. 3815); Müslim, “Fedâilu’s-Sahâbe”, 12 (Nr. 2430/69); Tirmizî, “Menâkıb”, 62 (Nr. 3877): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴⁰ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Talak*, 400 (Nr. 14006).

⁵⁴¹ Buhârî, “Ehâdisü’l-Enbiyâ”, 45 (Nr. 3434); “Nikâh”, 12 (Nr. 5082); 10 (Nr. 5365); Müslim, “Fedâilu’s-Sahâbe”, 49 (Nr. 2527/200-201-202): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴² Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*, 228 (Nr. 20603-20604).

Temim oğullarından, Esed oğullarından, Abdullah b. Gatafan oğullarından, Amir b. Sa'saa oğullarından hayırlı olmalarına ne dersiniz?" Bunun üzerine bir adam: 'Ziyan ettiler, hüsrana uğradılar (demektir).' dedi. Allah Rasûlü şöyle cevap verdi: "(Evet) onlar Temim oğulları'ndan, Esed oğullarından, Abdullah b. Gatafan oğullarından ve Amir b. Sa'saa oğullarından hayırlıdır."»⁵⁴³

Yukarıdaki hadisin Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde farklı tariklerinde yer alan lafız kullanımına bakıldığında en çok 12 defa خَيْرُ lafzının daha sonra da 1 tarikte أَخِيرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis kaynaklarından olan Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *el-Câmi'* kitabında da خَيْرُ kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.⁵⁴⁴

331 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: «بعثت من خير قرون بني آدم، قرنا فقرنا، حتى كنت من القرن الذي كنت فيه»

Ebû Hureyre'den (r.a.) tahdîs etti ki, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ben devirden devire ve aileden aileye (süzüle süzüle) geçen Âdemoğulları soylarının en temizinden naklolundum. Nihayet şu içinde bulunduğum topluluktan (Hâşimî soyundan) meydana çıktım."»⁵⁴⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

332 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، أن أناسا نزلوا على حكم سعد بن معاذ، فأرسل إليه فجاء على حمار، فلما بلغ قريبا من المسجد، قال النبي صلى الله عليه وسلم: «قوموا إلى خيركم، أو سيدكم». فقال: «يا سعد إن هؤلاء نزلوا على حكمك». قال: فإني أحكم فيهم أن تقتل مقاتلتهم وتسبى ذراريهم، قال: " حكمت بحكم الله، أو: بحكم الملك "

Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a.) şöyle söyledi: Kurayza oğullarından birtakım insanlar Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne boyun eğdiler de Peygamber (s.a.s.) Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd bir merkebe üzerinde geldi. Sa'd (Kurayza oğulları muhasarasında namaz

⁵⁴³ Buhârî, "Menâkıb", 7 (Nr. 3515-3516-3528); "Eymân ve'n-Nuzûr", 3 (Nr. 6635); Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 47 (Nr. 2521/190-191-192); "Fedâilu's-Sahâbe", 47 (Nr. 2522/193-194-195); Tirmizî, "Menâkıb", 74 (Nr. 3950-3952): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 17 (Nr. 2522/ 193): Bu rivâyette أَخِيرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴⁴ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, 111 (Nr. 19877).

⁵⁴⁵ Buhârî, "Menâkıb", 23 (Nr. 3557): Bu hadislerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

kılman) mescide yakın bir yere ulaşınca, Peygamber Ensâr'a hitaben: "Haydi hayırlınıza -yahut seyyidinize- ayağa kalkınız!" buyurdu.

Sonra da Sa'd'a hitaben: "Yâ Sa'd! Şu Kurayza oğulları senin hükmüne razı oldular" buyurdu. Sa'd da: Ben onlar hakkında şu hükmü veriyorum: Onların harb edenleri öldürülür, kadınları ve çocukları da esir edilir. (mallarını da ganimet olarak taksîm edersiniz.) dedi. Hz. Peygamber: "Sen Allah'ın hükmüne uygun yahut Melik'in hükmüne uygun hükmettin" buyurdu.⁵⁴⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

333 - سمعت جابر بن عبد الله رضي الله عنهما، قال: قال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الحديبية: «أنتم خير أهل الأرض» وكنا ألفا وأربع مائة، ولو كنت أبصر اليوم لأريتكم مكان الشجرة تابعه الأعمش، سمع سالما، سمع جابرا ألفا وأربع مائة،

Cabir b. Abdullah (r.a.) dedi ki: Hudeybiye günü Rasûlullah (s.a.s.) bize dedi ki: "Sizler yeryüzündekilerin en hayırlılarısınız." "O sırada biz 1400 kişi idik. Eğer bugün gözlerim görmüş olsaydı, size o ağacın bulunduğu yeri gösterirdim."

Bu hususta el-A'meş de ona mutabaat ederek: "Sâlim'den dinlediğini, onun da Cabir'den 1400 kişi olduklarını söylediğini işitmiştir."⁵⁴⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

334 - حدثنا ابن أبي حازم، عن أبيه، عن سهل، قال: مر رجل على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال: «ما تقولون في هذا؟» قالوا: حري إن خطب أن ينكح، وإن شفع أن يشفع، وإن قال أن يستمع، قال: ثم سكت، فمر رجل من فقراء المسلمين، فقال: «ما تقولون في هذا؟» قالوا: حري إن خطب أن لا ينكح، وإن شفع أن لا يشفع، وإن قال أن لا يستمع، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «هذا خير من ملء الأرض مثل هذا»

⁵⁴⁶ Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 12 (Nr. 3804); "Megâzî", 32 (Nr. 4121); "İsti'zan", 26 (Nr. 6262), Müslim, "Cihâd ve's-Siyer", 22 (Nr. 1768/64); Ebû Dâvud, "Edeb", 1 (Nr. 5215): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴⁷ Buhârî, "Megâzî", 34 (Nr. 4154); Müslim, "İmâret", 18 (Nr. 1856/71): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Sehl'den, dedi ki: "Bir adam Rasûlullah'ın (s.a.s.) yanından geçip gitti. 'Bu adam hakkında ne dersiniz?' diye sordu. Ashâb: 'Bu adam bir kıza talip olursa onunla evlendirilmeye, bir şefaatte (iltimasta) bulunursa, o şefaate kabul edilmeye, konuşursa da dinlenilmeye layık birisidir.' dediler. (Sehl) dedi ki: Sonra sustu. Biraz sustu. Müslümanların fakirlerinden bir adam geçince: 'Bu adam hakkında ne dersiniz?' diye sordu. Onlar: 'Bir kıza evlenmek için talip olursa nikâhlanmamaya, şefaate (iltimasta) bulunmak isterse şefaati kabul olunmamaya, konuşursa da dinlenilmemeye layıktır.' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): Bu, ötekenden yeryüzü dolusu kadar daha hayırlıdır, diye buyurdu."⁵⁴⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

335 - عن ابن عباس، قال: أما الذي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " لو كنت متخذاً من هذه الأمة خليلاً لاتخذته، ولكن خلة الإسلام أفضل، أو قال: خير، فإنه أنزله أبا، أو قال: قضاة أبا "

İbn Abbas (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: "Bu ümmetten bir dost edinseydim muhakkak onu (Ebû Bekir'i) edinirdim fakat İslam dostluğu her şeyden daha üstündür -yahut- daha hayırlıdır" buyurmasına gelince şüphesiz o dedeyi (mirasta) baba derecesine indirmiştir veya dedenin baba gibi olduğuna hükmetmiştir.⁵⁴⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

336 - حَدَّثَنِي إِيسَى بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: قَدِمْنَا الْحُدَيْبِيَّةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَلَّنِي فَأَتَتْخِبُ مِنَ الْقَوْمِ مِائَةَ رَجُلٍ فَاتَّبِعُ الْقَوْمَ، فَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ مُخْبِرٌ إِلَّا قَتَلْتُهُ، قَالَ: فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ فِي ضَوْءِ النَّارِ، فَقَالَ: «يَا سَلَمَةُ، أَتَرَاكَ كُنْتَ فَاعِلًا؟» قُلْتُ: نَعَمْ، وَالَّذِي أَكْرَمَكَ، فَقَالَ: «إِنَّهُمْ الْآنَ لَيُقْرُونَ فِي أَرْضِ عَطْفَانَ»، قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ عَطْفَانَ، فَقَالَ: نَحَرَ لَهُمْ فُلَانٌ جَزُورًا فَلَمَّا كَشَفُوا جِلْدَهَا

⁵⁴⁸ Buhârî, "Nikâh", 16 (Nr. 5091); "Rikâk", 16 (Nr. 6447); İbn Mâce, "Zühd", 5 (Nr. 4120): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁴⁹ Buhârî, "Ferâiz", 9 (Nr. 6738): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

رَأَوْا غُبَارًا، فَقَالُوا: أَتَاكُمُ الْقَوْمُ، فَخَرَجُوا هَارِبِينَ، فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَانَ خَيْرَ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ، وَخَيْرَ رَجَالِنَا سَلَمَةُ»،

Bana İyâs b. Seleme (r.a.) babasından rivâyet ederek şöyle söyledi: Hudeybiye'ye Rasûlullah ile (s.a.s.) beraber geldik.

‘Yâ Rasûlâllah! Bana müsaade buyur da şu cemaatten yüz adam seçeyim. Ve düşmanı takip edeyim de onlardan tepelemediğim hiçbir haberci kalmasın!’ dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) güldü. Hattâ gündüzün ışığında yan dişleri göründü. Ve: “Yâ Seleme! Acaba bir şey yapacağını sanıyor muydun?” dedi. ‘Evet! Sana ikram buyuran Allah aşkına!’ cevabını verdim. “Şüphesiz ki onlara şimdi Gatafan toprağında ziyafet verilmektedir.” buyurdular. Derken Gatafân’dan bir adam gelerek:

‘Onlar için filan bir deve boğazladı. Ama derisini açtıkları vakit bir toz gördüler. Bunun üzerine: Düşman size gelmiş! Dediler ve hemen çıkarak kaçtılar.’ dedi. Sabahladığımızda Rasûlullah (s.a.s.). “Bugün süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katade, piyadelerimizin en hayırlısı da Selemeydi.” buyurdular.⁵⁵⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

337 - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ، وَلَهُ وَالِدَةٌ وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَمَرُّوهُ فَلَيْسَتْغْفِرَ لَكُمْ»

Ömer b. Hattâb (r.a.), Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi: “Şüphesiz tabiînin en hayırlısı Uveys denilen bir adamdır. Onun bir validesi vardır. Kendisinde beyazlık vardı, şimdi kendisine emredin de sizin için istiğfarda bulunsun.” buyururken işittim.⁵⁵¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵⁵⁰ Müslim, “Cihâd ve’s-Siyer”, 45 (Nr. 1807/132): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵¹ Müslim, “Fedâilu’s-Sahâbe”, 55 (Nr. 2542/224): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

338 - يَحْيَى بْنُ وَثَّابٍ، عَنْ شَيْخٍ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَاهُ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمُسْلِمُ إِذَا كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَدَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ النَّاسَ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى أَدَاهُمْ.

Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashâbından yaşlı bir kimse olan Yahya b. Vessab'tan aktarıldığına göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Müslümanların arasına karışarak onların çektikleri eziyetlere katlanan kimse halk arasına karışmayıp eziyete katlanmayan kimseden daha hayırlıdır.”⁵⁵²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

339 - عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ} قَالَ: أَنْتُمْ تُتِمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ نَحْوَ هَذَا، وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ {كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ}

Behz b. Hakîm'in (r.a.) babasından ve dedesinden rivâyete göre, Behz Âl-i Imrân sûresi 110. ayeti olan: “Siz müslümanlar, insanlığın iyiliği için yaratılarak yeryüzüne çıkarılmış hayırlı bir topluluksunuz, doğru olanı emreder, eğri olandan alıkoyarsınız...” ayeti hakkında Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu işitti: “Siz yeryüzünde gelip geçen ümmetlerden yetmişinciye tamamlıyorsunuz, siz bunların hepsinden en hayırlı ve Allah yanında da en ikrama layık olanıdır.”⁵⁵³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

340 - عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ قُلْفُلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ، قَالَ: ذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ.

⁵⁵² Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyâmet ve'r-Rekâik”, 55 (Nr. 2507): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵³ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 4 (Nr. 3001); İbn Mâce, “Zühd”, 34 (Nr. 4287-4288): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Muhtar b. Fülful'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Enes b. Mâlik'den (r.a.) işittim şöyle diyordu: Adamın biri Nebi'ye (s.a.s.) “Ey yaratılmışların en hayırlısı” dedi. Rasûlullah (s.a.s.): “O İbrahimdir” buyurdu.⁵⁵⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

341 - عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ لِأَبِي بَكْرٍ: يَا خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا إِنَّكَ إِنْ قُلْتَ ذَلِكَ فَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ عَلَى رَجُلٍ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ.

Câbir b. Abdullah'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Ömer, Ebû Bekir'e: “Rasûlullah'tan (s.a.s.) sonra insanların en hayırlısı...” diye hitap etmişti. Ebû Bekir bunun üzerine şöyle dedi: “Madem sen bunu söyledin. Ben de Rasûlullah'tan senin hakkında şöyle söylediğini işittim: “Güneş Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğmamıştır.”⁵⁵⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

342 - حَدَّثَنَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ بَلَغَنِي عَنْ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ كَلَامٌ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: أَلَا قُلْتَ: فَكَيْفَ تَكُونَانِ خَيْرًا مِنِّي وَزَوْجِي مُحَمَّدٌ وَأَبِي هَارُونُ وَعَمِّي مُوسَى؟ وَكَانَ الَّذِي بَلَغَهَا أَنَّهُمْ قَالُوا: نَحْنُ أَكْرَمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا، وَقَالُوا: نَحْنُ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَنَاتُ عَمِّهِ.

Safiye binti Huyey'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.), yanıma girmişti. Ben de Âişe ile Hafsa'nın benim aleyhime söyledikleri bir sözü kendisine bildirdim. Buyurdular ki: “Sen de şöyle demeliydin: “Siz benden nasıl hayırlı olabilirsiniz? Benim kocam Muhammed (s.a.s.) babam Harun (a.s.), amcam ise Musa'dır. (a.s.)” Anlaşıldığına göre Safiyye'ye ulaşan söz onların: “Biz Rasûlullah'a (s.a.s.) senden daha kıymetliyiz, Hem amcakızları durumunda olup aynı kabileden hem de Nebi'nin (s.a.s.) hanımlarıyız (Sen ise Yahudilerdensin) demişlerdi.”⁵⁵⁶

⁵⁵⁴ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 86 (Nr. 3352): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵⁵ Tirmizî, “Menâkıb”, 18 (Nr. 3684): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵⁶ Tirmizî, “Menâkıb”, 64 (Nr. 3892): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

343 - أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ النِّسَاءِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «الَّتِي تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ، وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَ، وَلَا تُخَالِفُهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهَا بِمَا يَكْرَهُ»

Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah'a (s.a.s.): “Hangi kadınlar daha hayırlıdır?” diye soruldu. Rasûlullah da (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Kocası kendisine baktığı an onu neşelendiren, emrettiğinde ona itaat eden, kocasının hoşlanmadığı şeyi malında ve kendinde bulundurmayan kadın.”⁵⁵⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

344 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الدُّنْيَا كُلَّهَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ»

Abdullah b. Amr b. As'tan (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Dünya'nın tamamı istifade edilecek şeylerle doludur. Dünya'da istifade edilecek en hayırlı şey de iyi huylu bir kadındır.”⁵⁵⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

345 - عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَأَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا»

Abdullah İbni Ömer'den (r.a.): Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dediği rivâyet edilmiştir: “Hasan ve Hüseyin (r.a.), Cennet ehlinin gençlerinin seyyidleridir. Babaları (olan Ali bin Ebi Talib) ikisinden daha hayırlıdır.”⁵⁵⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵⁵⁷ Nesâî, “Nikâh”, 14 (Nr. 3231): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵⁸ Nesâî, “Nikâh”, 15 (Nr. 3232): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁵⁹ İbn Mâce, “Mukaddime”, 11 (Nr. 118): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

346 - عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: «تجدون الناس معادن، خيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلام، إذا فقهوا، وتجدون خير الناس في هذا الشأن أشدهم له كراهية،

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Sizler, insanları madenler (gibi) görürsünüz. Cahiliye döneminde onları en hayırlı olan fıkhetmeleri şartıyla İslamda da en hayırlılardır. Bu hususta (yönetici olmayı istemekte) insanların en hayırlılarının da, ondan en çok hoşlanmayanlar olduğunu göreceksiniz.”⁵⁶⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.s.) Hz. Ebû Bekir'in fazileti hakkında çalışmada 262 numaralı hadiste “Bilâkis sen onların en yemininde duranı ve en hayırlısısın!” buyurdular.⁵⁶¹

Kişilerin fazileti konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرٌ lafzı 81 defa, أَحَبُّ lafzı 40 defa, أَحْسَنُ lafzı 11 defa, أَفْضَلُ lafzı 7 defa, أَحَقُّ lafzı 4 defa, أَخَيْرُ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Bu konuyu içeren hadislerde en fazla خَيْرٌ lafzının zikredildiği görülmektedir.

5. ZAMANIN FAZİLETİ

الزَّيْمُنُ ve الزَّيْمَانُ vakit demek olup, uzun ya da kısa vakit için kullanılan isimdir. Çoğulu أَرْزَمُنْ ve أَرْزَمَانٌ şeklinde gelir.⁵⁶²

Zaman sonsuzluk ve onun parçalarından oluşmaktadır. Hadiste “Zaman yaklaşıncı müminin rüyası yalan çıkmaz” denmektedir. Burada kastedilen zaman; gece, gündüz ve arasındaki vakittir. Sonun yaklaştığı, dünyanın sonunun geldiği anlamına da gelebileceği söylenmiştir.⁵⁶³

Hız. Peygamber hadislerde bazı ayların, günlerin ve gün içerisinde bazı vakitlerin diğer vakitlerden daha faziletli olduğuna işaret etmektedir. Bu vakitlerin

⁵⁶⁰ Buhârî, “Menâkıb”, 1 (Nr. 3493); “Menâkıb”, 2 (Nr. 3496); “Menâkıb”, 25 (Nr. 3588); Müslim, “Fedâilu's-Sahâbe”, 48 (Nr. 1526/199): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶¹ Müslim, “Eşribe”, 32 (Nr. 2057/177): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 13, s. 199.

⁵⁶³ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 2, s. 314.

bilinmesi, o kıymetli zamanı değerlendirmek ve daha verimli geçirebilmek adına faydalı olabilecektir.

5.1. Zilhicce Ayı

Hız Peygamber'in mübarek aylardan sayılan zilhicce ayının ilk on gününün ve bu ayda yapılan ibadetlerin efdaliyetine dair olan rivâyetleri:

347 - عن ابن عباس، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: «ما العمل في أيام أفضل منها في هذه؟» قالوا: ولا الجهاد؟ قال: «ولا الجهاد، إلا رجل خرج يخاطر بنفسه وماله، فلم يرجع بشيء»

İbn Abbas (r.a.), Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Zilhicce'nin on günü içinde işte şu vakitteki amel kadar faziletli hiçbir amel yoktur.” Sahâbîler: ‘Cihad da mı bu günlerdeki amellerden daha faziletli değil?’ deyince Rasûl-i Ekrem Sallallâhu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu: “Cihad da... Sadece canını ve malını hiç gözünü kırpmadan feda edebilecek şekilde savaşa tutuşan ve geriye hiçbir şey getiremeyen kişinin ameli bunun dışındadır.”⁵⁶⁴

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 2 yerde أَحَبُّ lafzı, 1 rivâyette أَفْضَلُ lafzı kullanılmıştır. Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-827) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte أَفْضَلُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁵⁶⁵

348 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ، يَعْدِلُ صِيَامُ كُلِّ يَوْمٍ مِنْهَا بِصِيَامِ سَنَةٍ، وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Zilhicce'nin on gününde işlenen ameller diğer günlerde işlenen ameller ve yapılan

⁵⁶⁴ Buhârî, “İdeyn”, 11 (Nr. 969): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Savm”, 52 (Nr. 757); Ebû Dâvud, “Savm”, 61 (Nr. 2438): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶⁵ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Menâsik”, 1 (Nr. 8118-8121).

kulluktan daha sevimlidir. Bu on günde tutulacak her oruç bir senenin orucuna denktir. Her gecesini namazla değerlendirmek de Kadir gecesini değerlendirme gibidir.”⁵⁶⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

5.2. Muharrem Ayı

Hiz. Peygamber’in Ramazan ayından sonra en kıymetli saydığı muharrem ayı ve bu ayda yapılan ibadetin değeri hakkındaki rivâyetleri:

349 - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمِيرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْضَلُ الصَّيَامِ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ. وَفِي الْبَابِ عَنْ جَابِرٍ، وَبِلَالٍ، وَأَبِي أُمَامَةَ.

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ramazan orucundan sonra en değerli oruç Allah’ın ayı olan muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en değerli namaz gece kılınan namazdır.”⁵⁶⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 6 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

350 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟»، قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى، قَالَ: «فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ»، فَصَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ

İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi: Nebi (s.a.s.) Medine’ye gelince Yahudilerin aşure günü oruç tuttuğunu gördü. Onlara: “Bu nedir?” diye sordu. Yahudiler: “Bu güzel bir gündür. Allah İsrailoğullarını düşmanlarından bu gün kurtardı, bu sebeple Musa bugün oruç tuttu” dediler. Bunun üzerine Hiz. Nebi (s.a.s.): “Ben Musa’ya (Musa’nın yaptığını

⁵⁶⁶ Tirmizî, “Savm”, 52 (Nr. 758); İbn Mâce, “Sıyâm”, 39 (Nr. 1727-1728): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶⁷ Tirmizî, “Salât”, 324 (Nr. 438); “Savm”, 40 (Nr. 740); Ebû Dâvud, “Savm”, 55 (Nr. 2429); Nesâî, “Kıyâmu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr”, 6 (Nr. 1613); Nesâî, “Kıyâmu’l-Leyl ve Tatavvu’n-Nehâr”, 6 (Nr. 1614); İbn Mâce, “Sıyam”, 43 (Nr. 1742): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

yapmaya) sizden daha layığım” dedi. O gün oruç tuttu ve aşure gününde oruç tutulmasını emretti.⁵⁶⁸

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte de أَحَقُّ kelimesi ile nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitapta yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında, kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte orada da أَحَقُّ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁵⁶⁹

5.3. Ramazan Ayı

Ramazan ayının efdaliyetinin ve bu ay içerisinde yapılan ibadetlerin sevap bakımından katlandığı aşağıdaki hadislerle bakılarak söylenebilir.

351 - عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الصَّوْمِ أَفْضَلُ بَعْدَ رَمَضَانَ؟ فَقَالَ: شَعْبَانُ لِنَعْظِيمِ رَمَضَانَ، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: صَدَقَةٌ فِي رَمَضَانَ. هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَصَدَقَهُ بْنُ مُوسَى لَيْسَ عَنْدهُمْ بِذَاكَ الْقَوِيُّ.

Enes’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah’a (s.a.s.) Ramazan orucundan sonra hangi oruç daha değerli ve kıymetlidir diye soruldu. Buyurdular ki: “Ramazan’ın büyüklüğü için tutulan şaban ayındaki oruç.” “Sonra hangi sadaka değerli ve kıymetlidir?” dendi. Buyurdular ki: “Ramazanda verilen sadakadır.” buyurdular.⁵⁷⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

352 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَتَأْتُمُ رَمَضَانَ شَهْرَ مُبَارَكٍ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، تُفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَتُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ الْجَحِيمِ، وَتُغْلَى فِيهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِينِ، لِلَّهِ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ، مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا فَقَدْ حُرِمَ»

Ebû Hüreyre’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir, Rasûlullah (s.a.s.): “Ramazan ayı geldi. Bu ay, Allah’ın oruç tutmayı farz kıldığı aydır; bu ayda sema kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanların azgınları bağlanır. Bu ayın

⁵⁶⁸ Buhârî, “Savm”, 68 (Nr. 2004); “Tefsîru’l-Kur’ân”, 164 (Nr. 4680); Müslim, “Sıyâm”, 19 (Nr. 1130/128); İbn Mâce, “Sıyâm”, 41 (Nr. 1734): Bu rivâyetlerde أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁶⁹ Abdürrezzâk b. Hemâm, “Sıyâm”, 49 (Nr. 7843).

⁵⁷⁰ Tirmizî, “Zekât”, 28 (Nr. 663): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

içinde öyle bir gece vardır ki, bin aydan daha hayırlıdır. Bu gecenin hayrından mahrum kalan bin ayın hayrından mahrum kalmış gibidir.”⁵⁷¹

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte’de 2 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak nakledilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-827) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyette de خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.⁵⁷²

353 - أَخْبَرَنِي عِبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَخْبِرُ بَلِيلَةَ الْقَدَرِ، فَتَلَا حَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ: «إِنِّي خَرَجْتُ لِأَخْبِرْكُمْ بَلِيلَةَ الْقَدَرِ، وَإِنَّهُ تَلَا حَى فَلَانٍ وَفَلَانٍ، فَرَفَعْتُ، وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ، التَّمَسُّوْهَا فِي السَّبْعِ وَالتَّسْعِ وَالْخَمْسِ»

Ubâdet b. Sâmit (r.a.) haber verip şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.), Kadir gecesini haber vermek üzere (hücrelerinden) çıktı. Derken müslümanlardan iki kişi kavga ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah: “Ben size Kadir gecesini haber vermek üzere çıkmıştım. Fulân ile fulân kavga ettiler de o bilgi ref olundu. İhtimâl ki, hakkınızda bu daha hayırlıdır. Artık siz Kadir gecesini (yirmiden sonraki) yedinci veya dokuzuncu veya beşinci gecelerde arayınız” buyurdu.⁵⁷³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

354 - حَدَّثَنِي أَيُّوبُ، قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ بَلِّغْنَا، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ حَدِيثِ، ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَادَ، وَإِنَّ أَحْسَنَ مَا يُقَدَّرُ لَهُ أَنَا إِذَا رَأَيْنَا هَلَالَ شَعْبَانَ لِكَذَا وَكَذَا، فَالْصَّوْمُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لِكَذَا وَكَذَا، إِلَّا أَنْ تَرَوْا الْهَلَالَ قَبْلَ ذَلِكَ

Eyyüb es-Sahtiyanî şöyle demiştir: Ömer b. Abdilaziz Basralılara: “Rasûlullah’tan (s.a.s.) bize ulaştığına göre...” diyerek (yukarıdaki) İbn Ömer hadisinin bir benzerini yazdı ve şunları ilave etti; “En güzel şekliyle orucun (vaktini) tayin, Şaban

⁵⁷¹ Nesâî, “Sıyâm”, 5 (Nr. 2106); İbn Mâce, “Sıyâm”, 2 (Nr. 1644): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁷² Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Sıyâm”, 12 (Nr. 7383).

⁵⁷³ Buhârî, “İman”, 35 (Nr. 49); “Fadlu Leyti’l-Kadri”, 4 (Nr. 2023); “Edeb”, 44 (Nr. 6049): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

hilalini şöyle şöyle gördüğümüz zamandır inşallah. Eğer hilali şöyle şöyle değil de bundan önce görürseniz durum başka...»⁵⁷⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَن kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

5.4. Cuma Günü

H. Peygamber'in cuma gününün faziletine, duaların kabul olduğu ve Nuh'un (a.s.) gemisinin tufandan kurtulduğu gün gibi birçok misaller vererek efdaliyetine işaret ettiği görülmektedir:

355 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ يَوْمُ عَرَفَةَ، وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، وَمَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ، فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللَّهَ بِخَيْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ، وَلَا يَسْتَعِيدُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا أَعَادَهُ اللَّهُ مِنْهُ.

Ebû Hureyre'den (r.a.) rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.s.), Buruc sûresi 2-3. ayetlerini tefsir ederken şöyle buyurdu: “Yevm-ül mev’ûd” kıyamet günüdür. “Yevmi Meşhûd” arefe günüdür. “Şâhid” cuma günüdür, güneş cuma gününden daha üstün bir gün üzerine ne doğmuştur ne batmıştır. Cuma gününde bir zaman parçası vardır ki mümin kul bu saati denk getirir de Allah’a hayır duada bulunursa mutlaka Allah onun duasını kabul eder. Ve herhangi bir şeyden de Allah’a sığınırsa Allah onu sığındığı şeyden korur.»⁵⁷⁵

Yukarıdaki rivâyetefdalîyet bağlamında Kütüb-i Sitte’de 1 tarikte أَفْضَل lafzı ile gelmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında rivâyet sadece “لَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ وَلَا تَغْرُبُ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ” kısmı ile uyumlu olup yine Cuma gününün faziletine dair olan kısım أَفْضَل kelimesi ile rivâyet edilmiştir.⁵⁷⁶

356 - عَنْ أُوسِ بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنْ

⁵⁷⁴ Ebû Dâvud, “Savm”, 4 (Nr. 2321): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁷⁵ Tirmizî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 76 (Nr. 3339): Bu hadiste أَفْضَل kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁷⁶ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Cuma”, 52 (Nr. 5563).

الصَّلَاةِ فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ» قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تُعَرِّضُ صَلَاتَنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرِمْتَ - يَقُولُونَ: بَلَيْتٌ -؟ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ»

Evs b. Evs (es-Sekafi) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, dedi: “Şüphesiz ki cuma günü sizin en efdal günlerinizdendir. Âdem o günde yaratılmış ve ruhu o günde kabzedilmiştir. İkinci (dirilme için olan) ve birinci (kendisi ile herşeyin öldüğü) nefhalar o gündedir. O günde bana çok çok salevât getiriniz. Çünkü sizin salevâtınız bana arz olunur.” Evs dedi ki: Ashap: “Ya Rasûlallah, senden hiçbir şey kalmadığı halde, -Evs diyor ki, bununla, çürüdüğü halde” demek istiyorlardı - salevâtımız sana nasıl arz olunur?” dediler. Rasûlullah (s.a.s.) “Allah (c.c.) nebilerin cesetlerini arza haram kıldı, (toprak onları yiyemez)” buyurdu.⁵⁷⁷

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde efdaliyet özelinde rivâyetin 7 tarikinde خَيْرُ lafzının, 5 tarikinde أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis kitaplarından *el-Muvatta*'da yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim, tehir ve daha ayrıntılı anlatımla birlikte خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁵⁷⁸

357 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً، لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ، قَائِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا، إِلَّا أُعْطَاهُ»، وَقَلَّلَهَا

Ebû Hureyre'den (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.): “Cuma gününde öyle bir saat vardır ki o saate rastlayarak onda namaz kılıp Allah'tan hayır dileyen her müslüman adamın dileğini Allah ona bahşeder.” buyurdu. Ve (O saatin) kısa olduğunu anlatmak için (mübarek) eliyle işaret etti.⁵⁷⁹

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemâm'ın (ö. 211/826-27)

⁵⁷⁷ Ebû Dâvud, “Salât/ Cuma”, 1 (Nr. 1047); “Vitr”, 26 (Nr. 1531): Bu iki rivâyet أَفْضَلُ kelimesi ile gelmiştir; “Salât”, 5 (Nr. 1046); Müslim, “Cuma”, 5 (Nr. 854/17-18); Tirmizî, “Cuma”, 353 (Nr. 488); “Cuma”, 354 (Nr. 491): Buraya kadar olan rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Cuma”, 5 (Nr. 1374): Bu rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Cuma”, 4 (Nr. 1373); “Cuma”, 45 (Nr. 1430): Bu iki rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 79 (Nr. 1085); “Cenâiz”, 65 (Nr. 1636): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁷⁸ Mâlik, “Salatu'l-Cuma”, 8 (Nr.106/ 364): Bu rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁷⁹ İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 99 (Nr. 1137): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

Musannef adlı kitabında yer alan rivâyette de kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte, yine خَيْرٌ lafzı ile nakledilmiştir.⁵⁸⁰

358 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَبَسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، وَمَسَّ مِنْ طَيِّبٍ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَلَمْ يَتَخَطَّ أَغْنَاكَ النَّاسَ، ثُمَّ صَلَّى مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، ثُمَّ أَنْصَتَ إِذَا خَرَجَ إِمَامُهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ صَلَاتِهِ كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ جُمُعَتِهِ الَّتِي قَبْلَهَا» - قَالَ: وَيَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: «وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ» - وَيَقُولُ: «إِنَّ الْحَسَنَةَ بَعَثَ أَمْثَالُهَا» قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَحَدِيثُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ أَتَمُّ، وَلَمْ يَذْكُرْ حَمَّادٌ كَلَامَ أَبِي هُرَيْرَةَ

Ebû Hureyre ve Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir: “Kim cuma günü gusûl eder, en güzel elbisesini giyer, yanında varsa (güzel) koku sürünür, sonra da cumaya gelip insanların omuzlarına basmaz ve Allah'ın kendisine yazdığı ve takdir ettiğini (tahîyyetu'l-mescidi) kılar, imam (hutbe için) çıktığı zaman namazını bitirinceye kadar (konuşmaz) susarsa, (onun bu durumu) bu cuma ile geçmiş cuma arasındakiler (günah) için kefârettir.” Ebû Seleme, Ebû Hureyre'nin: “iki cuma arasındakilere” (ilâve olarak) ve üç gün ziyâdesinin, (günahlarına kefarete olur.) Çünkü haseneler on misli iledir” dediğini nakletti. Ebû Dâvûd dedi ki Muhammed b. Ebî Seleme'nin hadisi (Hammad'ın hadisinden) daha tamdır, Hammâd, Ebû Hureyre'nin sözünü zikretmemiştir.⁵⁸¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحْسَنُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

359 - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ، وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ.

Semure b. Cündüb'den (r.a.) rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Cuma günü kim abdest alırsa güzel bir iş yapmış demektir. Kim de guslederse bu yaptığı daha değerli ve kıymetlidir.”⁵⁸²

⁵⁸⁰ Abdürrezzâk b. Hemâm, “Cuma”, 53 (Nr. 5584).

⁵⁸¹ Ebû Dâvud, “Tahâret” 128 (Nr.343); İbn Mâce, “Salât”, 83 (Nr.1097): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁸² Tirmizî, “Cuma”, 357 (Nr. 497); Ebû Dâvud, “Tahâret”, 129 (Nr. 354); Nesâî, “Cuma”, 9 (Nr. 1380); İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 81 (Nr. 1091): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır. Cuma günü

Yukarıdaki rivâyet efdaliyet bağlamında Kütüb-i Sitte’de 4 tarikte de أَفْضَلُ lafzı ile nakledilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabındaki rivâyetle de karşılaştırıldığında sadece cümle sonundaki “وَمَنْ اغْتَسَلَ فَهُوَ أَفْضَلُ” kelime ve zamir kullanım farkının olduğu ve yine أَفْضَلُ lafzı ile rivâyet edildiği görülmektedir.⁵⁸³

5.5. Gecenin Fazileti

Gece vakti uykudan feda edilerek Allah için yapılan ibadetin Allah katında daha faziletli olduğu aşağıdaki rivâyetlerden anlaşılmaktadır.

360 - عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: هَلْ مِنْ سَاعَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أُخْرَى؟ قَالَ: «نَعَمْ، جَوْفُ اللَّيْلِ الْأَوْسَطُ، فَصَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى يَطْلُعَ الصُّبْحُ، ثُمَّ أَنْتَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَمَا دَامَتْ كَأَنَّهَا حَجَفَةٌ حَتَّى تُبْشِشَ، ثُمَّ صَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى يَقُومَ الْعَمُودُ عَلَى ظِلِّهِ، ثُمَّ أَنْتَ حَتَّى تَرِيعَ الشَّمْسُ فَإِنَّ جَهَنَّمَ تُسَجَّرُ نِصْفَ النَّهَارِ، ثُمَّ صَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى تُصَلِّيَ الْعَصْرَ، ثُمَّ أَنْتَ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، فَإِنَّهَا تَغْرُبُ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ وَتَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ»

Amr bin Abese (r.a.) şöyle demiştir: Ben (bir gün) Rasûlullah’ın (s.a.s.) yanına vararak: “Allah katında bir saatten daha sevimli (makbul) başka bir saat var mı?” diye sordum. Buyurdular ki: “Evet gecenin tam ortası (en makbul saattir) Artık (o zamandan) şafak sökünceye kadar sen dilediğin kadar nafile kıl. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar kıl fakat (doğduktan sonra) kalkan gibi olduğu müddetçe ve parlayıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Sonra direk kendi gölgesi üstüne kalkıncaya kadar (güneş gök ortasına varıncaya kadarki süre içinde) dilediğin kadar nafile kıl. Sonra güneş semanın ortasından sapıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü cehennem gündüzün tam ortasında tutuşturulur. Bundan sonra ikindi namazını kılıncaya kadar dilediğin kadar nafile kıl. İkindi namazından sonra güneş batıncaya

gusletme meselesine gelince; efdaliyet, fedâil, tergıb ve terhib konusunda ifade çelişkileri gibi görünen şeyler aslında efdaliyet meselesidir. İctihada mahal olan yerde ihtilaf olur diye düşünülmelidir. Efdaliyet ve îman konuları icthad meselesi değildir. Cuma günü gusletmenin faziletine dair farklılık ve çelişki arz eder gibi gözüken ifadeler zımnında (Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820), *İhtilâfu'l-Hadis*, Daru'l-Ma'rifet, Beyrut, 1990, c. 8, s. 627.) şunları söyleyebiliriz: buradaki farklı ifadelerin, farklılıkların esasen teknik ve usul konusunda ihtilafu'l-hadis'e girmediğini izah etmekte fayda vardır.

⁵⁸³ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Cuma”, 18 (5311); “Cuma”, 18 (5312).

kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve şeytanın iki boynuzu arasında doğar.”⁵⁸⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَبُّ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

361 - عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ خَافَ أَنْ لَا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ، وَمَنْ طَمَعَ أَنْ يَقُومَ آخِرَهُ فَلْيُوتِرْ آخِرَ اللَّيْلِ، فَإِنَّ صَلَاةَ آخِرِ اللَّيْلِ مَشْهُودَةٌ، وَذَلِكَ أَفْضَلُ».

Câbir (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Her kim gecenin sonunda kalkamayacağından korkarsa, vitir namazını gecenin evvelinde kılıversin! Gecenin sonunda kalkacağını ümîd eden de vîtri gecenin sonunda kılsın! Zîra gecenin sonunda kılınan namaz şâhidlidir, bu daha faziletlidir.” buyurdular.⁵⁸⁵

Yukarıdaki bu rivâyet Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikin tamamında sadece أَفْضَلُ lafzı ile rivâyet edilmiştir. Ayrıca Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında da aynı şekilde أَفْضَلُ lafzının kullanıldığı görülmektedir.⁵⁸⁶

5.6. Bayram Günleri

Hiz. Peygamber, İslamla beraber gelen Ramazan ve Kurban bayramlarının Medine halkının eski bayramlarından daha faziletli olduğunu söylemiştir:

362 - عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ وَلَهُمْ يَوْمَانِ يُلْعَبُونَ فِيهِمَا، فَقَالَ: مَا هَذَانِ الْيَوْمَانِ؟ قَالُوا: كُنَّا نَلْعَبُ فِيهِمَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا: يَوْمَ الْأَضْحَى، وَيَوْمَ الْفِطْرِ "

Enes b. Mâlik’den (r.a.) demiştir ki: Rasûlullah (s.a.s.) Medine’ye teşrif ettiklerinde Medinelilerin eğlenip oynadıkları iki günleri vardı. Efendimiz: “Bugünler neyin nesidir?” dedi. Biz câhiliye devrinde bugünlerde eğlenirdik (ya Rasûlullah),

⁵⁸⁴ İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salâtü ve Sünnetü fihâ”, 148 (Nr. 1251): Bu hadiste أَحَبُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁸⁵ Müslim, “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 21 (Nr. 755/162); “Salâtü’l-Müsâfirîn”, 21 (Nr. 755/163); İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 121 (Nr. 1187): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁸⁶ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *Musannef*, “Salat”, 379.

dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.): “Şüphesiz Allah size bu günlerin yerine daha iyilerini, Kurban ve Fıtır günlerini (Kurban ve Ramazan Bayramlarını) verdi” buyurdu.⁵⁸⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

5.7. Diğer Faziletli Vakitler

Peygamber Efendimiz kendisine verilen tebyin ve tebliğ görevi neticesinde hangi ibadetlerin hangi vakitte ve nasıl yapılacağını eksiksiz bir şekilde izah etmiş, bazı vakitlerde yapılan ibadetlerin daha faziletli olduğunu ashâbına bildirmiştir.

363 - سمعت عمران بن حصين رضي الله عنهما، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «خيركم قرني، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم» - قال عمران: لا أدري أذكر النبي صلى الله عليه وسلم بعد قرنين أو ثلاثة - قال النبي صلى الله عليه وسلم: «إن بعدكم قوما يخونون ولا يؤتمنون، ويشهدون ولا يستشهدون، وينذرون ولا يفون، ويظهر فيهم السمن»

İmran b. Husayn’dan (r.a.) Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “En hayırlı nesil benim zamanımda yaşayan nesildir, sonra onların ardından gelenler, sonra da onların ardından gelenlerdir.” İmran diyor ki: “Nebi (s.a.s.) iki mi, yoksa üç nesil mi saydı hatırlamıyorum.”

Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Sizden sonra öyle bir topluluk gelecek ki hıyanet edecekler ve onlara güvenilmeyecek. Şahitlik yapacaklar ama şahitlik yapmaları istenmeyecek, adak adayacaklar ama yerine getirmeyecekler ve onlarda aşırı kiloluluk (şişmanlık, obezlik hastalığı) baş gösterecektir.”⁵⁸⁸

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde 23 tarikte sadece خَيْرُ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis kaynaklarından olan Ma‘mer b. Râşid’in (ö.

⁵⁸⁷ Ebû Dâvud, “Salât”, 5 (Nr. 1134); “İdeyn”, 1 (Nr. 1556): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁸⁸ Buhârî, “Şehâdât”, 9 (Nr. 2651-2652); “Ashâbu’n-Nebi”, 1 (Nr. 3650- 3651); “Rikâk”, 7 (Nr. 6428-6429); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 10 (Nr. 6658); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 27 (Nr. 6695); Müslim, “Fedâilu’s-Sahâbe”, 52 (Nr. 2533/210-211-212); “Fedâilu’s-Sahâbe”, 52 (Nr. 2534/213); “Fedâilu’s-Sahâbe”, 52 (Nr. 2535/214-215); “Fedâilu’s-Sahâbe”, 52 (Nr. 2536/216); Tirmizî, “Fiten”, 45 (Nr. 2221-2222); “Şehâdât”, 4 (Nr. 2302-2303); “Menâkıb”, 57 (Nr. 3859); Ebû Dâvud, “Sünnet”, 10 (Nr. 657) ; Nesâî, “Eymân ve’n-Nuzûr”, 28 (Nr. 3809); İbn Mâce, “Ahkâm”, 27 (Nr. 2362): Bu rivâyetlerin tamamında خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

153/770) *el-Câmi*‘ kitabında yer alan rivâyette de خَيْر kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.⁵⁸⁹

364 - سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ، يَقُولُ: كَانَ لِابْنِ عَبَّاسٍ، غِلْمَةٌ ثَلَاثَةٌ حَجَّامُونَ فَكَانَ اثْنَانِ مِنْهُمْ يُغْلَانِ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِهِ وَوَاحِدٌ يَحْجُمُهُ وَيَحْجُمُ أَهْلَهُ قَالَ: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ، يُذْهِبُ الدَّمَ، وَيُخَفِّفُ الصُّلْبَ، وَيَجْلُو عَنِ الْبَصَرِ وَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ عُرِجَ بِهِ مَا مَرَّ عَلَى مَلَأٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا: عَلَيْكَ بِالْحِجَامَةِ وَقَالَ: إِنَّ خَيْرَ مَا تَحْتَجِمُونَ فِيهِ يَوْمَ سَبْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمَ تِسْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ وَقَالَ: إِنَّ خَيْرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ السَّعُوطُ وَاللَّدُودُ وَالْحِجَامَةُ وَالْمَشْيُ وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَدَهُ الْعَبَّاسُ وَأَصْحَابُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَدَنِي؟ فَكُلُّهُمْ أَمْسَكُوا، فَقَالَ: لَا يَبْقَى أَحَدٌ مِمَّنْ فِي الْبَيْتِ إِلَّا لَدَّ غَيْرَ عَمِّهِ الْعَبَّاسِ قَالَ عَبْدٌ: قَالَ النَّصْرُ: اللَّدُودُ: الْوَجُورُ.

İkrime’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: İbn Abbâs’ın kan alma işini bilen üç hizmetçisi vardı ikisi ona ve ailesine gelir temin ederdi. Birisi ise kan alma işi yapardı. İkrime dedi ki: İbn Abbâs şöyle dedi: “Peygamber (s.a.s.), kan almayı bilen köle ve hizmetçi ne iyidir. Kanı alıyor, sulbun yükünü hafifletiyor. Gözlerin parlak görmesini sağlıyor. İbn Abbâs şöyle devam etti: “Rasûlullah (s.a.s.) Miraç’ta hangi melek gurubuna uğramış ise hepsi kan aldırma işine devam et” demişlerdi. Yine Rasûlullah (s.a.s.): “Kan aldıracağınız en uygun günler her kamerî ayın on yedi, on dokuz ve yirmi birinci günleridir” buyurdu. Yine Rasûlullah (s.a.s.): “Tedavide kullandığınız en iyi ilaçlar burun damlası, şurup, kan aldırma ve müshil ilaçlarıdır” buyurdu. Rasûlullah’a (s.a.s.) amcası Abbâs ve diğer bazı kimseler bir rahatsızlığı anında kendisine rızası olmadan zorla şurup içirdiler de Rasûlullah (s.a.s.): “Bana kimler şurup içirmişti.” diye sordu. Hepsi sustular. Bunun üzerine amcası Abbâs’tan başka herkese o şuruptan içirildi.⁵⁹⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْر kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵⁸⁹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*‘, 121 (Nr. 19996).

⁵⁹⁰ Tirmizî, “Tıb”, 12 (Nr. 2053): Bu hadiste خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

Zamanın fazileti konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرٌ lafzı 43 defa, أَفْضَلُ lafzı 21 defa, أَحَبُّ lafzı 6 defa, أَحَقُّ lafzı 4 defa kullanılmıştır. Bu konuda hadislerde en fazla خَيْرٌ lafzının zikredildiği görülmektedir.

6. MEKÂNIN FAZİLETİ

مَكَانٌ kelimesinin aslı, مَعْلٌ fiilinin takdiriyle oluşturulmuştur. الْمَكَانُ ve الْمَكَانَةُ aynı anlamdadır. Oluşması için içerisine bir şeyler konulan mekân anlamı taşımaktadır.⁵⁹¹

Hiz. Peygamber'in bazı mekânlarda yapılan ibadetlerin diğer yerlerde yapılan ibadetlerden daha üstün olduğuna işaret ettiği görülmektedir. Bunun örnekleri ise Hiz. Peygamber'in, Kâbe'de ya da Mescidi Nebi'de kılınan namazların daha üstün olduğu, nafile ibadetleri evde yapmanın daha faziletli olduğu ve Mekke ile Medine'nin üstünlüğüne işaret etmesi, bazı mekânlarda yapılan ibadetin kıymetinin artması olarak görülebilir:

365 - عن زيد بن ثابت: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم اتخذ حجرة - قال: حسبته أنه قال من حصير - في رمضان، فصلى فيها ليلالي، فصلى بصلاته ناس من أصحابه، فلما علم بهم جعل يقعد، فخرج إليهم فقال: «قد عرفت الذي رأيت من صنعكم، فصلوا أيها الناس في بيوتكم، فإن أفضل الصلاة صلاة المرء في بيته إلا المكتوبة»

Zeyd İbn Sabit (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) Ramazan ayında kendisine bir oda yapmıştı. – Râvi; 'Zannediyorum Zeyd, bu odanın hasırdan olduğunu söyledi.-' Rasûlullah birkaç gece bu odada namaz kıldı. Ashâbından bazıları da onunla beraber namaz kılmaya başladılar. Rasûlullah (s.a.s.) bunu (bu şekilde namaz kıldıklarını) öğrenince ayağa kalktı ve onların yanına çıkarak şöyle buyurdu: "Ben sizin yaptıklarınızı gördüm ve biliyorum. Ey insanlar, namazlarınızı evlerinizde kılın. Muhakkak farz namazlar hariç namazların en faziletlisi kişinin kendi evinde kıldığı namazdır."⁵⁹²

⁵⁹¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* C. 13, s. 414.

⁵⁹² Buhârî, "Ezân", 81 (Nr. 731); "İ'tisâm", 3 (Nr. 7290): Bu iki rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; "Edeb", 75 (Nr. 6113); Müsim, "Salâtü'l-Müsâfirin", 29 (Nr. 781/213): Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, "Salât", 331 (Nr. 450): Bu rivâyette أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Ebû Dâvud, "Salât", 8 (Nr. 1447): Bu rivâyette خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, "Kıyâmu'l-Leyl ve Tatavvu'n-Nehâr", 1 (Nr. 1599); İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 186 (Nr. 1378): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 7 tarikte خَيْرُ kelimesi, 5 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

366 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلَاةٌ فِي

مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ»

Ebû Hureyre'den (r.a.) Peygamber (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Benim şu (Medine) mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Harem Mescidi müstesna olmak üzere, başka mescidlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır” buyurdu.⁵⁹³

Mescidi-i Nebevî'de kılınan namazın fazileti hakkında bu rivâyette خَيْرُ lafzının kullanıldığı, diğer tariklere bakıldığında ise 15 tarikte أَفْضَلُ kelimesi, 5 tarikte خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. İlk asır hadis kitaplarından *el- Muvatta* içerisindeki rivâyetle karşılaştırıldığında, rivâyetin lafzı lafzına aynı olup خَيْرُ kelimesi ile nakledilmiştir.⁵⁹⁴ Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabındaki rivâyetlerde ise 5 tarikte أَفْضَلُ lafzı, 5 tarikte de خَيْرُ lafzı kullanılmıştır. Ancak 2 rivâyette “bin namaz” ifadesi yerine “yüz namaz” denilmiştir.⁵⁹⁵

367 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «صَلَاةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ

مِنْ صَلَاتِهَا فِي حُجْرَتِهَا، وَصَلَاتُهَا فِي مَخْدَعِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي بَيْتِهَا»

Abdullah (İbn Mes‘ud), Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Kadının kendi evinde kıldığı namazı özel odasında kıldığı namazından, yatak odasında kıldığı namazı da evinde (diğer bölümlerinde) kıldığı namazından daha efdaldır.”⁵⁹⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

⁵⁹³ Buhârî, “Fadlu’s-Salât fî Mescidi Mekke ve’l-Medîne”, 1 (Nr. 1190); Müslim, “Hac”, 94 (Nr. 1394/506-508): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; “Hac”, 94 (Nr. 1394/505); “Hac”, 94 (Nr. 1394/ 507); “Hac”, 94 (Nr. 1395/509); “Hac”, 94 (Nr. 1396/0-510): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Tirmizî, “Salât”, 243 (Nr. 325); “Menâkıb”, 68 (Nr. 3916): Bu rivâyetlerde خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; Nesâî, “Mesâcid”, 4 (Nr. 691); “Mesâcid”, 7 (Nr. 694); Nesâî, “Hac”, 124 (Nr. 2897); “Hac”, 124 (Nr. 2898); “Hac”, 124 (Nr. 2899); İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 195 (Nr. 1404-1405-1406): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁹⁴ Mâlik, “Kıble”, 5 (Nr. 213/ 670).

⁵⁹⁵ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Menâsik”, 111 (Nr. 9135-9137-9140-9142); “Eymân ve’n-Nuzûr”, 5 (Nr. 15891): Buraya kadar olan rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; “Menasik”, 111 (Nr. 9131-9136-9138): Bu 3 rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır; “Menasik”, 111 (Nr. 9133-9139); Bu 2 rivâyette خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır fakat burada “bin namaz” ifadesi yerine “yüz namaz” ifadesi yer almıştır.

⁵⁹⁶ Ebû Dâvud, “Salât”, 54 (Nr. 570): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

368 - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي مَسْجِدِي هَذَا، إِلَّا الْمَكْتُوبَةُ»

Zeyd b. Sabit (r.a.), Nebi (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi:

“Farz namazlar hariç, kişinin evinde kıldığı namazı, benim bu mescidimde kıldığı namazdan daha efdâldir.”⁵⁹⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

369 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ حَمْرَاءَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفًا عَلَى الْحَزْوَرةِ فَقَالَ: ”وَاللَّهِ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ، وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ، وَلَوْلَا أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ.“

Abdullah b. Adıyy b. Hamra’dan (r.a.) rivâyeten: Rasûlullah’ın (s.a.s.) Hazvere denilen yerde durduğunu ve şöyle buyurduğunu gördüm: “Ey Mekke! Allah’a yemin ederim sen Allah’ın yeryüzündeki en hayırlı ve Allah’a en sevimli olan beldesin. Eğer senden çıkarılmış olmasaydım ben kendim çıkmazdım.”⁵⁹⁸

Yukarıdaki rivâyet Kütüb-i Sitte’de 3 tarikte de أَحَبُّ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılmıştır. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabında yer alan rivâyetle karşılaştırıldığında takdim ve tehirle beraber أَحَبُّ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte nakledilmiştir.⁵⁹⁹

370 - عَنْ أَبِي حَمِيدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَلَمَّا جَاءَ وَادِي الْقَرْيَةِ إِذَا امْرَأَةً فِي حَدِيقَةٍ لَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «اخْرُصُوا»، وَخَرَصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ، فَقَالَ لَهَا: «أَحْصِي مَا يَخْرُجُ مِنْهَا» فَلَمَّا أَتَيْنَا تَبُوكَ قَالَ: «أَمَّا إِنَّهَا سَتَهَبُ اللَّيْلَةَ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَلَا يَقُومَنَّ أَحَدٌ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بَعِيرٌ فَلْيَعْقِلْهُ» فَعَقَلْنَاهَا، وَهَبَتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ، فَقَامَ رَجُلٌ، فَأَلْقَتْهُ بِجَبَلٍ طِيءٍ، وَأَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بَغْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بَرْدًا وَكَتَبَ لَهُ بِبَحْرِهِمْ، فَلَمَّا أَتَى وَادِي الْقَرْيَةِ قَالَ لِلْمَرْأَةِ: «كَمْ

⁵⁹⁷ Ebû Dâvud, “Salât”, 56 (Nr. 1044); İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât ve Sünnetü fihi”, 186 (Nr. 1378): Bu rivâyetlerde أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁹⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 69 (Nr. 3925-3926); İbn Mâce, “Menâsik”, 103 (Nr. 3108): Bu rivâyetlerde أَحَبُّ ve خَيْرٌ kelimeleri birlikte kullanılmıştır.

⁵⁹⁹ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Menasik”, 77 (Nr. 8868); “Menasik”, 77 (Nr. 8869): Bu rivâyetinde ise hadis daha kısa şekilde nakledilmiştir.

جاء حديثك» قالت: عشرة أوسق، خرص رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «إني متعجل إلى المدينة، فمن أراد منكم أن يتعجل معي، فليتعجل» فلما قال ابن بكار كلمة معناها: أشرف على المدينة قال: «هذه طابة» فلما رأى أحدا قال: «هذا جبيل يحبنا ونحبه، ألا أخبركم بخير دور الأنصار» قالوا: بلى، قال: «دور بني النجار، ثم دور بني عبد الأشهل، ثم دور بني ساعدة - أو دور بني الحارث بن الخزرج - وفي كل دور الأنصار - يعني - خيرا»

Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a.) şöyle demiştir: Biz, Peygamber'in beraberinde Tebük Gazvesi'ne gittik. Peygamber Vâdî'l-Kurâ'ya vardığı zaman, kendi bahçesinde çalışan bir kadına tesadüf etti. Peygamber (s.a.s.) sahâbîlerine: “Şu bahçedeki hurmayı tahmin ediniz” buyurdu. (Biz tahmîn ettik.) Rasûlullah da on vesk tahmîn etti. Akabinde bahçe sahibesi olan kadına: “(Hurma toplarken) buradan ne kadar kile hurma çıkacağını say!” buyurdu. Tebük'e geldiğimizde Rasûlullah: “Dikkat ediniz! Bu gece muhakkak şiddetli bir rüzgâr esecektir. Sakın kimse bulunduğu yerden ayağa kalkmasın! Beraberinde devesi olan da devesini sıkı bağlasın!” buyurdu. Bu emir üzerine biz de develerimizi sıkı bağladık. Ve (hakîkten o gece) şiddetli bir rüzgâr esti. O sırada birisi ayağa kalkmıştı. Rüzgâr onu Tayy Dağı'na sürükleyip attı. Bu sefer sırasında Eyle Meliki, Peygamber'e (Düldül adlı) beyaz bir katır hediye etmiş ve bir bürde giydirmişti. Peygamber de bu Melike deniz kenarındaki beldeleri halkı için bir emirnâme yazdırmıştı. (Dönüşte) Peygamber Vâdî'l-Kurâ'ya gelince, hurmalık sahibesi olan kadına: “Bahçen ne miktâr hurma getirdi?” diye sordu. O: ‘Allah Elçisi'nin tahmini veçhile on vesk getirdi.’ dedi. Nihayet (sefer heyeti Medine'ye yaklaşınca) Peygamber: “Ben Medine'ye (yetişmek için) acele edeceğim. Sizden her kim benim beraberimde bir an evvel Medine'ye varmak isterse acele etsin!” buyurdu. (Râvî dedi ki:) İbn Bekkâr burada bir söz söyledi ki, manası şöyledir: “Peygamber Medine'ye yaklaşıp, uzaktan görünce de (eliyle işaret edip): ‘İşte Tâbe!’ buyurdu. Uhud'u görünce de: ‘İşte dağcağız! Uhud bizleri sever, biz de onu severiz!’ buyurdu. (Sonra berâberindekilere:) ‘Dikkat edin! Sizlere Ensâr mahallelerinin en hayırlısını haber vereyim!’ buyurdu. Sahâbîler: ‘Evet, haber ver!’ dediler. Rasûlullah: “(Evvelâ) Neccâr oğulları yurtları, sonra Abdu'l-

Eşhel oğulları yurtları, sonra Sâide oğulları yurtları yahut el-Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları yurtları ve (hulâsa) bütün Ensâr yurtlarında hayır vardır” buyurdu.⁶⁰⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 16 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

371 - عن سفيان بن أبي زهير رضي الله عنه، أنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم، يقول: «تفتح اليمن، فيأتي قوم يبسون، فيتحملون بأهلهم ومن أطاعهم، والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون، وتفتح الشام، فيأتي قوم يبسون، فيتحملون بأهلهم ومن أطاعهم، والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون، وتفتح العراق، فيأتي قوم يبسون، فيتحملون بأهلهم ومن أطاعهم، والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون»

Sufyân ibn Ebî Zuheyr (r.a.) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah’tan (s.a.s.) işittim, şöyle buyuruyordu: “Yemen fethedilecek. Yemen fâtihtlerinden bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine’ye sevk edecek; ailelerini ve kendilerine uyanları yükleyecekler (Yemen’e) taşıyacaklardır. Hâlbuki bunlar bilselerdi Medine kendileri için hayırlıdır. Şâm da fethedilecek. Oranın fâtihtlerinden de bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine’ye sevk edecekler; ailelerini ve bunlara uyan kimseleri yükleyecek, Şam’a göç edeceklerdir. Hâlbuki Medine bunlar için daha hayırlıdır, eğer bilselerdi. Irak da fethedilecektir, Irak fâtihtlerinden bir topluluk da gelecek, hayvanlarını sürüp gelecekler; ailelerini ve bunlara uyanları yükleyip Irak’a gideceklerdir. Hâlbuki Medine kendileri için hayırlıdır, bunlar bilselerdi. (Medine’den ayrılmazlardı).”⁶⁰¹

Medine’nin fazileti hakkında bu rivâyet efdaliyet özelinde 1 tarikte خَيْرٌ lafzı ile gelip İmam Mâlik’in (ö. 179/795) *Muvatta* kitabında yer alan rivâyette de aynı şekilde خَيْرٌ kelimesi ile gelmiştir.⁶⁰² Abdürrezzâk b. Hemâm’ın 8ö. 211/826-27) *Musannef* isimli kitabında yer alan rivâyette karşılaştırıldığında aynı şekilde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.⁶⁰³

⁶⁰⁰ Buhârî, “Zekât”, 53 (Nr. 1481); “Menâkıbu’l-Ensâr”, 7 (Nr. 3789-3790-3791); “Menâkıbu’l-Ensâr”, 15 (Nr. 3807); “Talak”, 23 (Nr. 5300); “Edeb”, 47 (Nr. 6053); Müslim, “Fedâil”, 3 (Nr. 1392/11); “Fedâilu’s-Sahâbe”, 44 (Nr. 2511/177-178-179); “Fedâilu’s-Sahâbe”, 44 (Nr. 2512/180); Tirmizî, “Menâkıb”, 67 (Nr. 3910-3911-3912-3913): Bu rivâyetlerin tamamı خَيْرٌ kelimesi kullanılarak gelmiştir.

⁶⁰¹ Buhârî, “Fedâilu’l-Medine”, 5 (Nr. 1875): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁶⁰² Mâlik, “Câmi”, 2 (Nr. 663/ 3309): Bu hadiste خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁶⁰³ Abdürrezzâk b. Hemâm, “Eşribe”, 21 (Nr. 17159).

372 - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا، وَشَرُّهَا آخِرُهَا، وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا، وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا»

Ebû Hureyre (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Erkek saflarının en hayırlısı ilk saftır. En hayırsızı da son saftır. Kadın saflarının en hayırlısı ise son saf en hayırsızı ilk safdır.” buyurdular.⁶⁰⁴

Yukarıdaki bu rivâyet Kütüb-i Sitte’de 6 tarikte de خَيْرٌ kelimesi ile rivâyet edilmiştir. Abdürrezzâk b. Hemmâm’ın (ö. 211/826-27) *Musannef* adlı kitabındaki rivâyette takdim ve tehirle birlikte yine خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır.⁶⁰⁵

373 - حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ أَنْ يُقَطَعَ عِضَاهُمَا، أَوْ يُقْتَلَ صَيْدُهَا»، وَقَالَ: «الْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، لَا يَدْعُهَا أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَبَدَلَ اللَّهُ فِيهَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ، وَلَا يَثْبُتُ أَحَدٌ عَلَى لَأَوَائِهَا وَجْهَهَا إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا، أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

Bana Âmir b. Sa’d, babasından rivâyet ederek Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Ben Medine’nin iki taşlığı arasının ağacının kesilmesini ve avının öldürülmesini haram kılıyorum; dedi de (sözüne devamla): (Medineliler) bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayırlıdır. Bir kimse ondan yüz çevirerek terk ederse Allah onun yerine oraya daha hayırlısını getirir. Eğer bir kimse onun çile ve meşakkatine katlanırsa kıyamet gününde ben ona şefaati ve şahid olurum; buyurdular.”⁶⁰⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte خَيْرٌ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

374 - عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ، وَبُيُوتَهُنَّ خَيْرٌ لِهِنَّ»

⁶⁰⁴ Müslim, “Salat”, 28 (Nr. 440/132); Tirmizî, “Salât”, 166 (Nr. 224); Ebû Dâvud, “Salât”, 5 (Nr. 678); Nesâî, “İmâmet”, 33 (Nr. 820); İbn Mâce, “İkâmetu’s-Salât”, 52 (Nr. 1000-1001): Bu rivâyetlerin tamamında خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

⁶⁰⁵ Abdürrezzâk b. Hemmâm, “Salât”, 261 (Nr. 5110).

⁶⁰⁶ Müslim, “Hac”, 85 (Nr. 1363/459); “Hac”, 88 (Nr. 1381/487); “Hac”, 90 (Nr. 1388/496-497). Bu rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

İbn Ömer (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Kadınlarınızı mescidlerden men etmeyiniz. Bununla birlikte evlerinde (namaz) kendileri için daha hayırlıdır.”⁶⁰⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

375 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ فُسْطَاطَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَ الْمَلْحَمَةِ بِالْغُوطَةِ، إِلَى جَانِبِ مَدِينَةٍ يُقَالُ لَهَا: دِمَشْقُ، مِنْ خَيْرِ مَدَائِنِ الشَّامِ "

Ebû'd-Derda (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Büyük savaş gününde müslümanların çadırı (kalesi) Şam’ın en hayırlı şehirlerinden olan Dimeşk adındaki şehir tarafındaki Guta da olacaktır.”⁶⁰⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

376 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا» قَالَ أَبُو دَاوُدَ: «هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيُّ»

Ebû Said el Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Meclislerin en hayırlı olanı (oturanlara nisbetle) en geniş olanıdır.”⁶⁰⁹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ kelimesi kullanılarak rivâyet edilmiştir.

Mekânın fazileti konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 41 defa, أَفْضَلُ lafzı 19 defa, أَحَبُّ lafzı 3 defa kullanılmıştır. Bu konudaki rivayetlerde en fazla خَيْرُ lafzının zikredildiği görülmektedir.

7. TIPTA FAZİLET

Tıp fiziksel ve psikolojik tedavi anlamlarına gelmektedir. Tıbbi konuları bilen kişiye tıp adamı ya da tabib (Doktor) denir.⁶¹⁰ Asıl olarak Tabip (tabib) kelimesi işini

⁶⁰⁷ Ebû Dâvud, “Salât”, 53 (Nr. 567): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶⁰⁸ Ebû Dâvud, “Melâhim”, 6 (Nr. 4298): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶⁰⁹ Ebû Dâvud, “Edeb”, 14 (Nr. 4820): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶¹⁰ İbn Manzûr, *Lisânü l-Arab*, C. 1, s. 553.

bilen ve yaptığı işlerde maharetli anlamındadır. Hastayı tedavi eden kişilere tabip-hekim ismi verilmiştir.⁶¹¹

Hiz. Peygamber'in zamanın şartlarına göre yapılan tıbbi tedaviler hususunda en iyi tedavi şudur diye tavsiyelerde bulunduğu görölmektedir. Hiz. Peygamber'in bu tavsiyeleri, kendisinin Allah'ın elçisi olması ve şifayı verenin de Allah olması nedeniyle önem arz etmektedir.⁶¹² Tıpta efdaliyete dair elde edilen rivâyetler şu şekildedir:

377 - عَنْ حُمَيْدٍ، قَالَ: سُنِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ؟ فَقَالَ: احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ، فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ، وَكَلَّمَ أَهْلَهُ، فَوَضَعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاكِهِ، وَقَالَ: «إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ»، أَوْ «هُوَ مِنْ أَمْتَلِ دَوَائِكُمْ»

Humeyd (r.a.) rivâyeten: Enes b. Mâlik'e haccâmın kazancı soruldu o da şöyle söyledi: Rasûlullah (s.a.s.) kan aldırdı. Ondan kan alan kişi Ebû Taybe'ydi. Rasûlullah (s.a.s.) ona iki ölçek zahire verin diye emretti. Ailesi ile de konuştu. Onlar da haracın bir kısmını indirdiler. Ve Rasûlullah (s.a.s.): “Kendisiyle tedavi gördüğünüz en iyi şey hacamattır ya da {Hacamat en iyi ilâçlarınız dandır.}” buyurdular.⁶¹³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile 1 tarikte de خَيْرُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

378 - عَنْ حُمَيْدٍ، قَالَ: سُنِلَ أَنَسٌ عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ؟ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ، قَالَ: «إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ، وَالْفُسْطُ الْبَحْرِيُّ، وَلَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْعَمْرِ»

Humeyd'den (r.a.) şöyle söyledi: Enes'e (r.a.) Haccâmın kazancı soruldu ve yukarıdaki hadisin mislini nakletti. Bunun dışında (Rasûlullah) şunları da söyledi: “Muhakkak en iyi tedavi gördüğünüz şeyler hacamat ve hind buhurudur. Çocuklarınıza (boğazlarını) sıkamak suretiyle acı çektirmeyin!” şeklinde söylemiştir.⁶¹⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

⁶¹¹ İbnü'l-Esîr, *En-Nihâye*, C. 3, s. 110.

⁶¹² İnanç, dua ve tıp özelinde geniş bilgi için bkz.: Veli Atmaca, *Hadislerde Rukye*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010; *Tarih Boyunca İnanç Tıp İlişkisi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2020.

⁶¹³ Müslim, “Müsâkât”, 11 (Nr. 1577/62); Tirmizî, “Buyu”, 48 (Nr. 1278): Bu iki rivâyetle أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Ebû Dâvud, “Nikâh”, 27 (Nr. 2102): Bu rivâyetle خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶¹⁴ Müslim, “Müsâkât”, 11 (Nr. 1577/63): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır.

379 - عن ابن عباس: أن نفرا من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم مروا بماء، فيهم لديغ أو سليم، فعرض لهم رجل من أهل الماء، فقال: هل فيكم من راق، إن في الماء رجلا لديغا أو سليما، فانطلق رجل منهم، فقرأ بفاتحة الكتاب على شاء، فبرأ، فجاء بالشاء إلى أصحابه، فكروهوا ذلك وقالوا: أخذت على كتاب الله أجرا، حتى قدموا المدينة، فقالوا: يا رسول الله، أخذ على كتاب الله أجرا، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحق ما أخذتم عليه أجرا كتاب الله»

İbn Abbas²tan rivâyeten: Nebi'nin (s.a.s.) ashâbından bir grup, su kenarında konaklamış olan bir grup kimsenin yanından geçtiler. İçlerinden birini zehirli bir hayvan sokmuştu. Onlardan biri gelip: “Aranızda rukye yapan kimse var mı? Bu suyun başında zehirli bir hayvan tarafından sokulmuş olan birisi var.” dedi. Bunun üzerine içlerinden birisi onlarla beraber oradan ayrılıp gitti. Koyun vermeleri şartı ile (zehirli hayvan sokan kişiye) Fatihatu'l-Kitab'ı okudu. Adam iyileşti, o da koyunları alarak arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları bu durumdan hoşlanmayarak: “Sen Allah'ın kitabını okudun ve karşılığında ücret aldın.” dediler. Hatta Medine'ye geldiklerinde de şöyle dediler: “Ey Allah'ın Rasûlü! Bu Allah'ın Kitabı karşılığında bir ücret aldı.” dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Muhakkak karşılığında ücret aldığınız şeylerin içinde en hak olanı Allah'ın Kitabıdır.”⁶¹⁵

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحَقُّ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

380 - عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ خَيْرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ السَّعْوَطُ وَاللَّدُودُ وَالْحِجَامَةُ وَالْمَشْيُ، فَلَمَّا اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَدَهُ أَصْحَابُهُ، فَلَمَّا فَرَّغُوا قَالَ: لَدُّوهُمْ قَالَ: فَلَدُّوا كُلُّهُمْ غَيْرَ الْعَبَّاسِ.

İbn Abbâs (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Tedavide kullandığınız ilaçların en iyilerinden bir kısmı da burun damlası, şurup, kan aldırma ve müşhil ilaçlarıdır.” Rasûlullah (s.a.s.), rahatsızlanınca kendi rızası olmadan zorla şurup içirmişlerdi de Rasûlullah'da (s.a.s.) onlara ceza olarak şurup içirmişti. İbn Abbâs bu içenlerden değildi.”⁶¹⁶

⁶¹⁵ Buhârî, “Tıb”, 33 (Nr. 5737): Bu hadiste أَحَقُّ kelimesi kullanılmıştır.

⁶¹⁶ Tirmizî, “Tıb”, 9 (Nr. 2047-2048); “Tıb”, 12 (Nr. 2053: Bu rivâyette en hayırlı kan aldırma günlerinden de bahsediyor.): Rivâyetlerde خَيْرٌ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 3 tarikte خَيْرُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

381 - عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ أَكْحَالِكُمُ الْإِثْمُ، يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعَرَ»

İbn-i Abbâs (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Sürmelerinizin en iyisi ismid (denilen sürme)’ dir. Gözü temizleyip aydınlığını artırır ve kılları (yani kirpikleri) yetiştirir.”⁶¹⁷

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

382 - عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ»

Ali (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “İlâcın en hayırlısı Kur’ân’dır.”⁶¹⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْرُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

Tıp konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْرُ lafzı 7 defa, أَفْضَلُ lafzı 3 defa, أَحَقُّ lafzı 1 defa kullanılmıştır. Bu konu hakkındaki hadislerde en fazla خَيْرُ lafzının zikredildiği görülmektedir.

8. ZÎNETLERDE FAZİLET

الزَّيْنُ güzellik manasına gelip; leke, ayıp anlamındaki الشَّيْنُ kelimesinin zıttıdır. Cemi’si اُزْيَان olarak gelmektedir. اُزْيَن kelimesinde, güzel oldu yani حَسُنْتُ güzel oldu manası vardır. زِينَةٌ kendisiyle süslenilen her şeyi kapsayan bir isimdir.⁶¹⁹

Hiz. Peygamber’in kokular, renkler ve kişinin daha güzel görünmesine sebep olacak zînetler hususunda, bazılarının daha güzel olduğunu söylemek suretiyle tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir:

⁶¹⁷ İbn Mâce, “Tıb”, 25 (Nr. 3497): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶¹⁸ İbn Mâce, “Tıb”, 28 (Nr. 3501); “Tıb”, 42 (Nr. 3533): Bu hadiste خَيْرُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânü l-Arab*, C. 13, s. 201-202.

383 - عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ مَا غَيْرْتُمْ بِهِ الشَّمْطُ الْحِنَاءُ وَالْكَتَمُ»

Ebû Zer (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Saç ve sakalınızı boyayacağınız en iyi şeyler kına ve ketmdir.”⁶²⁰

Yukarıdaki hadis Kütüb-i Sitte içerisinde 8 tarikte أَحْسَنُ 1 tarikte أَفْضَلُ lafzı kullanılarak rivâyet edilmiştir. İlk asır hadis âlimlerinden Ma‘mer b. Râşid’in (ö. 153/770) *el-Câmi*‘ kitabındaki rivâyetle karşılaştırıldığında kelimeler arasında takdim ve tehirle birlikte orada da أَحْسَنُ lafzı ile hadisin rivâyet edildiği görülmektedir.⁶²¹

384 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَانَتْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، قَصِيرَةً تَمْشِي مَعَ امْرَأَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، فَاتَّخَذَتْ رَجُلَيْنِ مِنْ خَشَبٍ، وَخَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ مُغْلَقٍ مُطْبَقٍ، ثُمَّ حَشَتْهُ مِسْكًَا، وَهُوَ أَطْيَبُ الطَّيِّبِ، فَمَرَّتَ بَيْنَ الْمَرَأَتَيْنِ، فَلَمْ يَعْرِفُوها، فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَكَذَا» وَنَفَضَ شُعْبَةً يَدَهُ

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “İsrail oğullarından kısa (boyu) bir kadın iki uzun kadınla birlikte yürüyordu. Bu kadın odundan (yapılmış) iki ayak ve altından (yapılmış) kapalı kilitli bir yüzük aldı. Sonra içine misk doldurdu. En güzel koku misk kokusudur. Sonra da iki kadının arasında geçmiş gitti, onu kimse tanıyamadı. Kadın elini şöyle yaptı.” Şu‘be elini silkeledi.⁶²²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte أَطْيَبُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

385 - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَطْيَبُ الطَّيِّبِ الْمِسْكُ»

⁶²⁰ Nesâî, “Zînet”, 16 (Nr. 5077): Bu hadiste أَفْضَلُ kelimesi kullanılmıştır; Timizî, “Libâs”, 20 (Nr. 1753): Ebû Dâvud, “Teraccil”, 17 (Nr.4205); Nesâî, “Zînet”, 16 (Nr. 5078-5079-5080-5081-5082); İbn Mâce, “Libâs”, 32 (Nr. 3622): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶²¹ Ma‘mer b. Râşid, *el-Câmi*‘, 144 (Nr. 20174).

⁶²² Müslim, “Edeb Terbiye Vesaire”, 5 (Nr. 2252/18-19); Nesâî, “Zînet”, 33 (Nr. 5119); “Zînet”, 75 (Nr. 5264): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

Ebû Saîd el Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “(Güzel) Kokuların en iyisi misktir.”⁶²³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte أَطْيَبُ lafzı ve 1 tariktede خَيْرُ ve أَطْيَبُ kelimesi birlikte kullanılarak rivâyet edilmiştir.

386 - عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ صُهَيْبِ الْخَيْرِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَحْسَنَ مَا اخْتَضَبْتُمْ بِهِ لِهَذَا السَّوَادُ، أَرَعَبُ لِنِسَائِكُمْ فِيكُمْ، وَأَهْيَبُ لَكُمْ فِي صُدُورِ عَدُوِّكُمْ»

Abdullah Humeyd b. Sayfî babasından o da dedesi Suhaybü'l-Hayr'dan (r.a.) rivâyet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Ak saç ve sakalınızın rengini değiştirmekte kullandığınız en güzel renk şüphesiz şu siyah olanıdır. (Çünkü siyah boya) kadınlarınızı size (diğer boyalara nazaran) daha fazla rağbet ettiricidir ve düşmanınızın kalplerine sizin için daha çok heybet - korku salandır.”⁶²⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَنُ lafzı ile rivâyet edilmiştir.

387 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ فَقَالَ: «مَا أَحْسَنَ هَذَا»، ثُمَّ مَرَّ بِآخَرَ، قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ فَقَالَ: «هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا»، ثُمَّ مَرَّ بِآخَرَ قَدْ خَضَبَ بِالصُّفْرَةِ فَقَالَ: «هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا كُلِّهِ»

İbn-i Abbâs (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: Peygamber (s.a.s.) ak saç ve sakalını kına ile boyamış bir adamın yanından geçti ve “Bu ne güzeldir.” buyurdu. Sonra, saç ve sakalını kına ve ketem (denilen bitki) ile boyamış başka bir adamın yanından geçti ve “Bu, ondan (yani demin gördüğümden) daha güzeldir.” buyurdu. Daha sonra saç ve sakalını sarıya boyamış bir başka adamın yanından geçti ve “Bu, onun hepsinden (yani daha önce gördüğüm ikisinden de) daha güzeldir.” buyurdu.⁶²⁵

⁶²³ Tirmizî, “Cenâiz”, 16 (Nr. 991-992); Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 37 (Nr. 3158); Nesâî, “Cenâiz”, 41 (Nr. 1905): Bu rivâyetlerde أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır; “Cenâiz”, 42 (Nr. 1906): Bu rivâyetinde خَيْرُ ve أَطْيَبُ kelimesi birlikte kullanılmıştır.

⁶²⁴ İbn Mâce, “Libâs”, 33 (Nr. 3625): Bu hadiste أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶²⁵ İbn Mâce, “Libâs”, 34 (Nr. 3627); Ebû Dâvud, “Teraccil”, 18 (Nr. 4211): Bu rivâyetlerde أَحْسَنُ kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte أَحْسَن lafzı ile rivâyet edilmiştir.

Ashâb-ı Kiram, Peygamber Efendimiz’i bazı hususlarda insan olmanın gereği olarak yanlış anlamıştır. Fakat bu durum dahi bir hikmet ile neticelenmiştir. Bu yanlış anlaşılma bir işin veya olayın farklı tarafına ışık tutarak, hakkında bilgi sahibi olunmayan başka bir konuya açıklık getirmiştir. Aşağıdaki hadis-i şerifte de bu duruma örnek vardır. Sahâbe Hz. Peygamber’i yanlış anlamış fakat bunun sonucunda saçların kısaltılmasının da güzel olduğu, uzun saçta da bir mahzur olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Hatta Peygamber Efendimiz o sahabeye kısa saç daha çok yakıştırmıştır.

388 - عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِي شَعْرٌ طَوِيلٌ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «ذُبَابٌ ذُبَابٌ» قَالَ: فَرَجَعْتُ فَجَزَّزْتُهُ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ مِنَ الْغَدِ، فَقَالَ: «إِنِّي لَمْ أَغْنِكَ، وَهَذَا أَحْسَنُ»

Vâil b. Hucr’un (r.a.) şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Saçlarım hayli uzun bir halde iken Rasûlullah’a (s.a.s.) geldim. Beni görünce; "Uğursuzluk, Uğursuzluk" buyurdu. Hemen dönüp saçlarımı kısalttım, ertesi gün tekrar geldim "Seni kastetmemiştim ama bu daha güzel" buyurdu.⁶²⁶

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte أَحْسَن lafzı ile rivâyet edilmiştir.

389 - عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَيْهَا مَسَكَتِي ذَهَبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَا هُوَ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا، لَوْ نَزَعْتَ هَذَا، وَجَعَلْتَ مَسَكَتَيْنِ مِنْ وَرَقٍ، ثُمَّ صَفَرْتَهُمَا بِزَعْفَرَانٍ كَانَتَا حَسَنَتَيْنِ» قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ: «هَذَا غَيْرُ مَحْفُوظٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ»

Âişe’den (r.anha) rivâyete göre, şöyle anlatmaktadır: (s.a.s.) kollarımdaki altın bilezikleri görünce şöyle buyurdu: “Sana bunlardan daha güzelini haber vereyim mi? Bunları çıkarsan gümüşten yaptırсан ve zaferanla sarıya boyatsan daha güzel olurdu.”⁶²⁷

⁶²⁶ Ebû Dâvud, “Teraccil”, 10 (Nr. 4190); Nesâî, “Zînet”, 6 (Nr. 5052); “Zînet”, 11 (Nr. 5066); İbn Mâce, “Libâs”, 32 (Nr. 3636): Bu rivâyetlerde أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

⁶²⁷ Nesâî, “Zînet”, 39 (Nr. 5143): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَن lafzı kullanılmıştır.

390 - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ خَيْرَ طِيبِ الرَّجُلِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ، وَخَيْرَ طِيبِ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ، وَنَهَى عَنْ مِثْرَةِ الْأَرْجَوَانِ.

İmrân b. Husayn'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) bana şöyle buyurdu: “Erkeklerle ait güzel kokuların en iyisi kokusu açık, rengi gizli olandır. Kadınların kokularının en iyisi ise rengi açık olup gözüken ve kokusu çevreye yayılmayandır.” Yine Rasûlullah (s.a.s.), kızıl renge boyanmış deve semeri yastıklarını kullanmayı da yasaklamıştır.⁶²⁸

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte خَيْر lafzı kullanılmıştır.

Zînet konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında أَحْسَن lafzı 16 defa, أَطْيَب lafzı 9 defa, خَيْر lafzı 2 defa, أَفْضَل lafzı 1 defa, kullanılmıştır. Bu konudaki hadislerde en fazla أَحْسَن lafzının zikredildiği görülmektedir.

9. GİYİMDE FAZİLET

Hiz. Peygamber giyim konusunda, ibadet mekânlarında veya günlük yaşamda temizliğin ve saflığın simgesi olarak değerlendirilebilen beyaz elbiseyi tavsiye ettiği görülmektedir:

391 - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْبَسُوا الْبَيَاضَ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكَفَّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ»

Semure b. Cündüp (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Beyaz (elbiseler) giyinin çünkü beyaz en temiz ve en iyisidir. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.”⁶²⁹

⁶²⁸ Tirmizî, “Edeb”, 36 (Nr. 2788): Bu hadiste خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

⁶²⁹ Tirmizî, “Edeb”, 46 (Nr. 2810); Nesâî, “Cenâiz”, 38 (Nr. 1896); , “Zînet”, 98 (Nr. 5322); İbn Mâce, “Libâs”, 5 (Nr. 3567): Bu rivâyetlerde أَطْيَب kelimesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 4 tarikte اُطْبُ لافzı kullanılmıştır.

392 - عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُرْتُمُ اللَّهَ بِهِ فِي قُبُورِكُمْ، وَمَسَاجِدِكُمْ، الْبَيَاضُ»

Ebü'd-Derdâ (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Kabirlerinizde ve mescidlerinizde Allah’ı ziyaret etmenizde en güzel elbise şüphesiz beyaz olanıdır.”⁶³⁰

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَحْسَن لافzı kullanılmıştır.

393 - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ، وَكَفَّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ.

İbn Abbâs (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle söyledi, dedi: “Beyaz elbise giyiniz çünkü en hayırlı elbiseleriniz beyaz renkli olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefenle kefenleyiniz.”⁶³¹

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 5 tarikte خَيْر لافzı kullanılmıştır.

394 - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَيْرُ الْكَفَنِ الْحُلَّةُ»

Ubade bin es-Samit (r.a.) Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu, demiştir: “Kefenin hayırlısı hülledir.”⁶³²

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 2 tarikte خَيْر لافzı kullanılmıştır.

Giyim konusunda efdaliyet rivâyetlerine bakıldığında خَيْر لافzı 7 defa, اُطْبُ لافzı 4 defa, أَحْسَن لافzı 1 defa kullanılmıştır. Bu konudaki hadislerde en fazla خَيْر لافzının zikredildiği görülmektedir.

⁶³⁰ İbn Mâce, “Libâs”, 5 (Nr.3568): Bu hadiste أَحْسَن kelimesi kullanılmıştır.

⁶³¹ Tirmizî, “Cenâiz”, 18 (Nr. 994); Ebû Dâvud, “Tıb”, 14 (Nr. 3878); “Libâs”, 14 (Nr. 4061); İbn Mâce, “Cenâiz”, 12 (Nr. 1472); İbn Mâce, “Libâs”, 5 (Nr. 3566) : Bu rivâyetlerde خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

⁶³² İbn Mâce, “Cenâiz”, 12 (Nr. 1473); İbn Mâce, “Edâhâ”, 4 (Nr. 3130): Bu rivâyetlerde خَيْر kelimesi kullanılmıştır.

10. YİYECEKLERDE FAZİLET

Hız. Peygamber'in bazı yiyecekler için en güzeli ifadesi kullandığı görülmektedir. Hız. Peygamber'in bu ifadelerinden, bir beşer olarak bu yiyecekleri sevdiği anlaşılabilir gibi her daim vahye muhatap olduğundan dolayı bu yiyeceklerin birtakım faydaları da olabileceği anlaşılabilir.

395 - أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ، يُحَدِّثُ ابْنَ الزُّبَيْرِ، وَقَدْ نَحَرَ لَهُمْ جَزُورًا، أَوْ بَعِيرًا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَالْقَوْمُ يُنْفُونَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّحْمَ يَقُولُونَ: «أَطْيَبُ اللَّحْمِ، لَحْمُ الظَّهْرِ»

İbn-i Zübeyr'in (r.a.) rivâyet ettiğine göre: Bir defa sahâbiler Rasûlullah'a (s.a.s.) et yemeğini sunarlarken Rasûlullah'tan (s.a.s.) şu buyruğu işitmiştir: "Etin en güzeli (hayvanın) sırt etidir."⁶³³

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطْيَبُ lafzı kullanılmıştır.

396 - أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَجْنِي الْكَبَاثَ، وَإِنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ، فَإِنَّهُ أَطْيَبُ» قَالُوا: أَكُنْتَ تَرَعَى الْغَنَمَ؟ قَالَ: «وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَاهَا»

Cabir b. Abdullah (r.a.) dedi ki: "Rasûlullah (s.a.s.) ile birlikte kebas (denilen misvak çubuklarının alındığı erak ağacının meyvesini) topluyorduk. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Bunun siyah olanını toplamaya gayret gösteriniz. Çünkü bunun en lezzetli olanı o türüdür." Ashâb:

Ey Allah'ın Rasûlü, sen koyun otlatıyor muydun, diye sordular. O: "Koyun otlatmamış bir Nebi var mı ki?" diye buyurdu."⁶³⁴

Yukarıdaki hadis efdaliyet özelinde Kütüb-i Sitte içerisinde 1 tarikte أَطْيَبُ lafzı kullanılmıştır.

Yiyecek konusundaki efdaliyet rivâyetlerinde sadece أَطْيَبُ lafzı 2 defa kullanılmıştır.

⁶³³ İbn Mâce, "Et'ime", 28 (Nr. 3308): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

⁶³⁴ Buhârî, "Ehâdisü'l-Enbiyâ", 28 (Nr. 3406): Bu hadiste أَطْيَبُ kelimesi kullanılmıştır.

Ahlak ve fedâil bağlamında buraya kadar ele alınan rivâyetlerin tamamında efdaliyet lafızlarına bakıldığında en çok خَيْرُ lafzının 264 rivâyette kullanıldığı görülmektedir. Diğer efdaliyet lafızlarının kullanım sıklığı da şu şekildedir: أَفْضَلُ lafzı 85 rivâyette, أَحْسَنُ lafzı 71 rivâyette, أَحَبُّ lafzı 65 rivâyette, أَحَقُّ lafzı 28 rivâyette, أَطْيَبُ lafzı 25 rivâyette, أَكْمَلُ lafzı 4 rivâyette, أَخَيْرُ lafzı 3 rivâyette kullanılmıştır.

SONUÇ

Efdaliyete dair hadislere bakıldığında; Hz. Peygamber ümmetini, dünya yaşamında en güzel ve en iyi davranışlara ulaştırmak, en hayırlı ibadeti yaptırmak için çok çaba harcamıştır. Rasûlullah ashâbını, zamandan mekâna kadar pekçok konuda en faziletli amellere yönlendirmiş ve dünya hayatından kazançlı çıkmak için gerekli yolu onlara göstermiştir.

İslam dininde Kur'ân'ı Kerim'den sonra ikinci kaynak olarak Hz. Peygamber'in sünneti gelmektedir. Dini pratiklerin imani ve insani kısmında Peygamberimizin en üstün gördüklerini Kütüb-i Sitte özelinde ve en üstünlük kalıbıyla ele aldığımızda şu sonuçlara varılabilir:

İnsan hayatının en önemli parçasını inançla alakalı konulara bakış açısı oluşturmaktadır. Hz. Peygamber inanmanın en üstününün Allah'a iman olduğunu söyleyerek bize bu noktada yol göstermiştir. Daha sonra, Hz. Peygamber'e iman edip onun tebliğ ettiği her şeyi eksiksiz kabul etmek, ahirete îman çerçevesinde kıyamete yakın cereyan edecek hâdiselere ve bu durumlardaki faziletli hallere, kabirde mümin kişinin faziletine, cennette ise onun kavuşacağı en güzel nimetlere hadislerde değinilmiştir.

Taharet kapsamında; gusûl abdesti gerektiren her durumda ayrı ayrı gusûl abdesti almayı, suyun en iyi temizleyici olduğu ve her zaman en temiz olanının tercih edilmesi gerektiğine hadislerde değinilmiştir. En faziletli amelin namaz olduğu; vaktinde kılınan, kıyamı en uzun olan, Davud'un (a.s.) yaptığı gibi gece kılmanın, sabah, vitr ve gece namazlarının diğer namazlara göre daha faziletli olduğu hadislerde geçmektedir.

Hadislerde oruçla ilgili ise oruç tutmanın en faziletli ibadet olduğuna yer verilir. Bunun yanında, Davud'un (a.s.) orucunun faziletinden, Ramazan'dan sonra en faziletli orucun muharrem orucu olduğundan, Müslümanların aşure orucunu tutmaya daha hak sahibi olduğundan ve oruçlunun ağız kokusunun Allah katındaki faziletinden de bahsedildiği görülür.

Zekât ile ilgili hadislerde; zekât vermenin en faziletli amellerden olduğu ve zekâtı en iyi şekilde vermek gerektiği de geçer. Hac ibadetinde, haccın en faziletli

ibadetlere dâhil olduğunu görmenin yanında hac menasiklerinin faziletine de yer verilir. Kurban ibadetinde, kurban kesmenin faziletine değinilirken kurbanlıklar arasında akıka kurbanının en faziletli olduğu üzerinde durulmuştur.

Allah yolunda cihat etmek, sadaka vermek en faziletli amel olarak hadislerde geçmektedir. Kişinin aile efradına infak ettiği harcamaların da harcamaların en faziletlisi olması, aile fertleri için harcama yapmaya teşvik edicidir. Allah için savaşan kimselere yapılan her türlü tasadduk da en faziletli sadakalardandır. Ayrıca Hz. Peygamber'in ihtiyaç sahibi birisinin verdiği sadakayı kabul etmeyip sadakanın en faziletli olanının ihtiyaç fazlası maldan verilen olduğunu söylemesi, kişinin başkasına sadaka verirken kendisinin el açacak duruma düşmesini engellemektedir.

Hız. Peygamber'in; yatmadan önce yaptığı dualar, cehennem azabından ve kabir azabından Allah'a sığınması, Allah'tan af ve mağfiret isteyerek dua etmesi, Allah'tan afiyet istemek, Allah'ın sevgisini ve Allah'ın sevgisine ulaştıran amelleri yapmak, daima hayır söylemek, en faziletli ameller olarak Rasûlullah tarafından nitelendirilmiştir.

Allah'ın nimetlerine şükretme hakkında ayette cinlerin daha olumlu olduğu, Allah için tevbe etmenin, Hız. Peygamber'in tavsiye ettiği lafızlarla Allah'ı anmanın daha faziletli olduğuna hadislerde yer verilmiştir. Allah'ın yasakladığı şeyleri terk ederek yapılan hicretin, Allah için bir yerden ayrılarak başka bir yere yolculuk ile yapılan hicretin, musibetlere sabretmenin ve Allah'ın hükümlerinin yerine getirilmesinin en faziletli ibadetler arasında sayıldığı hadislerde görülmektedir.

Güzel ahlak için; ana babaya iyilik etmek, insanları kendi şerrinden korumak için toplumdan uzaklaşmak, insanın kendi emeğini yemesi ve çocuk çocuğunu güzel ahlaklı yetiştirmesi de en faziletli amellerdendir. Bunların yanı sıra Müslüman kabirlerine oturmama adabına riayet etmek, ilim öğrenmek ve o ilmi öğretmenin fazileti de en üstün amellerden sayılmıştır.

İnsanların faziletlerine gelince; Peygamberlerin faziletleri, sahabeden Ensârın, Sâd b. Muaz, Hız. Ayşe, Hız. Ebû Bekir, Hız. Ömer, Usame b. Zeyd'in, Hız. Ali'nin, faziletlerine hadislerde yer verilmiştir. Bununla beraber Cuheyne, Muzeyne, Eslem ve Gıfarlıların bazı kabilelerden daha faziletli olduğu, Hız. Peygamber'in ümmetinin en faziletli ümmet olduğu, yaratılanların en hayırlısının Hız. İbrahim olduğu, iyi huylu

kadının en faziletli kadın olduğu, cahiliye döneminde fikhedenlerin en faziletli oldukları ve yönetici olmayı istemeyenlerin en hayırlı kimselerden olduğu hadislerde geçmektedir.

Hız. Peygamber, aylardan Zilhicce, muharrem, ramazan ayının; günlerden cuma gününün; günün vakitlerinden gece vaktinin; bayram günlerinin diğer günlerden faziletli olduğu ve bu günlerde yapılan ibadetlerin değerinin arttığına hadislerde yer vermiştir. Yine Kabe’de ve Mescidi Nebevi’de yapılan ibadetlerin diğer mescitlerde yapılan ibadetlerden daha üstün olduğu; Mekke ve Medine şehirlerinin en faziletli yerler olduğu ve nafil namazları evde kılmanın daha faziletli olduğunu hadislerde zikr etmiştir.

Tıpta; hacamat, Hind buhuru, burun damlası, şurup, müsil ilacı, rukye ayetlerini okumak, Kur’ân okumak ve gözler için ismid sürmesinin en iyi tedavi şekillerinden olduğunu Hız. Peygamber söylemiştir. Zinetlerde; saçları kına ve ketemle boyamak, misk kokusu sürmek en hayırlı iken, giyimde ise beyaz elbisenin en hayırlı olduğu ve ölüleri de beyaz kumaşla kefenlemenin daha faziletli olduğu rivâyet edilmiştir. Yiyeceklerde en güzel etin hayvanın sırt eti olduğundan, erak ağacı denilen misvak ağacının meyvesinin siyah olanının daha lezzetli olduğundan bahsedilmiştir.

Çalışmamızda ism-i tafdil (ziyade-daha-çokluk) sigasından gelen أَكْمَلُ، أَحْسَنُ، أَجْمَلُ، أَفْضَلُ، أَحَبُّ، أَجْمَلُ، أَشْرَفُ، خَيْرُ، خَيْرُ، أَحَقُّ، أَفْضَلُ، أَحَبُّ، أَجْمَلُ kelimeleri özelinde fazilet-üstünlük bildiren hadislerin Kütüb-i Sitte içerisinde toplam sayısı 1297 olup metin içerisinde zikrettiğimiz hadislerin sayısı 396’dır.

Çalışmamızın bütününde ele aldığımız üstünlük bildiren hadislere baktığımızda bu hadislerin îman bağlamında: Allah’a, peygamberlere, ahiret gününe îman konularını ele aldığını, ibadet ve ahkâm bağlamında baktığımızda: Taharet, namaz, oruç, zekât, hac, kurban, cihad, sadaka, dua, şükür, tevbe, zikir, hicret, sabır mevzularına değindiğini; ahlak ve fezâil çerçevesinde ise ahlak, edeb, ilim, şahıs, zaman, mekân, tıp, zînet, giyim ve yiyeceklerle dair konuları kapsadığını görmekteyiz. Buradan hareketle Hız. Peygamber’in en güzel, en hayırlı olarak nitelendirdiği konuların sadece Allah ile kul arasında olan îman veya ibâdetle ilgili olmayıp, hem kişinin insanlarla etkileşim halinde olduğu sosyal yaşamını, hem de tıp, giyim, zînet gibi bireysel yönünü de ele alan mevzular olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca tespit ettiğimiz hadislere bakıldığında ibadetlerde zaman ve mekânın, yapılan ibadete etkisinden de bahsedilebilir.

Çalışmamızın bir diğer yönünü ele alan üstünlük- fazilet bildiren lafızlar özelinde, hadislerde mana ile rivâyetin etkisine bakıldığında metin içerisinde zikrettiğimiz 396 hadisten 23 hadisin farklı senedlerinden gelen rivâyetlerinde أَحْسَنُ, أَكْمَلُ, أَطْيَبُ, أَشْرَفُ, خَيْرٌ, خَيْرٌ, أَحَقُّ, أَفْضَلُ أَحَبُّ, أَجْمَلُ, أَكْمَلُ 20 rivâyetinde ise iki lafız bir rivâyet içerisinde kullanılmıştır. 2 hadisin sorusunda sahabi hayrun lafzı ile sormuş, Hz. Peygamber efdalü lafzı ile cevap vermiştir.

Çalışmamızda ulaştığımız 396 hadisin sadece 51'inde Yukarıda zikrettiğimiz üstünlük bildiren lafızlar birbirleri yerine kullanılmış olup geriye kalan 352 hadisin hem tek senedden, hem de birçok tarikten gelen tüm tarikleri aynı lafız ile gelmiştir. Bu birbirleri yerine kullanılan lafızların içerdiği manalara bakıldığında, muradif (eş anlamlı) diyebileceğimiz kelimelerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın, tasnif dönemi başlarında ortaya çıkan İmam Malik'in (ö. 179/795) *Muvatta'sı*, Abdürrezzâk b. Hemmâm'ın (ö. 211/826-27) *Musannef'i* ve Mâ'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) *Câmi'* isimli kitapları ile karşılaştırması yapıldığında, genellikle Kütüb-i Sitte ile uyumlu efdaliyet lafızlarının kullanıldığı görülmektedir. Kütüb-i Sitte içerisinde bir hadisin tüm tariklerine bakıldığında hangi lafız daha fazla kullanıldı ise o lafız genellikle ilk asır kitaplarında zikredilen efdaliyet lafzı ile aynı olduğu görülmektedir. Karşılaştırma yapılan hadislerde sadece 157 numaralı hadiste kullanılan efdaliyet lafzının birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber farklı olarak adlandırdığımız lafızlar, çalışma içerisinde birbiri yerine en çok kullanılan lafızlardır. Bu lafızlar ise خَيْرٌ ve أَفْضَلٌ lafızlarıdır. Ancak çalışma içerisinde numaralandırdığımız 303, 347, 366 numaralı Kütüb-i Sitte içerisindeki hadislerde tüm tariklere bakıldığında daha az sayıda zikredilen efdaliyet lafzı, bahsi geçen ilk asır kitaplarında daha fazla zikredilmiştir. Bu karşılaştırma sonucunda görüldüğü kadarıyla râviler rivâyet ettikleri hadislerle büyük önem verip kelimeler arasında takdim ve tehir olmakla birlikte kendilerine gelen şekilde rivâyet etmeye, farklı lafızlar kullanmamaya riayet ettikleri, eğer kullanıldı ise eş anlamlı olan, birbiri yerine kullanılan lafızları tercih ettikleri söylenebilir. Böylelikle bu lafızlar özelinde hadis metinlerinin Hz. Peygamber'in söylemiş olabileceği orijinal lafızdan uzaklaşmadığı kanaatindeyiz.

Çalışmanın konulara göre lafız kullanımına bakıldığında; îman kapsamında en çok kullanılan lafzın 47 rivâyetinde أَحَبُّ kelimesinin; ibadet ve ahkâm kapsamında en çok

287 rivâyette خَيْرٌ kelimesinin; ahlak ve fedâil çerçevesinde de en çok 264 rivâyette خَيْرٌ kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. İman konusunda أَحَبُّ lafzının “Allah’a en sevimli iman” ifadesi ile daha çok kullanıldığı görülmektedir. İbadet ve ahkâm kapsamında خَيْرٌ lafzının “en hayırlı oruç”, gibi kullanımın daha çok olduğu; ahlak konusunda خَيْرٌ lafzının “sizin en hayırlılarınız” gibi ifadelerle daha çok kullanıldığı görülmektedir.

İbadetlerin konu çerçevesi biraz daha daraltıldığında bazı efdaliyet lafızlarının birtakım ibadetlerde daha yoğun kullanımının olduğu dikkat çekmektedir. Namazın efdaliyetine dair rivâyetlerde en çok 33 rivâyette أَحَبُّ lafzının, 28 rivâyette أَفْضَلُ lafzının; oruç konusunda en çok 16 rivâyette أَفْضَلُ ve أَطْيَبُ lafzının; cihad konusunda en çok 45 rivâyette خَيْرٌ lafzının, 42 rivâyette أَفْضَلُ lafzının; ahkâm konusunda 87 rivâyette خَيْرٌ lafzının, 71 rivâyette ise أَحَقُّ lafzının zikredildiği görülmektedir.

Kütüb-i Sitte içerisinde konu kapsamına göre efdaliyet lafızlarının kullanım oranına bakıldığında, bazı efdaliyet lafızlarında ilgili mevzuya göre yığılma olduğu görülmektedir. Bu lafızların dilsel açıdan birtakım konulara mahsus olarak daha fazla tercih edildiği kanaatindeyiz.

Rivayetler gerek Peygamber Efendimize ait, gerekse sahâbînin kendi lafızlarıyla Rasûlullah’a ait olmasa bile, sahabeye aitse de orijinal lafız olarak kabul etmekte bir mahzuru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü aynı dönemin mülaki olmuş insanları (Peygamber ve ashâbı) aynı dili aynı dönemin lafzını kullanan insanlardır. Dolayısıyla sahabenin kullandığı lafızların mevkuf olarak yahut mevkufluk merfûluk arasında değişen hükme medar da olsa bunların ikisinin de orijinal lafız olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü bir lafzın aynı dönemdeki kişiler tarafından kullanılmış olmaklığı ve o devre ait oluşu kastediliyorsa orijinallikten bahsedilebilir. Hatta sahabenin sözleri de bu bağlamda orijinal kabul edilebilir.

Tezimize konu olan hadisler çerçevesinde görüldüğü gibi rivayetlerin uzun süre lafzen rivayet edilmesi itibari ile mana ile rivayetin orijinal lafzın özellikle belli kelimelerin lafzının değişmesine sebep olmadığı veya lafzına zarar vermediğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- ATMACA, V.**, (2010), “Hadiste Orijinal Lafzı Bulmak Mümkün mü ‘Seriyye Hadisi Örneği’”, *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 2, (73-104).
- AYDINLI, A.**, (2015), *Hadis Istılahları Sözlüğü*, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AYVERDİ, İ.**, 2016, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3. Baskı, Kubbealtı, İstanbul.
- BAĞDÂDÎ**, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatib, (1349/1931), *Târîhu Bağdât*, y.y., C. 14, Kahire.
- , Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatib, (1970), *Kitâbü’l-Kifâye fî İlmi’r-Rivâye*, y.y., Haydarabad.
- , Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit Hatib, (1974), *Takyîdü’l-İlm*, thk. Yusuf el-Uş, Nşr. Dâru İhyâü’s-Sünneti’n-Nebeviyye, b.y.y.,
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl b.el-Cûfî, (1422), *el-Câmi’u’s-Sahîh*, Nşr. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru Tavki’n-Necât, b.y.
- CEZERÎ**, Ebû’s-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî, (1383/1963), *en-Nihâye fî Garîbi’l-Hadis ve’l-Eser*. Thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî v.d., 1. Baskı, Nşr. Halebî, b.y.
- ÇAKAN, İ. L.**, (2018), *Hadîs Usûlü*, 46. Baskı, M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- EBÛ DÂVÛD**, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, (ts.), *es-Sünen*. Thk. Muhammed Muhyiddîn Abdu’l- Hamîd, Mektebetü’l Asriyye, Beyrut.
- GOLDZİHER, I.**, (1971), *Muslim Studies*, çev. C. R. Barber, S. M. Stern, State university Of New York Press, C. 2, New York.
- GÖRMEZ, M.**, (1997), “Sünnet ve Hadisin Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu ve Yeni Bir Metodoloji İçin Atılması Gereken Adımlar”, *“İslâmî Araştırmalar*, C. 10, S. 1-2-3, (34).
- , M., (2017), *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlamasında Metodoloji Sorunu*, 6. Baskı, Otto Yayınları, , Çankaya Ankara.
- ĞALÂYİNİ**, Mustafa (1994), *Câmiu’d-Durûsu’l-‘Arabiyye*, Mektebetü’l-Asriyye, b.y.

- HANSU, H.**, (2019), “Fuat Sezgin’in Modern Dönem Hadis Tartışmalarına Katkısı: Yazılı Rivayet Teorisi ve Etkileri”, *Hadis ve Siyer Araştırmaları*, C. 5, S. 1. (67-89).
- HASAR, F.**, (2012), *Hadislerde Hayırlılık Kavramı*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- İBN MÂCE**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, (ts.), *Sünen İbn Mâce*, Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye, b.y.
- İBN MANZÛR**, Muhammed b. Mükerrrem, (2010), *Lisânü’l-Arab*, Nşr. Dâru Sâdır, Beyrut.
- KIZILKAYA, Y., R.**, (12-13 Nisan 2019), “Hoca-Talebe-Kitap Esaslı Bir Eğitim-Öğretim Metodu Olarak Kıraât-Arz”, Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı, (375-386), İstanbul.
- KOÇYİĞİT, T.**, (1985), *Hadis Istılahları*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- KÖKTAŞ, Y.**, (2003), “Hadîslerde Efdaliyet Anlayışına Dair”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 17, (125-162).
- KUZUDİŞLİ, A.**, (2009), “Rivayetlerin Yapısal Analizine Giriş: İbn Sayyâd ile İlgili Rivayetler Üzerine Bir Yöntem Uygulaması”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, C. 7, S. 2, (85-128).
- , A., (2012), “Halâvetü’l-İmân’ Terkibinin Yer Aldığı Rivayetlerin Yapısal Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, (167-196).
- , A., (2012), *Rivayetlerde Sarmal Özellik*, Tibyan Yayıncılık, İzmir.
- MÂLİK B. ENES**, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, (2004/1425), *el-Muvatta'*, 1. Baskı, thk. Muhammed Mustafa el-A‘zamî, Nşr. Müessesetü Zâyed b. Sultan el-İmâre, Abu Dabi.
- MÜSLİM**, Ebû’l Hüseyin Müslim b. Haccâc b. el-Kuşeyrî, (ts.) *el-Câmi’u’s-Sahîh*. Nşr. Muhammed Fuad Abdu’l Bâkî, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l Arabî, Beyrut.
- NESÂÎ**, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, (1406/1986), *es-Sünen*, 3. Baskı, Nşr. Abdulfettah Ebû Gudde, Mektebü’l Matbuati’l İslamiyye, Halep.
- ÖZAFŞAR, M. E.**, (2017), *Hadisi Yeniden Düşünmek*, Otto Yayınları, Çankaya Ankara.
- ÖZPINAR, Ö.**, (2013), *Hadis Edebiyatının Oluşumu*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.

- RÂMEHURMUZÎ**, Hasan b. Abdurrahman, (1984), *el-Muhaddisü'l-Fâsıl Beyne'l-Râvî ve'l-Vâ'î*, thk., Muhammed Accâc el-Hatîb, y.y., b.y.
- RÂZÎ**, Fahreddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, (2008), *Mahsûl fî 'ilmi 'usûli'l-Fıkh*, thk., Tâhâ Câbir Feyyaz el-Alvânî, y.y., b.y.
- SAN'ÂNÎ**, Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî, t.s., *el-Musannef*, 2. Baskı, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Nşr. Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut.
- SAN'ÂNÎ**, Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî, (H. 1403), *el-Câmi'*, 2. Baskı, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Nşr. Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut.
- ŞÂFÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfî, (1990), *İhtilâfu'l-Hadîs*, Daru'l-Ma'rifet, C. 8, Beyrut.
- SCHOELER**, G., (2007), "İslam'ın İlk Döneminde Bilimlerin Sözlü veya Yazılı Rivayeti Sorunu", Çev. Akın, N., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 48, S. II, (171-196).
- , G., (2008), "Erken Dönem İslâm'da Bilimlerin Yazılı veya Sözlü Rivayeti Meselesi", çev. Ezer, B., Hadis Tetkikleri Dergisi, C. 6, S. 2, (131-156).
- SEHÂVÎ**, Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed Şemsüddin es-Sehâvî, (H. 1426), *Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadis*, Thk. Abdulkerim b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hudayr Muhammed b. Abdullah Fühayd Âli Fühayd, Nşr. Dâru'l-Menâhic, b.y.
- SERAHSÎ**, Ahmed b. Ebî Sehl, (1993), *Usûl es-Serahsî*, thk., Ebû'l-Vefâ el-Afgânî, y.y., Haydari Âbâd.
- SEZGİN**, M. F., (2019), *Buhârî'nin Kaynakları*, 8. Baskı, Otto Yayınları, Ankara.
- SPEIGHT**, R. M., (1970), *The Musnad of al-Tayalisi*, A Study of Hadith as Oral Literature, The Hartford Seminary Foundation.
- SPEIGHT**, R. M., (1973), "The Well of Sa'd b. a. Waqqas: The Growth a Tradition" Der Islam L/2 (249-267).
- TİRMİZÎ**, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Serve, *Sünen-i Tirmizî*, (ts.), Thk. Ahmed Şâkir v.d. Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, y.y.
- UĞUR**, M., (1996), *Hadis İlimleri Edebiyatı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- YARDIM**, A., (2017), *Hadis I-II*, Damla Yayınevi, İstanbul.

- YERİNDE, A.**, (1992), *Hz. Peygamber'in En Üstün Diye Niteledikleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YILDIRIM, E.**, (2019), *Hadis Problemleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- , E., (2019), *Hadiste Metin Tenkidi*, 4. Baskı, Edt. Hüseyin Kahraman, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- YILMAZ, R.**, (2014), “Robert Martson Speight”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, C. 12, S. 1, (175-179).
- YÜCEL, A.**, (2015), *Hadis Usulü*, 18. Baskı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ZEHEBÎ**, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, (2009), *Mizânü'l-İtidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, C. 4, thk. Ali Muhammed el-Bicevi, Nşr. Daru'l-Ma'rife, Bağdat.
- , Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, (1955), *Tezkiretü'l-Huffâz*, y.y., C. 2, Haydarabad.
- ZERKEŞÎ**, Muhammed b. Bahadır b. Abdullah Bedreddîn, (1992), “*Bahru'l-Muhît fî Usûli'l-Fıkh*”, thk., Abdulkâdir Abdullah el-Ânî, 2. Baskı, y.y., b.y.

EKLER

Ek 1. Tablolar

Tablo 1. Kütüb-i Sitte İle İlk Dönem Kitaplarındaki Efdaliyet Lafızlarının Karşılaştırılması

Hadis No	Kutub-i Sitte		İlk Dönem Kitaplar		
	Rivayet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Mamer b. Raşit (Câmi‘)	İmam-ı Malik (Muvatta)	Abdurrezzak b. Hemmâm (Musannef)
1	7	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
	1	خَيْرٌ			
3	2	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		أَفْضَلُ
6	3	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
7	1	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
8	11	أَحَبُّ	أَحَبُّ		
10	1	أَحَبُّ		أَحَبُّ	
19	9	أَحَبُّ	أَحَبُّ		
30	1	خَيْرٌ	خَيْرٌ		أَحَقُّ
49	6	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		أَفْضَلُ
	4	خَيْرٌ			
50	2	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
54	8	أَحَبُّ			أَحَبُّ
55	11	أَحَبُّ	أَحَبُّ		أَفْضَلُ
	1	خَيْرٌ			
58	4	أَفْضَلُ		أَفْضَلُ	أَفْضَلُ
62	5	خَيْرٌ			خَيْرٌ
65	1	أَحَبُّ			أَحَبُّ
	3	خَيْرٌ			
66	3	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		أَفْضَلُ
69	9	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
	1	أَحَبُّ			
92	6	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		أَفْضَلُ
	1	أَحَبُّ			
96	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ ve خَيْرٌ
100	1	أَفْضَلُ			
	2	خَيْرٌ			خَيْرٌ
102	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
114	1	خَيْرٌ			خَيْرٌ
118	1	خَيْرٌ			خَيْرٌ

Tablo 1. devamı

	Kutub-i Sitte		İlk Dönem Kitaplar		
Hadis No	Rivayet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Mamer b. Raşit (Câmi‘)	İmam-ı Malik (Muvatta)	Abdurrezzak b. Hemmâm (Musannef)
122	2	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
123	1	أَفْضَلُ			
	13	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
125	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
136	19	خَيْرٌ	خَيْرٌ	خَيْرٌ	خَيْرٌ 2
157	1	خَيْرٌ		أَفْضَلُ	أَفْضَلُ
159	2	خَيْرٌ			خَيْرٌ
172	5	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
197	9	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
201	2	خَيْرٌ			خَيْرٌ
211	4	خَيْرٌ		خَيْرٌ	
215	11	أَحَقُّ			أَحَقُّ
217	11	أَحَقُّ		أَحَقُّ	أَحَقُّ 4
219	8	أَحَقُّ		أَحَقُّ	أَحَقُّ
221	1	أَحَقُّ			أَحَقُّ
228	8	أَحَقُّ			أَحَقُّ
236	15	خَيْرٌ			خَيْرٌ 2
237	46	خَيْرٌ		خَيْرٌ	خَيْرٌ
244	18	خَيْرٌ		خَيْرٌ	خَيْرٌ 2
245	5	أَفْضَلُ	أَفْضَلُ		
	1	خَيْرٌ			
247	18	أَحْسَنُ		أَحْسَنُ	أَحْسَنُ
250	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
251	1	خَيْرٌ ve أَفْضَلُ		خَيْرٌ	
263	3	أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ	أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ		
272	5	خَيْرٌ		خَيْرٌ	
273	11	خَيْرٌ	خَيْرٌ		خَيْرٌ
280	1	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
96	1	أَفْضَلُ			1 أَفْضَلُ - 1 خَيْرٌ
286	3	أَحَقُّ	أَحَقُّ		
292	4	أَحَقُّ			أَحَقُّ
296	9	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
	2	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ

Tablo 1. devamı

Hadis No	Kutub-i Sitte		İlk Dönem Kitaplar		
	Rivayet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Mamer b. Raşit (Câmi‘)	İmam-ı Malik (Muvatta)	Abdurrezzak b. Hemmâm (Musannef)
303	3	خَيْرٌ			
	2	خَيْرٌ أَفْضَلُ ve			أَفْضَلُ
311	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
312	7	أَحَبُّ	أَحَبُّ		
328	4	خَيْرٌ			خَيْرٌ
329	6	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
311	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
312	7	أَحَبُّ	أَحَبُّ		
328	4	خَيْرٌ			خَيْرٌ
329	6	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
330	12	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
	1	أَخِيرٌ			
347	2	أَحَبُّ			
	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ 2
350	4	أَحَقُّ			أَحَقُّ
352	2	خَيْرٌ			خَيْرٌ
355	1	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
356	7	خَيْرٌ		خَيْرٌ	
	5	أَفْضَلُ			
357	1	خَيْرٌ			خَيْرٌ
359	4	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
361	3	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ
363	23	خَيْرٌ	خَيْرٌ		
366	5	خَيْرٌ		خَيْرٌ	خَيْرٌ 5
	15	أَفْضَلُ			أَفْضَلُ 5
369	3	خَيْرٌ ve أَحَبُّ			خَيْرٌ ve أَحَبُّ
371	1	خَيْرٌ		خَيْرٌ	خَيْرٌ
372	6	خَيْرٌ			خَيْرٌ
383	8	أَحْسَنُ	أَحْسَنُ		
	1	أَفْضَلُ			

Tablo 1.'e bakıldığında ilk dönem kitapları ile Kütüb-i Sitte içerisindeki efdaliyet lafızlarının karşılaştırılması görülmektedir. Kütüb-i Sitte'de tek tarikla rivâyet edilen ve birçok tarikla gelip yine aynı lafız kullanılan hadislerin yukarıdaki verilen ilk devir kitaplarında kullanımına bakıldığında orada da aynı lafızlarla hadislerin rivâyet edildiği görülmektedir. Yine Kütüb-i Sitte içerisinde hadisin farklı senedlerinde farklı

efdaliyet lafzları kullanılan rivayetlerde genellikle en fazla kullanılan lafız, ilk dönem kitaplarında tercih edilen lafız olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yukarıdaki tabloda yer alan 157, 251, 303, 347, 366 numaralı hadislerin Kütüb-i Sitte içerisindeki tariklerinde aynı sayıdaki farklı efdaliyet kelimesi veyahut daha az sayıda kullanılan efdaliyet lafzı, ilk devir kitaplarında yer alan efdaliyet lafzı ile uyumludur. 157 numaralı hadis Kütüb-i Sitte’de tek tarikte خَيْرٌ kelimesi ile ilk dönem kitaplarında ise أَفْضَلٌ kelimesi ile kullanılmıştır. 252 numaralı hadis Kütüb-i Sitte’de خَيْرٌ ve أَفْضَلٌ birlikte kullanılırken ilk dönem kitaplarda sadece خَيْرٌ lafzı kullanılmıştır. 303 numaralı hadis Kütüb-i Sitte’de أَفْضَلٌ 2 defa, خَيْرٌ 3 defa, خَيْرٌ ve أَفْضَلٌ birlikte 2 defa olarak kullanılmıştır ve bahsedilen ilk devir kitaplarda sadece أَفْضَلٌ lafzı zikredilmiştir. Görüldüğü gibi râvilerin hadisi rivâyet ederken titiz davrandığı, herhangi bir değişikliğe, anlam kaymasına neden olacak bir farklılık yapmadığı hatta aynı lafızlarla rivâyet etmeye ehemmiyet gösterdiği, kendilerine ulaştığı şekilde nakletmeye çalıştıklarını ve farklı kullanılan lafızların da eş anlamlı lafızlardan tercih edildiği söylenebilir.

Tablo 2. Rivâyetlerdeki Efdaliyet Bağlamında Lafız Farklılıkları

Hadis No	أَفْضَلٌ	أَحْسَنُ	أَجْمَلُ	أَكْمَلُ	أَحَبُّ	أَحَقُّ	خَيْرٌ	أَخَيْرُ	أَشْرَفُ	أَطْيَبُ	Rivâyet Sayısı
1	7						1				7
6	1						1				1
17		5	5	4							9
24	2	2									2
25		5					2				5
39		2		2							2
49	6				4						10
53	1						2				3
55					15		1				16
64		1	1								1
65					1		3				4
69	9				1						10
70	1				1						2
84	2	2	2		4						4
90	5				4						9
92	6						1				7
93	1	1									1
94	2						8				10
100	1						1				2
102	3								1		3
119		1	1								1
121	4						4				8
123	1						13				14
144	2						2				2
148					1		1				1
167	1						1				1
174	1						1				2
176	1						1				1
178	1						1				2
179	1						3				4

Tablo 2. devamı

Hadis No	أَفْضَلُ	أَحْسَنُ	أَجْمَلُ	أَكْمَلُ	أَحَبُّ	أَحَقُّ	خَيْرٌ	أَخْيَرُ	أَشْرَفُ	أَطْيَبُ	Rivâyet Sayısı
186	1				1						2
245	5						1				6
246	1	1			3						5
247	4	2					5				9
248	6				5						11
255	1						2				3
261		1						1			1
263		1		1							1
264		1		1							1
303	5						5				7
308	1	5					6				12
309	2						17				19
326					1		1				1
347	1				2						3
356	5						7				12
365	5						3				8
366	12						5				17
369				1			1				1
377	2						1				3
383	1	8									9
384							1			5	5

Tablo 2.'de efdaliyet bağlamında kullanılan rivâyetlerin farklı senedlerinde yer alan birbiri yerine kullanılan efdaliyet lafızlarını görmekteyiz. Bu lafızların kullanılmasıyla herhangi bir anlam kaymasına sebep olmadan söylenmek istenilen maksadın hâsıl olduğu kanaatindeyiz.

Tablo 3. Aynı Hadis İçinde Birden Fazla Kullanılan Lafızların Tahlili

Hadis No	أَفْضَلُ	أَحْسَنُ	أَجْمَلُ	أَكْمَلُ	خَيْرٌ	أَخْيَرُ	أَطْيَبُ	أَشْرَفُ	أَحَبُّ
6	1				1				
17		5	5						
24	2	2							
25		2			2				
39		2		2					
64		1	1						
90	1				1				
94	1				1				
103	1							1	
121		1	1						
146	2				2				
150					1				1

Tablo 3. devamı

Hadis No	أَفْضَلُ	أَحْسَنُ	أَجْمَلُ	أَكْمَلُ	خَيْرٌ	أَخْيَرُ	أَطْيَبُ	أَشْرَفُ	أَحَبُّ
169	1				1				
178	1				1				
250		2			2				
264		1				1			
266		1		1					
267		1		1					
306	3				3				
320					1				1
374					1				1
390					1		1		

Tablo 3.'te bir rivâyet içerisinde birden fazla efdaliyet lafzının atıfla veya yan cümle içinde kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin 6 numaralı hadisin bir tarikinde أَفْضَلُ ve خَيْرٌ lafzı birlikte kullanılmaktadır. Bu durum bizce bu lafızların birbirinden uzak anlamlar ifade etmeyip, birbirleri yerine kullanılabilen lafızlardan olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Efdaliyet Lafızları Özelinde Hadisin Bütün Tariklerinde Aynı Lafız Kullanılan Rivâyet Sayıları

Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı
3	2	أَفْضَلُ	107	3	أَفْضَلُ
4	3	أَفْضَلُ	113	4	أَفْضَلُ
5	3	أَفْضَلُ	116	3	أَحَبُّ
8	11	أَحَبُّ	120	11	خَيْرٌ
9	7	أَحَبُّ	121	5	خَيْرٌ
13	3	خَيْرٌ	122	4	خَيْرٌ
14	4	خَيْرٌ	123	3	خَيْرٌ
18	2	أَحَبُّ	125	3	خَيْرٌ
19	9	أَحَبُّ	126	2	خَيْرٌ
22	3	خَيْرٌ	127	4	خَيْرٌ
24	2	أَفْضَلُ ve أَحْسَنُ	131	3	أَفْضَلُ
26	5	أَحْسَنُ	133	2	أَفْضَلُ
27	3	أَحْسَنُ	135	2	أَفْضَلُ
31	2	خَيْرٌ	137	5	أَفْضَلُ
37	6	أَحَقُّ	140	2	أَحَبُّ
38	5	أَفْضَلُ	141	2	أَحَقُّ
39	2	أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ	145	2	أَحَقُّ
40	4	أَحَبُّ	146	4	خَيْرٌ

Tablo 4. devamı

Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı
41	2	أَطِيبُ	147	19	خَيْرٌ
42	2	أَطِيبُ	148	7	خَيْرٌ
43	3	أَحْسَنُ	150	2	خَيْرٌ
45	2	أَطِيبُ	155	2	خَيْرٌ ve خَيْرٌ
47	2	خَيْرٌ	157	2	أَفْضَلُ
48	5	أَفْضَلُ	158	2	أَحَبُّ
50	2	أَفْضَلُ	162	5	خَيْرٌ
52	2	أَفْضَلُ	163	8	خَيْرٌ
54	7	أَحَبُّ	164	2	خَيْرٌ
58	4	أَفْضَلُ	167	2	خَيْرٌ
61	2	أَحَبُّ	170	2	خَيْرٌ
62	5	خَيْرٌ	180	5	أَحَبُّ
66	3	أَفْضَلُ	182	3	خَيْرٌ
67	3	خَيْرٌ	183	2	خَيْرٌ
72	3	أَفْضَلُ	184	5	أَفْضَلُ
75	2	أَفْضَلُ	187	3	أَفْضَلُ
81	6	أَحَقُّ	191	2	أَفْضَلُ
82	16	أَطِيبُ	193	2	أَفْضَلُ
86	4	أَطِيبُ	196	2	أَفْضَلُ
90	3	أَفْضَلُ	199	5	أَحَبُّ
95	6	أَحَقُّ	200	11	أَحَبُّ
98	2	خَيْرٌ	201	2	أَحَبُّ
101	2	أَفْضَلُ	202	2	أَحَبُّ
209	9	خَيْرٌ	313	2	أَحَقُّ
210	5	خَيْرٌ	319	2	خَيْرٌ
211	3	خَيْرٌ	320	2	أَفْضَلُ
212	3	خَيْرٌ	325	7	أَحَبُّ
213	2	خَيْرٌ	326	9	أَحَبُّ
220	2	أَحَقُّ	327	7	أَحَبُّ
223	4	خَيْرٌ	328	7	أَحَبُّ
226	6	أَحَقُّ	329	3	أَحَبُّ ve خَيْرٌ
227	11	أَحَقُّ	335	3	أَحَقُّ
228	2	أَحَقُّ	338	4	أَحْسَنُ
229	11	أَحَقُّ	339	2	أَحْسَنُ
230	9	أَحَقُّ	340	3	خَيْرٌ
231	8	أَحَقُّ	341	4	خَيْرٌ
232	10	أَحَقُّ	342	6	خَيْرٌ
237	4	أَطِيبُ	345	5	خَيْرٌ
239	2	أَحَقُّ	346	2	خَيْرٌ
240	8	أَحَقُّ	347	3	خَيْرٌ

Tablo 4. devamı

Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı	Hadis No	Rivâyet Sayısı	Efdaliyet Lafzı
247	2	خَيْرٌ	353	3	خَيْرٌ
248	15	خَيْرٌ	360	4	خَيْرٌ
249	46	خَيْرٌ	362	3	أَحَبُّ
256	18	خَيْرٌ	363	6	أَفْضَلُ
261	3	أَفْضَلُ	364	4	أَحَقُّ
265	2	أَفْضَلُ	366	2	خَيْرٌ
270	5	أَحَبُّ	367	3	خَيْرٌ
275	3	أَحْسَنُ ve أَكْمَلُ	372	2	أَحْسَنُ
277	12	أَحْسَنُ	373	4	أَفْضَلُ
278	2	أَحْسَنُ	375	3	أَفْضَلُ
280	8	أَطْيَبُ	376	2	خَيْرٌ
282	5	أَطْيَبُ	377	23	خَيْرٌ
283	4	خَيْرٌ	382	2	أَفْضَلُ
284	5	خَيْرٌ	383	3	أَحَبُّ ve خَيْرٌ
285	11	خَيْرٌ	384	16	خَيْرٌ
290	2	خَيْرٌ	386	6	خَيْرٌ
291	2	خَيْرٌ	387	4	خَيْرٌ
293	2	خَيْرٌ	394	3	خَيْرٌ
297	5	أَحَقُّ	396	2	خَيْرٌ
298	3	أَحَقُّ	398	4	أَطْيَبُ
299	2	أَحَقُّ	401	2	أَحْسَنُ
300	2	أَحَقُّ	402	4	أَحْسَنُ
304	4	أَحَقُّ	405	4	أَطْيَبُ
307	6	خَيْرٌ	407	5	خَيْرٌ
308	9	خَيْرٌ	408	2	خَيْرٌ
309	4	خَيْرٌ			
312	8	خَيْرٌ			

Tablo 4.'e baktığımızda efdaliyet lafızları özelinde, birden fazla senedle gelen hadisin tüm tariklerinde farklı bir lafız kullanılmayıp, sadece yukarıda bahsettiğimiz lafızlarla rivâyet edildiği görülmektedir. Buradan hareketle bu tablodaki rivâyetler ve ilgili lafızlar özelinde bahsi geçen lafızların râvi tasarrufuna uğramadan aynı şekilde aktarıldığı kanaatindeyiz.

Burada yine efdaliyet özelinde tek tarikle gelen rivâyetleri de vermeyi uygun gördük. Bu rivâyetler çalışma metnindeki numaralanma sırasına göre şu şekildedir: 2, 6, 7, 10, 11, 12, 15, 16, 20, 21, 23, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 44, 46, 51, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 72, 73, 74, 77, 78, 80, 81, 83, 85, 87, 97, 93, 95, 96, 98, 99, 101, 104, 105, 107,

108, 109, 114, 118, 119, 125, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 148, 149, 150, 154, 155, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 173, 176, 177, 180, 183, 185, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210, 212, 213, 221, 222, 223, 224, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 264, 267, 269, 274, 275, 276, 277, 280, 282, 283, 284, 289, 290, 291, 293, 294, 298, 299, 302, 304, 305, 310, 311, 317, 318, 319, 320, 321, 323, 331, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 351, 354, 355, 357, 360, 364, 367, 374, 375, 376, 378, 379, 381, 386, 389, 390, 392, 395, 396.

Tablo 5. Efdaliyet Lafızlarının Konulara Göre Dağılımı

	İMAN	İBADET VE AHKÂM	AHLAK VE FEDÂİL	TOPLAM
أَفْضَلُ	33	155	85	273
أَحْسَنُ	27	9	71	107
أَحَبُّ	47	97	65	209
أَحَقُّ	8	93	28	129
أَجْمَلُ	5	4		9
أَكْمَلُ	6		4	10
خَيْرُ	23	287	264	574
أَخْيَرُ			3	3
أَطْيَبُ	4	29	25	58
أَشْرَفُ		1		1

Tablo 5.'te görüldüğü üzere îman kapsamında en çok kullanılan lafzın 47 rivâyette أَحَبُّ kelimesinin; ibadet ve ahkâm kapsamında en çok 287 rivâyette خَيْرُ lafzının; ahlak ve fedâil çerçevesinde de en çok 264 rivâyette خَيْرُ lafzının kullanıldığı görülmektedir. Îman konusunda أَحَبُّ lafzının “Allah’a en sevimli îman” ifadesi ile daha çok kullanıldığı görülmektedir. İbadet ve ahkâm kapsamında خَيْرُ lafzının “en hayırlı oruç”, gibi kullanımın daha çok olduğu; ahlak konusunda خَيْرُ lafzının “sizin en hayırlılarınız” gibi ifadelerle daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Buradan hareketle konu kapsamına göre efdaliyet lafızlarının kullanım oranına bakıldığında, bazı efdaliyet lafızlarında yığılma olduğu görülmektedir. Bu lafızların dilsel açıdan birtakım konulara has olarak daha fazla kullanıldığı kanaatindeyiz.

Ek 2. Fihrist

FİHRİST

Hadis No	Hadis Metni
1	أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل: أي العمل أفضل؟ فقال: «إيمان بالله ورسوله»
2	أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ»
3	سألت النبي صلى الله عليه وسلم أي العمل أفضل؟ قال: «إيمان بالله، وجهاد في سبيله»، قلت: فأبي الرقاب أفضل؟
4	الْإِيمَانُ بِضَعٍّ وَسَبْعُونَ - أَوْ بِضَعٍّ وَسِتُّونَ - شُعْبَةً، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ
5	يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ
6	فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: أُنْزِلَتْ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، لَوْ عَلِمْنَا أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَنَتَّخِذْهُ؟ فَقَالَ: أَفْضَلُهُ لِسَانٌ ذَاكِرٌ
7	سُئِلَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «إِيمَانٌ لَا شَكَّ فِيهِ، وَجِهَادٌ لَا غُلُولَ فِيهِ، وَحَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ»
8	ثلاث من كن فيه وجد حلاوة الإيمان: أن يكون الله ورسوله أحب إليه مما سواهما
9	أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أعطى رهطاً وسعد جالس، فترك رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلاً هو أعجبهم إلي، فقلت: يا رسول الله ما لك عن فلان فوالله إني لأراه مؤمناً، فقال: «أو مسلماً»
10	من أحب لقاء الله أحب لقاء الله، ومن كره لقاء الله كره لقاء الله
11	لَا يَخْفَرُ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَخْفَرُ أَحَدُنَا نَفْسَهُ؟

- 12 كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُ بَيْنَ ظَهْرَانِي أَصْحَابِهِ، فَيَجِيءُ الْغَرِيبُ
فَلَا يَذْهَبُ مِنْهُمْ حَتَّى يَسْأَلَ، فَطَلَبْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَجْعَلَ
لَهُ مَجْلِسًا يَعْرِفُهُ الْغَرِيبُ إِذَا أَتَاهُ
- 13 يوشك أن يكون خير مال المسلم غنم يتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر
- 14 يأتي في آخر الزمان قوم حدثاء الأسنان، سفهاء الأحلام، يقولون من خير قول
البرية
- 15 إِيْمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
- 16 أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ
- 17 إن مثلي ومثل الأنبياء من قبلي، كمثل رجل بنى بيتا فأحسنه وأجمله
فوالذي نفسي بيده، لا يؤمن أحدكم حتى أكون أحب إليه من والده وولده
لا يؤمن أحدكم، حتى أكون أحب إليه من والده وولده والناس أجمعين
لا، والذي نفسي بيده، حتى أكون أحب إليك من نفسك
- 21 أَلَا تَأْمَنُونِي؟ وَأَنَا أَمِينٌ مَنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً
أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً
طَاعَةَ اللَّهِ، وَطَاعَةَ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكَ
- 24 من رأى منكم الليلة رؤيا
- 25 رأيت في رؤياي أني هزرت سيفاً فانقطع صدره
- 26 أَرَانِي لَيْلَةً عِنْدَ الْكُعْبَةِ، فَرَأَيْتُ رَجُلًا آدَمَ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَأَيْتَ مِنْ أَدَمِ الرِّجَالِ
أَتَانِي اللَّيْلَةُ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ
تُفْتَحُ يَأْجُوجُ، وَمَأْجُوجُ فَيُخْرِجُونَ
والذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم ابن مريم حكماً عدلاً، فيكسر الصليب
إِنِّي لَا عَرَفَ أَسْمَاءَهُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِهِمْ، وَأَلْوَانَ خِيُولِهِمْ، هُمْ خَيْرُ فَوَارِسَ
ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدَّجَالَ ذَاتَ عَذَاةٍ، فَخَفَضَ فِيهِ وَرَقَّعَ
إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا بَعْدَ نُوحٍ إِلَّا قَدْ أَنْذَرَ الدَّجَالَ قَوْمَهُ وَإِنِّي أَنْذَرُكُمْوَهُ

- 33 كَيْفَ بِكُمْ إِذَا عَدَا أَحَدُكُمْ فِي حُلَّةٍ وَرَاحَ فِي حُلَّةٍ وَوَضِعَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ صَحْفَةٌ وَرُفِعَتْ أُخْرَى
- 34 أَمَا إِنَّكُمْ لَوِ أَكْثَرْتُمْ ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ لَشَغَلَكُمْ عَمَّا أَرَى
- 35 إِذَا قُبِرَ الْمَيِّتُ، أَوْ قَالَ: أَحَدُكُمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَرْزَقَانِ
- 36 إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ
- 37 نحن أحق بالشك من إبراهيم
- 38 يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ»
- 39 أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلُوهَا نَزَلُوا فِيهَا بِفَضْلِ أَعْمَالِهِمْ
- 40 {لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ} قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ نَادَى مُنَادٍ: إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا
- 41 حوضي مسيرة شهر، ماؤه أبيض من اللبن، وريحه أطيب من المسك
- 42 الْكَوْثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ، حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَافُوتِ
- 43 أَوَّلُ زُمرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَالثَّانِيَةُ عَلَى لَوْنِ أَحْسَنِ كَوْكَبٍ
- 44 عرضت علي الجنة والنار أنفا في عرض هذا الحائط، فلم أر كالخير والشر
- 45 يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تَجْعَلُهُ غُسْلًا وَاحِدًا، قَالَ: «هَذَا أَزْكَى وَأَطْيَبُ وَأَطْهَرُ»
- 46 يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لَنَا طَرِيقًا إِلَى الْمَسْجِدِ مُنْتَنَةً فَكَيْفَ نَفْعَلُ إِذَا مُطِرْنَا؟ قَالَ: «أَلَيْسَ بَعْدَهَا طَرِيقٌ هِيَ أَطْيَبُ مِنْهَا
- 47 إِنَّ الصَّعِيدَ الطَّيِّبَ طَهُورُ الْمُسْلِمِ
- 48 إن صلي قانما فهو أفضل ومن صلي قاعدا
- 49 أي العمل أفضل؟ قال: «الصلاة على ميقاتها»

- 50 أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الصَّلَاةُ لِأَوَّلِ وَقْتِهَا
- 51 مَا أَذِنَ اللَّهُ لِعَبْدٍ فِي شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ رَكَعَتَيْنِ يُصَلِّيَهُمَا
- 52 أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طَوَّلُ الْقِيَامِ»
- 53 اسْتَقِيمُوا، وَلَنْ تُحْصُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَعْمَالِكُمُ الصَّلَاةَ
- 54 أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ
- 55 يَا أَيُّهَا النَّاسُ، خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تَطِيقُونَ
- 56 إِنْ اللَّهُ قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ
- 57 عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ لِلَّهِ، فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً، إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً
- 58 صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ بِخَمْسَةِ وَعَشْرِينَ جُزْءًا
- 59 لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ، قَطْرَةٌ مِنْ دُمُوعٍ فِي خَشْيَةِ اللَّهِ
- 60 إِنْ اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يَلُونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى، وَمَا مِنْ خُطْوَةٍ أَحَبُّ
- 61 إِنْ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ أَثْقَلُ الصَّلَوَاتِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ
- 62 يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي سُنَّةَ الْأَذَانِ؟، قَالَ: فَمَسَحَ مَقْدَمَ رَأْسِي، وَقَالَ: " تَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ
- 63 أَنَا أَتُبْنُكَ بِخَيْرِ رَجُلٍ رِيحٍ. قَالَ: مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الصَّلَاةِ»
- 64 لَوْ أَصْبَحْتُ أَكْثَرَ مِمَّا أَصْبَحْتُ لَرَكَعْتُهُمَا
- 65 أَنَّهُ قَالَ فِي شَأْنِ الرُّكَعَتَيْنِ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ: «لَهُمَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعًا»
- 66 أَفْضَلُ الصَّلَاةِ طَوَّلُ الْفُتُوتِ
- 67 إِنْ اللَّهُ أَمَدَكُمْ بِصَلَاةٍ هِيَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ: الْوِتْرُ
- 68 أَفْضَلُ الصِّيَامِ، بَعْدَ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ
- 69 أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنِّي أَقُولُ: وَاللَّهِ
- 70 لَأَصُومَنَّ النَّهَارَ، وَلَا أَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عَشْتُ، فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ قُلْتَهُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي قَالَ:
- «فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
- عِنْدَ اللَّهِ بِنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كُنْتُ أَصُومُ الدَّهْرَ وَأَقْرَأُ الْقُرْآنَ
- كُلَّ لَيْلَةٍ، قَالَ: فَأَمَّا ذُكِرْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّمَا أَرْسَلَ إِلَيَّ فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ

لي: «أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ؟»

صُمْ يَوْمَيْنِ، وَلَكَ أَجْرٌ مَا بَقِيَ 71

أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ» 72

إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعَجَلُهُمْ فِطْرًا 73

نحن أحق بصومه، فأمر بصومه 74

يا رسول الله إن أُمي ماتت وعليها صوم شهر، أفأقضيه عنها؟ قال: " نعم، قال: 75

فدين الله أحق أن يقضى

يقول الله عز وجل: الصوم لي وأنا أجزي به، يدع شهوته وأكله وشربه من أجلي 76

يا عدي، هل رأيت الحيرة؟ 77

أَلَا تَأْمَنُونِي؟ وَأَنَا أَمِينٌ مَنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً 78

لَوْ شَاءَ رَبُّ هَذِهِ الصَّدَقَةِ تَصَدَّقَ بِأَطْيَبِ مِنْهَا 79

تأتي الإبل على صاحبها على خير ما كانت، إذا هو لم يعط فيها حقها 80

مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ مِنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، دُعِيَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ 81

أَيُّ الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْحَجُّ وَالنَّجْعُ. 82

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْعُمْرَةِ أَوْاجِبَةٌ هِيَ؟ قَالَ: لَا، وَأَنْ تَعْتَمِرُوا هُ 83

لكن أحسن الجهاد وأجمله الحج، حج مبرور 84

مَا عَمِلَ آدَمِيٌّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ 85

إن أُمي نذرت أن تحج فلم تحج حتى ماتت، أفأحج عنها؟ قال: «نعم حجي عنها 86

مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلًا أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ هِرَاقَةِ دَمٍ 87

عَنِ الْعَقِيقَةِ؟ فَقَالَ: «لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْعُقُوقَ» 88

خَيْرُ الْأَضْحِيَّةِ الْكَبْشُ، وَخَيْرُ الْكَفَنِ الْحُلَّةُ 89

أي العمل أفضل؟ قال: «الصلاة على ميقاتها 90

أي العمل أفضل؟ قال: «إيمان بالله، وجهاد في سبيله»، قلت: فأَيُّ الرقاب أفضل؟ 91

مؤمن يجاهد في سبيل الله بنفسه وماله 92

رأيت الليلة رجلين أتياني، فصعدا بي الشجرة فأدخلاني دارا هي أحسن وأفضل 93

- 94 الروحة والغدوة في سبيل الله أفضل من الدنيا وما فيها
- 95 ما تعدون أهل بدر فيكم، قال: من أفضل المسلمين
- 96 ما العمل في أيام أفضل منها في هذه؟» قالوا: ولا الجهاد؟ قال
- 97 أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ
- 98 لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بِالْأَعْمَاقِ أَوْ بِدَايِقٍ، فَيُخْرِجَ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ الْمَدِينَةِ
- 99 لَا تَفْعَلْ، فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ
- 100 رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ، وَرُبَّمَا قَالَ: خَيْرٌ
- 101 يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جَنَّتْ فِي جَنَّتِهِ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى
- 102 أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقِيَامِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟
- 103 أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَانِبٍ، أَوْ أَمِيرٍ جَانِبٍ
- 104 لِرِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ
- 105 حَرَسُ لَيْلَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صِيَامِ رَجُلٍ وَقِيَامِهِ فِي أَهْلِهِ أَلْفَ سَنَةٍ
- 106 إِنَّ اللَّهَ لَيَدْخُلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ الْجَنَّةِ: صَانِعُهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ
- 107 لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ
- 108 مَا مِنَ النَّاسِ مِنْ نَفْسٍ مُسْلِمَةٍ يَقْبِضُهَا رَبُّهَا تُحِبُّ أَنْ تَرْجَعَ إِلَيْكُم
- 109 لِأَنَّ أَشْيَعَ مُجَاهِدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَكْفَى عَلَى رَحْلِهِ غَدَوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ
- 110 رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
- 111 يَوْمَ خَيْبَرَ: «لَأَعْطِينَ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ»
- 112 مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَهُمْ، رَجُلٌ مُمَسِّكٌ عِنَانََ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَطِيرُ عَلَى مَنَتِهِ
- 113 خَيْرُ الصَّحَابَةِ أَرْبَعَةٌ، وَخَيْرُ السَّرَايَا أَرْبَعُ مَائَةٍ، وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ
- 114 لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ سِتُّ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ
- 115 رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ
- 116 خَيْرُ الْخَيْلِ الْأَذْهَمُ الْأَفْرَحُ الْأَرْزَمُ، ثُمَّ الْأَفْرَحُ الْمُحَجَّلُ، طَلَّقُ الْيَمِينِ
- 117 غَدَوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ
- 118 لَا تَجِفُّ الْأَرْضُ مِنْ دَمِ الشَّهِيدِ حَتَّى تَبْتَدِرَهُ زَوْجَتَاهُ، كَأَنَّهُمَا ظَنِرَانِ

- 119 أَحْسَنْتُمْ وَأَجْمَلْتُمْ، كَذَلِكَ فَافْعَلُوا
- 120 أي الصدقة أفضل؟ قال: أن تصدق وأنت صحيح حريص، تأمل الغنى
- 121 أفضل الصدقة ما ترك غنى، واليد العليا خير من اليد السفلى
- 122 أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ، دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِهِ، وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ
- 123 لِأَن يَغْذُو أَحَدُكُمْ، فَيُحْطَبَ عَلَى ظَهْرِهِ، فَيَتَصَدَّقَ بِهِ وَيَسْتَغْنِيَ بِهِ مِنَ النَّاسِ
- 124 أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: خِدْمَةُ عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ ظِلٌّ فُسْطَاطٍ
- 125 أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقِيَامِ»، قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ
- 126 يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ، فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟، قَالَ: «الْمَاءُ»
- 127 رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكْتُوبًا: الصَّدَقَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
- 128 أَلَا أَدْلُكُمْ عَلَى أَفْضَلِ الصَّدَقَةِ؟ ابْنَتُكَ مَرْدُودَةٌ إِلَيْكَ، لَيْسَ لَهَا كَاسِبٌ غَيْرُكَ
- 129 إِنْ ثَلَاثَةٌ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَبْرَصٌ وَأَقْرَعٌ وَأَعْمَى، بَدَأَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ
- 130 أَيَكُم مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟
- 131 السَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ
- 132 أَيَكُم مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟
- 133 أَيُّهَا النَّاسُ، تَصَدَّقُوا
- 134 حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَلَمْ يَوْجَدْ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ
- 135 أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تَطْعَمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ
- 136 الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى
- 137 أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ
- 138 مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ مِنْ شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، دَعِيَ مِنْ أَبْوَابِ
- 139 تَقْوَمِ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ
- 140 مَنْ يَشْتَرِي بِنَرٍ رُومَةً فَيَجْعَلُ دَلْوَهُ مَعَ دَلَاءِ الْمُسْلِمِينَ بِخَيْرٍ لَهُ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ؟
- 141 يَأْتِي أَحَدُكُمْ بِمَا يَمْلِكُ، فَيَقُولُ: هَذِهِ صَدَقَةٌ
- 142 لِأَن يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِي حَيَاتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِائَةِ دِرْهَمٍ عِنْدَ مَوْتِهِ
- 143 خَيْرٌ مَا يُخْلَفُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ: وَلَدٌ صَالِحٌ

144 قَدْ سَأَلْتَ اللَّهَ لِجَالٍ مَضْرُوبَةٍ، وَأَيَّامٍ مَعْدُودَةٍ
 145 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانِي وَأَوَانِي، وَأَطْعَمَنِي وَسَقَانِي، وَالَّذِي مَنَّ عَلَيَّ فَأَفْضَلَ
 146 أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «سَلْ رَبَّكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»
 147 مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَافِيَةَ
 148 أَنْتَ فَاطِمَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: «مَا عِنْدِي
 149 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الطَّاهِرِ الطَّيِّبِ الْمُبَارَكِ الْأَحَبِّ إِلَيْكَ
 150 كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ
 151 اللَّهُمَّ، اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ
 152 لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِيُضْرَّ نَزْلُ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بَدْءَ مُتَمَنَّيًا
 153 إِذَا حَضَرْتُمْ الْمَرِيضَ أَوْ الْمَيِّتَ فَقُولُوا خَيْرًا
 154 يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ اذْكُرُوا اللَّهَ جَاءَتْ الرَّاجِفَةُ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ جَاءَ الْمَوْتُ
 155 اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي
 156 اسْأَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنْ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ
 157 خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
 158 اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَرِيرَتِي خَيْرًا مِنْ عَلَانِيَتِي، وَاجْعَلْ عَلَانِيَتِي صَالِحَةً
 159 اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ
 160 إِذَا وَلَجَ الرَّجُلُ بِبَيْتِهِ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْلَجِ، وَخَيْرَ الْمَخْرَجِ
 161 إِنْ شِئْتَ أَخَرْتُكَ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ
 162 مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ، فَيَفْرَعُ إِلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ
 163 الْفَيْطَارُ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ أُوقِيَّةٍ، كُلُّ أُوقِيَّةٍ خَيْرٌ مِمَّا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 164 مَا عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ
 165 أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: سَلْ رَبَّكَ الْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
 166 لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجَنِّ لَيْلَةَ الْجَنِّ فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُودًا مِنْكُمْ
 167 أَحْسَنُ إِلَيْهَا، فَإِذَا وَضَعْتَ فَأَتْنِي بِهَا
 168 لَوْ أَنَّ لَابْنَ آدَمَ مِثْلَ وَادٍ مَالًا لِأَحَبَّ أَنْ لَهُ إِلَيْهِ مِثْلُهُ، وَلَا يَمْلَأُ عَيْنَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ

- 169 «مَنْ أَبُو هَذَا مَعَكُمْ؟» قَالَ الْفَتَى: أَنَا أَبُوهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ
- 170 إنما خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم يريد غير قريش، حتى جمع الله
- 171 كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَاءً وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ
- 172 من قال: لا إله إلا الله، وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد
- 173 فِي كُلِّ صَلَاةٍ قِرَاءَةً فَمَا أَسْمَعْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
- 174 ذَهَبَ أَهْلُ الدُّنْيَا بِالدرَجَاتِ الْعُلَى، وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ
- 175 مَنْ قَالَ: حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، مِائَةً مَرَّةً
- 176 أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَنَتَّخِذْهُ؟ فَقَالَ: أَفْضَلُهُ لِسَانٌ ذَاكِرٌ، وَقَلْبٌ شَاكِرٌ
- 177 يَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ عَنْ ذِكْرِي
- 178 أَيُّ الْعِبَادِ أَفْضَلُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ
- 179 أَفْضَلُ الذَّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
- 180 أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى قَوْمٍ أَفْضَلُ غَنِيمَةً وَأَسْرَعُ رَجْعَةً؟
- 181 أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا أَوْ أَفْضَلُ؟ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ
- 182 كَانَ يَقْرَأُ الْمُسَبِّحَاتِ قَبْلَ أَنْ يَرْقُدَ، وَقَالَ: «إِنَّ فِيهِنَّ آيَةً أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ»
- 183 يَا عُقْبَةُ، أَلَا أَعْلَمُكَ خَيْرَ سُورَتَيْنِ قُرِئَتَا؟
- 184 «قُلْ» فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ؟، قَالَ: «قُلْ» قُلْتُ: مَا أَقُولُ؟، قَالَ: «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ
- 185 مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ
- 186 أَرْبَعُ أَفْضَلِ الْكَلَامِ لَا يَضُرُّكَ بِأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
- 187 لَقَدْ أَنْزَلْتُ عَلَى اللَّيْلَةِ سُورَةَ، لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ
- 188 لَا أَحَدٌ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ، وَلِذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
- 189 لِأَنَّ أَقْوَلَ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ
- 190 أَلَا أَخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ؟
- 191 أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ. قَالَ: وَمَا الْحَالُّ الْمُرْتَحِلُ؟
- 192 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَذَاكُرْنَا، فَقُلْنَا: لَوْ نَعْلَمُ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ
- 193 لِأَنَّ أَفْعَدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ

194 كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ: " رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ
 195 سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَاءِ - قَالَ مُوَمِّلٌ
 196 مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ، أَلَيْسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 197 أَلَا أَدْلِكُكُمْ عَلَى خَيْرٍ مِمَّا سَأَلْتُمَاهُ، إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا فَكَبِّرَا اللَّهَ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ
 198 يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ
 199 أَحِبُّ أَحَدَكُمْ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ أَنْ يَجِدَ فِيهِ ثَلَاثَ خَلَفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ؟
 200 أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ
 201 مَا مِنْ مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ، فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ: {إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ}
 202 أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّافُوسِ يُعْمَلُ لِيُضْرَبَ
 203 سَبْقُكُنْ يَتَامَى بَدْرٍ، لَكِنْ سَادُّكُنْ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكُنْ مِنْ ذَلِكَ
 204 إِذَا أَصَابَتْ أَحَدَكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
 205 أَلَا أُتَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِكِكُمْ
 206 يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا الَّذِي تَغْرُسُ؟» قُلْتُ: غِرَاسًا لِي
 207 كَبَّرِيَ اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَاحْمَدِي اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَسَبَّحِي اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ خَيْرٌ
 208 يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنْ عَمِرَ قَالَ: كَذَا وَكَذَا؟ قَالَ: «فَمَا قُلْتَ لَهُ؟» قَالَتْ: قُلْتُ لَهُ: كَذَا وَكَذَا
 209 أَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْ تَهْجَرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ عَزَّ وَجَلَّ»
 210 سَلُّوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ
 211 مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يَعْفِهِ اللَّهُ
 212 ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَنِي قَالَ: إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ، وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ
 213 لَا تَنْهَكِي فَإِنَّ ذَلِكَ أَحْظَى لِلْمَرْأَةِ، وَأَحَبُّ إِلَى الْبُعْلِ
 214 اشْتَرِي وَأَعْتَقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ
 215 يَا سَعْدُ ابْتَغِ مِنِّي بَيْتِي فِي دَارِكَ؟
 216 مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ
 217 مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بَعِينُهُ عِنْدَ رَجُلٍ - أَوْ إِنْسَانٍ - قَدْ أَفْلَسَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ
 218 الْأَيْمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا، وَالْبَكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا

219 ابْتَاعِي فَأَعْتَقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ
 220 قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكَةٍ لَمْ تُفْسَمْ
 221 أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنِي هَذَا كَانَ يَطْنِي لَهُ وَعَاءَ
 222 الرَّجُلِ أَحَقُّ بِعَيْنِ مَالِهِ إِذَا وَجَدَهُ وَيَتَّبِعُ الْبَانِعُ مَنْ بَاعَهُ
 223 الرَّجُلُ أَحَقُّ بِبَيْتِهِ مَا لَمْ يُثَبِّ مِنْهَا
 224 مَنْ وَجَدَ لُقْطَةً فَلْيُشْهَدْ ذَا عَدْلٍ أَوْ دَوِيَّ عَدْلٍ، ثُمَّ لَا يُعَيِّرُهُ وَلَا يَكْتُمُ
 225 وَلَدَ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِهِ، فَكُلُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ
 226 لَسِطُ أَقْدَمُهُ بَيْنَ يَدَيَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ فَارِسٍ أَخْلَفَهُ خَلْفِي
 227 أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتُ عَلَى صَدَاقٍ أَوْ حِبَاءٍ أَوْ عِدَّةٍ، قَبْلَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ
 228 أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تَوْفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ
 229 يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَبِّئْنِي بِأَحَقِّ النَّاسِ مِنِّي بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، وَأَبْيَكُ لَتُنَبَّأَنَّ
 230 أَفْضَلَ الدِّينَارِ دِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى عِيَالِهِ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ
 231 مِنْ أَفْضَلِ الشَّفَاعَةِ، أَنْ يُشَفَّعَ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ فِي النِّكَاحِ
 232 مَا فَوْقَ الْإِزَارِ وَالتَّعَفُّفُ عَنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ
 233 لَا تَزَوَّجُوا النِّسَاءَ لِحُسْنِهِنَّ، فَعَسَى حُسْنُهُنَّ أَنْ يُرْدِيَهُنَّ
 234 إِنَّكُمْ لَنْ تَرْجِعُوا إِلَى اللَّهِ بِأَفْضَلِ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ يَغْنِي الْقُرْآنُ
 235 إِنْ اللَّهُ حَبَسَ عَنْ مَكَةِ الْقَتْلَ
 236 أَنْ يَمْنَحَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرَجًا مَعْلُومًا
 237 يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلْنَا وَقَدْ حَمَلْتَنَا؟ قَالَ: «أَجَل، وَلَكِنْ لَا أَحْلِفُ
 238 ادْرَعُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخُذُوا سَبِيلَهُ
 239 أَرْضَى أَنْ أَرْوَجَكَ فُلَانَةً؟»، قَالَ: نَعَمْ، وَقَالَ لِلْمَرْأَةِ:
 240 فَهَلْ لَكَ إِلَى مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ
 241 حَدٌّ يُمْرَلُ فِي الْأَرْضِ خَيْرٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنْ أَنْ يُمَطَّرُوا ثَلَاثِينَ صَبَاحًا
 242 نَعْلَانِ أَجَاهِدُ فِيهِمَا، خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ وَلَدَ الرِّثَا
 243 لَمَّا سَرَقَتِ الْمَرْأَةُ تِلْكَ الْقَطِيفَةَ مِنْ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْظَمْنَا ذَلِكَ

244 إني قد بلغ بي من الوجد وأنا ذو مال، ولا يرثني إلا ابنة، أفأتصدق بثلثي مالي؟
 245 من سلم المسلمون من لسانه، ويده
 246 خرج ثلاثة نفر يمشون فأصابهم المطر، فدخلوا في غار في جبل
 247 دعوه، فإن لصاحب الحق مقالا، واشتروا له بعيرا فأعطوه إياه
 248 أي العمل أفضل؟ قال: «الصلاة على ميقاتها»، قلت: ثم أي؟
 249 مؤمن يجاهد في سبيل الله بنفسه وماله
 250 لَا تُنْفِقْ امْرَأَةً شَيْئًا مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا
 251 لِأَنْ يَغْنَوْا أَهْلَكُمْ فَيَخْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَتَصَدَّقَ مِنْهُ فَيَسْتَغْنِيَ بِهِ عَنِ النَّاسِ
 252 مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ
 253 أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصَّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ
 254 يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «مَنْ جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»
 255 الدُّنْيَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ
 256 أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «كُلُّ مَخْمُومٍ الْقَلْبِ، صَدُوقِ اللِّسَانِ»
 257 أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا»، قَالَ: فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْبَسُ؟
 258 أحب الحديث إلي أصدقه، فاختاروا إحدى الطائفتين: إما السبي، وإما المال
 259 إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا إِمَامٌ عَادِلٌ، وَأَبْغَضُ النَّاسِ
 260 إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا، وَإِنْ أَبْغَضَكُمْ
 261 لم يكن فاحشا ولا متفحشا، وقال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 262 يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَرُّوا وَحَنِّثُوا، قَالَ: فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: «بَلْ أَنْتَ أَبرُّهُمْ وَأَحْنَثُهُمْ»
 263 أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا
 264 إِنَّ مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَالْأَطْفَهْمُ بِأَهْلِهِ
 265 وَجْهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ
 266 إن من خياركم أحسنكم أخلاقا
 267 إِنَّ أَغْبَطَ أَوْلِيَائِي عِنْدِي لِمُؤْمِنٍ خَفِيفُ الْحَاذِ ذُو حَظٍّ مِنَ الصَّلَاةِ، أَحْسَنُ عِبَادَةٍ
 268 إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ، وَإِنَّ أَوْلَاكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ

269 ما أكل أحد طعاما قط، خيرا من أن يأكل من عمل يده، وإن نبي الله داود
 270 أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشُّهُدَاءِ الَّذِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا
 271 انتوني بكتاب أكتب لكم كتابا لن تضلوا بعده أبدا
 272 يأتي على الناس زمان، خير مال الرجل المسلم الغنم، يتبع بها شعف الجبال
 273 ستكون فتن، القاعد فيها خير من القانم، والقائم فيها خير من الماشي، والماشي
 274 لَا طَيْرَ وَخَيْرُهَا الْفَأَلُ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْفَأَلُ؟
 275 خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ
 276 لِأَنَّهُ يُؤَدِّبُ الرَّجُلَ وَلَدَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ
 277 إِذَا كَانَ أَمْرَاؤُكُمْ خِيَارَكُمْ، وَأَغْنِيَاؤُكُمْ سُمَحَاءَكُمْ، وَأُمُورُكُمْ شُورَى بَيْنَكُمْ فَظَهَرَ
 278 يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ خَيْرُ النَّاسِ؟ قَالَ: مَنْ طَالَ عُمُرُهُ، وَحَسُنَ عَمَلُهُ
 279 خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي، وَإِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ
 280 إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَفْرَضِ الزَّكَاةَ، إِلَّا لِطَيِّبٍ مَا بَقِيَ مِنْ أَمْوَالِكُمْ، وَإِنَّمَا فَرَضَ الْمَوَارِيثَ
 281 يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «فِتْنَةٌ وَشَرٌّ»
 282 فَقَالَ لَهُ بَعْضُنَا: نَرَاكَ الْيَوْمَ طَيِّبَ النَّفْسِ، فَقَالَ: «أَجَلٌ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ»
 283 عِبَادَ اللَّهِ، وَضَعَ اللَّهُ الْحَرَجَ، إِلَّا مَنْ اقْتَرَضَ، مِنْ عَرَضٍ أَخِيهِ شَيْئًا، فَذَاكَ الَّذِي حَرَجَ
 284 خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ
 285 يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحَسَنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟
 286 مَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ
 287 لَأَنْتَ أَحَقُّ بِصَدْرِ دَابَّتِكَ، إِلَّا أَنْ تَجْعَلَهُ لِي قَالَ: قَدْ جَعَلْتُهُ لَكَ، قَالَ: فَرَكِبَ
 288 إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ فَلْيُسَلِّمْ، فَإِنْ بَدَأَ لَهُ أَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ، ثُمَّ إِذَا قَامَ فَلْيُسَلِّمْ
 289 أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتَ عَلَى صَدَاقٍ أَوْ حِبَاءٍ أَوْ عِدَةٍ قَبْلَ عِصْمَةِ النِّكَاحِ فَهُوَ لَهَا
 290 لَا تَكْرَعُوا، وَلَكِنْ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا فِيهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ إِنَاءٌ أَطْيَبَ مِنَ الْيَدِ
 291 لِأَنَّ أَمَشِيَّ عَلَى جَمْرَةٍ، أَوْ سَيْفٍ، أَوْ أَخْصِيفَ نَعْلِي بِرَجْلِي، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ
 292 احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ
 293 إِنَّ أَحْسَنَ مَا دَخَلَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ أَوَّلَ اللَّيْلِ

294 أَحْسَنُهَا الْقَالَ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا، فَإِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ
 295 لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ: فَيَعْرِضُ هَذَا وَيَعْرِضُ هَذَا
 296 لِأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قِيحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شَعْرًا
 297 لِأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ، فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ
 298 خَيْرُكُمْ الْمُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ، مَا لَمْ يَأْتُمْ
 299 يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْفَرَعُ، قَالَ: «حَقٌّ، فَإِنْ تَرَكَتُهُ حَتَّى يَكُونَ بَكَرًا، فَتَحْمِلَ عَلَيْهِ
 300 لَوْ يَعْلَمُ الْمَارِ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَ
 301 الْكَلِمَةُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ، فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا
 302 أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْمًا ثُمَّ يَعْلَمَهُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ
 303 إِنْ أَفْضَلَكُمْ مِنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعِلْمَهُ
 304 يَا أَبَا دَرٍّ، لِأَنْ تَعْلَمَ فَتَعْلَمَ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ
 305 وَاللَّهُ لِأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِهَذَاكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ
 306 مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ
 307 بَيْنَا أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ، وَالْبِقْظَانِ - وَذَكَرَ: يَعْنِي رَجُلًا بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ
 308 لِمَنَادِيلِ سَعْدِ بْنِ مَعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا
 309 لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يَنْفُخُ فِي الصُّورِ فَيَصْعَقُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
 310 كَانَ مَلَكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ، فَلَمَّا كَبِرَ، قَالَ لِلْمَلِكِ: إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ
 311 يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا، وَأَعْلَاهَا تَمَنَّا»
 312 أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: «عَانِشَةٌ»، فَقُلْتُ: مِنَ الرِّجَالِ؟ فَقَالَ: «أَبُوهَا»
 313 أَنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِهِ، فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَإِيمَ اللَّهِ
 314 اللَّهُمَّ أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ
 315 إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَانِكُمْ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ
 316 الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ خَيْرٍ اخْرُصْ
 317 اللَّهُمَّ أَعِزِّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
 318 اللَّهُمَّ انْتَنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلُ مَعِيَ هَذَا الطَّيْرَ فَجَاءَ عَلَيَّ فَأَكَلُ مَعَهُ

319 أَيُّ أَهْلِ بَيْتِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ. وَكَانَ يَقُولُ لِفَاطِمَةَ ادْعِي لِي ابْنِي
 320 يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ أَيُّ أَهْلِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ
 321 مَا مِنْ فَرَسٍ عَرَبِيٍّ إِلَّا يُؤَدِّنُ لَهُ عِنْدَ كُلِّ سَحَرٍ بِدَعْوَتَيْنِ: اللَّهُمَّ خَوَّلْتَنِي مَنْ خَوَّلْتَنِي
 322 إِذَا كَانُوا ثَلَاثَةً فَلْيُؤَمِّمُهُمْ أَحَدُهُمْ، وَأَحْقُهُمْ بِالْإِمَامَةِ أَقْرَاهُمْ
 323 أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِكِسْوَةٍ فِيهَا خَمِيصَةٌ صَغِيرَةٌ فَقَالَ: «مَنْ
 324 أَمَا بَعْدَ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ، وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ
 325 هَاجِرَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَسَارَةً، فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ
 326 إِنْ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيًّا سَتِيرًا، لَا يَرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءَ اسْتِحْيَاءٍ مِنْهُ
 327 يَأْتِي الدِّجَالَ، وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْهِ أَنْ يَدْخُلَ نِقَابَ الْمَدِينَةِ، بَعْضُ السَّبَاحِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ
 328 خَيْرُ نَسَائِهَا مَرِيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ، وَخَيْرُ نَسَائِهَا خَدِيجَةُ
 329 نِسَاءُ قَرِيشٍ خَيْرُ نِسَاءِ رُكَبِنِ الْإِبِلِ، أَحْنَاهُ عَلَى طِفْلِ، وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ
 330 أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ جَهَنَّةَ، وَمَزِينَةً، وَأَسْلَمَ، وَغَفَارًا، خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، وَبَنِي أَسَدٍ
 331 بَعَثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ، قَرْنَا فَقَرْنَا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقُرُونِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ
 332 قَوْمُوا إِلَى خَيْرِكُمْ، أَوْ سَيِّدِكُمْ
 333 أَنْتُمْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ
 334 مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟
 335 لَوْ كُنْتُ مَتَّخِذًا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتَهُ، وَلَكِنْ خَلَّةُ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ
 336 قَدِمْنَا الْخُدَيْبِيَّةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً
 337 إِنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ، وَلَهُ وَالِدَةٌ وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَمُرُوهُ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ
 338 الْمُسْلِمُ إِذَا كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَدَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِي لَا يُخَالِطُ
 339 {كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ} قَالَ: أَنْتُمْ تُتِمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا
 340 يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ، قَالَ: ذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ
 341 مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ عَلَى رَجُلٍ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ
 342 أَلَا قُلْتُ: فَكَيْفَ تَكُونَانِ خَيْرًا مِنِّي وَزَوْجِي مُحَمَّدٌ وَأَبِي هَارُونُ وَعَمِّي مُوسَى؟
 343 أَيُّ النَّسَاءِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «الَّتِي تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ، وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَ، وَلَا تُخَالِفُهُ فِي نَفْسِهَا

344 إِنَّ الدُّنْيَا كُلُّهَا مَتَاعٌ، وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ
 345 الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَأَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا
 346 تجدون الناس معادن، خيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلام، إذا فقهوا
 347 ما العمل في أيام أفضل منها في هذه؟ قالوا: ولا الجهاد؟ قال: «ولا الجهاد
 348 مَا مِنْ أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ
 349 أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ، وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ
 350 قدم النبي صلى الله عليه وسلم المدينة فرأى اليهود تصوم يوم عاشوراء
 351 أَيُّ الصَّوْمِ أَفْضَلُ بَعْدَ رَمَضَانَ؟ فَقَالَ: شَعْبَانَ لِتَعْظِيمِ رَمَضَانَ
 352 أَتَأْكُمُ رَمَضَانَ شَهْرَ مُبَارَكٍ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ، تَفْتَحُ فِيهِ
 353 إِنِّي خَرَجْتُ لِأَخْبِرَكُمْ بَلِيلَةَ الْقَدَرِ، وَإِنَّهُ تَلَاخَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ، فَرَفَعْتُ
 354 وَإِنْ أَحْسَنَ مَا يُقَدَّرُ لَهُ أَنَّا إِذَا رَأَيْنَا هِلَالَ شَعْبَانَ لِكَدًّا وَكَدًّا، فَالصَّوْمُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لِكَدًّا
 355 الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ يَوْمَ عَرَفَةَ، وَالشَّاهِدُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ
 356 إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبُضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ
 357 إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةً، لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ، قَانِمٌ يُصَلِّي، يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا خَيْرًا
 358 مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَبَسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، وَمَسَّ مِنْ طَيِّبٍ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ
 359 مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ، وَمَنْ اغْتَسَلَ فَالْغُسْلُ أَفْضَلُ
 360 هَلْ مِنْ سَاعَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أُخْرَى؟ قَالَ: نَعَمْ، جَوْفُ اللَّيْلِ
 361 مَنْ خَافَ أَنْ لَا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ، وَمَنْ طَمِعَ أَنْ يَقُومَ آخِرَهُ فَلْيُوتِرْ
 362 إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا: يَوْمَ الْأَضْحَى، وَيَوْمَ الْفِطْرِ
 363 خيركم قرني، ثم الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم
 364 نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ، يَذْهَبُ الدَّمُ، وَيُخَفُّ الصُّلْبُ، وَيَجْلُو عَنِ الْبَصَرِ
 365 قد عرفت الذي رأيت من صنعكم، فصلوا أيها الناس في بيوتكم، فإن أفضل
 366 صلاة في مسجدي هذا خير من ألف صلاة فيما سواه، إلا المسجد الحرام
 367 صَلَاةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي حُجْرَتِهَا، وَصَلَاتُهَا فِي مَخْدَعِهَا
 368 صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي مَسْجِدِي هَذَا، إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ

369 وَاللَّهُ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ، وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ، وَلَوْلَا أَنِّي أَخْرِجْتُ
 370 فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «اخرصوا»
 371 تَفْتَحِ الْيَمْنَ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبْسُونَ، فَيَتَحْمِلُونَ بِأَهْلِهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةَ
 372 خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أُولَئِهَا، وَشَرُّهَا آخِرُهَا، وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا
 373 إِنِّي أَحَرَّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ أَنْ يُقَطَعَ عِضَاهُهَا، أَوْ يُقْتَلَ صَيِّدُهَا
 374 لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ، وَيُبَيِّتُهُنَّ خَيْرٌ لَّهُنَّ
 375 إِنَّ فُسْطَاطَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَ الْمَلْحَمَةِ بِالْغُوطَةِ، إِلَى جَانِبِ مَدِينَةٍ
 376 خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا
 377 إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ
 378 إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ، وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ، وَلَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْغَمَزِ
 379 إِنْ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كَتَابَ اللَّهُ
 380 إِنَّ خَيْرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ السَّعُوطُ وَاللَّدُودُ وَالْحِجَامَةُ وَالْمَشْيِيُّ، فَلَمَّا اسْتَكَى
 381 خَيْرَ أَكْحَالِكُمُ الْإِئْتِدُ، يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيَنْبِثُ الشَّعَرَ
 382 خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ
 383 أَفْضَلُ مَا غَيْرْتُمْ بِهِ الشَّمْطُ الْحِنَاءُ وَالْكَتَمُ
 384 كَانَتْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، قَصِيرَةٌ تَمْشِي مَعَ امْرَأَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، فَاتَّخَذَتْ
 385 أَطِيبَ الطَّيِّبِ الْمِسْكَ
 386 إِنَّ أَحْسَنَ مَا اخْتَصَبْتُمْ بِهِ لِهَذَا السَّوَادُ، أَرَعَبُ لِنِسَائِكُمْ فَيْكُمُ، وَأَهْيَبُ لَكُمْ
 387 مَرَّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَاءِ فَقَالَ: «مَا أَحْسَنَ هَذَا»
 388 «ذُبَابٌ ذُبَابٌ» قَالَ: فَرَجَعْتُ فَجَزَزْتُهُ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ مِنَ الْغَدِ، فَقَالَ: «إِنِّي لَمْ أَغْنِكَ
 389 إِلَّا أَخْبَرْتُكَ بِمَا هُوَ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا، لَوْ نَزَعْتَ هَذَا، وَجَعَلْتَ مَسَكَّتَيْنِ مِنْ وَرَقِ
 390 إِنَّ خَيْرَ طِيبِ الرَّجُلِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ، وَخَيْرَ طِيبِ النِّسَاءِ
 391 الْبَسُوءُ الْبَيَاضُ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكَفَّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ
 392 إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُرْتُمْ اللَّهُ بِهِ فِي قُبُورِكُمْ، وَمَسَاجِدِكُمْ، الْبَيَاضُ
 393 الْبَسُوءُ مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضُ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ، وَكَفَّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ

394

خَيْرُ الْكَفَنِ الْحَلَّةُ

395

أَطْيَبُ اللَّحْمِ، لَحْمُ الظَّهْرِ

396

عليكم بالأسود منه، فإنه أطيبه

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Havva AÇIKGÖZ

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

Arapça : Orta

İngilizce : Orta